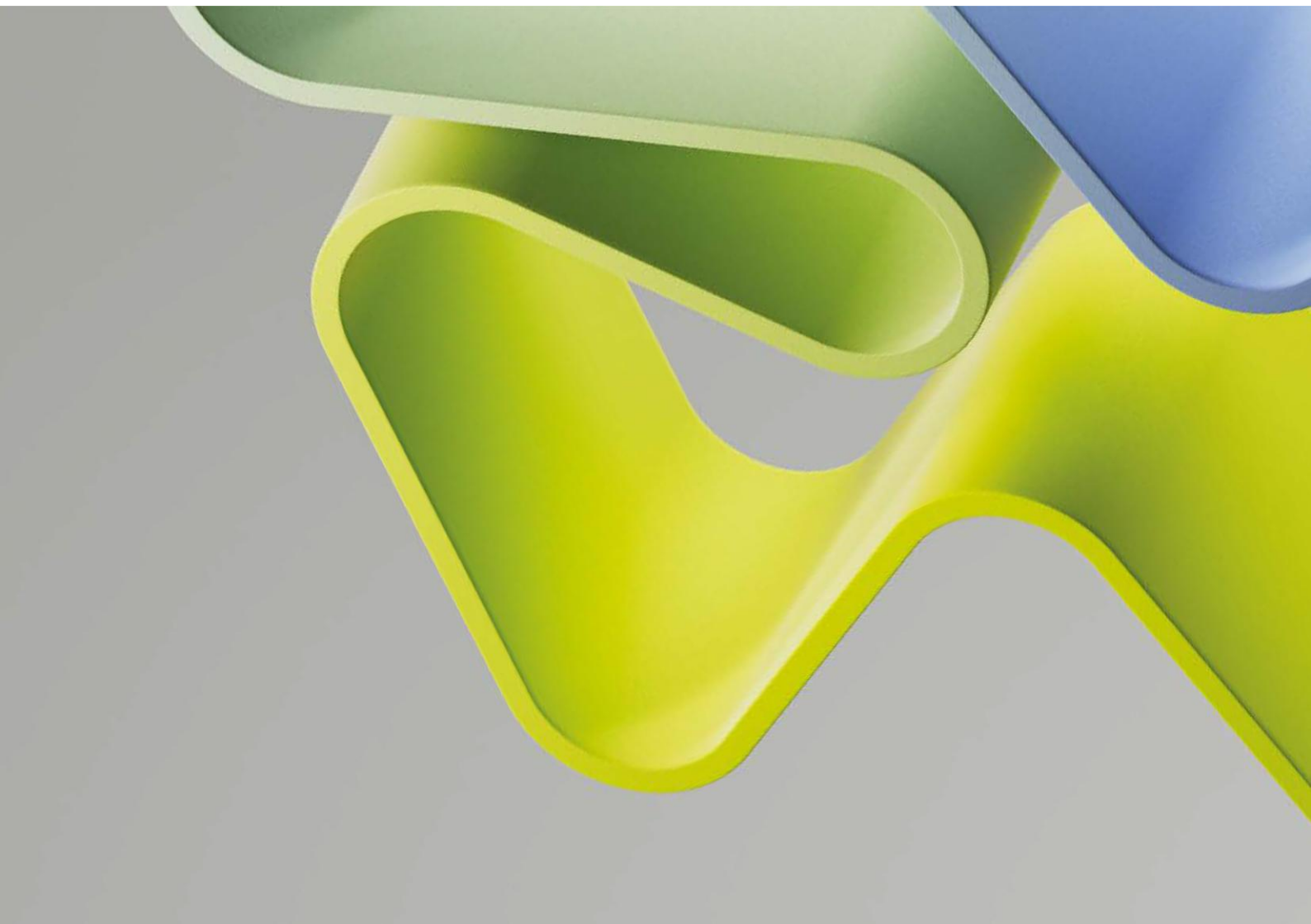

Budsjettforslag 2027

Budsjettforslag 2027 overfor departementene

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innledning	4
Departementene	10
Arbeids- og inkluderingsdepartementet	11
Barne- og familiedepartementet	15
Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet	19
Energidepartementet	23
Finansdepartementet	27
Forsvarsdepartementet	29
Helse- og omsorgsdepartementet	34
Justis- og beredskapsdepartementet	39
Klima- og miljødepartementet	43
Kommunal- og distriktsdepartementet	47
Kultur- og likestillingsdepartementet	52
Kunnskapsdepartementet	56
Landbruks- og matdepartementet	65
Nærings- og fiskeridepartementet	70
Samferdselsdepartementet	76
Utenriksdepartementet	80
Satsingsforslag	84
Demokrati som styringsform og levesett	85
Effekter av Norges bistandsinnsats	88
Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050	89
Energisikkerhet på vei mot nullutslipps-samfunnet	91
Et klimarobust landbruk for fremtida – utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping	93
Forskning for et forskningssystem i endring	95
Forskning for framtidens kompetansepolitikk	99
Forskning for økonomisk politikk	101
Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap	103
Forsknings- og innovasjonssentre for personelleffektive og bærekraftige helsetjenester	106
Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk	107
Helsedata i sanntid for verdiskaping	109
Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	110
Instituttsetting for omstilling i næringsliv og offentlig sektor	113
Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst- og havmiljø	115
Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata	118
Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning	120
Klimarobuste samfunn i en urolig verden	121
Kritiske landbaserte mineraler	124
Kunnskapsbehov identifisert i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport	126
Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold	129
Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon	131
Migrasjon- og integrering i et globalt perspektiv	134
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	137
Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid	140

Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene	142
Nærings- og offentlig sektor-ph.d.	144
Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer	145
Radikale forskningsidéer	147
Romforskning for framtiden	149
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr	152
Samfunnsoppdrag - Inkludering av flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	154
Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi	157
Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge	160
Sikkerhet, geopolittikk og endrede maktforhold	162
Smart maritim	164
Styrking av norsk kjemiforskning – oppfølging av evalueringen av norsk naturvitenskapelig forskning	167
Ta banebrytende forskning i bruk	169
Transport 2050 - Kritisk transportinfrastruktur	171
Satsingsforslag til driftsbudsjettet	173
Norsk gjennomslag i Konkurransesevnefondet og Horisont Europa	174
Ny portefølje for forsvarsevne, sikkerhet og beredskap	175
Styrking av Forskningsrådets Svalbardkontor	176
Økt kunnskap om og tillit til forskning blant norske barn og unge	177

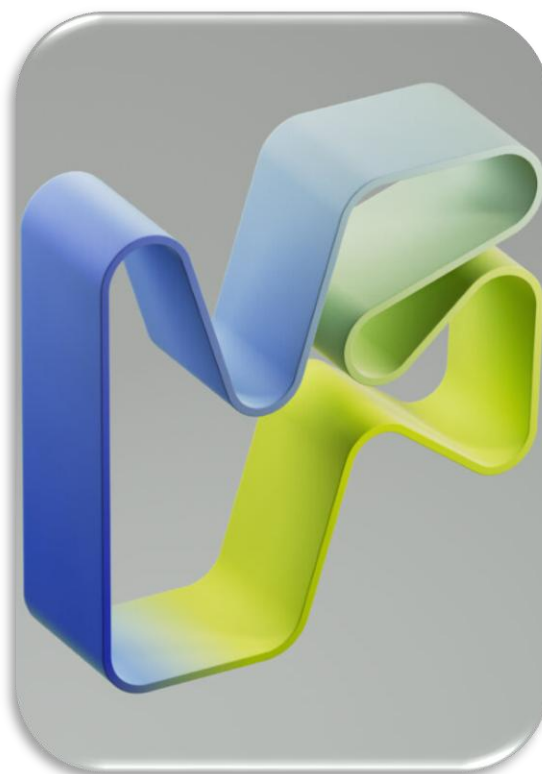
Forord

Forskningsrådets budsjettforslag skal bidra til helhet i forskningspolitikken. Budsjettforslaget er vårt viktigste formelle råd om innretningen på offentlige FoU-investeringer for å møte kunnskapsbehov i samfunnet og for realisering av departementenes sektoransvar for forskning.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 er utformet med to deler:

- I. Innspill til forskningsprioriteringer i statsbudsjettet 2027
- II. Budsjettforslag til hvert departement med konkrete satsingsforslag

I budsjettforslagets del II, med departementsvise satsingsforslag, fremmes det til sammen 39 forslag til konkrete satsinger som anses som nødvendige for å møte nye kunnskapsbehov. Hvert satsingsforslag er utformet i tråd med utredningsinstruksen og det foreslås en vekstramme per forslag. Forslagene presenteres i prioritert rekkefølge, der satsingene som haster mest å realisere, eller anses å ha størst effekt, har høyest prioritet. Satsingsforslagene fungerer dermed som en prioritert liste over FoU-investeringer som er relevante for departementenes sektoransvar for forskning. Det presenteres følgelig ikke en samlet vekstramme for alle satsingsforslagene.

Innledning

Innledning

Investeringer i norsk forskning

Regjeringens mål og ambisjoner for norsk forskning er nedfelt i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032. I denne er det fastsatt at 3 %-målet av BNP for norsk forskning skal opprettholdes og at det skal realiseres innen 2030 dels ved at næringslivets FoU-innsats skal utgjøre 2 prosent av BNP, og dels ved at offentlige investeringer i FoU skal utgjøre 1 prosent. Foreløpige tall fra SSB viser at den samlede FoU-innsatsen i 2024 93 mrd. kroner, som er beregnet til 1,8 prosent av BNP. Næringslivet andel for 0,89 prosent av BNP. Samlet innsats innebærer dette en nedgang på 0,9 mrd. kroner fra 2023 som var på 1,85 prosent av BNP. Justert for pris- og lønnsvekst utgjorde nedgangen i totale FoU-utgifter 5,4 prosent. Det er utført 2 200 færre FoU-årsverk i 2024 sammenlignet med 2023, hvorav 1 200 færre i næringslivet. Endringen i FoU-andelen av BNP er en realnedgang¹. Dette innebærer en større avstand til målet for norsk FoU-innsats.

De offentlige investeringene i FoU har ligget under 1 %-målet siden 2020. Regjeringens forslag til FoU-innsats i 2026, jf. Prop. 1 S (2025-2026) er beregnet til å utgjøre 0,95 % av BNP og ligger dermed 2,7 mrd. kroner under 1 %-målet, Skattefunn ikke medregnet. I Innspill til forskningsprioriteringer i statsbudsjettet 2027 opprettholder Forskningsrådet rådet om en økning i offentlige FoU-investeringer til minst 1,2 % av BNP for kommende femårsperiode.

Forskningsrådet legger til grunn følgende områder som begrunner økt FoU-innsats:

- Innsats mot klimaendringer og naturkriser
- Sikkerhet, samarbeid og demokrati
- Konkurranseskraft og verdiskaping
- Fellesskap og velferd

For at forskningen skal kunne bidra til å møte samfunnsutfordringene, er det avgjørende at forskningen holder høy kvalitet, at forskningsmiljøene har tilgang på forskningsinfrastruktur i verdensklasse og at det etableres mekanismer for at forskningens funn og resultater tas raskt i bruk.

FoU-ambisjoner i EU og Norden

I EU-kommisjonens forslag til langtidsbudsjett (2028-2034) foreslås det å etablere et konkurranse-efnefond der bl.a. et fornyet Horisont Europa skal inngå. Det foreslås et samlet budsjett på 175 milliarder euro i det nye Horisont Europa, som er en økning i innsatsen på 63 prosent fra dagens rammeprogram, korrigert for prisstigning. Det er betydelig usikkerhet med hensyn til hvilke økonomiske og andre konsekvenser konkurranseefnefondet og det nye rammeprogrammet vil få. Slik det er foreslått vil det kreve nye arbeidsmåter fordi forskning i større grad integreres i andre politikkområder med økte krav til medfinansiering, og større behov for mobilisering for å opprettholde norsk retur. Etter hvert som flere forhold rundt innretningen av Horisont Europa blir kjent, kan det bli behov for å vurdere prioriteringene i den offentlige forskningsinnsatsen på nytt.

I våre nordiske naboland er det de siste årene fattet ambisiøse vedtak om å øke samlet nasjonal forskningsinnsats, blant annet ved et løft i offentlige FoU-budsjetter. I statsbudsjett for 2025 vedtok svenske myndigheter å øke de offentlige bevilgningene til FoU med 6,5 milliarder SEK innen 2028. Finlands riksdag har i lovtekst vedtatt en plan for å øke FoU-innsatsen til 4 prosent av BNP innen 2030. Den danske regjeringen har nylig lagt fram forslag om å prioritere over 19 milliarder DKK til langsiktige, strategiske investeringer i forskning og innovasjon i perioden 2026 – 2029. Vi forutsetter

¹ SSB Nedgang i norsk FoU i 2024

at disse prioriteringene bygger på et kunnskapsgrunnlag som tilsier at en betydelig vekst i forsknings- og innovasjonsinnsatsen vil svare på store samfunnsutfordringer og behovet for økt konkurransekraft.

Offentlig FoU-investering gjennom Forskningsrådet

Forskningsrådets andel av den offentlige FoU-innsatsen utgjorde i snitt 26,6 prosent i perioden 2011-2019. I 2025 er Forskningsrådets andel 23 prosent, ikke medregnet driftsbudsjettet. Andel midler gjennom Forskningsrådets konkurransearenaer er 19 prosent, da en del av midlene via Forskningsrådet er kontingenter, grunnbevilgninger til forskningsinstitutter, mv. som ikke er konkurranseutsatt. Når Forskningsrådets andel av offentlige FoU-investeringer reduseres, innebærer det en svekkelse av insitamentene som konkurranse gir og mulighetene til å rette innsatsen inn mot samfunnets omstillings- og kunnskapsbehov samt muligheten til å se nasjonale og internasjonale konkurransearenaer i sammenheng. For 2026 ligger det imidlertid an til en realøkning i tildelingen til Forskningsrådet knyttet til forsvarsevne, sikkerhet og beredskap samt kvanteteknologi. Den langsiktige trenden er imidlertid en reduksjon i Forskningsrådets andel av offentlige FoU-investeringer.

Forslaget om at ved vekst i FoU-budsjettene bør Forskningsrådets andel av de offentlige utgiftene økes til 30 prosent, vil innebære at konkurransearenaene over tid vil styrkes betydelig (med utgangspunkt i FoU-tildelinger i 2025-budsjettet vil en andel på 30 prosent utgjøre en vekst på 3,7 mrd. kroner). Videre vil mulighetene for å rette innsatsen inn mot sektorbehovene forbedres. Det er noe usikkerhet knyttet til tallgrunnlaget for 2026. En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad i 2027 på hver post vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Forskjeller i departementenes FoU-innsats

Sektorprinsippet for forskning innebærer at hvert departement har ansvar for forskning på egne ansvarsområder. Dette skal sikre at alle deler av regjeringens forskningspolitikk realiseres. Offentlig finansiert forskning utgjør summen av departementenes bidrag. Samlet innsats skal, sammen med forskningen som næringslivet finansierer, dekke samfunnets behov for forskning. Tabell 1.1 fremstiller departementenes tildeling til FoU i 2025 og viser at departementenes ivaretagelse av eget sektoransvar for forskning varierer betydelig. Det er også store forskjeller i hvor stor andel av departementenes FoU-tildelinger som går direkte til FoU-sektoren og andelen som kanaliseres via nasjonale konkurransearenaer i regi av Forskningsrådet.

Kunnskapsdepartementet har både et sektoransvar for forskningssystemet og et koordinerende ansvar for forskningspolitikken. Departementet utøver sin koordinerende rolle i all hovedsak gjennom finansiering over kapittel og post 285.71 *Strategiske forskningssatsinger*. For øvrige departementer vil det være ulike behov for å prioritere FoU, men som tabellen under viser er det syv departementer som bidrar med mindre enn 2 prosent av den samlede offentlige FoU-innsatsen. Videre er det ni departementer som fordeler under én firedel av FoU-bevilgningen gjennom nasjonale konkurransearenaer. Det bør vurderes om dette er tilstrekkelig til å ivareta sektoransvaret for forskning i tråd med de kunnskapsbehovene som følger av departementenes ansvarsområder. I tillegg til sektorspesifikke kunnskapsbehov trengs det også økt FoU-innsats knyttet tematikk som går på tvers av alle departementers ansvarsområder.

Tabellen under fremstiller departementenes tildeling til FoU i 2025, andel av totalt departementsbudsjett som går til FoU samt andelen hvert departements bidrag utgjør av samlet offentlig FoU-innsats. FoU i Statsbankene er ikke inkludert. Videre inngår Forskningsrådets budsjett (årets) per departement for 2025 og hvor stor andel av hvert enkelt departements samlede FoU-innsats beløpet utgjør. Siste to kolonner er en fremstilling av samlet FoU-innsats for hvert departement dersom total offentlig FoU-innsats utgjorde hhv. 1 prosent (Stortingets mål) av BNP og 1,2 prosent (Forskningsrådets overordnede råd), fordelt med samme rate som departementenes reelle andel av offentlig FoU-innsats i 2024.

Tabell 1.1: Departementenes samlede FoU-innsats i 2025 fordelt på andeler av totalt budsjett for departementene, andeler av total FoU-innsats og tildelinger til Forskningsrådet. Tall i 1 000 kroner og prosent.

Departement	Samlet FoU 2025, mill. kroner ^{1, 4}	Andel av dept. tot. budsjett. ²	Dept. andel av sum FoU alle	Årets bud. 2025 NFR, mill. kroner ³	NFR-andel av dept. FoU	Dept. FoU relativ fordeling tot. FoU 1,2 %	Dept. FoU relativ fordeling tot. FoU 1 %
AID	430 000	0,6 %	0,9 %	172 300	40,1 %	573 333	484 034
BFD	260 000	0,5 %	0,6 %	52 500	20,2 %	346 667	292 672
DFD	2 898 000	12,1 %	6,1 %	133 518	4,6 %	3 864 000	3 262 165
ED	985 000	7,1 %	2,1 %	966 000	98,1 %	1 313 333	1 108 776
FIN	171 000	0,1 %	0,4 %	38 400	22,5 %	228 000	192 488
FD	2 070 000	1,7 %	4,4 %	65 000	3,1 %	2 760 000	2 330 118
HOD	6 792 000	2,7 %	14,4 %	428 812	6,3 %	9 056 000	7 645 488
JD	177 000	0,3 %	0,4 %	81 700	46,2 %	236 000	199 242
KLD	1 465 000	5,2 %	3,1 %	692 716	47,3 %	1 953 333	1 649 093
KDD	352 000	0,1 %	0,7 %	82 900	23,6 %	469 333	396 233
KUD	408 000	1,6 %	0,9 %	21 100	5,2 %	544 000	459 270
KD	23 880 666	29,0 %	50,6 %	5 252 694	22,0 %	31 840 888	26 881 529
LMD	1 008 000	3,0 %	2,1 %	417 343	41,4 %	1 344 000	1 134 666
NFD	4 512 000	22,3 %	9,6 %	2 138 100	47,4 %	6 016 000	5 078 981
SD	397 000	0,4 %	0,8 %	118 300	29,8 %	529 333	446 887
UD	1 389 000	2,3 %	2,9 %	275 316	19,8 %	1 852 000	1 563 543
Sum⁵	47 194 666	3,5 %	100 %	10 936 699	23,2 %	62 926 221	53 125 184

¹ Tall fra Prop. 1 S (2025–2026), Kunnskapsdepartementet

² Beregnet på grunnlag av stortingets budsjettvedtak for 2025 (blå bok)

³ Årets budsjett, ikke medtatt driftsmidler

⁴ Ikke medtatt driftsmidler for KD

⁵ Inkluderer ikke statsbankene

Konsekvenser av et budsjettmål på 1,2 %

En økning av ambisjonsnivået til 1,2 prosent av BNP over en femårsperiode etter 2027 tilsier en samlet offentlig finansiering av forskning i 2032 på 67,6 mrd. 2025-kroner. Dette er 19,8 mrd. 2025-kroner over anslaget for 2025, og innebærer en årlig realvekst på 5,1 prosent. Ambisjonen om at Forskningsrådet skal forvalte 30 prosent av dette på nasjonale konkurransearenaer innebærer at tilskuddsbudsjettet i Forskningsrådet i 2032 bør være på 20,3 mrd. 2025-kroner. Dette er 9,3 mrd. 2025-kroner over anslått nullvekstramme for 2026, før ev. endringer i statsbudsjettet for 2026, og 11 mrd. over anslått forbruk i 2025. Ambisjonen innebærer en årlig realvekst fra nullvekstnivået i 2026 til 2032 på 10,8 prosent.

Ambisjonsnivået for 2032 bør realiseres gjennom en gradvis økning av tilsagnsrammen fra om lag 10,1 mrd. i 2026 til et nytt stabilt nivå på 20,3 mrd. 2025-kroner i 2029.

Ambisjonen kan realiseres uten en reduksjon i realverdien av den offentlige finansieringen som går utenom Forskningsrådets konkurransearenaer. Denne delen øker fra 38,5 mrd. kroner i 2025 til 47,3 mrd. 2025-kroner i 2032, og innebærer en årlig vekst på 3 prosent.

Oppfølging av langtidsplanen

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 er ikke strukturert direkte etter Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032, men tar utgangspunkt i vår tids definerende utfordringer, jf. budsjettforslagets del 1 Innspill til forskningsprioriteringer i statsbudsjettet 2027. Langtidsplanen er imidlertid styrende for Forskningsrådet gjennom at planens mål og prioriteringer legges til grunn for Forskningsrådets investeringer. Oppfølgingen av langtidsplanen er synliggjort i dette budsjettforslaget og er et

vesentlig punkt i Forskningsrådets årlige rapportering. For 2027 fremmes det forslag inn mot alle deler av langtidsplanen, men flest til de målene og prioriteringene som dekker Forskningsrådets overordnede forskningspolitiske råd. Disse er LTP-prioriteringene Klima, miljø og energi, Samfunnsikkerhet og beredskap samt Tillit og fellesskap, i tillegg til LTP-målene Konkurranseskraft og innovasjonsevne og Kvalitet og tilgjengelighet. I lys av regjeringens tildeling til Polhavet 2050 i Prop. 1 S (2025-2026) fremmes det kun ett forslag på LTP-prioriteringen Hav og kyst. Målene og prioriteringene i langtidsplanen henger sammen på tvers, så flere av satsingsforslagene vil være relevante for flere LTP-mål/-prioriteringer. I tabellen under har vi angitt det målet og den prioriteringen som anses mest relevant.

Tabell 1.2: Forskningsrådets satsingsforslag fordelt på langtidsplanens mål og tematiske prioriteringer. Tall i 1 000 kroner.

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnsikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Demokrati som styringsform og levesett									70 000
Effekter av Norges bistandsinnsats		30 000							
Energjomstilling med grønn konkurransekraft i 2050						120 000			
Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet						10 000			
Et klimarobust landbruk for fremtida - utslippskutt,						15 000			
Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap								100 000	
Forskning for et forskningssystem i endring			16 000						
Forskning for framtidens kompetansepolitikk		25 000							
Forskning for økonomisk politikk		30 000							
Forskning på migrasjon og integrering									7 000
Forsknings- og innovasjonssentre for personelleffektive og bærekraftige helsetjenester					75 000				
Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk		30 000							
Helsedata i sanntid for verdiskaping					40 000				
Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	100 000								
Institutsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor	125 000								
Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst- og havmiljø				30 000					
Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata			80 000						
Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning					30 000				
Klimarobuste samfunn i en urolig verden						25 000			
Kritiske landbaserte mineraler						50 000			
Kunnskapsbehov indentifisert i sannhets- og forsoningskomisjonens rapport									36 500
Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold									20 000
Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon		15 000							
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							200 000		
Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid								15 000	
Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene	100 000								
Nærings-og offentlig sektor-ph.d.	80 000								
Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer	150 000								
Radikale forskningsidéer			80 000						
Romforskning for framtiden			100 000						
Samfunnsoppdrag - Barn og unge									100 000
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før						70 000			
Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi						55 000			
Samfunnsikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge								50 000	
Sikkerhet, geopolitikk og endrede maktforhold								20 000	
Smart Maritim	50 000								
Styrking av norsk kjemiforskning - oppfølging av evalueringen av norsk naturvitenskapelig forskning			120 000						
Ta banebrytende forskning i bruk			60 000						
Transport 2050 - Kritisk transportinfrastruktur								45 000	

Forskningsrådets budsjettforslag for 2027

I forskningsrådets budsjettforslag 2027 overfor departementene fremmes det forslag om satsinger som må finansieres med vekst. Det er lagt vekt på å finne handlingsrom for å omprioritere midler innenfor dagens tilsagnsramme, i tråd med formålet for postene. Dette innebærer at enkelte forslag finansieres dels ved omprioritering av midler og dels med forslag om vekst. For enkelte sektorovergripende satsingsforslag foreslås det vekst overfor ett eller flere departementer, mens finansiering fra andre departementer vil være omprioriterte midler. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

Til sammen foreslås det omprioritering av 234 mill. kroner innenfor dagens tilsagnsramme til ulike satsingsforslag, forutsatt at det blir vekst. Dersom det ikke blir vekst til satsingene, vil Forskningsrådet gjøre en vurdering av hvordan tilsagnsrammer per kapittel og post best kan benyttes. Tabellen under viser hvordan midlene fordeles på satsingsforslag og departementer. I tillegg til omprioriteringer er det flere av satsingsforslagene som bygger på eksisterende aktivitet og hvor formålet med forslaget er å styrke innsatsen. De midlene som allerede går til disse satsingsområdene telles ikke som omprioritering, og fremgår følgelig ikke av tabellen.

Tabell 1.3: Omprioritering av midler per satsingsforslag og per departement. Tall i 1 000 kroner.

	AID	KD	KLD	LMD	NFD	UD
Et klimarobust landbruk for fremtida - utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping				10 000		
Forskning på migrasjon og integrering	7 000					7 000
Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst- og havmiljø					20 000	
Klimarobuste samfunn i en urolig verden		30 000	25 000			
Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon				10 000		
Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid				10 000		
Radikale forskningsidéer		30 000				
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr				20 000	30 000	
Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi		5 000	25 000	5 000		
<i>Sum omprioritering</i>	<i>7 000</i>	<i>65 000</i>	<i>50 000</i>	<i>55 000</i>	<i>50 000</i>	<i>7 000</i>

Departementene

Departementene

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Innledning

En tid med raske omstillinger utfordrer vår evne til å bekjempe nye former for utenforskap og ulikhet, og representerer både nye utfordringer og muligheter for vår evne til å sikre et inkluderende og velfungerende arbeidsmarked og arbeidsliv. Regjeringen har en nullvisjon for reduksjon av utenforskap blant barn og unge. Her står deltakelse i arbeid sentralt andelen unge (20-29 år) utenfor arbeid utgjør i 2025 rundt 16 prosent. Vi trenger derfor mer kunnskap om hvordan vi blant annet kan sikre gode overganger mellom utdanning og arbeid, og tiltak for å fremme deltakelse og hindre frafall fra arbeidslivet. Unge er den viktigste ressursen for opprettholdelsen av det norske velferds-samfunnet, og vi trenger å vite mer om hvordan vi kan sikre deres deltakelse i utdanning, arbeid og samfunnsliv.

Et bærekraftig velferdssamfunn er avhengig av høy sysselsetting og regjeringen har mål om en sysselsettingsandel på 83 prosent innen 2035. Dette krever flere tiltak som fordrer samordning på tvers av departementer og sektorer, spesielt på områdene velferd, arbeid, helse og utdanning. Det trengs økt innsats for inkludering av dem som av ulike grunner står utenfor arbeidslivet. Videre krever det utvikling av politikk og tiltak som møter både nåværende og fremtidige kompetansebehov på individ- og sektornivå. Eksempelvis medfører den raske teknologiske utviklingen og andre endringer i arbeidslivet at arbeidstakers kompetanse tilpasses etterspørselen og styrkes, spesielt på digitalisering og ansvarlig bruk av KI. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter og løsninger på velferds- og arbeidslivsutfordringene, samt en solid partner for politikkutvikling, forvaltning og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette fordrer en større innsats gjennom hele kjeden - fra grunnforskning til anvendt forskning og utprøving av nye tjenester og prosesser.

De overordnede målene for Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) er et velfungerende arbeidsmarked med god utnyttelse av arbeidskraften; et sikkert og seriøst arbeidsliv; redusere sykefravær og frafall fra arbeidslivet; god inkludering av utsatte grupper i arbeidsmarkedet; gi flere unge muligheter til å delta i arbeidslivet; god integrering av innvandrere i arbeid og samfunn; inntektssikringsordninger som gir økonomisk trygghet og samtidig stimulerer til arbeid; gode og forutsigbare pensjoner for dagens og fremtidige generasjoner; samt inkludering i samfunnet og gode levekår for de mest vanskeligstilte.

finansierer forskning gjennom Forskningsrådet over kap. post 601.74. I 2026 er tilsagnsrammen på 199 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagns-fullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 165,6 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2027 overfor AID legges departementets målsetninger til grunn for råd om hvilke kunnskapsbehov som må prioriteres. Budsjettforslaget følger opp AIDs sektoransvar for arbeidsliv og velferd samt departementets ansvar for kompetansepolitikken.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukervedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

1. Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot AID i 2027:
2. Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv
3. Forskning for framtidens kompetansepolitikk

I tillegg vil Forskningsrådet øke forskningsinnsats på posten knyttet til migrasjon og inkludering. Økt innsats på dette temaet kan tas innenfor nullvekstrammen, men forslagene listet over krever en økning i tilsagnsrammen på 22,5 mill. kroner, hvorav 0,6 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten vekst vil det ikke være mulig å sikre den forsknings-innsatsen som trengs for å realisere den delen av samfunnsoppdraget som handler om inkludering av unge i arbeidslivet samt få et tilstrekkelig volum i forskning på kompetanse.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv: En trygg og god oppvekst er avgjørende for senere deltakelse i utdanning, arbeid og samfunnsliv og vi har store kunnskapsbehov i innsatsen for bedre inkludering og barn og unge. Innsatsen er ofte fragmentert, og kunnskapen om hvilke tiltak som faktisk virker, er for svak. Unge i utsatte situasjoner, som for eksempel unge uføre, har ofte sammensatte utfordringer som krever koordinert innsats og samhandling mellom flere sektorer og instanser. Særlig viktig er forskning som belyser hvordan vi kan sørge for gode tverrsektorielle løsninger som forebygger at unge faller utenfor; utviklingen i barn og unges levekår; hvordan vi kan sikre gode overganger mellom utdanning og arbeid; og sammenhenger mellom strukturelle endringer, helse og kompetanse i unges muligheter for deltakelse i arbeid. Forskningsmiljøene må ha kapasitet og kompetanse til å levere på tvers av velferdssektorer, arbeidsinkludering, utdanning og helse. Dette vil gi et bedre grunnlag for helhetlig politikk, styrke dialogen mellom forskere og brukere av forskningen, og sikre at kunnskapen faktisk tas i bruk i utviklingen av tjenester og tiltak for barn og unge.

Forskning for framtidens kompetansepolitikk: Norge er i omstilling og har behov for å skape mer, inkludere flere og tette kompetansegapet. Et omstillingsdyktig og produktivt arbeidsliv er et viktig premis for å ivareta velferdsstatens økonomiske bærekraft. God kompetanse i arbeidsstyrken er nøkkelen til konkurranseevne og sysselsetting. For å lykkes må kunnskapsgrunnlaget om kompetanseutvikling styrkes, og forskningen må belyse samfunnsmessige, institusjonelle og individuelle effekter. Tverrfaglig forskning på hele kompetansesystemet er nødvendig for å sikre bærekraftig verdiskaping og økt omstillingsevne i arbeidslivet.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Arbeids- og inkluderingsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	AID	BFD	HOD	JD	KD	KUD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	30 000	10 000	10 000	30 000	10 000	100 000
2.	Forskning for framtidens kompetansepolitikk	12 500				12 500		25 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 601.74 er godt begrunnet. Det foreslås imidlertid at satsingsforslagene for 2027 delvis ved en vekst i forskningsinnsatsen og delvis finansieres ved en omprioritering. Omprioriteringen vil innebære 12,5 mill. kroner fra innsats på arbeidslivsforskning til forskning på kompetansepolitikk.

Satsingsforslaget om samfunnsoppdraget på barn og unge bygger på eksisterende innsats på posten. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagns-rammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor AID vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Tillit og fellesskap i tillegg til at de vil bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									10 000
Forskning for framtidens kompetansepolitikk		12 500							

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 0,6 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 22,5 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
AID Kap. 601.74	199 000	22 500	221 500	600
Sum	199 000	22 500	221 500	600

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
AID Kap. 601.74	Helse	20 288	28 000	30 200	33 200	33 200
AID Kap. 601.74	Velferd og utdanning	152 012	137 600	142 400	150 800	160 800
	Sum	172 300	165 600	172 600	184 000	194 000

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Barne- og familiedepartementet

Innledning

Regjeringens mål for familie- og oppvekstpolitikken er å legge til rette for at alle barn og unge har gode oppvekstvilkår og god livskvalitet, at de har like muligheter til å delta på viktige samfunnsarenaer, samt støtte opp om familienes tilknytning til arbeidslivet. Tall fra SSB viser at den økonomiske ulikheten i Norge gikk noe ned i 2023, målt i inntektsulikhet. Imidlertid er andelen med lavinntekt uendret på nesten 11 prosent, noe som i hovedsak skyldes økt innvandring fra Ukraina. Økonomisk ulikhet gir ulikhet i helse, utdanning og deltakelse i arbeidslivet. Effektiv integrering og reduksjon av sosiale forskjeller krever samarbeid mellom velferdstjenestene. Barn under barnevernets omsorg trenger ofte hjelp over mange år fra flere ulike tjenester, noe som stiller høye krav til kvalitet og kompetanse. Kunnskap om barns oppvekst og forebygging av problemer er viktig for å sikre tidlig innsats og hindre utenforskap.

En kunnskapsbasert forbrukerpolitikk er viktig for å ivareta forbrukeres rettigheter i møte med digitalisering og behovet for et mer bærekraftig forbruk. Forbruk av naturressurser er hovedårsaken til klimaendringer, tap av naturmangfold og forurensing. Regjeringens mål for samfunnsoppdraget på sirkulær økonomi er at Norge i 2035 skal ha oppnådd en betydelig økning i ombruk, reparasjoner og deling av knappe ressurser. Kunnskap om rammebetingelser, barrierer og virkemidler er viktig for å gjøre økonomien mer sirkulær.

For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på velferdsutfordringene og en solid partner for forvaltningen, offentlige tjenester og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes.

Barne- og familie-departementet (BFD) har et særlig ansvar for koordinering og iverksetting av regjeringens barne- og familiepolitikk og forbrukerpolitikken.

BFD finansierer forskning gjennom Forskningsrådet over kap. post 800.70. I 2026 er tilsagnsrammen på 60,6 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 49,2 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 overfor BFD følger opp BFDs sektoransvar for forskning om barnevern, oppvekst og levekår samt forskning om forbruk. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027 samlet for alle departementer.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst mot BFD i 2027:

1. Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv
2. Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til samfunnsoppdragene på inkludering av barn og unge og sirkulær økonomi. Satsingen krever en økning i tilsagnsrammen på 35

mill. kroner, hvorav 0,9 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke bli et nødvendig løft i forskningsinnsatsen knyttet til realisering av samfunnsoppdragene.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv: For å nå Regjeringens visjon om «Ingen barn og unge utenfor» er det behov for et solid kunnskapsgrunnlag. Innsatsen for å inkludere barn og unge er ikke tilstrekkelig helhetlig og koordinert. Kunnskapen om virkninger av tiltak og prosjekter som gjennomføres er for svak. En styrket forsknings- og innovasjonsinnsats vil gi et bedre grunnlag for en helhetlig politikk, mer kunnskapsbaserte tjenester med god innovasjonskapasitet, og dialog mellom forskere og brukere. Satsingen skal sikre forskning av høy kvalitet som blir tatt i bruk. Det er behov for helhetlig innsats for å oppnå resultater til det beste for barn og unge. Det tar tid å bygge solide, tverrfaglige og tverrdisiplinære kunnskapsmiljøer. Forskningsmiljøene må tilbys rammebetingelser (finansiering og infrastruktur) som kan gi kontinuitet og stabilitet.

Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling Satsingen på sirkulær økonomi der deling, reparasjoner og ombruk møter sivilsamfunnet er relevant for Barne- og familiedepartementet gjennom departementets ansvar for forbrukerpolitikken. Økt bruk av delingsløsninger, gjenvinning av ressurser, reparasjoner og ombruk vil medføre nye sosiale praksiser og endret forbrukeradferd. Dagens forbrukerrettigheter er også i stor grad basert på lineære forretningsmodeller. Satsingsforslaget vil bidra til å tette kunnskapshull og frembringe forskning relevant for politikkutforming på dette feltet.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Barne- og familiedepartementet med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner.)

Rang, Satsingsforslag	BFD	AID	HOD	JD	KD	KLD	KUD	LMD	Sum
1. Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	30 000	10 000	10 000	10 000	30 000		10 000		100 000
2. Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling	5 000				20 000	25 000		5 000	55 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 800.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor

departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor BFD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioriteringer Tillit og fellesskap og Klima, miljø og energi. I tillegg vil satsingene bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									30 000
Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling						5 000			

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 0,9 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 35 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
BFD Kap. 800.70	60 600	35 000	95 600	900
Sum	60 600	35 000	95 600	900

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen.

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
BFD Kap. 800.70	Helse	15 094	13 100	12 900	14 500	14 500
BFD Kap. 800.70	Velferd og utdanning	37 406	36 100	39 900	42 900	44 700
	Sum	52 500	49 200	52 800	57 400	59 200

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet

Innledning

Den norske velferdsmodellen med høy sysselsetting og gode offentlige tjenester har tjent samfunnet godt, men fremover står vi overfor utfordringer knyttet til knapphet på arbeidskraft, spesielt innenfor helse- og omsorgssektoren, samtidig som befolkningen blir eldre. Det er behov for grønn og digital omstilling for mer effektiv bruk av ressurser med minst mulig skade for miljø samt sikre et likestilt samfunn med små forskjeller og god tilgang på offentlige tjenester. Dette krever økt satsing på forskning og innovasjon som kan få fram kunnskap for en god og kostnadseffektiv ivaretagelse av fellesskapets midler og produksjon av tjenester. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever et stort mangfold, fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet (DFD) er å tilrettelegge for et digitalisert samfunn for alle, samt en omstillingsdyktig og effektiv offentlig sektor. DFD har et særlig ansvar for å koordinere regjeringens IKT- og forvaltningspolitikk.

DFD finansierer forskning gjennom Forskningsrådet over kap. post 1500.71. I 2026 er tilsagnsrammen på 117,3 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 90,9 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp DFDs sektoransvar for digitalisering samt departementets koordineringsansvar for forvaltningspolitikken.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de følger opp nasjonale strategier og handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot DFD i 2027:

1. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping
2. Demokrati som styringsform og levesett
3. Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk
4. Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til digitalisering og IKT, distrikts- og regionalpolitikk samt innovative anskaffelser. Forslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 80 mill. kroner, hvorav 2,2 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det bli vanskeligere å få til en nødvendig digital omstilling av samfunnet og en kunnskapsbasert forvaltning i offentlig sektor basert på forskning og forskningsbasert innovasjon.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping: Muliggjørende teknologier er generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag, sektorer og næringer har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden (KI, digital sikkerhet og samfunnskonsekvenser av teknologiutviklingen), skal blant annet gi mer grunnleggende kunnskap og FoU-basert kompetanse innenfor IKT og e-vitenskap, møte behovet for ansvarlig teknologiutvikling, teknologikonvergens og kvanteteknologi som løser samfunnsutfordringer, bidra til bærekraftsmålene og øke omstillingstakten i samfunnet. Satsingen forventes å gi flere store og gode fagmiljøer både i forskningsinstitusjonene og næringslivet, effektivisering og verdiskaping i offentlig sektor (jf. helsepersonellkommisjonen, m.fl.) og økt nasjonal tilgang til kunnskap, teknologi og kompetanse som norsk arbeidsliv trenger. DFDs sektorovergripende digitaliseringsansvar, samt det generelle ansvaret for en effektiv offentlig sektor relevant.

Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk: Satsingen vil følge opp Distriktmeldingen gjennom å styrke fagmiljøene, utvide fag- og disiplininvolveringen, utvikle nettverk og øke samarbeidet innenfor ulike distrikts- og regionalpolitiske problemstillinger og samfunnsområder. Dette vil øke kunnskapsgrunnlaget for politikktutforming i departementene og i kommuner og fylkeskommuner på en rekke sektorområder. Videre vil et tettere samarbeid mellom offentlige aktører, forskningsmiljøene og næringsliv kunne gi mer effektive og målrettede løsninger på territorielle utfordringer.

Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping: Offentlig sektor står overfor et sammensatt og krevende utfordringsbilde, preget av global uro, klimaendringer, digitalisering, utenforskap og demografiske skifter. Dette setter forvaltningens evne til omstilling og prioritering under press, og utfordres ytterligere av fragmentert styring, sektorinndelte løsninger og manglende insentiver for tverrsektorielt samarbeid. Både små og store kommuner sliter med kapasitets- og kompetanse-utfordringer, og det er et økende gap mellom politiske ambisjoner og faktisk gjennomføringsevne. For å møte utfordringene er det avgjørende med økt satsing på forskning og innovasjon som kan bidra til ny kunnskap, bedre styringsverktøy og mer effektive løsninger. Innovative offentlige anskaffelser (IOA) trekkes frem som et av flere, sentralt virkemidler, som kan bidra til modernisering av offentlig sektor, utvikling av leverandørindustrien og gi norske bedrifter et hjemmemarked.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	DFD	FD	KD	KDD	NFD	Sum
1.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	50 000	50 000	50 000		50 000	200 000
3.	Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk	5 000			25 000		30 000
4.	Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	25 000		50 000	25 000		100 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1500.71 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i forsknings-innsatsen. Satsingsforslaget Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping bygger på eksisterende satsing finansiert over posten. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor DFD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioriteringer Muliggjørende og industrielle teknologier i tillegg til at de vil bidra til de overordnede målene Konkurranseskraft og innovasjonsevne, spesielt knyttet til offentlig sektor, men også med relevans for næringslivet, samt Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032							
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000	
Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk		5 000						
Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	25 000							

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 2,2 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 80 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
DFD Kap. 1500.71	117 300	80 000	197 300	2 200
Sum	117 300	80 000	197 300	2 200

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
DFD Kap. 1500.51	Adm.dir-fullmakt	50 278	0	0	0	0
DFD Kap. 1500.71	Demokrati og global utvikling	13 635	9 700	6 600	7 100	7 200
DFD Kap. 1500.71	Innovasjon	3 588	10 800	8 400	5 800	3 700
DFD Kap. 1500.71	Muliggjørende teknologier	66 017	70 400	78 200	94 900	93 200
	Sum	133 518	90 900	93 200	107 800	104 100

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Energidepartementet

Innledning

Norske energiresurser gir grunnlag for verdiskaping innen ressursutnyttelse og videreutvikling av en leverandørindustri mot nasjonale og internasjonale energimarkeder. Det er behov for å styrke teknologi- og temaområder med stor betydning for å sikre energiomstilling og forsyningssikkerhet samt bidra til realisering av lavutslippssamfunnet. Et effektivt og integrert energisystem er bærebjelken i klimaomstillingen og en forutsetning for en sikker, konkurransedyktig og miljøvennlig energiforsyning. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på klima- og energiutfordringer samt være en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for energipolitikken er å sikre energiforsyning, skape verdier og lønnsomme og attraktive arbeidsplasser over hele landet samt øke grønne investeringer, styrke eksporten av energiresurser og kutte i klimagassutslippene. Energidepartementet (ED) har et særlig ansvar for regjeringens energipolitikk.

ED tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1850.73. I 2026 er tilsagnsrammen på 996 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 1 098,5 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp EDs sektoransvar for forskning på energisikkerhet og energiomstilling.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Satsingsforslagene er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de følger opp energipolitiske prioriteringer, samt strategiene Energi21 og OljeGass21. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot ED i 2027:

1. Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet
2. Energiomstilling og grønn konkurransekraft 2050

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på postene knyttet til energisikkerhet og lavutslipp, samt energiomstilling. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen på 190 mill. kroner, hvorav 5,1 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke foreligge et tilstrekkelig bredt forskningsbasert grunnlag for ivaretagelse av energisikkerhet og en effektiv energiomstilling.

Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet: Satsingsforslaget tar utgangspunkt i kapittel 14 «Energiforsyning» i Totalberedskapskommisjonens utredning (NOU 2023: 17) som beskriver behovet for sikker og pålitelig energiforsyning både i Norge og i forhold til Norges viktige rolle som energi-eksportør til Europa. Krigen i Ukraina viser med all tydelighet at energiforsyning oppfattes som attraktive mål for å ramme samfunnet. Dette skyldes den avgjørende rollen energi og ikke minst sentralisert kraftforsyning spiller i et moderne samfunn. Samtidig er denne krigen den første der en stor del av luftangrepene gjennomføres av droner, ofte i store antall. Et moderne samfunns avhengighet av sentralisert energiforsyning koblet med moderne våpensystemer gir behov for å utvikle beredskap, kunnskap og teknologi for å gjøre Norge bedre rustet slik totalberedskapskommisjonen anbefaler. I denne nye situasjonen anbefaler Forskningsrådet en økt satsing på forskning og forskningsdrevet innovasjon knyttet til det norske energisystemets sårbarhet.

Energiomstilling og grønn konkurransekraft 2050: Til tross for et stort globalt gjennombrudd for sol- og vindenergi som har gjort disse energikildene konkurransedyktige i store deler av verden, mangler det ikke på utfordringer og behov for ny kunnskap og teknologi for å gjennomføre den nødvendige omleggingen til utslippsfri energi. Satsingsforslaget foreslår en styrket satsing på støtte til forskning, utvikling og innovasjon for energiomstilling med grønn konkurransekraft. Omstillingen vil på denne måten kunne gjennomføres med lavere kostnader, mer næringsutvikling og lavere konfliktnivå. Lønnsomheten og de øvrige positive effektene av statens målrettede støtte til energiomstillingen er godt dokumentert i to effektstudier fra hhv. 2018 og 2025.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Energidepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	ED	KLD	SD	Sum
1.	Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet	100 000			100 000
2.	Energiomstilling og grønn konkurransekraft 2050	90 000	20 000	10 000	120 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1850.73 er godt begrunnet. Satsingsforslagene for 2027 bygger på eksisterende aktivitet på posten og foreslås finansiert gjennom en vekst i forskningsinnsatsen. Følgelig foreslås det ingen omprioritering av midler. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor ED vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Klima, miljø og energi. I tillegg vil satsingsforslagene bidra til de overordnede målene Konkurranseskraft og innovasjonsevne samt Miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Lengtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet						100 000			
Energiomstilling og grønn konkurransekraft 2050						90 000			

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 5,1 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 190 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
ED Kap. 1850.73	996 000	190 000	1 186 000	5 100
Sum	996 000	190 000	1 186 000	5 100

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen.

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
ED Kap. 1850.73	Adm.dir-fullmakt	17 633	15 100	16 200	7 600	9 000
ED Kap. 1850.73	Energi og transport	904 135	1 070 700	1 165 900	1 240 700	1 272 900
ED Kap. 1850.73	Forskningssystemet	4 231	3 200	2 600	1 000	800
ED Kap. 1850.73	Klima og miljø	28 000	9 500	8 700	16 300	24 000
	Sum	954 000	1 098 500	1 193 400	1 265 600	1 306 700

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Finansdepartementet

Innledning

En velutviklet og attraktiv forskningssektor er viktig for velstand, verdiskaping og konkurransekraft. Et godt forskningssystem kjennetegnes av høy kvalitet i forskningen, stor grad av internasjonalt samarbeid og effektiv utnyttelse av ressurser og resultater. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes.

De overordnede målene for Finansdepartementet (FIN) er å sikre kunnskapsgrunnlaget for den økonomiske politikken og i budsjettarbeidet, sikre finansieringen av offentlig sektor gjennom skatter og avgifter, forvalte statens formue og gjeld samt bidra til et offisielt statistikk- og datagrunnlag for bruk i offentlig og privat sektor. FIN har et særlig ansvar for regjeringens penge- og finanspolitikk, herunder å gi et bedre grunnlag for en vurdering av samlet offentlig ressursbruk og å legge bedre til rette for politikikutvikling og prioriteringer over flere år, samt å sikre god samordning mellom departementene i arbeidet med statsbudsjettet og den statlige økonomiske styringen.

FIN tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 1600.71. I 2026 er tilsagnsrammen på 17,8 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 41,2 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp FINs sektoransvar for forskning på forhold som påvirker samfunnsøkonomisk utvikling. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til høy kvalitet, økt kapasitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forslaget til forskningssatsing er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at det har forankring i langtidsplanens overordnede mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslaget som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027 for alle departementer.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag mot FIN i 2027:

1. Forskning for økonomisk politikk

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til temaene konjunkturer, formue og økonomisk politikk; bærekraftig velferdsstat i en global økonomi; samt vekst, produktivitet og omstilling. Satsingen vil styrke rekruttering av nye kandidater til forskningsfeltet. Satsingen foreslås som en økning i tilsagnsrammen. Uten en tildeling til satsingen vil den offentlige forskningen for å understøtte FINs ansvarsområder for en stor del gå utenom nasjonale konkurransearenaer, i tillegg til at relevant forskning av høy kvalitet fra miljøer i hele landet vil være mindre tilgjengelig for politikikutforming.

Forskning for økonomisk politikk omfatter både konjunkturer, strukturer og politikk. De økonomiske krisene, samt Norges behov for diversifisering av økonomien, illustrerer behovet for å frembringe ny kunnskap og nye modeller for økonomiske analyser, som favner både mikro- og makroøkonomiske perspektiver. Det trengs kunnskap om hvilke muligheter som oppstår for omstilling, effektivisering og

omfordeling, bl.a. knyttet til fremveksten av en datadrevet økonomi, klima- og naturkrisene samt demografiske endringer. Det er behov for å identifisere, forstå og håndtere årsakene til, og ringvirkningene av, skiftene i den økonomiske utviklingen. Forslaget vektlegger å styrke forskningen på økonomiske sjokk. Satsingen skal gi bedre grunnlag for å kunne forklare sentrale mekanismer, blant annet i samspillet mellom penge- og finanspolitikk, og for å utforme en bærekraftig, effektiv, helhetlig og kunnskapsbasert økonomisk politikk, herunder også skatte- og avgiftspolitikken, for å sikre en bærekraftig finansiering av velferdssamfunnet.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Finansdepartementet med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	FIN	KD	Sum
1.	Forskning for økonomisk politikk	20 000	10 000	30 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning under Finansmarkedsfondet innenfor post 1600.71 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. For forskning på skatteøkonomi er hele tildelingen bundet opp i inngåtte kontrakter. Det foreslås derfor at satsingsforslaget for 2027 finansieres ved vekst. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslaget overfor FIN vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft, først og fremst økonomisk bærekraft, men med virkninger for alle deler av langtidsplanens mål og tematiske prioriteringer. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan det foreslåtte satsingsforslaget bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Forskning for økonomisk politikk		20 000							

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 0,5 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 20 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
FIN Kap. 1600.71	17 800	20 000	37 800	500
Sum	17 800	20 000	37 800	500

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
FIN Kap. 1600.71	Adm.dir-fullmakt	15 542	20 400	20 800	20 200	17 300
FIN Kap. 1600.71	Velferd og utdanning	22 858	20 800	16 300	4 500	400
	Sum	38 400	41 200	37 100	24 700	17 700

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Forsvarsdepartementet

Innledning

Den nasjonale sikkerhetsstrategien har den alvorlige sikkerhetssituasjonen som bakteppe. Strategien slår fast at vi raskt må styrke forsvarsevnen, samtidig som vi må gjøre samfunnet mer motstandsdyktig og styrke vår økonomiske sikkerhet. Langtidsplanen for forsvarssektoren legger opp til en vesentlig styring av forsvaret for å øke norsk handlefrihet og innflytelse i våre nærområder. Regjering og storting står samlet bak målet om en styrking av nasjonal politikk for sikkerhet, forsvar og beredskap, et stadig tettere og mer integrert alliansesamarbeid, og norsk støtte til Ukrainas forsvarskamp. Klimaendringer, teknologisk utvikling og et mer sammensatt trusselbilde endrer hva som skal til for å forsvare Norge og hvem som må samarbeide for å gjøre det. En styrket satsing på forskning, utvikling og innovasjon vil bidra til en mer fremtidsrettet forsvarssektor og økt forsvarsevne. Forsvarsdepartementet (FD) har et særskilt ansvar for utforming og iverksetting av sikkerhets- og forsvarspolitikken.

FD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 1700.72. I 2026 er tilsagnsrammen på 27,1 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 57 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp FDs sektoransvar for forskning knyttet til forsvar og nasjonal sikkerhet. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med politiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanene for forsvarssektoren og for forskning, stortingsmeldingen for forskningssystemet og andre relevante dokumenter. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot FD i 2027:

1. Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap
2. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping
3. Romforskning for framtiden

Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 130 mill. kroner, hvorav 3,5 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil myndigheter og forsvaret stå uten den nødvendige kapasitetsøkningen i FoU for å kunne realisere ambisjonene i langtidsplanen for forsvarssektoren.

Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap: Satsingsforslaget skal sikre økt innsats på forskning, teknologi og innovasjon for styrket nasjonal beredskap og forsvarsevne. Langtidsplanen for forsvarssektoren og stortingsmeldingen om forskningssystemet signaliser en økt satsing på forskning og utvikling for forsvar, sikkerhet og beredskap. Bakgrunnen er blant annet et nytt trusselbilde og den raske teknologiske utviklingen. Dagens forsknings- og innovasjonsinnsats utnytter ikke godt nok bredden i kunnskapsmiljøene og næringslivet, og barrierer mellom sivil og militær forsknings- og innovasjonssektor bør bygges ned.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping: Muliggjørende teknologier er generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag-, bruks- og forvaltningsområder har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden (KI, digital sikkerhet og samfunnskonsekvenser av teknologiutviklingen) og kvantesatsingen, skal gi mer grunnleggende forståelse og FoU-basert kompetanse innenfor IKT, nano- og bioteknologi, møte behovet for ansvarlig teknologiutvikling, teknologikonvergens, autonome systemer og kvanteteknologi som løser samfunnsutfordringer og bidrar til totalberedskapen, til bærekraftsmålene og øker omstillingstakten i nærings- og samfunnsliv, spesielt forsvarsektoren. Satsingen forventes å gi flere gode, store og relevante fagmiljøer og økt nasjonal tilgang til kunnskap, teknologi og kompetanse som Norge trenger. FDs forsvarsrolle er relevant, inkl. ansvaret for å bidra til et helhetlig forskningssystem med kvalitet, kapasitet og sammenhenger også innfor MT-området.

Romforskning for framtiden: Satsingsforslaget skal bidra til å styrke Norges kapasitet til å utnytte både nasjonal og internasjonal romrelatert infrastruktur. Satsingen skal sikre økt bruk av romrelaterte data og teknologi i alle samfunnssektorer, understøtte norsk rom- og forsvarsindustri og bidra til kunnskap og teknologi som styrker nasjonal og europeisk sikkerhet og beredskap, blant annet knyttet til situasjonsforståelse, navigasjon og kommunikasjon. Satsingen vil tilrettelegge for norsk deltakelse og suksess i både European Defence Fund, EUs kommende rammeprogram samt konkurranseevnefondet, der romforskning og romvirksomhet vil bli viktig under prioriteringen *Defence, security and space*.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Forsvarsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	FD	DFD	KD	NFD	Sum
1.	Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap	50 000		50 000		100 000
2.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	50 000	50 000	50 000	50 000	200 000
3.	Romforskning for framtiden	30 000		70 000		100 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1700.72 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i forsknings-innsatsen. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer. Samtidig fremmes det et forslag til KD om vekst på driftsbudsjettet for styrke Forskningsrådets kapasitet og evne til å utvikle rollen som koblingsmekanisme for å samordne den åpne, skjermede og graderte forskningen under et felles system.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre

vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen for forskning og høyere utdanning

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor FD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioriteringer Muliggjørende og industrielle teknologier og Samfunnssikkerhet og beredskap. I tillegg vil satsingsforslagene bidra til overordnet mål om Konkurranseskraft og innovasjonsevne. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032									
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og felleskap	
Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap								50 000		
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000			
Romforskning for framtiden								30 000		

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 3,5 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 130 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
FD Kap. 1700.72	27 100	130 000	157 100	3 500
Sum	27 100	130 000	157 100	3 500

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
FD Kap. 1700.72	Demokrati og global utvikling	1 638	1 700	1 300	1 000	1 000
FD Kap. 1700.72	Forskningssystemet	6 437	2 600	1 800	3 800	5 700
FD Kap. 1700.72	Muliggjørende teknologier	56 024	52 700	53 400	52 800	52 600
	Sum	64 100	57 000	56 500	57 600	59 300

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Helse- og omsorgsdepartementet

Innledning

Folkehelsen i Norge er generelt god og levealderen høy, sammenlignet med øvrige OECD-land. Sosial ulikhet i helse er imidlertid en viktig utfordring. Demografiske framskrivninger tilsier at behovet for helse- og omsorgstjenester vil øke utover et nivå vi kan møte med kun økt bemanning de neste tiårene. En fragmentert helse- og omsorgstjeneste kan ha konsekvenser for pasientsikkerheten og gi en dårlig utnyttelse av de samlede ressursene i tjenestene. Det må sikres pasientforløp der de ulike delene av helsetjenestene, både de kommunale og spesialisthelsetjenesten samt øvrige velferds-tjenester, jobber godt sammen. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på helseutfordringer og en solid partner for næringsliv og offentlig sektor, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har et særskilt ansvar for iverksettelse av regjeringens helse- og omsorgspolitik. De overordnede målene for helse- og omsorgspolitikken er å sikre god helse og mestring i befolkningen, uavhengig av sosial bakgrunn; gode pasientforløp og rask tilgang til tjenester i hele landet; at helse- og omsorgstjenesten er et attraktivt arbeidssted i et livslangt karriereløp; bærekraftig og rettferdig ressursbruk; samt at helse- og omsorgssektoren er forberedt i møte med kriser og katastrofer.

HOD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 780.70. I 2026 er tilsagnsrammen på 296,4 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 439,7 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp HODs sektoransvar for medisinsk forskning og forskning for helse- og omsorgssektoren. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets forslag til satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot HOD i 2027:

1. Forsknings- og innovasjonssentre for personelleffektive og bærekraftige helsetjenester
2. Helsedata i sanntid for verdiskaping
3. Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv
4. Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til å håndtere helsepersonellkrisen, kvinnehelse, utnyttelse av helsedata for verdiskaping og et sammenhengende helse-, omsorgs- og velferdssystem for økt inkludering av barn og unge. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen på 155 mill. kroner, hvorav 4,2 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten vekst vil forsknings- og innovasjonssystemet ikke ha tilstrekkelig kapasitet til å støtte opp under politikutforming relatert til helsepersonellkrisen. Det vil også bli vanskeligere å

sikre bedre sammenheng og samarbeid mellom helse- og velferdstjenestene for barn og unge, frembringe mer kunnskap om kvinnehelse, samt utnytte de omfattende helsedataene til verdiskaping innen departementets ansvarsområder.

Forsknings- og innovasjonssentre for personelleffektive og bærekraftige helsetjenester:

Forslaget innebærer en synlig, forsterket og spisset senteratsing på personelleffektiviserende forsknings- og innovasjonssentre slik at teknologi og innovative arbeidsprosesser i helse- og omsorgssektoren gir helsetjenesten økt bærekraft, reduserte ventetider uten at det går på bekostning av tjenestekvalitet. Det forventes betydelige positive virkninger for både helsepersonell og pasienter, samt langsiktige forbedringer i sektoren. Det forventes også betydelige positive effekter i helsenæringen.

Helsedata i sanntid for verdiskaping: Det har gjennom årtier vært investert i innsamling av helsedata i Norge. Dette har gitt Norge en fordel som trekkes frem i den nasjonale fagevalueringen av medisin og helsefag. I fagevalueringen anbefales det særlig at Norge videreutvikler forskningen knyttet til sanntidsdata direkte fra helsetjenestene. En vellykket satsning vil gi Norge langvarige fortrinn på internasjonalt nivå. Skal framtidens offentlige tjenester bli bærekraftige og likeverdige må vi satse målrettet på FoUI. Forslaget vil bety vesentlig forbedring, effektivisering og mer individtilpassede tjenester i hele offentlig sektor. Ved å tilrettelegge for offentlig-private samarbeid vil forskningen bli implementert og gi grunnlag for betydelig næringsutvikling. Denne satsningen vil også bidra til at norske pasienter vil være tidlig ute med å få tilgang på utprøvende behandling. Ved koordinering av innsatsen vil sterke norske miljøer være attraktive for internasjonale samarbeid, bidra til innovasjoner som kan gi betydelig næringsverdi og drive utviklingen av offentlige tjenester. Spesielt stor verdiskaping forventes i helsenæringen.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv: Barn og unge har rett på gode og likeverdige helse- og omsorgstjenester. Innsatsen er ikke tilstrekkelig helhetlig og koordinert. Det er behov for å ta helhetlig grep og jobbe på tvers av helse, utdanning og velferdssektorer og tjenester. I et livsløpsperspektiv er det spesielt viktig med forskning på tiltak som fremmer barns og unges helse, og dette vil også bidra til å legge grunnlaget for god helse gjennom hele livet. Forskningsinnsatsen vil bidra til kunnskap om helsefremmende tiltak, forebygging av omsorgssvikt, rusmisbruk og kriminalitet, og tjenesteforskning for sårbare grupper. Satsingen vil bidra til helhetlig og forebyggende innsats i kommunene rettet mot barn og unge, og utfordre kommuner og andre aktører på lokalt nivå til å jobbe sammen på en mer kunnskapsbasert måte. En styrket forsknings- og innovasjonsinnsats vil gi et bedre grunnlag for en helhetlig politikk, mer kunnskapsbaserte tjenester med god innovasjonskapasitet, og dialog mellom forskere og brukere.

Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning: Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning er viktig for å løfte norsk helseforskning. Til tross for økende kunnskap om at kjønn påvirker symptomer, sykdomsforløp og behandling, er det fortsatt for lite systematisk forskning på kjønnsforskjeller i sykdommer som rammer begge kjønn. Forskningsrådet foreslår en styrket, flerårig satsing på kjønn som variabel i all medisinsk og helsefaglig forskning – i tråd med anbefalinger fra Kvinnehelseutvalget, Mannsutvalget og Prioriteringsmeldingen. Tiltaket skal gjennomføres via utlysninger for grunnforskning og samarbeidsprosjekter, med særlig vekt på å engasjere etablerte forskningsmiljøer.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Helse- og omsorgsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	HOD	AID	BFD	JD	KD	KUD	Sum
1.	Forsknings- og innovasjonssentre for personelleffektive og bærekraftige helsetjenester	75 000						75 000
2.	Helsedata i sanntid for verdiskaping	40 000						40 000
3.	Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	10 000	30 000	10 000	30 000	10 000	100 000
4.	Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning	30 000						30 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 780.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Satsingsforslagene *Samfunnsoppdrag – Inkludering av flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv* samt *Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning* bygger på eksisterende aktiviteter, men det er behov for å øke innsatsen på feltene. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor HOD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Helse, men vil også bidra til de overordnede målene Konkurranseskraft og innovasjonsevne samt Kvalitet og tilgjengelighet. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og felleskap
Forsknings- og innovasjonssentre for personelleffektive og bærekraftige helsetjenester					75 000				
Helsedata i sanntid for verdiskaping					40 000				
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv					10 000				
Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning					30 000				

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 4,2 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 155 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
HOD Kap. 780.70	296 400	155 000	451 400	4 200
Sum	296 400	155 000	451 400	4 200

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
HOD Kap. 780.70	Demokrati og global utvikling	19 023	19 300	18 100	14 700	12 200
HOD Kap. 780.70	Forskningssystemet	1 828	2 200	1 800	1 700	1 600
HOD Kap. 780.70	Helse	443 487	417 800	379 600	365 400	359 200
HOD Kap. 780.70	Velferd og utdanning	174	400	400	300	100
	Sum	464 512	439 700	399 900	382 100	373 100

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største

søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Justis- og beredskapsdepartementet

Innledning

Norge har et velutviklet og velfungerende rettsvesen og gode forutsetninger for å ivareta viktige oppgaver knyttet til samfunnssikkerhet, kriminalitetsforebygging og migrasjonsspørsmål. Økte geopolitiske spenninger og en rivende teknologisk utvikling gir nye trusler og utfordrer samfunnets sikkerhet og beredskapsevne. Det trengs oppdatert kunnskap for å styrke norsk samfunnssikkerhet og beredskap, håndtere økt innvandring, sikre effektivitet og god samhandling i straffesakskjeden, samt utvikle og oppdatere lovverket i tråd med samfunnsutviklingen. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, gi løsninger på samfunnsutfordringer og være en solid partner for forvaltningen og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes.

De overordnede målene for justis- og beredskapssektoren er å sikre rettssikkerhet, trygghet i samfunnet, et godt og tilgjengelig lovverk, kontrollert og bærekraftig innvandring, lav kriminalitet, samt en god forvaltning av polarområdene. Justis- og beredskapsdepartementet (JD) har et særlig ansvar for å sikre god samordning mellom departementene på samfunnssikkerhets- og beredskapsfeltet.

JD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 400.73. I 2026 er tilsagnsrammen på 82,7 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 69,6 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 overfor JD følger opp JDs sektoransvar for samfunnssikkerhet og beredskap, totalforsvaret og migrasjonsskjeden. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukervedtak.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de følger opp nasjonale strategier og handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot JD i 2027:

1. Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge
2. Samfunnsoppdrag om inkludering av flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv
3. Migrasjon og integrering i et globalt perspektiv

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap, totalforsvar, inkludering av barn og unge, samt migrasjon og integrering. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen på 42 mill. kroner, hvorav 1,1 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut kunnskapsbehovene knyttet til store endringer i utfordringsbildet.

Samfunnssikkerhet og beredskap – et motstandsdyktig Norge: Dagens risikobilde gjør forebygging og motstandsdyktighet stadig viktigere for Norge. Det er behov for mer forskning om nasjonal sikkerhet, for å utvikle et robust og motstandsdyktig samfunn, og få kunnskap om hvordan vi kan sikre oss mot både menneskeskapte og ikke-menneskeskapte trusler. Satsingen på

samfunnssikkerhet og beredskap vil øke kunnskapsgrunnlaget for totalforsvaret og for den sivile motstandskraften.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv:

Kostnader knyttet til barn og unge som faller utenfor er årlig i milliarder kroner, særlig ved familievold, overgrep og kriminalitet. Konsekvensene av at barn og unge har problemer i form av utrygge levekår, psykisk uhelse, ikke fullfører utdanning og/eller kommer i arbeid, er en av de største samfunnsutfordringene i dag. Mange tiltak er ikke evaluert, og kunnskapen om effekt er svak. Forebygging vil kunne gi store samfunnsmessige gevinster – forutsatt at det benyttes tiltak som er evaluert og har dokumentert effekt. I en rapport fra FHI påpekes at alt for mange av dagens tiltak ikke er evaluert. Vi vet derfor ikke om tiltakene har tilsiktet effekt eller ikke, eller om de har negative effekter (Barn, unge og kriminalitet 2020). Forskning på inkludering vil være et viktig bidrag til å redusere rekruttering til kriminalitet og utvikle gode løsninger for praksis og politikk. Målet med forskningsinnsatsen er å bygge sterke forskningsmiljøer som kan bidra til å utvikle gode løsninger for praksis og politikk til det beste for barn og unge. Det er behov for å ta helhetlig grep og jobbe på tvers av justis, helse, utdanning, kultur- og velferdssektorer og tjenester.

Migrasjon og integrering i et globalt perspektiv: Store migrasjonsstrømmer vil i fremtiden utgjøre en betydelig utfordring for den norske velferdsstaten. En styrket innsats på forskning om hele migrasjonsskjeden, fra årsaker, grensekontroll og regulering til integrering vil styrke norsk forvaltning og innvandringspolitikk. Satsningen vil være svært viktig for å videreutvikle vårt nasjonale kunnskapsgrunnlag.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Justis- og beredskapsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	JD	AID	BFD	JD	KD	KUD	Sum
1.	Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge	25 000				25 000		50 000
2.	Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	10 000	30 000	10 000	30 000	10 000	100 000
3.	Migrasjon og integrering i et globalt perspektiv	7 000						7 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 400.73 er godt begrunnet. Det foreslås derfor at satsingsforslagene *Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv* og *Migrasjon og integrering i et globalt perspektiv* finansieres gjennom en vekst i tildelingen. Satsingsforslaget Samfunnssikkerhet og beredskap – et motstandsdyktig Norge bygger på en eksisterende innsats på om lag 45 mill. kroner. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått

kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor JD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioriteringer Samfunnssikkerhet og beredskap samt Tillit og fellesskap. De vil i tillegg bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurransekraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnssikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge								25 000	
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									10 000
Migrasjon og integrering i et globalt perspektiv									5 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 1,1 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 42 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
JD Kap. 400.73	82 700	42 000	124 700	1 100

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
JD Kap. 400.73	Demokrati og global utvikling	55 382	55 500	57 300	56 700	57 600
JD Kap. 400.73	Muliggjørende teknologier	12 990	11 600	11 400	16 300	20 100
JD Kap. 400.73	Velferd og utdanning	3 344	2 500	1 300	400	100
	Sum	71 717	69 600	70 000	73 400	77 800

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Klima- og miljødepartementet

Innledning

Klimaendringene er en alvorlig trussel mot samfunnssikkerheten nasjonalt og for stabilitet i verden i bred forstand. Alle samfunnssektorer, som matproduksjon, helse, energi, finans og transport, påvirkes av klimaendringene. I 2024 passerte global gjennomsnittlig oppvarming 1,5 grader ifølge Verdens meteorologiske organisasjon, og det siste tiåret er det varmeste som er målt. Klimaendringer, forurensing, ødeleggelse av habitater og spredning av fremmede arter fører til tap av biodiversitet. Den pågående klima- og naturkrisen kan føre til kollaps av økosystemer som er avgjørende for matproduksjon, fremstilling av medisiner og for naturens evne til å levere økosystemtjenester som ren luft, rent vann og produktive hav- og landområder. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for ny innsikt og nye løsninger på klima- og miljøutfordringene må det videreutvikles og styrkes. Dette krever et løft i innsatsen fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og innovasjon.

De overordnede målene for klima- og miljøpolitikken er å ivareta og tilrettelegge for naturmangfold, kulturmiljø og friluftsliv, redusere alle former for forurensing og realisere nasjonale klimamål. Klima- og miljødepartementet (KLD) har et særlig ansvar for å samordne og iverksette regjeringens klima- og miljøpolitikk.

KLD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1410.73. Grunnbevilgninger til miljøforskningsinstituttene tildeles på post 1410.71. I 2026 er tilsagnsrammen på 496 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 498,2 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp KLDs sektoransvar for forskning på klimasystemet, klimaomstilling og miljø samt grunnbevilgninger til miljøinstituttene. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot KLD i 2027:

1. Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi
2. Klimarobuste samfunn i en urolig verden
3. Institutsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor
4. Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til naturforvaltning, sirkulær økonomi, polarforskning, maritim sektor og havforskning. Om lag 50 mill. kroner av finansieringsbehovet kan tas innenfor nullvekstrammen, men resten krever en økning i tilsagnsrammen på 95 mill. kroner, hvorav 26,9 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil forskningsinnsatsen ikke være tilstrekkelig til å bygge opp nok kapasitet for å raskt redusere klimautslipp, håndtere klimaendringene og ivareta og styrke naturmangfoldet.

Samfunnsoppdrag – Sirkulær økonomi: Satsingsforslaget skal løfte forskning på sirkulær økonomi som et sektorovergripende og systemisk verktøy for en bærekraftig samfunnsutvikling i tråd med UFF-rammeverket. Satsingsforslaget følger opp KLDs egen kunnskapsstrategi og de ferske rådene i ekspertgruppa for virkemidler for sirkulær økonomi. Klimautvalget 2050 foreslo at all økonomisk aktivitet må skje innenfor planetens tålegrenser og økonomien må bli mer sirkulær. Norge har en lang vei å gå for å oppnå det. Det mangler kunnskap om rammebetingelser, regelverk, barrierer, virkemidler og målkonflikter for å gjøre økonomien sirkulær og sirkulære forretningsmodeller og leveveier til den nye normalen. De positive virkningene av forslaget vil være at næringslivet og offentlig forvaltning får tilgang til bred kompetanse i forskningsorganisasjonene, at politikken blir basert på et godt kunnskapsgrunnlag og at norske forskningsmiljøer blir attraktive samarbeidspartnere i Europa.

Klimarobuste samfunn i en urolig verden: For et klimarobust samfunn i en urolig verden kreves det en kunnskapsstrategi og et sektoransvar innenfor klimafeltet. Klimaendringer fører til mer ekstremvær, flom, tørke og hetebølger, og mange samfunn er ikke rustet til å håndtere disse utfordringene. For å styrke klimaberedskapen og sikre en bærekraftig fremtid, er det derfor nødvendig med omfattende kunnskap om klimaeffekter og risikoer. Dette inkluderer forskning på og utvikling av naturbaserte løsninger, innovasjon i teknologi for overvåking og varsling, og tverrfaglig forskning som løser flere problemer samtidig. I tillegg er internasjonalt samarbeid og dialog med samfunnet nødvendig for å oppnå en grønn og rettferdig omstilling.

Instituttsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor: Behovet for økt forskningsbasert entreprenørskap i næringslivet, spesielt innenfor digitalisering og grønn omstilling er betydelig. Det er også store endringsbehov i offentlig sektor. Norges fremtidige næringsutvikling og videreutvikling av offentlig sektor er avhengig av forskningsinstitusjoner som både er drivere for ny næringsutvikling og som ser endringspotensialet i offentlig sektor. Miljøinstituttene anvendte forskning i nært samarbeid med og med finansiering fra næringsliv og offentlig sektor er et sentralt element i dette. Miljøinstituttene økonomiske rammevilkår gjør det imidlertid svært utfordrende å etablere ny kunnskap på områder der det ennå ikke finnes et etablert og betalingsdyktig næringsliv eller betalingsvilje i offentlig sektor. Forskningsrådet foreslår derfor at miljøinstituttene grunnbevilgning fra KLD gradvis trappes opp til et nivå svarende til ca. 15 prosent av instituttene driftsinntekter mot dagens 10 prosent. Økningen bør skje innenfor spesifikke innsatsområder som er sentrale for omstillingsbehovet i næringsliv og offentlig sektor; stikkord her er digitalisering og grønn omstilling. Forskningsrådet foreslår en økning på 25 mill. kroner f.o.m. 2027 som et første trinn på denne opptrappingen.

Energiomstilling med grønn konkurransekraft 2050: Til tross for et stort globalt gjennombrudd for sol- og vindenergi som har gjort disse energikildene konkurransedyktige i store deler av verden, mangler det ikke på utfordringer og behov for ny kunnskap og teknologi for å gjennomføre den nødvendige omleggingen til utslippsfri energi. Satsingsforslaget foreslår en styrket satsing på støtte til forskning, utvikling og innovasjon for energiomstilling med grønn konkurransekraft. Omstillingen vil på denne måten kunne gjennomføres med lavere kostnader, mer næringsutvikling og lavere konfliktnivå.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Klima- og miljødepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang, Satsingsforslag	KLD	BFD	ED	LMD	KD	NFD	SD	Sum
1. Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling	25 000	5 000		5 000	20 000			55 000
2. Klimarobuste samfunn i en urolig verden	25 000							25 000
3. Instituttsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor	25 000					100 000		125 000
4. Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050	20 000		90 000				10 000	120 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1410.73 er godt begrunnet og at det framover er nødvendig å opprettholde aktivitetene, men at det er rom for å løfte nye satsinger noe innenfor nullvekst. Det foreslås derfor at det omprioriteres til sammen 50 mill. kroner fra forskning på arealer under press til satsingsforslag Samfunnsoppdrag - sirkulær økonomi for samfunnsomstilling med 25 mill. kroner og til satsingsforslag Klimarobuste samfunn i en urolig verden med 25 mill. kroner. Det vil imidlertid være behov for ytterligere vekst i forsknings-innsatsen utover dagens tildelingsnivå. Satsingsforslaget Instituttssatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor omfatter bl.a. miljøinstituttene og er rettet overfor KLDs kap. post 1410.71. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KLD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Klima, miljø og energi samt bidra til overordnet mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032							
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap
Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi						25 000		
Klimarobuste samfunn i en urolig verden						25 000		
Instituttssatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor						25 000		
Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050						20 000		

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 26,9 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 95 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

Kap. post (2, 3)	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (4)
KLD Kap 1410.71	248 000	25 000	273 000	25 000
KLD Kap. 1410.73	496 000	70 000	566 000	1 900
Sum	744 000	95 000	839 000	26 900

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For disse tildelingene er planlagt nullvekst tilsagnsramme 2026 oppgitt som bevilgning 2025 siden hele tildelingen utbetales samme år som det gjeldende tilsagnet.

(3) Der det ikke er foreslått økning i tilsagnsrammen er ikke tallene for grunnbevilgninger til instituttsektoren inkludert i tabellen. Dette er gitt på egne kap. poster fra og med 2025.

(4) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post (4)	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
KLD Kap. 1410.73	Adm.dir-fullmakt	8 130	11 400	11 900	7 600	11 600
KLD Kap. 1410.73	Demokrati og global utvikling	0	1 000	800	400	100
KLD Kap. 1410.73	Energi og transport	117 482	150 400	149 700	148 100	151 300
KLD Kap. 1410.73	Forskningssystemet	3 029	4 800	4 100	3 200	2 900
KLD Kap. 1410.73	Helse	4 518	3 300	2 200	1 400	1 200
KLD Kap. 1410.73	Klima og miljø	296 661	307 000	279 800	280 100	290 900
KLD Kap. 1410.73	Mat og bioressurser	14 874	20 300	19 000	18 900	17 500
	Sum	444 695	498 200	467 500	459 700	475 500

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

(4) Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Kommunal- og distriktsdepartementet

Innledning

Sammenlignet med andre europeiske land har Norge en lav andel bosatt i storbyer og en høy andel bosatt i mindre byer og tettsteder. Distriktene står imidlertid overfor store utfordringer knyttet til fraflytting, mangel på kompetent arbeidskraft og utvikling av attraktive lokalsamfunn. Dette inkluderer behovet for gode arbeidsplasser, boliger og offentlige tjenester tilpasset lokale behov. I tillegg er det økende press på arealene og behov for grønn omstilling, særlig i distriktene. Digitalisering og innovasjon spiller en stadig viktigere rolle i utviklingen av offentlig sektor, men mindre sentrale kommuner har lavere digitaliseringsnivå og mindre strategisk bruk av offentlige anskaffelser.

For at forskningssystemet skal være en drivkraft for nye innsikter og løsninger på utfordringer i distriktene og lokalsamfunn, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever forskning i hele verdikjeden – fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for distrikts- og regionalpolitikken er at folk skal kunne leve et godt liv i hele landet, at alle lokalsamfunn skal ha rom for utvikling og verdiskaping, og at folketallet skal øke i distriktskommuner. Dette krever at folk har tilgang på arbeid, bolig og gode tjenester nær bostedet, samt at det legges til rette for trygge, bærekraftige og levende lokalsamfunn i hele landet gjennom desentraliserte løsninger. Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) har et særlig ansvar for koordinering og implementering av regjeringens kommunal- og distriktspolitikk.

KDD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 500.72 I 2026 er tilsagnsrammen på 36 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 79,9 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp KDDs sektoransvar for forskning knyttet til regional og kommunal politikk, distriktsutvikling og urfolk. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot KDD i 2027:

1. Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk
2. Kunnskapsbehov identifisert i sannhets- og forsoningskommisjonens rapport
3. Demokrati som styringsform og levesett
4. Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til distrikts- og regionalutvikling, nasjonale urfolk og minoriteter, demokrati samt innovasjon og verdiskaping. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen på 91,5 mill. kroner, hvorav 2,5 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke sikres tilstrekkelig

kapasitet i forskningssystemet til å understøtte forvaltning og politikkutforming på sentrale deler av departementets ansvarsområder. Satsingene som fremmes overfor KDD må ses i sammenheng med relevante satsinger som fremmes overfor andre departementer, særlig *Klimarobuste samfunn i en urolig verden*.

Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk: Satsingen vil følge opp Distriktmeldingen gjennom å styrke fagmiljøene, utvide fag- og disiplininvolveringen, utvikle nettverk og øke samarbeidet innenfor ulike distrikts- og regionalpolitiske problemstillinger og samfunnsområder. Dette vil øke kunnskapsgrunnlaget for politikkutforming i departementene og i kommuner og fylkeskommuner på en rekke sektorområder. Videre vil et tettere samarbeid mellom offentlige aktører, forskningsmiljøene og næringsliv kunne gi mer effektive og målrettede løsninger på komplekse utfordringer som klimaendringer, grønn omstilling, demografiske endringer og arealbrukskonflikter, med flere.

Kunnskapsbehov identifisert av sannhets- og forsoningskommisjonens rapport: Sannhets- og forsoningskommisjonen har dokumentert alvorlige konsekvenser av statens forsoningspolitikk overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner, blant annet tap av språk og kultur, marginalisering og svekket tillit til myndighetene. Det finnes et betydelig kunnskapsunderskudd og manglende koordinering i forskningen, særlig om kvenske og skogfinske forhold. For å møte dette anbefales en langsiktig forskningssatsing som styrker kunnskapsgrunnlaget, fremmer forsoning og støtter rettighets-basert forvaltning og bærekraftig utvikling. Dette inkluderer dokumentasjon og revitalisering av språk og kultur, kultursensitive helsetjenester og lokal næringsutvikling. Det må sikres tverrfaglig tilnærming og aktiv medvirkning fra de berørte grupper, i tråd med forskningsetiske retningslinjer og prinsippet om fritt og informert samtykke (FPIC). Økt finansiering er avgjørende for at Norge skal oppfylle sine forpliktelser etter grunnloven og internasjonale konvensjoner, og motvirke videre diskriminering og marginalisering.

Demokrati som styringsform og levesett: Forskning om effektiv og god offentlig styring, hvordan demokrati og rettstat kan styrkes og videreutvikles og hvordan det norske styringssystemet er integrert og samhandler med internasjonale institusjoner og lovverk, er sentrale elementer i satsingen. KDD har det sektorpolitiske ansvar for nasjonal valg- og demokratiforskning. Med en ny geopolitisk situasjon og demokratisk tilbakegang i verden, er det viktig at dette forskningsområdet breides ut, gjøres mer internasjonalt orientert og kobles tettere til andre relevante sektorområder som utdanning, kultur og likestilling.

Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping: Offentlig sektor står overfor et sammensatt og krevende utfordringsbilde, preget av global uro, klimaendringer, digitalisering, utenforskap og demografiske skifter. Dette setter forvaltningens evne til omstilling og prioritering under press, og utfordres ytterligere av fragmentert styring, sektorinndelte løsninger og manglende insentiver for tverrsektorielt samarbeid. Både små og store kommuner sliter med kapasitets- og kompetanse-utfordringer, og det er et økende gap mellom politiske ambisjoner og faktisk gjennomføringsevne. Dette treffer alle kommuner uavhengig av størrelse, men treffer de mindre kommunene særlig hardt. For å møte utfordringene er det avgjørende med økt satsing på forskning og innovasjon, som kan bidra til ny kunnskap, bedre styringsverktøy og mer effektive løsninger. Innovative offentlige anskaffelser (IOA) trekkes frem som et av flere, sentralt virkemidler, som kan bidra til modernisering av offentlig sektor, utvikling av leverandørindustrien og gi norske bedrifter et hjemmemarked.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Kommunal- og distriktsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	KDD	DFD	KD	KUD	Sum
1.	Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk	25 000	5 000			30 000
2.	Kunnskapsbehov identifisert i sannhets- og forsoningskommisjonens rapport	21 500		15 000		36 500
3.	Demokrati som styringsform og levesett	20 000		40 000	10 000	70 000
4.	Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	25 000	25 000	50 000		100 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 500.72 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Satsingsforslaget Kunnskapsbehov indentifisert i sannhets- og forsoningskommisjonens rapport bygger på eksisterende innsats. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KDD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Konkurranseskraft og innovasjonsevne samt Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft, i tillegg til den tematiske prioriteringen Tillit og fellesskap. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk		25 000							
Kunnskapsbehov identifisert i sannhets- og forsningskommisjonens rapport									21 500
Demokrati som styringsform og levesett									20 000
Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	25 000								

Budsjettvirkninger

Vekstforslagene innebærer en økning i bevilgningene på 2,5 mill. kroner i 2027 opp til en helårs-
virkning på 91,5 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
KDD Kap. 500.72	36 000	91 500	127 500	2 500
Sum	36 000	91 500	127 500	2 500

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom
Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i
tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil
budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
KDD Kap. 500.72	Demokrati og global utvikling	33 969	27 300	19 600	21 500	24 600
KDD Kap. 500.72	Innovasjon	36 508	35 900	35 500	35 100	34 300
KDD Kap. 500.72	Klima og miljø	6 724	8 700	5 900	7 200	8 800
KDD Kap. 500.72	Samisk samfunn og kultur	3 665	4 300	6 300	7 800	8 000
KDD Kap. 500.72	Velferd og utdanning	2 034	3 700	4 300	4 500	3 200
	Sum	82 900	79 900	71 600	76 100	78 900

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som
følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til
porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner
2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga.
budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Kultur- og likestillingsdepartementet

Innledning

I et demokratisk samfunn er det avgjørende å sikre borgernes tilgang til kunst og kultur, idrett, frivillighet, frie medier og offentlig debatt. Det er viktig at alle, uavhengig av sosial og økonomisk status eller bosted, kan være med og bidra på ulike samfunnsarenaer, fellesskap og aktiviteter. Nye teknologier og algoritmedrevne parallelle offentligheter drevet av kommersielle aktører har svekket en felles forståelse av fakta og grunnlaget for meningsdannelse og beslutninger. Det trengs kunnskap om samfunnsmessige konsekvenser av teknologiutvikling, kunstig intelligens og algoritmer, og hvordan dette påvirker maktstrukturer, offentlighet, meningsdannelse og påvirkning, polarisering og destabilisering, samt verdier og tillit i samfunnet. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for næringsliv, offentlig og frivillig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever forskning i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet og anvendt forskning og innovasjon.

De overordnede målene for kultur- og likestillingspolitikken er at alle i hele landet skal ha mulighet til å delta i og oppleve kunst og kultur av høy kvalitet og kunne delta i frivillig aktivitet. Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) har et særlig ansvar for å koordinere og iverksette regjeringens kultur- og likestillingspolitikk.

KUD finansierer forskning gjennom Forskningsrådet over kap. post 601.74. I 2026 er tilsagnsrammen på 32,1 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 31,1 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 overfor KUD følger opp departementets sektoransvar for forskning om kultur og medier samt likestilling, mangfold og inkludering. Det foreslås også en vekst til Samfunnsoppdrag Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene, i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen og følger opp nasjonale strategier. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot KUD i 2027:

1. Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv
2. Demokrati som styringsform og levesett
3. Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til inkludering av barn og unge, likestilling og mangfold. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 30 mill. kroner, hvorav 0,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut kunnskapsbehovene knyttet til økende ulikhet, utenforskap og polarisering.

Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv: Innsatsen for inkludering i idrett, kultur og fritidsaktiviteter er ikke tilstrekkelig helhetlig og koordinert. Kunnskapen om barrierer og virkninger av tiltak er for svak. En styrket forskningsinnsats vil gi et bedre grunnlag for helhetlig politikk for barn og unges deltakelse i kultur, idrett og friluftsliv, og på barn og unges bruk av sosiale medier. En bred satsing skal bidra til at kunnskap fra forskning av høy kvalitet blir tatt i bruk, til beste for barn og unges hverdagsinkludering. Innsatsen kan dokumentere om tiltakene i handlings-planen Alle inkludert (KUD 2024) bidrar til økt deltakelse. Målet med satsingen er å oppnå forskning av høy kvalitet som blir tatt i bruk. Det er nødvendig med helhetlig grep og samarbeid på tvers av sektorer. Det tar tid å bygge opp solide, tverrfaglige og tverrdisiplinære kunnskapsmiljøer. Forsknings-miljøene må tilbys rammebetingelser (finansiering og infrastruktur) som kan gi kontinuitet og stabilitet. Satsingen vil gi et bedre grunnlag for en helhetlig politikk på kulturfeltet, og styrket dialog mellom forskere og brukere av forskningen.

Demokrati som styringsform og levesett: Utfordringer og muligheter for hvordan styrke demokratisk kultur og demokratiske verdier og medienes samfunnsrolle som arena for debatt og offentlighet, maktkritikk og formidler mellom borgere og mellom borgere og myndigheter, er sentrale tematiser i en satsing på forskning som styrker demokratiet, som styringsform og levesett.

Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold: Satsingsforslaget skal styrke kunnskapsgrunnlaget for en mer helhetlig og effektiv likestillingspolitikk. Problemet er fragmentert forskning og manglende tverrsektorielt perspektiv på diskriminering, som svekker innsatsen for inkludering og sosial bærekraft. Målet er å utvikle ny kunnskap om samspill mellom ulike diskrimineringsgrunnlag og styrke norsk deltakelse i internasjonal forskning. Tiltakene inkluderer økt forskningskapasitet, utarbeidelse av en tverrsektoriell FoU-strategi og brukerinvolvering. Effektene forventes å være økt deltakelse i samfunns- og arbeidsliv og redusert utenforskap.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Kultur- og likestillingsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang, Satsingsforslag	KUD	AID	BFD	HOD	JD	KD	KDD	Sum
1. Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	10 000	30 000	10 000	10 000	30 000		100 000
2. Demokrati som styringsform og levesett	10 000					40 000	20 000	70 000
3. Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold	20 000							20 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar for kultur- og mediesektoren innenfor post 325.70 er godt begrunnet og at det er helt nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Samfunnsoppdraget Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og arbeidsliv bygger på eksisterende innsats, men er så langt ikke finansiert med midler fra KUD. Forslagene på Demokrati som styringsform og levesett og Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold er nye satsinger. Det foreslås at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i tildelingen. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KUD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Tillit og fellesskap i tillegg til at de vil bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									10 000
Demokrati som styringsform og levesett									10 000
Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold									20 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 1,1 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 40 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
KUD Kap. 325.70	32 100	40 000	72 100	1 100
Sum	32 100	40 000	72 100	1 100

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
KUD Kap. 325.70	Velferd og utdanning	21 100	31 100	30 600	35 300	31 400
	Sum	21 100	31 100	30 600	35 300	31 400

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Kunnskapsdepartementet

Innledning

Et velfungerende og kunnskapsbasert demokrati forutsetter en fri og akademisk forskningssektor som kan produsere relevant kunnskap til støtte for politikktutforming og samfunnsutvikling. En forskningssektor med tett samarbeid med internasjonale miljøer er avgjørende for velferd, verdiskaping og økt konkurransekraft. Et godt forskningssystem kjennetegnes av høy kvalitet, utstrakt internasjonalt samarbeid og effektiv ressursutnyttelse. For å sikre at forskningssystemet gir ny kunnskap, bidrar til løsninger på sentrale samfunnsutfordringer, og styrker partnerskap med næringsliv, offentlig sektor og øvrige samfunnsaktører, bør det kontinuerlig videreutvikles og styrkes. Dette omfatter et bredt spekter av aktiviteter, fra grunnforskning til anvendt og utfordringsdrevet forskning, samt testing og pilotering av innovative tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for Kunnskapsdepartementet (KD) er at kunnskap legger grunnlag for demokrati, velferd, omstilling og bærekraft; at samfunnet og arbeidslivet har tilgang på relevant kompetanse; samt at kunnskapssektoren utjevner sosiale og geografiske forskjeller. KD har et særlig ansvar for regjeringens forskningspolitikk og for å sikre god samordning mellom departementene i utøvelsen av forskningspolitikken.

KD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 285.71, 285.72 og 201.70. I tillegg tildeles grunnbevilgning til de samfunnsvitenskapelige instituttene over post 287.70 og tilskudd til vitensentre over post 226.71. I 2026 er tilsagnsrammen på 4 401,1 mill. kroner hvorav det anslås at om lag 2,7 prosent utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på postene 532,2 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp KDs sektoransvar for utdanning og opplæring samt departementets koordineringsansvar for forskningspolitikken, inkludert samfunnsoppdragene på sirkulær økonomi, inkludering av flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv, samt bærekraftig for. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

I prioriteringen av satsingsforslagene er det gjort en deling mellom forslag som rettes hhv. mot post 201.70, 285. 71 og 285.72. Forslagene er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de følger opp nasjonale strategier, handlingsplaner, mv. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst på post 201.70 i prioritert rekkefølge mot KD i 2027:

1. Forskning for et forskningssystem i endring
2. Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv
3. Forskning for framtidens kompetansepolitikk

Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 201.70 på 38,5 mill. kroner, hvorav 1 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til

å svare ut kunnskapsbehovene knyttet til departementets sektoransvar for utdanning og kompetanse samt utvikling av ny forskningspolitikk.

Forskning for et forskningssystem i endring: Behovet for mer kunnskap om forskningssystemet er forankret i Systemmeldingen og aktualiseres av tre sentrale utfordringer: teknologiske endringer som utfordrer demokratiets kunnskapsgrunnlag, behovet for raskere kunnskapsbruk i næringslivet og økt sikkerhetspolitisk kompleksitet. For å møte disse utfordringene trengs mer forskning på hvordan forskningssystemet kan organiseres og styres. En styrket satsing på forskning om forsknings- og innovasjonspolitikken vil gi bedre grunnlag for politikkutvikling og gjøre forskningssystemet sterkere og fremtidsrettet. Forskningssystemet må fremme samspill mellom akademia, næringsliv og offentlig sektor samt bidra til innovasjon, verdiskaping og omstilling. Systemet må balansere åpenhet og sikkerhet, styrke nasjonal beredskap og egenevne, og håndtere utfordringer knyttet til digitalisering, KI og desinformasjon. For å lykkes, trengs mer forskning på hvordan systemet kan organiseres og styres for å møte fremtidens behov.

Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv: Innsatsen for inkludering av barn og unge er ikke tilstrekkelig helhetlig og koordinert. Kunnskapen om virkninger av tiltak og prosjekter som gjennomføres er for svak. Deltakelse på utdanningsarenaen gir fellesskap og tilhørighet, og åpner døren for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Utdanningssektoren og lokale aktører må utfordres til å jobbe sammen på tvers, og på en mer kunnskapsbasert måte. Langtidsplanen for forskning og utdanning understreker at vi trenger kunnskap om hvordan vi kan sikre et læringsmiljø som bidrar til at alle gjennomfører grunnopplæringen og utvikler den kompetansen de trenger for å delta aktivt i samfunnslivet. Målet med satsingen er å oppnå forskning av høy kvalitet som blir tatt i bruk. Det er nødvendig med helhetlig grep og samarbeid på tvers av sektorer. Det tar tid å bygge opp solide, tverrfaglige og tverrdisiplinære kunnskapsmiljøer. Forskningsmiljøene må tilbys rammebetingelser (finansiering og infrastruktur) som kan gi kontinuitet og stabilitet. Satsingen vil gi et bedre grunnlag for en helhetlig politikk på utdanningsfeltet, og styrket dialog mellom forskere og brukere av forskningen.

Forskning for framtidens kompetansepolitikk: Norge er i omstilling og har behov for å skape mer, inkludere flere og tette kompetansegapet. Et omstillingsdyktig og produktivt arbeidsliv er et viktig premiss for å ivareta velferdsstatens økonomiske bærekraft. God kompetanse i arbeidsstyrken er nøkkelen til konkurranseevne og sysselsetting. For å lykkes må kunnskapsgrunnlaget om kompetanseutvikling styrkes, og forskningen må belyse samfunnsmessige, institusjonelle og individuelle effekter. Tverrfaglig forskning på hele kompetansesystemet er nødvendig for å sikre bærekraftig verdiskaping og økt omstillingsevne i arbeidslivet.

Tabell 2.1.1: Satsingsforslag rettet mot Kunnskapsdepartementets post 201.70 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang. Satsingsforslag	KD	KD-285.71	AID	BFD	HOD	JD	KUD	Sum
1. Forskning for et forskningssystem i endring	16 000							16 000
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	20 000	10 000	30 000	10 000	10 000	10 000	100 000
3. Forskning for framtidens kompetansepolitikk	12 500		12 500					25 000

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst på post 285.72 i prioritert rekkefølge mot KD i 2027:

1. Radikale forskningsidéer
2. Styrking av norsk kjemiforskning - oppfølging av evalueringen av naturvitenskapelig forskning
3. Ta banebrytende forskning i bruk

Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 285.72 på 260 mill. kroner, hvorav 7 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å følge opp departementets sektoransvar for langsiktig grunnleggende forskning.

Radikale forskningsidéer: Skal vi klare å fremme banebrytende forskning og utvikle sterke internasjonale forskningsmiljøer, er det behov for ordninger som motiverer forskere til å satse på radikale forskningsidéer. Ved å etablere et virkemiddel med stegvis finansiering av de mest radikale og banebrytende forskningsidéene vil flere få muligheten til å forfølge egne ideer og å lede et forskningsprosjekt. Satsingen skal bidra til at forskere på alle karrieretrinn kan teste ut radikale forskningsidéer og frambringe ny kunnskap.

Styrking av norsk kjemiforskning - oppfølging av evalueringen av naturvitenskapelig forskning: Evalueringen av norsk naturvitenskapelig forskning viser at status for kjemiforskning i Norge ikke er tilfredsstillende. Forslaget går ut på å styrke norsk kjemiforskning med en særskilt senteratsing på 120 mill. kr i tett samarbeid med en institusjonell satsing. Hensikten er å stoppe den onde spiralen som kjemiforskningen er i ved å bidra til å bygge opp ett eller flere verdensledende forskningsmiljø.

Ta banebrytende forskning i bruk: Det er et stort potensial for å ta i bruk forskning som er finansiert av porteføljen for banebrytende forskning. Ofte er det krevende for forskerne å se hvordan de første stegene på den veien skal foregå. Derfor foreslås det en vekst i midlene til langsiktig grunnleggende forskning, kapittel/post 285.72, på 60 mill. kr for en styrking av utlysning av midler til kvalifisering og verifisering øremerket prosjekter som har forskningsbakgrunn i prosjekter finansiert av porteføljen for banebrytende forskning eller av søyle 1 i Horisont Europa.

Tabell 2.1.2: Satsingsforslag rettet mot Kunnskapsdepartementets post 285.72 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang. Satsingsforslag	KD	Sum
1. Radikale forskningsidéer	80 000	80 000
2. Styrking av norsk kjemiforskning - oppfølging av evalueringen av naturvitenskapelig forskning	120 000	120 000
3. Ta banebrytende forskning i bruk	60 000	60 000

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst på post 285.71, strategiske forskningsprioriteringer, i prioritert rekkefølge mot KD i 2027:

1. Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata
2. Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene
3. Nærings- og offentlig sektor-ph.d.
4. Romforskning for framtiden
5. Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap
6. Demokrati som styringsform og levesett
7. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping
8. Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge
9. Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi
10. Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv
11. Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før
12. Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping
13. Kunnskapsbehov indentifisert i sannhets- og forsoningskommisjonens rapport
14. Forskning for økonomisk politikk

Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 285.71 på 540 mill. kroner, hvorav 14,6 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut alle kunnskapsbehovene knyttet til regjeringens Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032 samt behovet for økte investeringer i forskningsinfrastruktur.

Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata: Satsingsforslaget skal bidra til at vi kan nyttiggjøre oss av mulighetene det store tilfanget av forskningsdata gir til å gjøre vitenskapelige fremskritt, bidra til verdiskaping og til å løse store samfunnsutfordringer. Forskingen er i endring og de fleste forskningsfelt er mer datadrevet enn tidligere. Ambisjonen er at tilstrekkelig nasjonal tungregnekapasitet og tilhørende støttetjenester skal dekke nåværende og fremtidige behov i forskning og forvaltning. For at forskere ved norske universiteter og institutter skal ha tilgang til datainfrastrukturer som muliggjør forskning og utdanning i verdensklasse er en satsing på tungregning, lagring og tilgjengeliggjøring av FAIR data helt nødvendig. I tillegg til en betydelig investering i tungregning er det derfor behov for betydelig investering i 2027-2031 i datainfrastruktur for FAIR forskningsdata og støttetjenester. Vi må satse nasjonalt og samarbeide internasjonalt.

Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene: En styrking av TTO-funksjon til forskningsinstitusjonen over KD-bevilgningen adresserer behovet for å fortsette å utvikle kultur og struktur for innovasjon i en større bredde av forskningsinstitusjonene. Målet er å øke institusjonenes evne til å fange, modne og anvende forskningsbaserte ideer på tvers av fag og disipliner. Forventede resultater er at flere forskningsidéer, fra en større faglig bredde, fanges opp og vurderer kommersielt potensial og samfunnsnytte, samt at flere institusjoner profesjonaliserer og effektiviserer sitt arbeid for nyskaping og kommersialisering fra forskning. Effekten er økt verdiskaping og samfunnsnytte, fra forskningsinnsatsen som allerede er gjort ved institusjonene.

Nærings- og offentlig sektor-ph.d. Satsingsforslaget nærings- og offentlig sektor-ph.d. skal møte behovet for økt forskerkompetanse i arbeidslivet og styrke koblingen mellom høyere utdanning, næringsliv og offentlig sektor. Målet er økt innovasjonsevne og omstilling, særlig innen grønn omstilling, kunstig intelligens og digitalisering. Tiltakene inkluderer utfordringsrettede utlysninger og løpende tildeling. Forventede resultater er ny kunnskap og teknologi, med virkninger i form av forbedrede tjenester, praksiser og innovasjoner. Effektene er økt verdiskaping, kompetansebygging og samfunnsnyten på tvers av sektorer.

Romforskning for framtiden: Satsingsforslaget skal bidra til å styrke Norges kapasitet til å utnytte både nasjonal og internasjonal romrelatert infrastruktur, med særlig vekt på medlemskapet i European Space Agency (ESA). Satsingen skal sikre økt volum i den grunnleggende romrelaterte forskningen og bygge opp ledende forskningsmiljøer, som vil være et viktig fundament for at norsk romrelatert næringsliv skal kunne levere konkurransedyktige løsninger og rekruttere høykompetent personell. Satsingen vil tilrettelegge for økt bruk av romrelaterte data og teknologi i alle samfunnssektorer, understøtte norsk romindustri og bidra til kunnskap og teknologi som styrker nasjonal og europeisk sikkerhet og beredskap, blant annet knyttet til jordobservasjon, navigasjon og kommunikasjon. Satsingen vil tilrettelegge for norsk deltakelse og suksess i EUs kommende rammeprogram og konkurranseevnefondet, der romforskning og romvirksomhet vil bli viktige prioriteringer.

Forskning, teknologi og innovasjon for forsvar og beredskap: Satsingsforslaget skal sikre økt innsats på forskning, teknologi og innovasjon for styrket nasjonal beredskap og forsvarsevne. Langtidsplanen for forsvarssektoren og stortingsmeldingen om forskningssystemet signaliser en økt satsing på forskning og utvikling for forsvar, sikkerhet og beredskap. Bakgrunnen er blant annet et nytt trusselbilde og den raske teknologiske utviklingen. Dagens forsknings- og innovasjonsinnsats utnytter ikke godt nok bredden i kunnskapsmiljøene og næringslivet, og barrierer mellom sivil og militær forsknings- og innovasjonssektor bør bygges ned.

Demokrati som styringsform og levesett: Forskning på demokratiopplæring og kunnskap om utdanningens rolle i å fremme kritisk tenkning, inkludering, dannelse og læring i og for ulike fellesskap vil sammen med en utforskning av kulturens og medienes rolle i den demokratiske offentligheten være sentrale elementer i satsingen på forskning som styrker demokrati som styringsform og levesett.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping: Muliggjørende teknologier er generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag-, nærings- og forvaltningsområder har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden og infrastruktur-satsinger, og skal gi økt kapasitet og kvalitet og grunnleggende forståelse innenfor IKT, nano- og bioteknologi, inkl. kvanteteknologi, deep tech, industrielle teknologier, avanserte materialer og

industriell bioteknologi, biobaserte løsninger, møte behovet for ansvarlig teknologiutvikling og teknologikonvergens som løser samfunnsutfordringer, bidra til bærekraft og totalberedskap i nærings- og samfunnsliv. Satsingen skal gi økt forskerrekuttering, flere gode, store og relevante fagmiljøer og økt nasjonal tilgang til kunnskap, teknologi og kompetanse. KDs sektorovergripende rolle er relevant, samt ansvaret for relevant kapasitet og kvalitet i UH.

Samfunnssikkerhet og beredskap – et motstandsdyktig Norge: Dagens risikobilde gjør forebygging og motstandsdyktighet stadig viktigere for Norge. Det er behov for mer forskning om nasjonal sikkerhet, for å utvikle et robust og motstandsdyktig samfunn, og få kunnskap om hvordan vi kan sikre oss mot både menneskeskapte og ikke-menneskeskapte trusler. Satsingen på samfunnssikkerhet og beredskap vil øke kunnskapsgrunnlaget for totalforsvaret og for den sivile motstandskraften.

Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi: Satsingsforslaget styrker arbeidet med å koble forskning, utdanning og samfunnsutvikling i en helhetlig innsats for bærekraft. Gjennom tverrfaglig samarbeid og kunnskapsbygging på et ungt forskningsfelt, bidrar satsingen til å utvikle sterke fagmiljøer som kan møte komplekse utfordringer i samfunnet og arbeidslivet. Ved å skape grunnlag for samarbeid på tvers av fagdisipliner, der sirkulær økonomi forstås som mer enn teknologi, styrkes KD sitt ansvar for å sikre relevant kompetanse, sosial utjevning og regional balanse i kunnskapssektoren. Satsingen støtter også KD sitt sektoransvar ved å legge til rette for kunnskapsbasert politikkutvikling, innovasjon i offentlig sektor og bedre samspill mellom forskning og praksisfelt. Å bygge kunnskap på et felt i vekst har en verdi i seg selv, og gir KD et solid grunnlag for å styrke forskningspolitikken og sikre at utdannings- og forskningssektoren bidrar til bærekraftig samfunnsomstilling.

Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv er omtalt over, under forslag rettet mot kap. post 201.70.

Samfunnsoppdrag – Bærekraftig fôr: Matsystemene har et stort klima- og miljøavtrykk som må reduseres. Norge har forutsetninger for å ha en verdensledende rolle i å utvikle nye fôrvarer; en lakseindustri med god lønnsomhet, verdensledende fiskefôrindustri, sterke fagmiljøer innenfor fisk- og husdyrernæring og tilgang til forskningsinfrastruktur for produksjon og uttesting av nye fôrvarer. Norsk matproduksjon er i varierende grad avhengig av importerte fôrvarer. Satsingen skal støtte opp om regjeringens ambisjoner for samfunnsoppdraget ved at ny kunnskap og nye løsninger gjør det mulig å øke nasjonal fôrproduksjon og samtidig se til at alt fôret skal komme fra bærekraftige kilder. Mer bærekraftig fôr krever en forsterket og koordinert forsknings- og innovasjonsinnsats langs hele verdikjeden.

Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping: Offentlig sektor står overfor et sammensatt og krevende utfordringsbilde, preget av global uro, klimaendringer, digitalisering, utenforskap og demografiske skifter. Dette setter forvaltningens evne til omstilling og prioritering under press, og utfordres ytterligere av fragmentert styring, sektorinndelte løsninger og manglende insentiver for tverrsektorielt samarbeid. Både små og store kommuner sliter med kapasitets- og kompetanse-utfordringer, og det er et økende gap mellom politiske ambisjoner og faktisk gjennomføringsevne. For å møte utfordringene er det avgjørende med økt satsing på forskning og innovasjon, som kan bidra til ny kunnskap, bedre styringsverktøy og mer effektive løsninger. Innovative offentlige anskaffelser (IOA) trekkes frem som et av flere, sentralt virkemidler, som kan bidra til modernisering av offentlig sektor, utvikling av leverandørindustrien og gi norske bedrifter et hjemmemarked.

Kunnskapsbehov identifisert i sannhets- og forsoningskommisjonens rapport: Sannhets- og forsoningskommisjonen har dokumentert alvorlige konsekvenser av statens forsoningspolitikk overfor samer, kvener/norskskinner og skogfinner, blant annet tap av språk og kultur, marginalisering og svekket tillit til myndighetene. Det finnes et betydelig kunnskapsunderskudd og manglende koordinering i forskningen, særlig om kvenske og skogfinske forhold. For å møte dette anbefales en langsiktig forskningssatsing som styrker kunnskapsgrunnlaget, fremmer forsoning og støtter rettighets-basert forvaltning og bærekraftig utvikling. Dette inkluderer dokumentasjon og revitalisering av språk og kultur, kultursensitive helsetjenester og lokal næringsutvikling. Det må sikres tverrfaglig tilnærming og aktiv medvirkning fra de berørte grupper, i tråd med forskningsetiske retningslinjer og prinsippet om fritt og informert samtykke (FPIC). Økt finansiering er avgjørende for at Norge skal oppfylle sine forpliktelser etter grunnloven og internasjonale konvensjoner, og motvirke videre diskriminering og marginalisering.

Forskning for økonomisk politikk: Satsingsforslaget omfatter både konjunkturer, strukturer og politikk. Økonomiske kriser og sjokk illustrerer behovet for å frembringe ny kunnskap og nye modeller for økonomiske analyser, som favner både mikro- og makroøkonomiske perspektiver. Det trengs kunnskap om hvilke muligheter som oppstår for omstilling, effektivisering og omfordeling, blant annet knyttet til fremveksten av en datadrevet økonomi, klimaendringer samt demografiske endringer. Det er behov for å identifisere, forstå og håndtere årsakene til, og ringvirkningene av, skiftene i den økonomiske utviklingen, ikke minst knyttet til geopolitisk uro og endrede forutsetninger for internasjonal handel. Satsingen skal gi bedre grunnlag for å kunne forklare sentrale mekanismer, blant annet i samspillet mellom penge- og finanspolitikk, og for å utforme en bærekraftig, effektiv, helhetlig og kunnskapsbasert økonomisk politikk.

Tabell 2.1.3: Satsingsforslag rettet mot Kunnskapsdepartementets post 285.71 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	KD	KD-201.70	AID	BFD	DFD	FD	FIN	HOD	JD	KDD	KLD	KUD	LMD	NFD	Sum
1.	Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata	80 000														80 000
2.	Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene	50 000													50 000	100 000
3.	Nærings- og offentlig sektor-ph.d.	40 000													40 000	80 000
4.	Rømforskning for framtiden	70 000					30 000									100 000
5.	Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap	50 000					50 000									100 000
6.	Demokrati som styringsform og levesett	40 000									20 000		10 000			70 000
7.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	50 000				50 000	50 000								50 000	200 000
8.	Samfunnsikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge	25 000								25 000						50 000
9.	Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi	20 000			5 000							25 000		5 000		55 000
10.	Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsnivå	20 000	10 000	10 000	30 000				10 000	10 000			10 000			100 000
11.	Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før	20 000												25 000	25 000	70 000
12.	Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	50 000				25 000					25 000					100 000
13.	Kunnskapsbehov indentifisert i sannhets- og forsoningskomisjonens rapport	15 000									21 500					36 500
14.	Forskning for økonomisk politikk	10 000						20 000								30 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor postene 285.72 og 201.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover på de fleste satsingene. Det foreslås imidlertid å omprioritere 30 mill. kroner fra post 285.72 til satsingsforslaget på radikale forskningsidéer i tillegg til en vekst på 80 mill. kroner. De øvrige satsingsforslagene for 2027 på disse postene foreslås finansiert gjennom en vekst i tildelingen. Oppfølgingen av evalueringen av norsk naturvitenskapelig forskning realiseres for en stor del innenfor dagens tilsagnsramme, men det er behov for vekst for å styrke den delen av evalueringen som gjelder kvalitetsutfordringer i deler av norsk kjemiforskning.

Dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 285.71 er godt begrunnet og framover er det nødvendig å opprettholde aktivitetene, men det er noe rom for å løfte nye satsinger noe innenfor nullvekst. Det foreslås derfor at det omprioriteres til sammen 65 mill. kroner fra posten med 30 mill. kroner til satsingsforslaget på klimarobuste samfunn, 10 mill. kroner til forslaget på oppfølging av sannhets- og forsoningskomisjonens rapport, 5 mill. kroner til samfunnsoppdraget på sirkulær økonomi samt 20 mill. kroner til forslaget på samfunnsikkerhet og beredskap. Det vil imidlertid være behov for ytterligere vekst i forskningsinnsatsen utover dagens tildelingsnivå.

Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av portefølje-styrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KD vil gi et skikkelig løft til realiseringen av langtidsplanens overordnede mål Høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning samt Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne. Satsingsforslagene vil videre bidra til de tematiske prioriteringene Klima, miljø og energi, Muliggjørende og industrielle teknologier, Samfunnssikkerhet og beredskap samt Tillit og fellesskap. Profilen i satsingsforslagene er i tråd med Forskningsrådets innspill til prioriteringer i statsbudsjettet 2027. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen.

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurransekraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnssikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Demokrati som styringsform og levesett									40 000
Forskning for et forskningssystem i endring			16 000						
Forskning for framtidens kompetansepolitikk		12 500							
Forskning for økonomisk politikk		10 000							
Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap								50 000	
Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping	50 000								
Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata			80 000						
Kunnskapsbehov indentifisert i sannhets- og forsoningskommisjonens rapport									15 000
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000		
Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene	50 000								
Nærings- og offentlig sektor-ph.d.	40 000								
Radikale forskningsidéer			80 000						
Romforskning for framtiden			70 000						
Samfunnsoppdrag – Bærekraftig før						20 000			
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									30 000
Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi						20 000			
Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge								25 000	
Styrking av norsk kjemiforskning - oppfølging av evalueringen av naturvitenskapelig forskning			120 000						
Ta banebrytende forskning i bruk	60 000								

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en samlet økning i bevilgningene på tilskuddsbudsjettet på 22,6 mill. kroner i 2027 opp til en samlet helårsvirkning på 838,5 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

Kap. post (2)	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (3)
KD Kap. 201.70	276 100	38 500	314 600	1 000
KD Kap. 285.71	2 341 000	540 000	2 881 000	14 600
KD Kap. 285.72	1 784 000	260 000	2 044 000	7 000
Sum	4 401 100	838 500	5 239 600	22 600

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren og Vitensentre. Dette er gitt på egne kap. poster fra og med 2025.

(3) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post (4)	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
KD Kap. 201.70	Forskningssystemet	11 616	16 700	15 800	14 400	11 100
KD Kap. 201.70	Velferd og utdanning	253 448	230 500	248 100	269 400	284 800
KD Kap. 285.71	Adm.dir-fullmakt	627 450	665 500	668 100	660 900	692 200
KD Kap. 285.71	Banebrytende forskning	43 243	61 900	81 800	122 500	267 300
KD Kap. 285.71	Demokrati og global utvikling	30 446	35 000	33 400	28 500	25 200
KD Kap. 285.71	Energi og transport	35 215	27 000	12 100	3 200	700
KD Kap. 285.71	Forskningssystemet	964 940	1 063 600	1 004 100	929 200	1 020 100
KD Kap. 285.71	Helse	50 377	72 800	83 400	113 100	105 800
KD Kap. 285.71	Innovasjon	439 859	524 600	449 200	452 000	349 100
KD Kap. 285.71	Klima og miljø	178 118	173 400	168 600	179 400	187 400
KD Kap. 285.71	Mat og bioressurser	10 718	18 900	19 300	17 000	10 800
KD Kap. 285.71	Muliggjørende teknologier	483 611	566 200	704 000	799 200	835 200
KD Kap. 285.71	Samisk samfunn og kultur	3 236	6 300	3 900	3 300	700
KD Kap. 285.71	Velferd og utdanning	93 687	111 700	102 900	104 200	96 800
KD Kap. 285.72	Adm.dir-fullmakt	132 730	55 700	62 000	93 100	117 900
KD Kap. 285.72	Banebrytende forskning	1 380 151	1 520 200	1 602 300	1 957 400	2 197 000
KD Kap. 285.72	Demokrati og global utvikling	875	8 300	14 200	15 000	8 700
KD Kap. 285.72	Forskningssystemet	107 872	115 300	104 400	104 500	131 200
KD Kap. 285.72	Innovasjon	3 639	3 800	3 100	2 200	1 800
KD Kap. 285.72	Klima og miljø	2 231	500	0	0	0
KD Kap. 285.72	Muliggjørende teknologier	3 445	33 000	54 600	56 400	45 400
KD Kap. 285.72	Samisk samfunn og kultur	9 983	9 300	10 700	11 900	11 700
KD Kap. 285.72	Velferd og utdanning	3	0	0	0	0
	Sum	4 866 891	5 320 200	5 446 000	5 936 800	6 400 900

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til

porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

(4) Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren og Vitensentre.

Forslag til vekst på driftsbudsjettet

Knyttet til budsjettforslag 2027 fremmes det fire forslag om vekst på driftsbudsjettet. Forslagene skal sikre god gjennomføring av nye og større oppgaver som Forskningsrådet dels har fått og dels oppgaver Forskningsrådet ønsker å realisere med utgangspunkt i samfunnsoppdraget. I tillegg er det behov for økt kapasitet for mobilisering til EUs planlagte konkurranseevnefond, der et nytt Horisont Europa vil inngå. I kapitlet Satsingsforslag til driftsutgifter gis en omtale av hvert enkelt forslag.

Overfor post 285.21 Særskilde driftsbudsjett rettes følgende satsingsforslag for vekst i alfabetisk rekkefølge:

- Norsk gjennomslag i Konkurranseevnefondet og Horisont Europa
- Ny portefølje for forsvarsevne, sikkerhet og beredskap
- Styrking av Forskningsrådets svalbardkontor
- Økt kunnskap om og tillit til forskning blant barn og unge

Tabell 2.5: Forslag til økning på driftsbudsjettet (1 000 kroner)

	Budsjettvekst 2027
Norsk gjennomslag i Konkurranseevnefondet og Horisont Europa	20 000
Ny portefølje for forsvarsevne, sikkerhet og beredskap	9 000
Styrking av Forskningsrådets Svalbardkontor	7 000
Økt kunnskap om og tillit til forskning blant norske barn og unge	5 000
Totalt	41 000

Landbruks- og matdepartementet

Innledning

Store klima- og miljøutfordringer, krig og konflikter, ustabile forsyningskjeder for mat og energi, stigende råvarepriser og befolkningsvekst globalt påvirker mennesker over hele verden. På bakgrunn av disse utfordringene er et kunnskapsbasert jordbruk og en bærekraftig matproduksjon viktig for selvforsyning og beredskap samt som grunnlag for næringsutvikling og handel. For at forsknings-systemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på utfordringer og en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever forskning i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for landbruks- og matpolitikken er matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping samt bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Landbruks- og matdepartementet (LMD) har et særlig ansvar for koordinering og iverksetting av regjeringens landbrukspolitikk og politikk for landbasert matproduksjon.

LMD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1137.71. Grunnbevilgning til primærnæringsinstituttene tildeles på post 1137.72. I 2026 er tilsagnsrammen på 222,8 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 189,8 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp LMDs sektoransvar for forskning på landbruk og landbasert matproduksjon og matsikkerhet. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de følger opp nasjonale strategier som *Meld. St. 11 (2023–2024) Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket*. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot LMD i 2027:

1. Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr
2. Matsikkerhet i en urolig tid
3. Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi
4. Et klimarobust landbruk for fremtiden – utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping
5. Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til fôr, matsikkerhet, klima- og naturtilpasset jord- og skogbruk samt økt matproduksjon. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 75 mill. kroner, hvorav 2 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke bli et nødvendig løft i forsknings- og innovasjonsinnsatsen knyttet til realisering av samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr, samt at det ikke vil sikres tilstrekkelig kapasitet i forsknings- og innovasjonssystemet til å understøtte politikktutforming knyttet til LMDs sektoransvar for forskning.

Samfunnsoppdrag – Bærekraftig fôr: En mest mulig bærekraftig matproduksjon er viktig for både Nærings- og fiskeridepartementet og Mat- og landbruksdepartementet. Norsk matproduksjon er i varierende grad avhengig av importerte fôråvarer. Satsingen skal støtte opp om regjeringens ambisjoner for samfunnsoppdraget ved at ny kunnskap og nye løsninger gjør det mulig å øke nasjonal fôrproduksjon og samtidig se til at alt fôret skal komme fra bærekraftige kilder. Mer bærekraftig fôr krever en forsterket og koordinert forsknings- og innovasjonsinnsats langs hele verdikjeden.

Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid: Stor geopolitiske uro og store klima- og naturendringer kan potensielt sette norsk matsikkerhet og matforsyning i spill. Den nye virkeligheten gjør at vi må identifisere eventuelle svakheter og implementere tiltak og løsninger som motvirker sårbarhet og bringer inn økende robusthet i de norske matsystemene- i hele spekteret fra jord til bord. Satsingen skal sikre mangfold og omstilling i bærekraftige matsystemer som kan håndtere stress, uventede hendelser og mulig krig og kriser- også i fremtiden.

Samfunnsoppdrag – Sirkulær økonomi: Satsingsforslaget Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling styrker Landbruks- og matdepartementets arbeid ved å koble forskning, innovasjon og kunnskapsutvikling til sektorens overordnede mål om matsikkerhet, verdiskaping og bærekraftig ressursforvaltning. Gjennom samarbeid mellom biologiske, teknologiske og samfunnsvitenskapelige fagmiljøer utvikles kunnskap som støtter LMDs mål om matsikkerhet, lavutslippssamfunn og effektiv arealbruk. Bedre ressursutnyttelse kan gi økt matsikkerhet, samtidig som sirkulære modeller bidrar til redusert arealpress og bevaring av matjord. Satsingen gir et kunnskapsgrunnlag for helhetlig politikkutvikling og innovasjon i matsektoren, og styrker samspillet mellom forskning, forvaltning og næring i møte med klima- og naturutfordringer.

Et klimarobust landbruk for framtiden – utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping: Landbruket har en viktig rolle i å utvikle løsninger for å redusere utslipp og bidra til klimatilpasning i landbrukssektoren. Det er et behov for både grunnleggende forskning, anvendt, tverrfaglig og tverrsektoriell forskning og innovasjon innen natur-, samfunnsvitenskap og humaniora. Brukerinvolvering skal sikre at forskningsresultatene tas i bruk med sikte på systemendringer og løsninger for næringen og samfunnet ellers. Gjennom en koordinert innsats langs hele kjeden av virkemidler og utlysninger både nasjonalt og internasjonalt vil satsingen kunne bane vei for at landbrukssektoren blir en sentral bidragsyter til å nå norske klimamål.

Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon: Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon omhandler et strategisk og tverrfaglig teknologiområde der Norge må ha nasjonal kvalitet og kapasitet for å sikre matsikkerhet, beredskap og bærekraftig verdiskaping. Satsingen skal bidra til å øke nasjonal kapasitet, kvalitet og forståelse innenfor nøkkelområder som digitalisering, presisjonsteknologi, bioteknologi, sensorteknologi, automatisering og bærekraftig produksjon. Den skal også ivareta behovet for ansvarlig teknologiutvikling og bidra til løsninger på samfunnsutfordringer som klimakrise, ressursknapphet og nasjonal beredskap. En styrking av AgFoodTech-feltet vil støtte opp under utviklingen av teknologier og systemer som er avgjørende for fremtidens skogforvaltning og for matproduksjon, herunder avansert biologisk produksjon, mattrygghet, sporbarhet, ressursoptimalisering og utvikling av nye, bærekraftige råvarer. Satsingen forventes å bidra til flere sterke og relevante fagmiljøer både i og utenfor universitets- og institutt-sektoren, og til økt nasjonal tilgang på kunnskap, teknologi og kompetanse som Norge trenger for å sikre fremtidens matsystemer og skogbruk- og forvaltning.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Landbruks- og matdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	LMD	BFD	KLD	KD	NFD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr	25 000			20 000	25 000	70 000
2.	Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid	15 000					15 000
3.	Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling	5 000	5 000	25 000	20 000		55 000
4.	Et klimarobust landbruk for fremtiden – utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping	15 000					15 000
5.	Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon	15 000					15 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1137.71 er godt begrunnet, men det er noe rom for å omprioritere innsats inn mot satsingsforslagene. Til sammen foreslås det at det innenfor LMDs tildeling for 2027 omprioriteres 55 mill. kroner fra forskning på sammenhenger mellom mat, miljø, klima og folkehelse. Det foreslås at satsingsforslagene Et klimarobust landbruk for fremtida - utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping, Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon og Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid foreslås dels finansiert ved omprioritering av 10 mill. kroner til hver satsing fra, og dels ved vekst. Satsingsforslaget på samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi foreslås dels finansiert ved omprioritering av 5 mill. kroner og dels ved vekst. Satsingsforslaget Samfunnsoppdrag - bærekraftig fôr foreslås dels finansiert ved omprioritering av 20 mill. kroner og dels ved vekst. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av portefølje-styrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor LMD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft samt de tematiske prioriteringene Klima, miljø og energi og Samfunnssikkerhet og beredskap. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før						25 000			
Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid								15 000	
Et klimarobust landbruk for fremtiden – utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping						15 000			
Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon		15 000							
Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling						5 000			

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 2 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 75 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post (2)	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (3)
LMD Kap. 1137.71	222 800	75 000	297 800	2 000
Sum	222 800	75 000	297 800	2 000

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren. Dette er gitt på egne kap. poster fra og med 2025

(3) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post (4)	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
LMD Kap. 1137.71	Energi og transport	510	1 700	1 300	2 900	800
LMD Kap. 1137.71	Forskningssystemet	1 828	2 200	1 800	1 700	1 700
LMD Kap. 1137.71	Innovasjon	525	400	300	100	0
LMD Kap. 1137.71	Klima og miljø	3 331	2 700	4 500	5 200	4 500
LMD Kap. 1137.71	Mat og bioressurser	198 133	182 800	179 800	188 500	202 800
	Sum	204 327	189 800	187 700	198 400	209 800

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til

porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

(4) Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Nærings- og fiskeridepartementet

Innledning

De overordnede målene for næringspolitikken er å få flere i jobb; skape aktivitet i hele landet og styrke investeringer på fastlandet; øke eksporten utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030; samt omstille den norske økonomien til lavutslippssamfunnet. Videre skal økosystemer og ressurser i havområdene forvaltes for å sikre et rent og rikt hav og produksjon av sunn og trygg sjømat. Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) har ansvaret for å koordinere regjeringens politikk og virkemidler for å fremme innovasjon i næringslivet.

Det norske næringslivet står overfor store omstillingsprosesser. Perspektivmeldingen peker på at produktiviteten i norsk økonomi må styrkes samtidig som underskuddet på kompetent arbeidskraft må dekkes inn. Forskning, utvikling og innovasjon er avgjørende innsatsfaktorer for å fremme økt produktivitet og omstillingsevne i norsk næringsliv. Regjeringens mål om at næringslivets FoU-investeringer skal utgjøre 2 prosent av BNP innen 2030 fordrer etablering og skalering av selskaper som innoverer innenfor avanserte teknologier (deep-tech), økt FoU i eksisterende virksomheter samt tilgang på relevant kompetanse. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på utfordringer knyttet til grønn og digital omstilling, samt være en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til anvendt forsknings- og utviklingsarbeid, pilotering og testing av nye løsninger.

NFDs bevilgninger til forskning og innovasjon i næringslivet skal bidra til størst mulig samlet verdiskaping i norsk økonomi innenfor bærekraftige rammer. Formålet er å legge til rette for økt verdiskaping i næringslivet, grønn omstilling i norsk økonomi og bedre samspill og kunnskaps-overføring mellom FoU-miljøer og næringsliv. NFDs bevilgninger til marin forvaltningsrettet forskning skal bidra til et best mulig kunnskapsgrunnlag for bærekraftig høsting og produksjon av sjømat og forvaltning av de norske hav- og kystområdene.

NFD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 920.70 og 920.72. Grunnbevilgning til de teknisk-industrielle instituttene tildeles på post 920.71 og grunnbevilgninger til primær-næringsinstituttene tildeles på post 920.73. I 2026 er tilsagnsrammen på 1 784 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 1 591,4 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp NFDs sektoransvar for forskning på næring, hav og fiskeri. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

I prioriteringen av satsingsforslagene er det skilt mellom satsinger innenfor NFDs områder Næringsrettet forskning og Marin og maritim forskning. Forslagene er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende seks satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot NFDs post 920.70 og post 920.71 i 2027:

1. Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer
2. Instituttsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor (*kap.post 920.71*)
3. Kritiske landbaserte mineraler
4. Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene
5. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping
6. Nærings- og offentlig sektor-ph.d.

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på postene knyttet til realisering av regjeringenes strategi for økt forskningsinnsats i næringslivet. Satsingsforslaget Instituttsatsing for omstilling i næringslivs og offentlig sektor krever en økning i tilsagnsrammen for gjennomstrømningsmidler på post 920.71 på 100 mill. kroner, hvorav hele beløpet er en økning i utbetalingene i 2027. De øvrige satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 920.70 på 440 mill. kroner, hvorav 109,2 mill. kroner er en økning i utbetalinger i 2027 og resten en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil arenaer og virkemidler for forskning, eksperimentering og innovasjon i næringslivet ikke ha tilstrekkelig kraft til å bidra til omstilling raskt nok.

Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer: De offentlige budsjettene til næringsrettet forskning er redusert de siste årene, på tross av at LTP og regjeringens strategi om FoU i næringslivet har ambisjoner om det motsatte. IPN er hovedgrepet for tilskudd til ambisiøse FoU-aktive bedrifter som samarbeider med forskningsinstitusjoner og andre bedrifter. Forskningsrådet opplever stor tilsøkning, høy prosjektkvalitet og lav tildelingsandel på 15%, og 2024 var etter rekordår i så måte. Per september 2025 er tilsøkningen langt over budsjettet som er tilgjengelig for året, og situasjonen med lav tildelingsandel synes å fortsette. IPN-budsjettet bør økes for å kunne tilby en reell mulighet for FoU-aktive bedrifter, samt for å unngå redusert tilsøkning med potensielt negative utslag for FoU-aktivitet i næringslivet.

Instituttsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor: Behovet for økt forskningsbasert entreprenørskap i næringslivet, spesielt innenfor digitalisering og grønn omstilling er betydelig. Norges fremtidige næringsutvikling er avhengig av forskningsinstitusjoner som både er drivere for ny næringsutvikling, og som samarbeider tett med norske bedrifter. De teknisk-industrielle (TI-) instituttene primæroppgave er næringsrettet FoU. Disse instituttene økonomiske rammevilkår gjør det svært utfordrende å etablere ny kunnskap på områder der det ennå ikke finnes et etablert og betalingsdyktig næringsliv. Dette støttes i flere uavhengige rapporter, bl.a. fra OECD. Forskningsrådet foreslår derfor at TI-instituttene grunnbevilgning fra NFD gradvis trappes opp til et nivå svarende til ca. 15 prosent av instituttene driftsinntekter mot dagens 8 prosent. Økningen bør skje innenfor spesifikke innsatsområder som er sentrale for næringslivets omstillingsbehov; stikkord her er digitalisering og grønn omstilling.

Kritiske landbaserte mineraler: En satsing på kritiske landbaserte mineraler skal adressere FoU-behov knyttet til råvarer som har høy forsyningsrisiko, som i begrenset grad kan erstattes, og som kan bidra til energiomstilling, digitalisering, sikkerhet og verdiskaping for norsk næringsliv. Innsatsen skal gi viktige bidrag til realisering i regjeringens mineralstrategi: bærekraftig forvaltning av ressursene, oppdatert kunnskap om lokalsamfunn og styrket konkurranseevne for norsk industri. Det er avgjørende at tiltakene sees i sammenheng med øvrige tiltak på området, og at det knyttes opp mot relaterte tiltak innenfor EU.

Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene: En styrking av prosjektstøtte over NFD-bevilgningen adresserer behovet for en sammenhengende verdikjede, fra forskningsresultat til verifisert teknologi, slik at øvrig virkemiddelapparat og private aktører kan følge opp lovende prosjekter. Målet er flere investorklare prosjekter, flere vekstbedrifter og raskere markedsadopsjon, samt også flere samfunnsinnovasjon til nytte for offentlig og frivillig sektor. Tiltakene inkluderer økt prosjektfinsiering til å både kvalifisere potensial og samfunnsnytte, samt til å verifisere teknologi opp mot anvendelsesområder.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping: Muliggjørende teknologier er generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag- og næringsområder har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden (KI, digital sikkerhet og samfunnskonsekvenser), skal blant annet gi mer grunnleggende forståelse og FoU-basert kompetanse innenfor nano-, bioteknologi og industrielle teknologier, møte behovet for ansvarlig teknologiutvikling og -konvergens som løser samfunnsutfordringer og øker omstillingstakten i næringslivet. Satsingen forventes å gi flere gode, store og relevante fag- og næringsmiljøer og økt tilgang til ny kunnskap, teknologi og kompetanse som norske bedrifter trenger for grønn omstilling og økt verdiskaping innenfor bærekraftige rammer. NFDs sektorovergripende for næringsrettet FoU er relevant, inkl. ansvaret for TI-instituttene, romvirksomhet, marin og maritim sektorene og for Veikart for det teknologibaserte næringslivet.

Nærings- og offentlig sektor-ph.d.: Satsingsforslaget nærings- og offentlig sektor-ph.d. skal møte behovet for økt forskerkompetanse i arbeidslivet og styrke koblingen mellom høyere utdanning, næringsliv og offentlig sektor. Målet er økt innovasjonsevne og omstilling, særlig innen grønn omstilling, kunstig intelligens og digitalisering. Tiltakene inkluderer utfordringsrettede utlysninger og løpende tildeling. Forventede resultater er ny kunnskap og teknologi, med virkninger i form av forbedrede tjenester, praksiser og innovasjoner. Effektene er økt verdiskaping, kompetansebygging og samfunnsnytt på tvers av sektorer.

Tabell 2.1.1: Satsingsforslag rettet mot Nærings- og fiskeridepartementets post 920.70* i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	NFD	DFD	FD	KLD	KD	Sum
1.	Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer	150 000					150 000
2.	Instituttsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor	100 000			25 000		125 000
3.	Kritiske landbaserte mineraler	50 000					50 000
4.	Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene	50 000				50 000	100 000
5.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	50 000	50 000	50 000		50 000	200 000
6.	Nærings- og offentlig sektor-ph.d.	40 000				40 000	80 000

*Forslaget på Instituttsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor er rettet mot kap.post 920.71.

Forskningsrådet fremmer følgende syv satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot NFDs post 920.72 i 2027:

1. Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr
2. Smart maritim
3. Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst- og havmiljø

Forskningsrådet foreslår videre økt forskningsinnsats på posten knyttet til posten for marin og maritim forskning. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 920.72 på 105 mill. kroner, hvorav 2,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut alle kunnskapsbehovene knyttet til departementets sektoransvar for fiskeri- og havbrukspolitikken, sjømatpolitikken og både den marine og maritime forsknings- og innovasjonspolitikken.

Samfunnsoppdrag – Bærekraftig fôr: En mest mulig bærekraftig matproduksjon er viktig for både Nærings- og fiskeridepartementet og Mat- og landbruksdepartementet. Norsk matproduksjon er i varierende grad avhengig av importerte fôråvarer. Satsingen skal støtte opp om regjeringens ambisjoner for samfunnsoppdraget ved at ny kunnskap og nye løsninger gjør det mulig å øke nasjonal fôrproduksjon og samtidig se til at alt fôret skal komme fra bærekraftige kilder. Mer

bærekraftig fôr krever en forsterket og koordinert forsknings- og innovasjonsinnsats langs hele verdikjeden.

Smart maritim: Satsingen vil bidra til bedre utnyttelse av kompetanse og teknologi innenfor sivile maritime forskningsmiljø og bedrifter til å utvikle ny teknologi for militære formål. Samtidig vil teknologi som har sin opprinnelse innenfor det militære også kunne finne sivile anvendelser. Forslaget innebærer en satsing i Forskningsrådet for finansiering av forsknings-, innovasjons- og demonstrasjonsaktiviteter mot utvikling og bruk av smart maritim teknologi som har bruksområde både militært og sivil (dual use). Satsingen vil bla. kunne resultere i nye og forbedrede produkter innenfor områder som autonomi, digital sikkerhet og overvåking, og skape eksportmuligheter for norske bedrifter.

Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst- og havmiljø: Satsingsforslaget vil styrke Norges tilgang på kunnskapen som trengs for å løse store, globale utfordringer og bidra til regjeringens mål om økt norsk matproduksjon og bedre dyrehelse. Med en økning av norsk innsats i noen av partnerskapene og opprettholdelse i andre internasjonale partnerskap og initiativ vil norske miljøer kunne bedre utnytte potensialet til å delta i å løse dagens utfordringer innen havbruk, marin bioøkonomi, miljø og naturressurser. En høyere nasjonal finansiering vil også utløse en større medfinansiering fra EU til den enkelte utlysningen.

Tabell 2.1.2: Satsingsforslag rettet mot Nærings- og fiskeridepartementets post 920.72 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	NFD	LMD	KD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr	25 000	25 000	20 000	70 000
2.	Smart maritim	50 000			50 000
3.	Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst og havmiljø	30 000			30 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 920.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det er kun forslaget på mineraler som er en ny satsing, øvrige forslag er en styrking av pågående aktivitet. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

Dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 920.72 er godt begrunnet og framover er det nødvendig å opprettholde aktivitetene, men det er rom for noe omprioritering innenfor nullvekst. Det foreslås derfor at det omprioriteres til sammen 50 mill. kroner fra med 30 mill. kroner til samfunnsoppdraget på bærekraftig fôr og 20 mill. kroner til internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst og havmiljø. Det vil imidlertid være behov for ytterligere vekst i forskningsinnsatsen utover dagens tildelingsnivå. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor NFD vil gi et skikkelig løft til realiseringen av langtidsplanens overordnede mål Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne i tillegg til målet Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Satsingsforslagene vil videre bidra til de tematiske prioriteringene Hav og kyst, Klima, miljø og energi samt Muliggjørende og industrielle teknologier. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Lengtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032							
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap
Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer	150 000							
Instituttetsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor	100 000							
Kritiske landbaserte mineraler						50 000		
Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene	50 000							
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000	
Nærings- og offentlig sektor-ph.d.	40 000							
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før						25 000		
Smart maritim	50 000							
Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst og havmiljø				30 000				

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 112 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 545 mill. kroner i 2030/2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post (2, 3)	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (4)
NFD Kap. 920.70	1 212 300	340 000	1 552 300	9 200
NFD Kap. 920.71	553 300	100 000	653 300	100 000
NFD Kap. 920.72	571 700	105 000	676 700	2 800
Sum	2 337 300	545 000	2 882 300	112 000

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For disse tildelingene er planlagt nullvekst tilsagnsramme 2026 oppgitt som bevilgning 2025 siden hele tildelingen utbetales samme år som det gjeldende tilsagnet.

(3) Der det ikke er foreslått økning i tilsagnsrammen er ikke tallene for grunnbevilgninger til instituttsektoren inkludert i tabellen. Dette er gitt på egne kap. poster fra og med 2025

(4) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post (4)	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
NFD Kap. 920.70	Adm.dir-fullmakt	3 716	1 000	1 100	1 500	2 300
NFD Kap. 920.70	Forskningssystemet	4 989	4 100	3 500	1 900	1 800
NFD Kap. 920.70	Innovasjon	942 388	1 033 900	941 500	963 100	985 300
NFD Kap. 920.70	Muliggjørende teknologier	61 677	89 800	73 000	75 600	81 000
NFD Kap. 920.72	Adm.dir-fullmakt	30 615	900	7 000	15 700	23 800
NFD Kap. 920.72	Energi og transport	151 376	158 900	165 200	164 700	176 800
NFD Kap. 920.72	Forskningssystemet	914	1 100	900	900	800
NFD Kap. 920.72	Klima og miljø	35 159	51 600	63 700	83 600	99 400
NFD Kap. 920.72	Mat og bioressurser	217 692	246 100	244 400	245 700	242 300
NFD Kap. 920.72	Muliggjørende teknologier	4 965	4 000	3 700	3 900	4 200
	Sum	1 453 490	1 591 400	1 504 000	1 556 600	1 617 700

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten..

(4) Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Samferdselsdepartementet

Innledning

Transportnettet binder Norge sammen og er avgjørende for bosetning og arbeidsplasser i hele landet. Målene i Nasjonal transportplan 2025-2036 er Bedre mobilitet for mennesker og næringsliv i hele landet; Reduserte klimagassutslipp og økt hensyn til natur; Nye og forsterkede tiltak skal øke transportsikkerheten; Økt vektlegging av samfunnssikkerhet og beredskap; samt Digitalisering og ny teknologi skal effektivisere transportsystemet. Realisering av målene forutsetter ny kunnskap, teknologiutvikling og nye produkter og tjenester. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samferdselsområdet og en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

Det overordnede målet for samferdselspolitikken er et effektivt, miljøvennlig og trygt transportsystem i hele landet i 2050. Samferdselsdepartementet (SD) har et særlig ansvar for å koordinere og iverksette gjeringens samferdselspolitikk.

SD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1301.71 og 1301.72. I 2026 er tilsagnsrammen på 123,8 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 237,6 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp SDs sektoransvar for forskning for transportsektoren. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukervedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i Nasjonal transportplan 2025-2036. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot SD i 2027:

1. Transport 2050 – Kritisk transportinfrastruktur
2. Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til transportsektorens omstillingsbehov. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 55 mill. kroner, hvorav 1,5 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke bygges tilstrekkelig kapasitet i forsknings- og innovasjonssystemet til å understøtte utviklings- og omstillingsbehovene i transportsektoren.

Transport 2050 – Kritisk transportinfrastruktur: Satsingsforslaget vil bidra til å utvikle kunnskap som understøtter myndighetene og transportvirksomhetenes prioriteringer og beslutninger for å omstille transportsystemet i tråd med målet om et effektivt, miljøvennlig og trygt transportsystemet i hele landet i 2050. En forsterket satsing vil gi rom for økt kunnskapsproduksjon som vil dekke et større omfang av kunnskapsbehovet som trengs for at transportsystemet er rigget for klimaendringer

og en endret geopolitisk situasjon. Forslaget til vekst vil åpne for en styrking av de tre eksisterende sentrene med en økt ramme på 10 mill. kroner per år for hvert av sentrene.

Energiomstilling med grønn konkurransekraft 2050: Energikrevende prosesser som det ikke er hensiktsmessig å basere på utslippsfri elektrisitet må ha et utslippsfritt alternativ. Dette gjelder blant annet viktig aktivitet i store sektorer som transport og industri. Norge er et ledende land i utvikling av teknologi og kunnskap for å kunne tilby fangst, transport og permanent lagring av CO₂-en fra disse prosessene. Selv om første generasjons teknologi for CCS i dag er på markedet, er det et stort rom for forbedring og videreutvikling som blant annet vil kreve videre forskning og innovasjon. I satsingsforslaget foreslås en styrket satsing på støtte til forskning, utvikling og innovasjon for energiomstilling med grønn konkurransekraft. Omstillingen vil på denne måten kunne gjennomføres med lavere kostnader

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Samferdselsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	SD	ED	KLD	Sum
1.	Transport 2050 – Kritisk transportinfrastruktur	45 000			45 000
2.	Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050	10 000	90 000	20 000	120 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1301.71 og 1301.72 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitets-nivå framover. Satsingsforslagene som fremmes overfor SD for 2027 baserer seg på eksisterende innsats og foreslås dermed finansiert gjennom en vekst i forskningsinnsatsen. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagns-rammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor SD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål de tematiske prioriteringene Samfunnssikkerhet og beredskap og Klima, miljø og energi. Satsings-

forslagene vil i tillegg bidra til de overordnede målene Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og felleskap
Transport 2050 – Kritisk transportinfrastruktur								45 000	
Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050						10 000			

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 1,5 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 55 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
SD Kap. 1301.71	75 100	10 000	85 100	300
SD Kap. 1301.72	48 700	45 000	93 700	1 200
Sum	123 800	55 000	178 800	1 500

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
SD Kap. 1301.71	Demokrati og global utvikling	1 150	1 200	1 100	1 000	1 000
SD Kap. 1301.71	Energi og transport	63 850	65 500	62 100	64 300	67 600
SD Kap. 1301.72	Energi og transport	41 000	64 800	73 900	72 000	73 600
	Sum	106 000	131 500	137 100	137 300	142 200

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

Utenriksdepartementet

Innledning

De siste årene har kriger og væpnede konflikter mellom stater økt i omfang. Trussel- og risikobildet blir stadig mer sammensatt og går på tvers av sektorer og samfunnsområder. Ikke minst har den geopolitiske rivaliseringen i Arktis økt betydelig. Tillit mellom nasjoner og internasjonal samhandling er avgjørende for å kunne løse bærekraftsutfordringene, som på klimafeltet, i bekjempelsen av global fattigdom og for å sikre at markeder for internasjonal handel fungerer godt. Det er behov for å styrke forskningen som bidrar til innsikt i utenriks- og sikkerhetspolitiske utfordringer, som bidrar til omforente og effektive innsatser som gir bærekraftig vekst i lavinntektsland samt for ivaretagelse av norske interesser. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på globale utfordringer og en solid partner for forvaltning, næringsliv og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og innovasjon.

Sentrale mål for utenrikspolitikken er å ivareta norske interesser internasjonalt gjennom å fremme fred og sikkerhet, en internasjonal rettsorden, en økonomisk rettferdig verdensorden og bærekraftig utvikling. Utenriksdepartementet (UD) har et særlig ansvar for regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk og for å sikre at norsk utenrikspolitik er konsistent og samordnet på tvers av departementene.

UD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 118.77 og 161.74. I 2026 er tilsagnsrammen på 286,9 mill. kroner, hvorav det anslås at om lag 2,7% utbetales i 2026 og resten inngår i tilsagnsfullmakten. Samlet sett er estimert utbetaling på posten i 2026 på 237,6 mill. kroner. Dette inkluderer både utbetalinger til pågående prosjekter med vedtaksår før 2026, samt utbetalinger som følge av nye tildelinger i 2026.

Forskningsrådets budsjettforslag 2027 følger opp UDs sektoransvar for forskning på utenriks-, sikkerhets- og utviklingsområdet. FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2027

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2027.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot UD i 2027:

1. Sikkerhet, geopolitikk og endrete maktforhold
2. Effekter av Norges bistandsinnsats

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på postene knyttet til både de utenriks- og utviklingspolitiske områdene. Satsingen *Sikkerhet, geopolitikk og endrete maktforhold* krever en økning i tilsagnsrammen på post 118.77 på 20 mill. kroner, hvorav 0,5 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Satsingen *Effekter av Norges bistandsinnsats* krever en økning i tilsagnsrammen på post 161.74 på 30 mill. kroner, hvorav 0,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2027 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten.

Sikkerhet, geopolitikk og endrete maktforhold: Internasjonale relasjoner, utenriks- og sikkerhetspolitikk er et felt som dekker forskning på områder som er sentrale for Norges sikkerhet og

internasjonale posisjon og omdømme. Forventede resultater er et bedre beslutningsgrunnlag for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, politikktutforming for og implementering av effektive tiltak som styrker og sikrer Norges trygghet med hensyn til sikkerhets-situasjonen, økonomiske disposisjoner, handel og vårt forhold de skiftende ambisjoner hos stormaktene og hvordan dette påvirker vårt handlingsrom. Et kunnskapsbasert offentlig ordskifte rundt utenriks- og sikkerhetspolitikk, er med på å sikre nasjonen mot påvirkning gjennom manipulering av data og strategisk propaganda. En vekst i budsjettene bør i første omgang gå til å oppdatere og innhente ny kunnskap om situasjonen i USA og effektene av endret amerikansk politikk. USA er en viktig forskningspartner, sikkerhetspolitisk partner og handelspartner for Norge. En satsning på å bygge kunnskap om utviklingen i USA kan omfatte demokratiutvikling, vilkår for forskning og forsknings samarbeid, sikkerhetspolitikk, handelspolitikk, klima- og miljøpolitikk, geopolitikk og utenrikspolitikk. Utviklingen i USA har betydning også for geopolitiske veivalg og valg av internasjonale partnere innenfor de ulike politikkområdene, samt vilkår for økonomisk samhandel med USA.

Effekter av Norges bistandsinnsats: Det er et stort behov for mer kunnskap om hvordan norsk bistand bidrar til politiske mål og til utvikling, hvordan tiltak virker og hvordan bistand kan videreutvikles. En utfordring er at den norske bistanden er spredt over mange land og tematikker (mange og spredte mål), slik at det er vanskelig å si noe konkret om effektene for det enkelte tiltak og bistand samlet sett. Forskningsrådet vil bidra til å oppfylle utenriksdepartementets behov for kunnskap om bistand gjennom en satsing på forskning om effekter av bistandstiltak. Satsingen kan være i form av to til tre sentre med ulik tematikk innenfor bistanden. Bedre og mer kunnskapsbasert bistands-politikk vil sikre en mer effektiv bruk av bistandsmidler. Dette vil også gi resultater i form av utvikling i mottakerlandene og en bedre oppnåelse av bærekraftsmålene.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Utenriksdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang.	Satsingsforslag	UD	Sum
1.	Sikkerhet, geopolitikk og endrete maktforhold	20 000	20 000
2.	Effekter av norsk bistandsinnsats	30 000	30 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 161.74 og 118.77 er godt begrunnet. Departementets mangeårige innsats for å styrke og videreutvikle forskningsinnsatsen på utenriks- og utviklingsfeltet har ført til at man i dag har gode nasjonale forskningsmiljø på et bredt spekter av problemstillinger knyttet til utenriks- og utviklingsfeltet. Men for at disse ikke skal forvitte, og for å sikre god rekruttering er det nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2027 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen. Forskningsrådet fremmer ikke forslag til nye satsinger i budsjettforslaget som fullt ut finansieres innenfor tilsagnsrammen. Disse prioriteres i porteføljenes investeringsplaner som vedtas av porteføljestyrene og godkjennes av Forskningsrådets styre.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2027 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2026 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2027 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Det fremmes ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det

vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2027 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor UD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft samt den tematiske prioriteringen Samfunnssikkerhet og beredskap. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032								
	Konkurranse- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Sikkerhet, geopolittikk og endrete maktforhold								20 000	
Effekter av norsk bistandsinnsats		30 000							

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 1,3 mill. kroner i 2027 opp til en helårsvirkning på 50 mill. kroner i 2031.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

Kap. post	Opprinnelig planlagte tilsagnsrammer 2026 (nullvekst, inkludert planlagt syklisk aktivitet) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2027	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2027	Estimert budsjetteffekt 2027 for økning i tilsagnsramme (2)
UD Kap. 118.77	54 700	20 000	74 700	500
UD Kap. 161.74	232 200	30 000	262 200	800
Sum	286 900	50 000	336 900	1 300

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2026 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2026 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

(2) For estimert budsjetteffekt er det lagt til grunn en bevilgning i 2027 på 2,7 %. For instituttsatsing vil budsjetteffekten være lik økning i tilsagnsrammen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

Kap.post (4)	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2025	Estimert utbetaling 2026 (1, 2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2026)	Estimert utbetaling 2027 (1, 3)	Estimert utbetaling 2028 (1, 3)	Estimert utbetaling 2029 (1, 3)
UD Kap. 118.77	Demokrati og global utvikling	51 366	60 600	52 000	50 300	53 200
UD Kap. 161.74	Demokrati og global utvikling	144 650	177 000	207 600	227 700	232 900
	Sum	196 016	237 600	259 600	278 000	286 100

(1) Estimerte utbetalinger som følge av nye utlysninger er ikke hensyntatt eventuelle endringer som følge av Prop 1S 2025-2026. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Investeringsplaner 2026-2028 er ikke behandlet av Forskningsrådets styre per dato og endringer vil kunne forekomme.

(2) Estimerte utbetalinger for 2026 kan avvike fra foreslått bevilgning for 2026 i Prop 1S pga. budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2026 er basert på prognosetall per april 2025.

(3) Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. For nye utlysninger er det benyttet en gjennomsnittlig utbetalingsprofil for de største søknadstypene for å beregne periodisering av utbetalinger. For enkelte fremtidige utlysninger vil profilen ikke gjenspeile den reelle utbetalingstakten.

(4) Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Satsingsforslag

Satsingsforslag

Demokrati som styringsform og levesett

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Et velfungerende demokrati skal romme et mangfold av meninger og tåle stor uenighet om hvilken retning samfunnet skal utvikle seg i. Det er likevel avgjørende at samfunnsutfordringer løses gjennom saklig debatt og respekt for liberale rettigheter og demokratiske institusjoner. Demokratiet og rettsstaten står overfor nye og komplekse utfordringer, hvor det å trygge demokratiet mot desinformasjonskampanjer fra grupper og land som vil undergrave tillit og fellesskap er en sentral samfunnsoppgave for alle sektorer. Utviklingstrekk knyttet til kriminalitet, utenforskap og «parallelle samfunn» er også trusler mot demokratisk, tillitsbasert samfunnsorganisering. Demokratisk tilbakegang i flere land som lenge har blitt sett på som stabile demokratier på relativt høyt nivå, slik som f.eks. USA, India, Ungarn eller Polen.² Demokratiet er en verdi og en motkraft som kan hindre en mer totalitær samfunns-utvikling, slik vi ser flere steder i verden. Den geopolitiske maktbalansen er i endring, og den regelbaserte verdensordenen og internasjonale institusjoner er under press. Kunstig intelligens og andre nye teknologier, verdiendringer, økte forskjeller og maktkonsentrasjon i medier og offentlighet påvirker samfunn og demokratiske institusjoner på nye måter. Dette omfatter for eksempel trusler mot menneskerettighetene, ytringsfrihet og liberale, demokratiske verdier. Demokratisk forvitring og svekkelsen av den regelbaserte verdensordenen forsterker behovet for å forstå og bygge demokratisk motstandskraft innenfor flere sektorer, og er avgjørende for ivaretagelse av samfunnssikkerheten både nasjonalt og globalt. Behovet for å styrke samfunnssikkerhet og beredskap, er nærmere beskrevet i satsingsforslaget «Et motstandsdyktig Norge – kunnskap gir sikkerhet».

Fragmentering og polarisering av offentligheten, blant annet ved algoritmedrevet meningsdannelse, skaper nye konflikter og kan svekke tillit og en felles forståelse av sentrale demokratiske prosesser og spilleregler. For å følge opp ambisjonen i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning om å styrke tillit, fellesskap, likestilling og mangfold og offentlig sektors innovasjonsevne og effektivitet, er det behov for en større satsing på forskning om demokrati og rettsstat, fra flere perspektiver. Like rettigheter og muligheter til å delta på alle samfunnsarenaer er en forutsetning for demokratiet. Kunnskapsbehov knyttet til inkluderende samfunn er nærmere beskrevet i satsingsforslaget «Forskning på likestilling, ikke-diskriminering og mangfold».

Forskning på demokratiet som styringsform og levesett er avgjørende for å bidra til en kunnskapsbasert og bærekraftig utvikling av den norske samfunnsmodellen. Norge er et stabilt og velfungerende demokrati, men er ikke immunt mot påvirkning som kan svekke det, samtidig som sider ved demokratiet som folkevalgt og deltakende styringsform utviser et forbedringspotensial.³ Vi trenger kunnskap om hvordan demokratiske institusjoner og verdier utfordres og styrkes, og kan videreutvikles både nasjonalt og internasjonalt.

Det er behov for forskningsbasert kunnskap om drivkrefter som undergraver demokratiske verdier, påvirker den offentlige samtalen og hva som styrker eller svekker saklig meningsbrytning og demokratiske prosesser. Nye teknologier og algoritmedrevne parallele offentligheter har svekket grunnleggende sannhets- og saklighetskriterier og en delt virkelighetsforståelse mellom meningsmotstandere. I dette henseende utgjør de en trussel mot kunnskapsbasert og demokratisk meningsdannelse og beslutninger. Det trengs derfor kunnskap om hva som påvirker utviklingen av

² Nord, M., Altman, D., Angiolillo, F., Fernandes, T., Good God, A., & Lindberg, S. I. (2025). *Democracy Report 2025: 25 Years of Autocratization – Democracy Trumped?* V-Dem Institute, University of Gothenburg. https://v-dem.net/documents/54/v-dem_dr_2025_lowres_v1.pdf

³ Knutsen, C.H., Dahlum, S., Allern, E. H, Hagfors, S.B., Klausen, J. E., Søyland M., Wig T. (2023, ss. 14-15) *Tilstandsanalyse av det norske demokratiet*. Universitetet i Oslo. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/tilstandsanalyse-av-det-norske-demokratiet/id2991191/>

demokratisk kompetanse, og hvordan ulike sektorer kan stimulere til deltakelse og inkludering, herunder også hva som styrker og svekker tilliten til forskning og forskningsbasert kunnskap. Dette kan omfatte historiske, kulturelle og normative og legale forhold, både for å forstå demokratiets utfordringer og for å agere overfor dem.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskning på demokrati som styringsform og levesett og som samfunnsinstitusjon må styrkes for å gi den kunnskapen som blant annet etterspørres i Langtidsplanen og i Ytringsfrihetskommisjonens utredning. Et tiltak i regjeringens nye nasjonale strategi for et åpent og opplyst offentlig ordskifte⁴, er etablering av forskningssenter som kan bidra med langsiktig forskning på det offentlige ordskiftet, inkludert statusen for ytringsfriheten, polarisering og desinformasjon. Forskningsrådet anbefaler å styrke demokratiforskning gjennom større utlysninger, både på nasjonal politikk- og demokratiutvikling innenfor flere sektorer og på ulike nivåer, og for Norge som internasjonal aktør. Sentrale tiltak for å sikre et forskningsbasert kunnskapsgrunnlag vil være å styrke kvaliteten, kapasiteten, den metodiske og faglige bredden og tverrfagligheten i norsk demokratiforskning, blant annet gjennom økt internasjonalt forskningssamarbeid. Disse tiltakene vil også gi økt utnyttelse av data fra European Social Survey (ESS) og KODEM - en ny nasjonal forskningsinfrastruktur for samordning av surveydata om demokrati og styring med støtte fra Forskningsrådet. KODEM inkluderer fire hovedpaneler (et medborgerpanel, et forvaltningspanel, et journalistpanel og et representantpanel) som muliggjør metodisk avansert datainnsamling, inkludert eksperimentelle design og langtidsstudier, og gir nye verktøy for å analysere demokratisk legitimitet, tillit og styringskapasitet. ESS-data gir på sin side mulighet til å sammenligne Norge med andre Europeiske land og utforske drivkreftene bak demokratisk svekkelse eller styrking, basert på befolkningens egne vurderinger. Tiltakene kan også stimulere til mer eksperimentell forskning som går utover den tradisjonelle valg- og demokrati-forskningen.

Satsingsforslaget for mer kunnskap om demokrati som styringsform og levesett inkluderer:

- Forskning på hva som påvirker den offentlige samtalen, saklig meningsbrytning og demokratiske prosesser, herunder forskning på frie medier og deres samfunnsrolle, blant annet i møte med globale utviklingstrender som internasjonal konkurranse og maktkonsentrasjon, kunstig intelligens, desinformasjon og nye, globale medieaktører.
- Forskning om effektiv og god offentlig styring på alle nivåer, som understøtter demokratiske institusjoner og prosesser, velferdssamfunnet og demokratiske verdier og normer – demokratisk kultur. Dette inkluderer utvikling av langsiktige løsninger på komplekse samfunnsutfordringer, som for eksempel utenforskap og økte forskjeller, i samarbeid med arbeids- og næringsliv og sivilsamfunn.
- Forskning på demokratiopplæring og utdanningens rolle i å fremme kritisk tenkning, inkludering, dannelse og læring i og for ulike fellesskap.
- Forskning om hvordan demokratiet, rettsstaten og en regelbasert verdensorden kan styrkes og videreutvikles, herunder forskning om ytringsfrihet og offentlighet, tillit og tilhørighet, deltakelse og inkludering, rettferdighet, makt og interessekonflikter.
- Forskning om det norske styringssystemet og internasjonal samhandling og integrasjon, særlig mot EU, men også andre internasjonale institusjoner, lovverk og forholdet mellom disse og nasjonalstaten.

Selv om mange FoU-prosjekter i Forskningsrådets portefølje omfatter demokrati, makt og styring, er Forskningsrådets strategiske innsats på forskning på dette området beskjeden, nasjonalt orientert og tett knyttet til spesifikke forvaltningsområder innenfor offentlig sektor. De største forvaltningsområdene er offentlig administrasjon og forvaltning, kommunal-, distrikt- og regionalforvaltning og miljø, klima og naturforvaltning. En relativt stor andel av midlene er også øremerkede til valgforskning

⁴ **Kultur- og likestillingsdepartementet.** (2025). *Ytringsberedskap: Nasjonal strategi for eit ope og opplyst offentlig ordskifte*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/ytringsberedskap-nasjonal-strategi-for-eit-ope-og-opplyst-offentleg-ordskifte/id3119708/>

(Stortingsvalg-undersøkelsen og Lokalvalgundersøkelsen), forskning om plan- og bygningsloven og videre utvikling av regionaløkonomiske modeller. En ny satsing vil være vesentlig bredere tematisk og mer internasjonalt orientert.

I 2024 utgjorde tilgjengelige midler til nye prosjekter innenfor delporteføljen for demokrati, styring og forvaltning om lag 55 mill. kroner, inkludert 38 mill. til en ny Stortingsvalgundersøkelse. I 2025 år utgjør tilgjengelige midler til nye prosjekter 0,3 mill. kroner, og i 2026 er den planlagt innvesteringen i nye prosjekter på 35,3 mill. kroner, hvorav 20 mill. kroner er satt av til ny Lokalvalgundersøkelse.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Utvikling av ny kunnskap på områder som involverer minoriteter og sårbare grupper kan medføre forskningsetiske problemstillinger, for eksempel knyttet til innbygger- og borgerinvolvering. En overordnet problemstilling kan være at identifikasjon av forskningsbehov, og beslutninger om hvilke områder innenfor styrkingen av demokratisk offentlighet og deltakelse som bør prioriteres, vil ha etiske implikasjoner og berøre utsatte grupper og kontroversielle temaer i samfunnsdebatten.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler at det etableres en utfordringsdrevet satsing gjennom samarbeidsprosjekter og forskningsprosjekter som er både tverrfaglige og sektorovergripende og som inkluderer forskere og brukere. Det kan blant annet åpnes for forsøk og eksperimenter for uttesting av nye demokratiske praksiser for økt borgermedvirkning. Dette vil kunne styrke forskningskompetanse, styrke relevans, øke nasjonal analysekapasitet og gir et bredere grunnlag for kunnskapsbasert samfunnsutvikling. Satsingen kan også styrke norske miljøers mulighet til å nå opp i internasjonale utlysninger, mobilisere til internasjonalt samarbeid og deltakelse i Horisont Europa.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En målrettet innsats på dette feltet vil bidra til økt kunnskap og bedre kunnskapsgrunnlag for en liberal, demokratisk samfunnsutvikling. På sikt vil dette kunne føre til styrket tillit, bedre inkludering og mindre utenforskap, bredere deltakelse i samfunnsliv og politikk og i overordnet perspektiv et mer demokratisk, likestilt og sosialt og økonomisk bærekraftig samfunn. Rekrutteringen til demokrati-forskningen i Norge vil bli styrket. Fornyelse, høy kvalitet og større bredde i forskningen vil være viktige forutsetninger for å utvikle mer og bedre kunnskap om demokrati som styringsform og levesett, både nasjonalt og internasjonalt. Satsingen vil også øke norske miljøers muligheter til å nå opp i internasjonale utlysninger, i tråd med målet om å mobilisere til internasjonalt samarbeid og deltakelse i Horisont Europa.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Tilfanget av og kvaliteten på tidligere søknader innenfor demokrati, styring og forvaltning, samt søknader innenfor kultur og medier, viser at det er kapasitet å bygge videre på i FoU-miljøene. Søknadene har gjennomgående svært høy kvalitet, og kun et lite antall av de støtteverdige prosjektene kan innvilges. Økt innsats er viktig for å vedlikeholde og å utvikle nye fagmiljøer.

Kompleksitet og omfanget av problemstillinger knyttet til hvordan demokratiet utfordres, kan trygges, fornyes og videreutvikles vil også kreve samarbeid på tvers av sektorer, forvaltningsnivåer og fag- og teknologiområder.

Finansiering

Årlig går om lag 28 mill. kroner fra KDD og 8 mill. kroner fra DFD til investeringer i nye forskningsprosjekter om demokrati, styring og forvaltning, planlegging og administrasjon. Av disse kan 25 mill. prioriteres til den foreslåtte satsingen innenfor dagens ramme, gitt at det ikke kommer øremerkninger med tildelingsbrev.

Effekter av Norges bistandsinnsats

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norsk bistand er rundt 50 milliarder kroner per år. Norge er blant de store bistandsgiverne i verden, og gir nesten 1 prosent av BNP til bistand. Den største norske bistandsinnsatsen i nyere tid er Nansen-programmet til Ukraina, med 205 milliarder kroner frem til 2030.

Likevel er det lite kunnskap om hvorfor og hvordan den norske bistanden fungerer. Norad sier selv: *Vi vet i dag at det er enorm forskjell på effekten av den beste bistanden og den som har liten eller ingen effekt. Norsk bistand er stor, og om vi kunne doble effekten av bare 1 prosent av det vi gjør vil det utgjøre 600 millioner kroner. For offentlig forvaltning kan mer forskning på bistand og effekter av tiltak ha store gevinster. Det kan det også ha for norske organisasjoner som driver bistand. Det er få norske miljøer som forsker på effekter av bistand, dermed trengs det en kraftsatsing på dette feltet.* Norad har bedt Forskningsrådet om innspill til en kraftsatsing på forskning på og om bistand. Målet er en effektiv, rettferdig og treffsikker bistand.

Det er stor internasjonal forskningsaktivitet om bistand, spesielt hvordan bistand virker på lang sikt. og hvordan bistanden kan virke bedre. Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab (J- PAL) er ett internasjonalt anerkjent forskningssenter ved MIT der grunnleggerne fikk Nobelpris i økonomi i 2019 for utvikling av metoder⁵ som måler både effekter av tiltak og policy for å redusere fattigdom. J-PAL er kjent for å *gå videre og utover* de tradisjonelle måtene å vurdere bistand på for å sikre reell effekt av bistand der effektstudier kombineres med kvalitativ forskning, relasjoner og samarbeid med de som skal ta i bruk resultater av forskningsresultater og bistandstiltak der målet er å bruke forskning, styrke forståelsen av politiske utfordringer, og utforme, evaluere og skalere løsninger i bistand gjennom kapasitetsbygging hos bistandsmottakere. I Norge er det få og spredte miljøer, mest innen global helseforskning, som har en helhetlig tilnærming til studier av ulike tiltak i utviklingsland.

Det er et stort behov for mer kunnskap om hvordan norsk bistand bidrar til politiske mål og til utvikling, hvordan tiltak virker og hvordan bistand kan videreutvikles. En utfordring er at den norske bistanden er spredt over mange land og tematikker (mange og spredte mål), slik at det er vanskelig å si noe konkret om effektene for det enkelte tiltak og bistand samlet sett. Dette spredte mønsteret er også kostnadsdrivende⁶. Nansenprogrammet er den største bistandsinnsatsen i nyere tid med over 200 milliarder kroner, men det er ikke satt av midler til å bygge kunnskap eller vurdere om bistanden til Ukraina har og vil oppnå sine mål. Det er derfor behov for å styrke forskning om bistand med vekt på effekter av bistand; både hvordan og hvorfor bistand virker, og hvordan måloppnåelsen for bistand kan bli bedre. En satsing på forskning om bistand vil føre til en mer kunnskapsbasert bistandspolitik i Norge, og fokus på Norges komparative fortrinn i utviklingspolitikken. Satsingen vil også utvikle ny kunnskap om bistand, effekter av bistandstiltak, og hvordan ønskede tiltak kan og bør videreutvikles. Satsingen vil også styrke de norske forskningsmiljøenes kompetanse på forskning om og for bistand. Nasjonal forskning og kompetanse er særlig viktig i dagens geopolitiske situasjon der bistandsmidler reduseres i mange land, og spesielt fordi USA som den største bistandsgiveren i verden har kuttet stort i sin bistandsinnsats og har ikke like stor oppmerksomhet på utviklingspolitikk⁷.

Hvilke tiltak er relevante?

- For å bygge kompetanse og kunnskap om bistand og effekter av bistand er det nødvendig med langsiktig og forutsigbar finansiering. Dette kan gjøres gjennom en sentersatsing. Sentrene må bygge nasjonal kompetanse, ha omfattende samarbeid med de beste internasjonale miljøene og

⁵ Herunder randomiserte kontrollerte studier (RCT).

⁶ Investering i vår felles fremtid: Et nytt rammeverk for utviklingspolitikken, Sending-utvalget, 2023. Rapport til Utenriksdepartementet

⁷ OECD Cuts in official development assistance: https://www.oecd.org/en/publications/cuts-in-official-development-assistance_8c530629-en/full-report.html

inkluderer samarbeidspartnere i likeverdig partnerskap i lav- og lavere mellominntektsland. Det bør etableres to til tre sentre, for å dekke bredden i bistandspolitikken.

- Andre relevante tiltak for å bygge kompetanse kan være å etablere forskerskoler og/eller utvikle nettverk i tillegg til etablering av sentre for bistandsforskning.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Det er geopolitiske endringer med store og kritiske kutt i bistand i mange land. Dette vil trolig påvirke også de institusjoner som arbeider med bistandsforskning, spesielt i USA der kuttene er størst, men også europeiske land som Storbritannia, Tyskland, Frankrike og Nederland. Det er derfor kritisk å bygge opp sterke nasjonale fagmiljøer for å utvikle kompetansemiljøer og fremskaffe kunnskap om effektene og innretningen av den norske innsatsen.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Basert på tilgjengelig informasjon vil Forskningsrådet anbefale sentersatsing, men forskerskoler og nettverk er relevant. Forskerskole og nettverk kan inngå som en del av en sentersatsing eller være egne satsinger.

En sentersatsing vil styrke den tverrfaglige og sektorovergripende forskningsinnsatsen på et forskningsfelt; effektstudier av norske bistandstiltak. Sentre vil også bidra til å bygge kapasitet i forskningsmiljøene, øke kompetansen i samfunnet og svare på konkrete utfordringer og behov som forvaltningen har.

Hva er virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Positive virkninger er bedre bistand og en kunnskapsbasert bistandspolitikk der likeverdige partnerskap, måloppnåelse og effektivitet er sentralt. Videre vil en mer effektiv bruk av bistandsmidler sikre utvikling i mottakerlandene og en bedre oppnåelse av bærekraftsmålene.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det er en forutsetning at det er kapasitet i sektoren til å håndtere to til tre sentre. Det er aktuelt å arbeid tverrfaglig- og tverrsektorielt mellom ulike forskningsmiljøer som arbeider med bistand, miljø- og samfunnsutvikling, evalueringer og offentlig forvaltning.

Finansiering

Den økonomiske rammen en sentersatsing bør totalt 90 millioner per senter, eller 15 mill. kroner per år per senter. Det foreslås derfor 30 mill. kroner i satsing per år i seks år. Utenriksdepartementet har hovedansvar for finansiering av satsingen.

Energiomstilling med grønn konkurransekraft i 2050

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Energi er ifølge det Internasjonale Energibyrået, IEA, opphavet til 75 % av klimagassutslippene i verden og en omlegging til utslippsfri energi innen 2050 er derfor nødvendig for å unngå katastrofale klimaendringer, noe som også reflekteres i Norges klimaforpliktelser.

Til tross for et stort globalt gjennombrudd for sol- og vindenergi som har gjort disse energikildene konkurransedyktige i store deler av verden, mangler det ikke på utfordringer og behov for ny kunnskap og teknologi for å gjennomføre den nødvendige omleggingen til utslippsfri energi.

Elektrifiseringen, som på mange måter er nøkkelen til et utslippsfritt energisystem, krever store infrastrukturinvesteringer. Dette inkluderer også utbygging av kraftnett på norsk sokkel for å utnytte havvindressursene og for å avkarbonisere den norske olje- og gassproduksjonen med kraft fra land.

Det økte innslaget av variabel kraftproduksjon fra sol og vind gir behov for mer avanserte styre- og stabiliseringssystemer som reduserer risikoen for «black-outs» og større energilagringsskapasitet er nødvendig for å kompensere for at sola ikke alltid skinner og vinden ikke alltid blåser. Vannkraften med sine magasiner er på flere måter en ideell kombinasjon med variabel kraftproduksjonen og det er fortsatt et stort gjenstående potensiale for å utnytte denne enorme energilagringsskapasiteten for større deler av Europa.

Energikrevende prosesser som det ikke er hensiktsmessig å basere på utslippsfri elektrisitet må ha et utslippsfritt alternativ. Dette gjelder blant annet viktig aktivitet i store sektorer som transport og industri. Norge er et ledende land i utvikling av teknologi og kunnskap for å kunne tilby fangst, transport og permanent lagring av CO₂-en fra disse prosessene. Selv om første generasjons teknologi for CCS i dag er på markedet, er det et stort rom for forbedring og videreutvikling som blant annet vil kreve videre forskning og innovasjon.

Mer effektiv bruk av energi og økt energifleksibilitet for å redusere behovet for økt produksjonskapasitet og kraftnett så mye som mulig er også viktige tiltak både på land og på norsk sokkel.

Statens store satsing på den omfattende energiomstillingen, som utvilsomt er en forutsetning for å nå klimamålene i 2050, bør følges opp med en styrket satsing på støtte til forskning, utvikling og innovasjon. Omstillingen vil på denne måten kunne gjennomføres med lavere kostnader, mer næringsutvikling og lavere konfliktnivå. Lønnsomheten og de øvrige positive effektene av statens målrettede støtte til energiomstillingen er nå godt dokumentert i to effektstudier fra hhv 2018 og 2025.

Hvilke tiltak er relevante?

I Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet Meld. St. 25 (2024–2025) sier regjeringen at den «særlig vil prioritere områder innenfor forskning og forskningsdrevet innovasjon som bidrar til grønn og rettferdig omstilling til et bærekraftig og framtidsrettet landbruk, nærings- og samfunnsliv». Omstillingen mot klimavennlig energibruk i alle sektorer i Norge og omstillingen av det norske næringslivet for å styrke grønn konkurransekraft er en viktig del av denne omstillingen.

Etter mange år med stagnasjon som har ført til nedgang i bevilgningene til Forskningsrådets målrettede satsing på forskning og innovasjon på temaet foreslås vekst for å kunne videreutvikle de internasjonalt ledende norske forskningsmiljøene på området og deres samarbeid med norsk næringsliv og offentlig sektor. Satsingen er godt koordinert med den norske deltakelsen i EUs rammeprogram og med det øvrige virkemiddelapparatet.

Alternativet til vekst er å fortsette omfordeling til stadig nye temaer og fagområder som er viktige for å få til energiomstillingen.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Ingen kjente utover at Forskningsrådets håndtering av statsstøtte må håndteres for de virkemidlene som utgjør statsstøtte.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

I den pågående energiomstillingen er det behov for en bred tilnærming for å dekke det store behovet for forskning, utvikling og innovasjon. Den strategiske grunnforskningen er nødvendig grunnlag for teknologiutviklingen som i neste omgang er grunnlaget for næringsutvikling og grønn konkurransekraft. Dette gjelder blant annet innen viktige områder som forskning på energimaterialer, -prosesser og -produksjonsmetoder. Norge har energiforskning i verdensklasse både i UoH- og instituttsektoren som i stor grad utnyttes i samspill med næringsliv og offentlig sektor. En videreutvikling av disse miljøene med fokus på høy relevans i forhold til energiomstillingens behov er avgjørende. Videre vil systematisk og målrettet forsknings- og innovasjonsinnsats være en forutsetning for utvikling og omstilling av den store delen av norsk næringsliv som er del av det grønne skiftet, ikke minst i samspill med det øvrige norske virkemiddelapparatet. Endelig vil kunnskap og forståelse som underlag for politikkutforming og reguleringer være en forutsetning for energiomstillingen.

En vekst vil med andre ord finansiere et bredt sett med virkemidler som anvendes i ulik dosering på de ulike områdene over som resultat av porteføljestyringen innenfor delporteføljen for energi og lavutslipp.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En styrket satsning vil øke næringslivets innovasjon. Økt offentlig støtte vil forsterkes av økt egeninnsats. Satsing vil også bygge nødvendig kompetanse og kapasitet for næringslivet som er en forutsetning for å kunne oppnå målene i grønt industriløft og for omstillingen av det norske samfunnet fram mot 2050.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Ved å etterspørre strategiske satsinger mot disse områdene og bidra med risikoavlastende støtte til forskning og innovasjon signaliserer staten vilje til å satse målrettet for å nå klimamålene og utvikle områder der Norge er ansett å ha muligheter for å hevde seg. Ettersom dette er sentrale satsinger i Norge, er de allerede høyt prioritert hos alle de store forskningsinstitusjonene. Det er derfor kapasitet til fortsatt utvikling av den norske forskningssektoren på området som allerede holder høy internasjonal standard. En satsing på forskning og innovasjon er nødvendig men ikke tilstrekkelig for å kunne lykkes med store samfunnsoppdrag. Det er en forutsetning at Forskningsrådets satsing kobles godt til alle deler av satsingen inklusive det øvrige offentlige virkemiddelapparatet.

Finansiering

Med bakgrunn i vekstforslaget foreslås det en satsing som trappes opp over tre år med like stor vekst i alle år. Dette for å gi næringsliv og forskningsmiljøer tid til nødvendig utvikling og oppskalering. Det foreslås en total vekst for 2027 på 120 mill. kroner hvorav 90 mill. kroner over Energidepartementets budsjett, men også med innsats på 20 mill. kroner fra Klima- og miljødepartementet og 10 mill. kroner Samferdselsdepartementet.

Energisikkerhet på vei mot nullutslipps-samfunnet

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Dette forslaget tar utgangspunkt i kapittel 14 «Energiforsyning» i Totalberedskapskommisjonens utredning (NOU 2023: 17) som beskriver behovet for sikker og pålitelig energiforsyning både i Norge og i forhold til Norges viktige rolle som energieksporthør til Europa. Krigen i Ukraina viser med all tydelighet at energiforsyning oppfattes som attraktive mål for å ramme samfunnet. Dette skyldes den avgjørende rollen energi og ikke minst sentralisert kraftforsyning spiller i et moderne samfunn. Samtidig er denne krigen den første der en stor del av luftangrepene gjennomføres av droner, ofte i store antall. Et moderne samfunns avhengighet av sentralisert energiforsyning koblet med moderne våpensystemer gir behov for å utvikle beredskap, kunnskap og teknologi for å gjøre Norge bedre rustet slik totalberedskapskommisjonen anbefaler. Forskningsrådet anbefaler i denne situasjonen en økt satsing på forskning og forskningsdrevet innovasjon knyttet til det norske energisystemets sårbarhet.

Med det norske energisystemet menes i denne sammenheng både systemene som dekker behovet for energi innenlands og systemene som er bygget opp for Norges energieksporthør, spesielt det som er knyttet til eksport av naturgass.

Stabil kraftforsyning er en viktig del av totalforsvaret. Det kommer klart til uttrykk i Totalberedskapskommisjonens utredning (NOU 2023: 17). Kommisjonen skriver i sin vurdering og anbefaling:

Energisikkerhet er høyt på dagsordenen, i Norge og internasjonalt. Norsk eksport av gass og kraft er avgjørende for den europeiske sikkerhetsarkitekturen, kritiske samfunnsfunksjoner og befolkningen i europeiske land. Det påligger derfor norske myndigheter et særlig ansvar for å føre en balansert energipolitikk som ivaretar energisikkerheten her hjemme og i Europa.

Siden 2023 er Norges rolle som energieksporthør ytterligere styrket. 2024 ble ifølge Gassco et rekordår for eksport av norsk gass gjennom transportsystemet fra norsk sokkel til Europa. Volumet

utgjør enorme energimengder for Europa og står nå for 30 prosent av Europas naturgassimport, og Norge er dermed den største tilbyderen til gass til kontinentet. De norske olje- og gassleveransene vil avta mot 2050, men inntil da vil de være svært viktige for energisikkerheten til Europa Norges i overgangen mot null-utslippssamfunnet.

Regjeringen har som ambisjon å sørge for at utslippene fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel kuttes med 50 prosent innen 2030 sammenlignet med 2005 og til netto null i 2050⁸. Behovet for å redusere utslippene fra norsk sokkel fører til at norsk olje- og gassproduksjon i økende grad forsynes med kabler fra fastlandet, noe som knytter det totale norske energisystemet sammen på en annen måte enn tidligere.

Norge har ledende forskningsmiljøer innen utvikling av teknologi og kunnskap for energiproduksjon både offshore og for fastlandet. Mye av teknologien som utvikles for disse anvendelsene er klassifisert som sensitiv i KVAST-oppdragets delleveranse 2: «Norske teknologiområder av strategisk betydning for nasjonal sikkerhet». Dette gjelder både teknologi for bruk i energisystemet på fastlandet og på sokkelen. Digitalisering, inklusiv bruk av kunstig intelligens, spiller en stadig større rolle i energi-systemet. Det er behov for å møte nye digitale sårbarheter, inklusive å ivareta cybersikkerhet.

Dette forslaget fremmer behovet for en ny satsing på forskning og forskningsdrevne innovasjon som følge av den aktuelle geopolitiske situasjonen, energisystemenes viktige rolle i totalforsvaret og teknologienes rolle som sensitive og med potensiale for både militær og sivil anvendelse. Satsingen vil dekke både energisektoren i fastlands-Norge og de norske offshore-næringene.

Hvilke tiltak er relevante?

Denne satsingen tar utgangspunkt i de eksisterende satsingene på energi og petroleum som ligger under porteføljestyre for energi og transport. Satsingen bør bygges med målrettede virkemidler mot innovasjon i næringslivet, kunnskapsutvikling for offentlig sektor og mer langsiktig kompetansebygging på området i norske forskningsmiljøer. Norge har allerede en sterk forskningssektor innenfor energi. Disse forskningsmiljøene er et godt utgangspunkt som kan videreutvikles for denne satsingen. Norge har også avanserte teknologileverandører med både kraftforsyning og olje- og gassindustrien som marked. Disse, sammen med en voksende forsvarsindustri vil utgjøre kjernen for satsingen mot næringslivet. Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Energi inkl. petroleum har en velfungerende FoUol-verdikjede i Norge med virkemidler fra grunnforskning, innovasjon til demonstrasjon. Det er stor grad av samhandling mellom forskningsmiljøer, leverandørindustri og energiselskaper som vil være svært viktige også for disse problemstillingene. Utlysninger rettet mot næringslivet vil være viktige, mens langsiktig kompetansebyggende forskningsaktivitet som for eksempel forskningssenter eller kompetansebyggende prosjekter knyttet til energisikkerhet og energiteknologier ivaretas av satsingen. Satsingen vil spesifikt ivareta FoU innen fysisk sikkerhet og cybersikkerhet.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Målet med satsingen er at det norske forsknings- og innovasjonssystemet, på en annen måte enn i dag, skal settes i stand til å bidra til energiforsynings viktige rolle i totalforsvaret.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

En vellykket gjennomføring forutsetter et samarbeid på tvers av forskningsmiljøer innen sivil sektor og forsvarssektoren.

⁸Hurdalsplattformen (2021-2025).

Finansiering

For 2026 foreslås en vekst til satsingen som første år tilføres 100 mill. kroner finansiert av Energidepartementet.

Et klimarobust landbruk for fremtida – utslippskutt, klimatilpasning og grønn verdiskaping

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Innen 2050 skal Norge være et lavutslippssamfunn. I Meld. St. 25 (2024–2025) har regjeringen trukket opp rammene for klimapolitikken fram mot 2035, som et viktig steg på veien mot dette målet. Under Parisavtalen har Norge forpliktet seg til å redusere utslippene av klimagasser med minst 50 prosent, og opp mot 55 prosent, innen 2030. I klimameldingen har regjeringen hevet ambisjonsnivået ytterligere, og foreslår nå å kutte utslippene med minst 70–75 prosent innen 2035. Dette nye klimamålet foreslås lovfestet i klimaloven og meldt inn som et forsterket bidrag under Parisavtalen.

Samtidig øker hyppigheten og alvorlighetsgraden av ekstremvær også i Norge. Regjeringens stortingsmelding om klimatilpasning (2023) slår fast at klimaendringene allerede påvirker hele samfunnet, og at klimatilpasning må skje parallelt med utslippskutt. Det fastslås at kostnadene ved å ikke ta i bruk klimasmarte løsninger er høyere enn å bruke ressurser til å omstille den norske økonomien. Jord- og skogbruket trekkes frem som en sektor som kan spille en viktig rolle til å skape et lavutslippssamfunn. For å lykkes er det behov for kunnskap og innovasjon om teknologiske og naturbaserte løsninger og hvordan håndtere risiko, sikre produksjon og forvalte naturressurser på en klimasmart måte.

Norge har tette bånd og avtaler med EU hvor det investeres tungt i klimasmarte løsninger i landbruket. Ambisjonene fra EUs grønne giv iverksettes gjennom nye lover og reguleringer. Styrket konkurranse-evne med forskning og innovasjon som «hjerne» står høyest på agendaen til Ursula von der Leyens strategi for EU. Den nylig lanserte Vision for Agriculture and Food slår fast at klimasmart jordbruk som bruker insentiver for karbonjordbruk, vil være en forutsetning for å sikre at også neste generasjon er villig til å overta jordbruksbedrifter og dermed selvforsyning i usikre tider.

For å nå de økte ambisjonene i Norge har landbruket en viktig rolle (ref. Hurdalsplattformen, Landbrukets klimaplan og utredningen fra Klimautvalget 2050), noe som det også blir pekt på i klimameldingen. Landbruket må utvikle og ta i bruk flere løsninger som reduserer utslipp, styrker karbonbinding og øker klimatilpasning – samtidig som matsikkerhet, næringsutvikling og biologisk mangfold ivaretas. Her er forskningsbasert kunnskap og innovasjon som er relevant for norske klima-, jord- og sosioøkonomiske forhold en sentral forutsetning.

Hvilke tiltak er relevante?

Vi foreslår en satsing på forskning og innovasjon som skaper kunnskapsgrunnlaget for økt utslippskutt og klimatilpasning i landbrukssektoren. Dette vil bidra til forebygging og risikohåndtering av effekter av ekstremvær og dermed sikre en attraktiv landbrukssektor som bidrar til å nå Regjeringens mål om selvforsyning i morgendagens lavutslippssamfunn.

Viktige problemstillinger som bør belyses:

Den nye gjødsselforskriften (fra 1. februar 2025) stiller strengere krav til næringsstoffutnyttelse og miljøhensyn. Dette skaper behov for kunnskap om hvordan bønder bedre kan optimalisere gjødsling og driftsmetoder for å redusere klimagassutslipp samtidig som matproduksjonen skal opprettholdes. Presisjonsjordbruk og teknologiske løsninger vil være sentrale virkemidler, sammen med tiltak som kan gi merverdi for produsentene som utvikling og bruk av naturbaserte alternativer som proteinvekster og biobasert gjødsel.

Samtidig er økt sirkularitet i verdikjedene, inkludert bedre ressursutnyttelse, lagring og reduksjon av svinn avgjørende for å redusere utslipp gjennom hele produksjonssystemet. Satsingen omfatter også

forvaltning av jordbruks- og skogbruksarealer med mål om bedre karbonbinding og reduksjon av klimagassutslipp fra jord og biomasse.

For å videreutvikle et klimatilpasset landbruk vil teknologiutvikling og ny kunnskap om agronomi, ulike driftsformer og sortsutvikling i jord- og skogbruk, avl og skjøtselstiltak/endret skogforvaltning i skog være sentralt.

For alle nevnte områder vil bedrifts- og samfunnsøkonomiske aspekter samt effekter av økonomiske og ikke-økonomiske virkemidler være en integrert del. Dette for å sikre at næringsutøverne i landbruket er i stand til å håndtere risiko og kan bidra til lavutslippssamfunnet.

Det er avgjørende at en nasjonal satsing koples til aktiviteter på internasjonale forsknings- og innovasjonsarenaer, spesielt våre naboland gjennom det nordiske samarbeidet, og EU gjennom Horisont Europa. Samfunnsoppdraget "A Soil Deal for Europe" og partnerskapet for agroøkologi er sentrale samarbeidsarenaer hvor bærekraftig jord- og skogsbruk skal gjøre en forskjell. Et nytt partnerskap omkring skog og trebruk er under utvikling og Norge forventes å delta og dermed samarbeide om temaer som skal utlyses. På nordisk nivå deltar Norge i programmet om Bærekraftig jordbruk og klimaendringer i NordForsk og i relevante nettverk gjennom Nordisk komite for jordbruks- og matforskning (NKJ).

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning i jord- og skogbruket krever en helhetlig innsats innen forskning, innovasjon og kommersialisering. Satsingen bør omfatte hele TRL-skalaen – fra grunnforskning til implementering – og stimulere til tverrfaglig og tverrsektoriell kunnskapsutvikling med praktisk effekt i næringen.

Dette forutsetter en koordinert innsats på tvers av virkemidler og utlysninger nasjonalt og koordinert med internasjonale investeringer. Satsingen skal favne både grunnleggende og anvendt forskning innen biologiske, teknologiske, sosiale og økonomiske områder.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen vil være grunnleggende for å kunne oppfylle Norges forpliktelser i Paris-avtalen og de nye ambisjonene i Klimameldingen og meldingen om klimatilpasning. Vi trenger også et solid kunnskapsgrunnlag for å nå målene i Landbrukets klimaplan om reduserte klimagassutslipp, og for å utvikle mer bærekraftige matsystemer som styrker både selvforsyning og landbrukets attraktivitet som næring. For å lykkes i internasjonale programmer som Horisont Europa må norske søkermiljøer ha høy og relevant kompetanse noe som vil styrkes gjennom nasjonale utlysninger.

Tiltakene er innrettet for å bidra til konkret måloppnåelse av klimarelatert politikk i Norge og vil dermed berøre både primærnæringen, forskningssektoren, næringslivet og samfunnet ellers.

Uten en målrettet satsing nå risikerer Norge å sakke akterut i utviklingen av klimaløsninger og miste konkurransekraft i en sektor utsatt for økende internasjonalt press - men også muligheter.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Klimautfordringene er globale og kunnskapen for å finne løsninger krever samarbeid mellom forskningsmiljøer nasjonalt og internasjonalt. Inkludering av næringsliv, offentlig sektor og sivilsamfunnet i både forskningsprosjektene og i implementering av tiltak er en forutsetning for å lykkes med satsingen.

For å sikre at det skapes reelle virkninger med gjennomførbare løsninger for omstillingen av samfunnet er det nødvendig å stille nok ressurser til rådighet.

Det vurderes å være god kapasitet i FoUol-miljøene til å kunne absorbere den foreslåtte veksten.

Forslaget er forankret i nasjonal forskningspolitikk om at hver sektor må ta ansvar for egne klimakutt. I tildelingsbrev fra LMD påpekes årlig at forskning skal fremskaffe kunnskap som bidrar til reduserte

klimagassutslipp i jordbruks- og skogbrukssektoren. Forslaget støtter videre opp om Landbrukets klimaplan.

Finansiering

Satsingsforslaget rettes mot Landbruks- og matdepartementet. Forskningsrådet foreslår å styrke innsatsen på feltet med 25 mill. kroner. Satsingen vil delvis finansieres gjennom en omprioritering fra forskning på sammenhenger mellom mat, miljø, klima og folkehelse med 10 mill. kroner og delvis gjennom en vekst på 15 millioner kroner over Landbruks- og matdepartementet. Forskningsrådet vil ikke, eller kun delvis, prioritere satsingen uten vekst fra LMD.

Forskning for et forskningssystem i endring

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge og Europa står overfor store samfunnsutfordringer som krever rask omstilling, økt innovasjon og styrket konkurranseevne. Den globale sikkerhetssituasjonen er skjerpet, og forskningssystemet må håndtere nye dilemmaer knyttet til åpenhet, internasjonalt samarbeid og forskningssikkerhet. Samspillet mellom forskningsmiljøer og næringslivet er ikke tett nok til å sikre effektiv kunnskapsoverføring og kommersialisering. Samtidig må internasjonalt samarbeid balanseres mot behovet for å beskytte sensitiv kunnskap og nasjonale interesser.

Digitalisering og fremveksten av kunstig intelligens (KI) og kommersielle algoritmer har endret kunnskapslandskapet og måten forskning produseres, formidles og brukes på. Dette utfordrer tilliten til forskning og kan redusere rommet for kritisk refleksjon, uavhengig tenkning og danning, og dermed utfordre den akademiske friheten. Algoritmestyrte meningsdannelse, desinformasjon og polarisering svekker kunnskapsgrunnlaget for demokratiet og samhandling i samfunnet. Samtidig stilles det nye krav til forskningssystemets infrastruktur og evne til å håndtere risikoer knyttet til teknologiutvikling og maktstrukturer.

Disse problemstillingene løftes fram som sentrale utfordringer både i internasjonale og nasjonale forskningspolitiske dokumenter, ikke minst i Systemmeldingen. Forskningsrådets satsing på forskning om forsknings- og innovasjonspolitikk (tidligere kalt FORINNPOL) er et viktig virkemiddel for å utvikle kunnskapsgrunnlaget som trengs for å møte disse utfordringene og for å legge til rette for politikkutvikling som sikrer et framtidsrettet forskningssystem. Dette dokumentet foreslår hvordan satsingen kan styrkes og videreutvikles. Vi vil oppnå et forskningssystem som:

- legger bedre til rette for samspill og kunnskapsflyt mellom academia, næringsliv og offentlig sektor, slik at forskning i større grad bidrar til innovasjon, verdiskaping og omstilling,
- har gode mekanismer for å håndtere balansen mellom åpenhet og sikkerhet, slik at Norge og Europa kan delta aktivt i det internasjonale kunnskapsfellesskapet uten å kompromittere nasjonale interesser,
- og på en helhetlig måte bidrar med kunnskap for å styrke forsvarsevne, nasjonal sikkerhet, beredskap og nasjonal kapasitet innenfor viktige teknologier og fagområder, inkludert utfordringer knyttet til digitalisering, kunstig intelligens, algoritmer og infrastruktur.

For å lykkes med dette, trengs det mer forskning på hvordan forskningssystemet kan organiseres, finansieres og styres for å fremme både samarbeid, sikkerhet og teknologisk utvikling. Målet er å utvikle kunnskap og løsninger som gjør forskningssystemet sterkere, relevant og framtidsrettet – til beste for samfunn, næringsliv og demokrati. En forsterket satsing på forskning om forsknings- og innovasjonspolitikk vil bidra til dette.

Hvilke tiltak er relevante?

De siste årene har store endringer i den globale situasjonen fått betydelige ringvirkninger for global, europeisk og nasjonal forskningspolitikk. I lys av disse endringene er det behov for ny og mer forskningsbasert kunnskap som kan understøtte utviklingen av et forskningssystem for fremtiden – et

system som kan levere relevant kunnskap til samfunnet, møte økt behov for innovasjon og omstilling, og samtidig ivareta nasjonale interesser og sikkerhet.

Det er særlig behov for tiltak som:

- styrker forskning på hvordan forskningssystemet kan bidra til at næringslivet omstiller seg og tar i bruk ny kunnskap raskere, og hvordan virkemidler og samarbeid mellom academia, næringsliv og offentlig sektor kan forbedres for å øke innovasjonsevnen og omstillingstakten,
- utvikler kunnskap om hvordan forskningssystemet kan håndtere stadig mer komplekse etiske, sikkerhetsmessige og samfunnsmessige utfordringer, inkludert balansen mellom åpenhet og sikkerhet, og hvordan systemer og regelverk kan sikre både akademisk frihet og nasjonale interesser,
- fremmer forskning på konsekvensene av digitalisering, kunstig intelligens og kommersielle algoritmer, herunder hvordan disse påvirker kunnskapsgrunnlaget, meningsdannelse, samfunnssikkerhet, infrastruktur og tillit til forskning,
- styrker mekanismer for tverrsektoriell samordning og videreutvikling av forskningsinfrastruktur og -data, slik at forskningssystemet kan muliggjøre datadrevet forskning, innovasjon, sikkerhet, internasjonalt samarbeid og effektiv ressursbruk.

En forsterket satsing på forskning om forsknings- og innovasjonspolitik, med bredde og fleksibilitet til å støtte ulike typer forskningsmiljøer og problemstillinger, er avgjørende for å møte disse utfordringene. Dette vil bidra til å sikre et forskningssystem som er sterkt, relevant og i stand til å svare på samfunnets behov i en tid preget av raske endringer og økende kompleksitet.

Den nåværende satsingen på forskning om forsknings- og innovasjonspolitik (FORINNPOL) har vært på 12 - 14 millioner kroner i året siden 2015. Fram til 2024 finansiert satsingen tre sentre (R-QUEST, OSIRIS og INTRANSIT). To av sentrene ble avsluttet i 2024, og det tredje avsluttes i 2026. I 2023 ble satsingen forlenget t.o.m. 2028, og i 2024 ble det lyst ut 43 mill. kroner til forskning innenfor en eller flere av teamene 1) bruk av kunnskap og samspill mellom forskere og brukere, 2) utvikling av forsknings- og innovasjonspolitik og 3) bærekraftig omstilling av samfunnet. Etter en periode med forskningssentre, med søkelys på kvalitetsheving og kompetansebygging, ble det vurdert at det nå var behov for å støtte flere og ulike typer av forskningsmiljøer og å få fram flere problemstillinger, og større grad av samarbeid mellom forskere og brukere av forskningen. Det ble derfor i 2024 lyst ut midler til kompetanse- og samarbeidsprosjekter. Det kom inn 21 søknader til søknadsfristen, hvorav 14 fikk gode nok karakterer fra fagekspertene til at de kunne ha blitt finansiert. Seks prosjekter, med oppstart i 2025, ble finansiert.

Sentrale problemstillinger

1. Forskningssystemet utfordres av trusler knyttet til kunstig intelligens og kommersielle algoritmer

Utviklingen av KI og kommersielle algoritmer gir nye muligheter for forskning, men reiser også betydelige samfunnssikkerhets- og beredskapsmessige spørsmål. Det er stort behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget knyttet til konsekvensene av teknologiutvikling, inkludert endrede maktstrukturer, sosiotekniske systemer, meningsdannelse og påvirkning, polarisering og destabilisering, samt verdier og tillit til institusjoner generelt og forskning spesielt. Forskningssystemet må derfor utvikle mekanismer for å forstå og håndtere risikoene knyttet til KI og algoritmer, og samtidig sikre at akademisk frihet, åpenhet og samfunnets tillit til forskning opprettholdes.

2. Et forskningssystem som fremmer omstilling i næringslivet

Både norske og europeiske analyser peker på at samspillet mellom forskningsmiljøer og næringslivet er avgjørende for innovasjon, omstillingsevne og konkurransekraft. Forskning og innovasjon er sentrale drivere for produktivitetsvekst og nødvendig for å finansiere velferdssystemene i en tid med aldrende befolkning og økt global konkurranse. Samtidig viser utviklingen at næringslivets

investeringer i FoU i Norge er lavere enn i sammenlignbare land, og at oppdragsinntektene fra næringslivet til forskningsinstitutter og universiteter har falt de siste årene. Dette utfordrer forskningssystemets evne til å bidra til omstilling og verdiskaping.

Europeiske rapporter (Draghi, Letta, Heitor) og OECD peker på at Europa må lukke innovasjonsgapet til USA og Kina, særlig innen avansert teknologi. Tettere samarbeid mellom akademisk, næringsliv og offentlig sektor er nødvendig for å styrke kunnskapsflyt, kommersialisering og samfunnsomstilling. Det er behov for å utvikle virkemidler og insentiver som fremmer samarbeid, kunnskapsspredning og privat finansiering av forskning. For å møte samfunnsutfordringer og sikre fremtidig konkurransekraft, må forskningssystemet utvikles slik at det i større grad tilrettelegger for samspill mellom forskningsmiljøer og næringslivet. Dette krever mer kunnskap om hvordan slike samspill best kan organiseres, finansieres og stimuleres – og hvordan barrierer for samarbeid kan overvinnes.

3. Forskningssikkerhet og samspill mellom sivilt og militært forskningssystem

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa og globalt er skjerpet, og tilgang på kunnskap, kompetanse og teknologi blir stadig viktigere både for internasjonal konkurranseevne og nasjonal sikkerhet. Samtidig er åpenhet og internasjonalt samarbeid grunnleggende for forskningens kvalitet og relevans. Dette skaper et behov for å håndtere balansen mellom åpenhet og aktsomhet – mellom internasjonalt samarbeid og forskningssikkerhet. Norske og europeiske policy-dokumenter peker på at Forskningssystemet må være så åpent som mulig, og så lukket som nødvendig. Dette er avgjørende for å sikre tilgang på kunnskap og kompetanse, men også for å beskytte nasjonale interesser og sensitiv teknologi.

Økt bevissthet om risikoen for uønsket kunnskapsoverføring, etterretning og innblanding fra fremmede stater, særlig innenfor teknologiområder med både sivil og militær anvendelse (flerbruksteknologi), gjør at forskningssikkerhet har fått høyere prioritet i både Norge og EU. Det er behov for systemer og kompetanse for å vurdere risiko, beskytte sensitiv kunnskap og sikre at internasjonalt samarbeid skjer innenfor trygge rammer. Samtidig er internasjonalt samarbeid og mobilitet avgjørende for å opprettholde høy kvalitet i norsk og europeisk forskning, og for å kunne bidra til å løse globale utfordringer. EU og OECD anbefaler at forskningssikkerhet og ansvarlig internasjonalisering integreres i alle deler av forskningssystemet, og at det utvikles felles kunnskapsgrunnlag, veiledning og støttefunksjoner for å håndtere risiko og dilemmaer.

Det er et tydelig behov for forskning på hvordan forskningssystemet best kan håndtere balansen mellom internasjonalt samarbeid og forskningssikkerhet. Dette innebærer å utvikle gode systemer for risikovurdering, informasjonsdeling, kompetansebygging og samordning på tvers av sektorer og land, samtidig som akademisk frihet og åpenhet ivaretas i en tid med økende geopolitisk spenning. Forskningsinnsatsen må også omfatte hvordan et mer helhetlig forskningssystem kan levere kunnskap relevant for både sivil og militær anvendelse, og hvordan kunnskapspolitikken på dette feltet kan videreutvikles. Slik innsats er avgjørende for at Norge og Europa fortsatt skal kunne delta aktivt i det internasjonale kunnskapsfellesskapet, samtidig som nasjonale interesser og sensitiv teknologi beskyttes og konkurranseevnen styrkes.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet foreslår i tråd med det overnevnte at KD øker satsingen på forskning om forsknings- og innovasjonspolitikken med 16 mill. kroner f.o.m. 2027 t.o.m. 2031 (dvs. fem år). Dette vil gi rom for en ny utlysning i 2026 på 80 mill. kroner.

Forskningsrådet vurderer det som viktig å videreføre forskning som er brukernær og kan understøtte politikkutviklingen på feltet. Hvilken type utlysning som velges vil avhenge av størrelsen på det beløpet som kan utlyses, men Forskningsrådet vurderer det slik at enten små forskningssentre, som

nærings- og samfunnsrettede forskningssentre, eller en ny utlysning av kompetanse- og samarbeidsprosjekter kan vurderes.

Denne satsingen er den eneste satsingen gjennom Forskningsrådet på forskning om forsknings- og innovasjonspolitik, og således de eneste midlene KD bruker målrettet innenfor sitt sektoransvar for forskning om forsknings- og innovasjonspolitik. Utlysningen i 2024 bidro til mer relevant forskning og oppdatert kunnskap innenfor de tre temaene i utlysningen (se avsnittet over), men de seks prosjektene som er finansiert vil ikke kunne gi et godt nok kunnskapsgrunnlag for et forskningssystem for framtiden.

Endringene i verdenssituasjonen går raskere enn tidligere, og de slår raskere inn over global, europeisk og nasjonal forskningspolitikk på en ny måte. Det er behov for ny kunnskap og det er behov for kunnskap i «sanntid».

Det vil være stort behov for kunnskap om hvordan forsknings- og innovasjonssystemet kan innrettes for å få til mer sektorovergripende- og tverrfaglig forskning, slik at forskningssystem som i større grad enn i dag svarer på framtidens kunnskapsbehov. I tillegg kommer viktige momenter som hvordan sikre demokratisering av forskning, hvordan holde på talentene og balansen mellom behovet vi har i Norge for tilgjengelig utdanning av høy kvalitet og ønske om flere verdensledende forskningsmiljøer.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

- Økt kunnskap om hvordan samspill mellom forskere, næringsliv og offentlig sektor kan styrkes, slik at forskning raskere tas i bruk og bidrar til innovasjon, verdiskaping og nødvendig omstilling i samfunnet.
- Bedre forståelse av hvordan forskningssystemet kan innrettes for å balansere åpenhet, internasjonalisering og behovet for sikkerhet og skjerming av sensitiv kunnskap, noe som styrker både nasjonal sikkerhet og internasjonal konkurranseevne.
- Styrket kunnskapsgrunnlag om konsekvenser av teknologiutvikling, kunstig intelligens og kommersielle algoritmer, inkludert hvordan infrastruktur og teknologier kan utvikles for å muliggjøre datadrevet forskning, innovasjon og effektiv ressursbruk.
- Bedre og bredere kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling innenfor forsknings- og innovasjonspolitik, som gir grunnlag for mer treffsikre og fremtidsrettede tiltak.
- Økt kapasitet og kompetanse i forskningsmiljøene, som gir varig styrking av forskningssystemet og bedre evne til å møte nye utfordringer.
- Bidrag til varig forbedring av forsknings- og innovasjonssystemet, med positive ringvirkninger for samfunn, næringsliv og demokrati.
- Forskere, forskningsinstitusjoner, næringsliv og offentlig sektor vil direkte påvirkes gjennom nye samarbeidsformer, økt kunnskap og bedre rammebetingelser.
- Myndigheter og beslutningstakere får et bedre kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling og styring av forskningssystemet.
- Samfunnet som helhet vil på sikt dra nytte av et forskningssystem som er bedre rustet til å møte framtidens utfordringer og bidra til verdiskaping, sikkerhet og demokrati.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

En utlysning som kan utløse virkningene beskrevet over.

Finansiering

For 2027 foreslås det vekst til satsingen på 16 mill. kroner, slik at satsingen totalt utgjør 30 mill. kroner årlig.

Forskning for framtidens kompetansepolitikk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Velferds- og kunnskapssamfunnet Norge er avhengig av utvikling, verdiskaping og konkurranseevne. Samfunnet er i rask og kontinuerlig endring, drevet av blant annet klimaendringer, demografiske skifter og teknologiutvikling. Det oppstår nye kompetansebehov i arbeidslivet, samtidig som endringer i befolkningens alderssammensetning fører til knapphet på arbeidskraft.

Selv om sysselsettingen i Norge er relativt høy, er det behov for økt mobilisering av arbeidskraft⁹ og bedre inkludering av grupper med svakere tilknytning til arbeidslivet¹⁰. NHOs kompetansebarometer (2024) viser at over halvparten av bedriftene har et udekt kompetansebehov¹¹, og SSB rapporterer at 4,7 prosent av arbeidsstyrken er uten arbeid¹².

Videre representerer den rivende teknologiske utviklingen, særlig knyttet til konvergerende og fremvoksende teknologier som kunstig intelligens, et tidsskille. Teknologiene gir store muligheter, men innebærer også betydelige utfordringer og trusler. Fremveksten av kunstig intelligens (KI) utfordrer vår forståelse av hva kunnskap er og hvordan den blir til, og vi må vite mer om hvordan KI utfordrer vår kunnskap på et individnivå, våre felles forståelser og samhandling med andre.

For å utvikle en treffsikker kompetansepolitikk og effektive tiltak, trenger vi forskning av høy kvalitet som gir et solid og tilgjengelig kunnskapsgrunnlag. Vi må vite mer om hvordan vi kan møte fremtidens kompetansebehov, og hvordan individer kan tilegne seg og anvende kunnskap og ferdigheter i et samfunn i stadig endring.

Oppbygging av kunnskap på kompetanseområdet krever langsiktig satsing, tydelige prioriteringer og forutsigbarhet. I tillegg til forskning av høy kvalitet må vi fremme samarbeid mellom forskere med ulik sektorkompetanse, og styrke samfunnsrelevant forskning basert på kunnskapsutveksling mellom forskningsmiljøer og brukere av forskning¹³.

Kompetanseområdet favner bredt og inkluderer både sektorspesifikke og sektorovergripende problemstillinger – fra individnivå til skole og utdanning, arbeidsliv og hverdagsliv. Investeringer i forskning og kunnskap skal bidra til sektorenes mål og evne til å håndtere utfordringer og muligheter i nasjonale og globale omstillinger, beskrevet i strategier, rapporter og meldinger.

Langtidsplanen¹⁴ understreker behovet for mer kunnskap om arbeidslivets langsiktige kompetansebehov, og hvordan behovene ser ut i ulike regionale arbeidsmarkeder. Vi trenger innsikt i hvordan utdanningsløp kan dimensjoneres for å møte kompetansebehov under alle Langtidsplanens tematiske prioriteringer¹⁵. Det er også behov for kunnskap som støtter opp under et inkluderende arbeidsmarked og arbeidsliv med god utnyttelse av arbeidskraften¹⁶. Det krever forståelse for hvordan vi legger til rette for læring gjennom hele livet¹⁷, kompetansekrav og hvordan ulike omstillinger spiller inn.

⁹ Meld. St. 31 (2023–2024) Perspektivmeldingen 2024

¹⁰ Meld. St. 33 (2023–2024) - regjeringen.no En forsterket arbeidslinje - flere i jobb og færre på trygd

¹¹ NIFU (2025): Kompetanse og arbeidskraft. Innsikter fra NHOs Kompetansebarometer 2024

¹² Arbeidskraftundersøkelsen – SSB

¹³ Beskrevet i bl.a. NOU 2025: 1: Felles ansvar, felles gevinst, AIDs FoU-strategi (2024–2028) og Nysgjerrighet, nytte og involvering – Strategi for utdanningsforskning 2025–2029 - regjeringen.no

¹⁴ Meld. St. 5 (2022–2023): Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032

¹⁵ Hav og kyst; Helse; Klima, miljø og energi; Muliggjørende og industrielle teknologier, Samfunnssikkerhet og beredskap; og Tillit og fellesskap.

¹⁶ FoU-strategi 2024–2028 (AID)

¹⁷ Nysgjerrighet, nytte og involvering – Strategi for utdanningsforskning 2025–2029 - regjeringen.no (KD)

Videre må vi vite mer om hva som bidrar til økt deltakelse i arbeid, bedre bruk av innvandreres kompetanse og sammenhenger mellom kompetanse og helse. Vi må styrke innsikten i hvordan kompetanse og ferdigheter utviklet gjennom skoleløpet henger sammen ved videre deltakelse i utdanning, arbeids- og samfunnsliv (Strategi for utdanningsforskning 2025-2029).

Kompetansereformutvalget peker på store kunnskapsbehov knyttet til arbeidsgiveres evne til kompetansebygging og kompetanseutvikling i arbeidslivet, og anbefaler en økning av Forskningsrådets tilgjengelige midler til tematikken¹⁸. Utvikling og bruk av KI i det norske arbeidslivet understreker behovet for innsikt i nye former for kompetanseutvikling og -tiltak. Arbeids- og inkluderingsdepartementets FoU-strategi (2024-2028) etterspør mer forskning på sammenhenger mellom arbeid og kompetanse - «både som et selvstendig kunnskapsområde og som et relevant perspektiv i forskningen knyttet til (...)» forskning på blant annet tjenester og ytelser, arbeidsmarkedstiltak og arbeidsmiljø».

Skal vi møte disse kunnskapsbehovene må det satses på forskning med bred tematisk, faglig, metodisk og teoretisk tilnærming. Forskningsrådet erfarer at forskningskapasitet, kvalitet og samarbeidet mellom forskere og brukere av forskning må bygges opp over tid. En slik oppbygging vil kreve økte tilsagnsfullmakter, slik at forskning på kompetanse ikke går på bekostning av andre viktige sektorpolitiske kunnskapsområder.

En styrket satsing på kompetanse vil gi merverdi og koblinger ulike satsinger, som utdanningsforskning, arbeidslivsforskning, samfunnsoppdraget for inkludering av barn og unge og forskning på arbeids- og velferdstjenester.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningsrådet har allerede virkemidler som bidrar til å styrke forskningskompetansen i arbeidslivet, gjennom doktorgradsordninger for offentlig sektor og næringsliv. Likevel er det behov for å øke kapasitet og styrke forskningsmiljøer som kan understøtte en helhetlig og fremtidsrettet kompetansepolitikk – særlig i lys av raske endringer i arbeidsmarked og arbeidsliv.

Det mest sentrale tiltaket for kunnskapsoppbygging er en strategisk satsing med økt utlysningsaktivitet. Denne satsingen må ha en økonomisk ramme som muliggjør bred bruk av virkemidler, og som samlet støtter forskning av høy kvalitet med aktiv medvirkning fra relevante sektorer og brukere – herunder offentlig sektor og tjenester, utdanningstilbud, arbeidslivets parter og næringsliv.

Det er også behov for mer tverrfaglig forskningssamarbeid, f.eks. mellom arbeidslivsforskere og utdanningsforskere, samt teknologi- og helseforskere.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Det er viktig å være oppmerksom på etiske problemstillinger knyttet til forskning på utsatte grupper og personer i sårbare situasjoner. Videre ivaretar statsstøtteregelverket hensyn knyttet til potensiell deltakelse fra kommersielle aktører og foretak.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler en strategisk og flerårig satsing som legger til rette for målrettede utlysninger og langsiktig finansiering av forskning på kompetanseutvikling og omstilling. Forutsigbar finansiering er avgjørende for forskningsmiljøenes evne til å bygge kapasitet og levere god og relevant forskning.

I tråd med Kompetansereformutvalgets anbefalinger foreslås en styrking og økning i tildeling på 25 millioner kroner. Det vil gi rom for flere prosjekter, økt kapasitet og kompetanse i forskningsmiljøene, og styrke koblingen til samfunnsaktører som offentlig sektor, næringsliv og sivilsamfunn.

¹⁸ NOU 2025: 1 Felles ansvar, felles gevinst

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?
En økt forskningsinnsats vil

- bidra til utvikling av solide forskningsmiljøer som kan møte nye kunnskapsbehov.
- ha en langsiktig positiv effekt for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk.

Uten en langsiktig og koordinert innsats, er det vanskelig å vurdere hvilken kompetansepolitikk som best bidrar til målet om å øke kompetent arbeidsstyrke, og slik bidrar til verdiskaping og konkurranseevne, og et bærekraftig velferds- og kunnskapssamfunn.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Norge har mange arbeids- og utdanningsforskere, og gode miljøer. Det er imidlertid relativt få som konsentrerer seg om forskning om kompetanse. For å produsere kunnskap av høy kvalitet er det behov for å utvikle både forskningskapasiteten og -kvaliteten på feltet.

Samarbeid mellom forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv må stå sentralt, slik at forskningen blir relevant for politikk- og tiltaksutvikling.

Finansiering

I 2024 gjennomførte Forskningsrådet en særskilt utlysning for å styrke kunnskap om kompetanse i arbeidslivet innenfor eksisterende rammer. For å sikre en mer målrettet og langsiktig satsing foreslås økt tildeling på 25 mill. kroner i 2027, fordelt likt mellom KD (12,5 mill. kroner) og AID (12,5 mill. kroner). I tillegg styrkes satsingen gjennom med midler innenfor eksisterende rammer – 12,5 millioner innenfor hver av de eksisterende rammene fra AID og KD slik at satsingen blir på 50 mill. kroner i 2027.

Forskning for økonomisk politikk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Konjunkturtendensene¹⁹ for norsk økonomi er positive for flere nøkkelindikatorer, men prognosene for den økonomiske utviklingen framover tar ikke høyde for raske endringer i klima, samfunn, næringsliv og internasjonal handel som kan utløse økonomiske sjokk. Slike sjokk kan ha omfattende og varige effekter på økonomien, og antas å være en viktig årsak til resesjoner og økonomiske sykluser. Målet for denne satsingen er å få fram ny forskningskunnskap for å identifisere, forstå og håndtere årsakene til, og ringvirkningene av, skiftene i økonomien, samt hva dette innebærer for omstilling, effektivisering og omfordeling.

Tillit mellom nasjoner og internasjonal samhandling er avgjørende for å kunne løse globale utfordringer og for å sikre velfungerende markeder for internasjonal handel. Verden synes å være på vei inn i en tid med økt bilateralisme og proteksjonisme, samtidig som virkningene av klimaendringer og naturtap for alvor gjør seg gjeldene. Tollbarrierer skaper usikkerhet i markedene og kan svekke globale verdikjeder. Dette kan ramme norsk konkurranseevne og gi redusert eksport. Internasjonale plattformselskaper opererer digitalt og har liten fysisk tilstedeværelse i Norge, noe som bl.a. gjør det vanskelig å beskatte dem rettferdig. Olje- og gassindustrien er den viktigste næringen i norsk økonomi og usikkerhet knyttet til utviklingen av det europeiske kraftmarkedet og energiomleggingen på sikt, vil påvirke økonomisk vekst og produktivitet²⁰. Når stormaktene i mindre grad slutter opp om internasjonale institusjoner og multilaterale avtaler, utfordrer det folkerettslige prinsipper. Dette er særlig kritisk for små stater med åpen økonomi. Som en konsekvens av endrede langtidsutsikter har OECDs prognoser for de økonomiske vekstutsiktene blitt nedjustert²¹.

¹⁹ Konjunkturtendensene – SSB og Revidert nasjonalbudsjett 2025

²⁰ NVE Rapport 15/2025: Langsiktig kraftmarkedsanalyse. Energiomstilling i urolige tider

²¹ OECD Economic Outlook, Interim Report March 2025

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningen på samspillet mellom konjunkturer, strukturer og politikk må styrkes for å kunne forstå sentrale samfunnsøkonomiske utfordringer og for å kunne utforme en økonomisk politikk som kan bidra til å løse disse utfordringene. Sentrale tiltak vil være å styrke kvaliteten og kapasiteten i norsk samfunnsøkonomisk forskning, blant annet gjennom økt internasjonalt forskningssamarbeid. Mulighetene i Horisont Europa må utnyttes bedre, og skal norske forskere hevde seg i internasjonale konkurranser trengs det vekst i den økonomifaglige forskningsinnsatsen på nasjonale arenaer.

Koblingen mellom mikro- og makroøkonomi bør styrkes og det må sikres tverrfaglig forskning, bl.a. i skjæringsfeltet økonomi og jus, eksempelvis i tilknytning til skatterettslige og rettsøkonomiske problemstillinger. Det er behov for å styrke den makroøkonomiske modelleringen av sjokk i økonomien. Forskeres tilgang på nasjonale data, spesielt knyttet til aktiviteten i næringslivet, må bli enklere.

Det har over tid vokst frem en stor datadrevet økonomi, ledet an av internasjonale plattform--selskaper, som er svakt regulert. Det trengs ny kunnskap og nye modeller for ulike scenarier. En forskningssatsing på datadrevet økonomi og dens påvirkningskraft på nasjonaløkonomien vil være et viktig bidrag til regulering og utnyttelse av de muligheter ny teknologi gir.

Evnen til omstilling er avgjørende for å møte skift og endringer i økonomien. Regjeringens ambisjon om å diversifisere og omstille næringslivet fordrer økt kunnskap om incentiver, rammevilkår og reguleringer som påvirker, bl.a. innretning på skatter og avgifter, og forutsigbare og innovasjonsdrivende reguleringer, som fremmer nyskaping, private investeringer skalering og vekstkraftige bedrifter og verdikjeder.

For noen områder vil tettere brukermedvirkning i forskningen sikre raskere bruk av forskningens funn og resultater. Kunnskapsoppsummeringer med oversikt over den beste kunnskapen i verden på et spesifikt tema bør i større grad benyttes som virkemiddel for å understøtte økonomisk politikk. Uttesting og implementering av nye tiltak i den økonomiske politikken vil kunne dra nytte av ulike former for medvirkning av forskere, blant annet følgeforskning.

Forskningsrådets portefølje av prosjekter innenfor økonomisk forskning er i all hovedsak knyttet til spesifikke sektorområder, som klima, miljø, velferd og energi. Den rettede innsatsen på samfunnsøkonomisk forskning favner forskning på effekter av sjokk, som oljeprisfallet, finanskrisen og koronapandemien, forskning på effekter av de økonomiske tiltakene under pandemien samt forskning på skatt. Denne porteføljen utgjorde om lag 30 mill. kroner i 2024, inkludert de to nye sentrene for skatteøkonomisk forskning. Forskningsprosjektene på økonomiske sjokk er i avslutningsfasen, eller avsluttet.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler en bredt anlagt satsing for samfunnsøkonomisk forskning som favner forskning på

- konjunkturer, formue og økonomisk politikk
- bærekraftig velferdsstat i en global økonomi
- vekst, produktivitet og omstilling

Satsingen skal ha særlig oppmerksomhet om å mobilisere til forskning som bidrar til å identifisere, forstå og håndtere årsakene til, og ringvirkningene av, skiftene i økonomien - spesielt økonomiske sjokk, samt hva dette innebærer for omstilling, effektivisering og omfordeling.

Satsingen vil gi ny kunnskap om sentrale drivere av norsk økonomisk utvikling og sikre høyere kvalitet i forskningen gjennom konkurranse og mobilisering til internasjonalt samarbeid. Det er avgjørende for en bærekraftig økonomisk utvikling i Norge at den nasjonale analysekapasiteten styrkes og videreutvikles. Norske forskningsmiljøer, i tett samarbeid med internasjonalt ledende forskere, vil gi viktige bidrag til kunnskapsgrunnlaget for den økonomiske politikken.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En satsing på forskning for økonomisk politikk vil etablere en nasjonal konkurransearena for forskning på sentrale samfunnsøkonomiske tema. Satsingen ventes å gi økt kapasitet og kvalitet i forskningen gjennom økt vitenskapelig produksjon, flere doktorgrader, økt internasjonalt forsknings-samarbeid og økt formidling. Dette vil igjen gi positive virkninger for den forskningsbaserte utdanningen innenfor samfunnsøkonomi. Det forventes at satsingen vil frembringe ny kunnskap om sektorovergripende forhold som påvirker den makroøkonomiske utviklingen, gi et forbedret grunnlag for en helhetlig økonomisk politikk, bedre kjønnsbalanse i økonomifaglig forskning og styrket dialog mellom forskere og brukere av forskningen.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Norge har gode samfunnsøkonomiske fagmiljøer, men det trengs tiltak som mobiliserer forskningsmiljøene til å bygge forskningskapasitet av høy kvalitet på felt som er i utvikling, og som etterspørres av samfunn og næringsliv. Det vil legges vekt på å stimulere til samarbeid på tvers av institusjoner, og økt samarbeid mellom UH-sektoren og instituttsektoren. Det vil også være et mål å få til forsknings-samarbeid mellom forskere og sentrale brukere av forskningen, herunder direktorater, etater, analytikere mv. Bedre tilrettelegging av data, spesielt knyttet til næringslivet, er en viktig forutsetning for å få fram forskning av høy kvalitet om norske forhold.

Finansiering

Forskningsrådet foreslår en satsing med et årlig nivå på 30 mill. kroner finansiert av hhv. FIN med 20 mill. kroner og KD (strategiske forskningssatsinger) med 10 mill. kroner.

Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Stortingsmeldingen om forskningssystemet, langtidsplanen for forsvarssektoren, totalberedskapsmeldingen og veikart for økt produksjonskapasitet i forsvarsindustrien peker på betydningen av forskning, teknologi og innovasjon, og en økt satsing på disse områdene, for styrket nasjonal beredskap og forsvarsevne. Bakgrunnen er blant annet et nytt trusselbilde og den raske teknologiske utviklingen. Forsknings- og innovasjonsaktører i forsvarssektoren og det tilsvarende sivile forsknings- og innovasjonsøkosystemet må fremover spille bedre sammen for beredskap, forsvarsevne og internasjonalt samarbeid. Det må være kvalitet og kapasitet i innsatsen for forskning, teknologiutvikling, forskerrekuttering og samarbeid for god kunnskapsflyt om utfordringer og muligheter på kort og lang sikt. Utfordringene for landet og mulighetene for forsknings- og næringsaktører må sees i sammenheng, og barrierer mellom sivil og militær forsknings- og innovasjonssektor bør bygges ned.

Langtidsplanen for forsvarssektoren peker på at den nasjonale kompetansebasen må styrkes for å bedre nasjonal sikkerhet og beredskap, og det etterlyses et løft i hver sektor og en målrettet helhetlig tilnærming på tvers av sektorene. Videre fremholdes nødvendigheten av en "tydeligere prioritering av hva som er forsvarssektorens grunnleggende kunnskapsbehov", og slår fast at "FoU [er] et vesentlig virkemiddel", som også kan "bygge bro mellom ulike politikkområder". Dette indikerer at dagens forsknings- og innovasjonsinnsats innenfor forsvar, sikkerhet og beredskap er for svakt dimensjonert, for svakt prioritert, for dårlig samordnet på tvers av sektorene og i for liten grad utnytter kompetansen i bredden av de sivile kunnskapsmiljøene.

Utfordringene peker på kortsiktig og langsiktig kapasitetsbygging, på behovet for å ta kunnskap raskt i bruk og på samarbeid mellom ulike aktører i forskningsinstitusjoner, næringsliv og offentlig sektor innenfor det sivile og det militære økosystemet. Fremragende grunnleggende og anvendt forskning og teknologiutvikling må kobles til behovene. Radikale gjennombrudd, så vel som verdikjedeinnsats med kobling av forskning, innovasjon og brukere av forskningen, er nødvendig.

Økt forskning i det sivile forskningssystemet rettet mot forsvarsevne, sikkerhet og beredskap fordrer økt finansiering og grep for tettere kobling mellom forskningsinstitusjoner, myndighetsaktører og næringsliv. Det er viktig med toveis kunnskapsflyt mellom forsvarssektorens aktører og teknologimiljøer, entreprenører, industri og tjenestenæringer utenfor sektoren. Norske sivile aktører har innsikter, kompetanse og forsknings- og innovasjonserfaring som til nå ikke i tilstrekkelig grad har vært koblet til sikkerhet, beredskap og forsvar, men som må ansees å være av stor verdi for forsvarssektoren. Forsvarssektorens aktører benytter i dag en rekke av de sivile forsknings- og innovasjonsvirkemidlene, og har gjennom dette samarbeid med sivile aktører. Det er behov for å øke samspillet på slike arenaer.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningsrådet vurderer følgende tiltak som relevante for økt innsats for forskning, teknologi og innovasjon for forsvar og beredskap:

- Tiltak som kobler etablerte fremragende forsknings- og innovasjonsaktører på problemstillinger og muligheter for forsvarssektoren og forsvarsindustrien, og som bidrar til kunnskapsflyt og koblinger mellom disse. Forsterkningsmidler til Forskningsrådets senterordninger for å koble dem på relevante problemstillinger og aktører i forsvarssektoren, vil bidra til dette. Det vil også en verdikjedesatsing etter modell av Grønn plattform, der kompetanse i akademia kobles med spesifikke behov i forsvarssektoren eller forsvarsindustrien i et raskt utviklingsløp frem til anskaffelse eller internasjonale markeder.
- Tiltak som kobler sivile og forsvarsaktører til målrettet innsats for å adressere spesifikke muligheter og utfordringer for forsvarsindustrien, inkl. i EDF. En senteratsing etter modell av KI-sentrene og sentrene for forskningsdrevet innovasjon (SFI) vil kunne bidra til dette.
- Tiltak for å ta i bruk teknologi for forsvarsevne og totalberedskap. Dette punktet må sees i sammenheng satsingsforslaget *Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping* som er rettet mot å bygge nasjonal kvalitet og kapasitet innenfor kritiske teknologier.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Kunnskapsutvikling, kunnskapsdeling og samarbeid mellom sivil og militær sektor vil, gjennom tiltakene og behovene som er erkjent, øke. Evt. tiltak for skjermet, og i noen tilfeller gradert, innsats må etableres, noe som representerer bl.a. etiske, sikkerhetsmessige og immaterielle rettigheter og verdier for forskningsinstitusjonene, den enkelte og samarbeidende næringsliv.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler følgende konkrete tiltak basert på påpekte behov og våre erfaringer fra virkemiddelbruk:

- Utlysning av forsterkningsmidler til Forskningsrådets sentre (Sentre for fremragende forskning - SFF, Sentre for forskningsdrevet innovasjon - SFI, Sentre for miljøvennlig energi - FME, KI-sentre, kvantesentre) for å koble dem på relevante problemstillinger og aktører i forsvarssektoren. Forsterkningsmidler er p.t. effektivt benyttet av enkeltprosjekter i muliggjørende teknologiporteføljen. Ved at ordningen utvides til senterordningene, nås en større bredde av fag og aktører. Dette vil raskt bidra til kunnskapsflyt med høy relevans for nasjonal beredskap og verdiskaping.
- Utlysning av en ny senteratsing etter modell av KI-sentre og SFI for å legge til rette for utvikling og anvendelse av forskningsbaserte innovasjoner og flerbruksløsninger. Tiltaket vil bidra til etablering av robuste økosystemer med næringsliv, akademia, leverandører, sluttbrukere og andre relevante partnere nasjonalt og internasjonalt, øke kapasiteten innen

FoU og fremme kunnskapsutvikling basert på næringslivets behov, samt styrke samarbeidet mellom sivile og militære FoU-miljøer.

For begge tiltakene er hensikten:

- Langsiktig kunnskaps-, og kapabilitets- og innovasjonsutvikling herunder også sensitive og kritiske teknologer.
- Bedre kobling, kunnskapsflyt og samordning mellom forsknings- og innovasjons-økosystemene på militær og sivil side.
- Øke FoU-kapasiteten på områder som er, og vil kunne bli, skjermingsverdig og gradert.
- Utnytte muligheter i et tettere og utvidet samarbeid med allierte.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de og hvem blir berørt?

Tiltakene som anbefales kan settes i gang raskt og legge til grunn bruk av anerkjente og effektive virkemidler som svarer på kvalitets-, kapasitets-, teknologi- og samarbeidsutfordringene på kort og på lang sikt. Behovet for samarbeid mellom sivil og militær sektor er nytt for en rekke aktører, og erkjennelsen av nytten og mulighetene i dette er økende. Tiltakene vil kunne utnytte bredden i det norske forsknings- og innovasjonssystemet og bidra til økt og større bredde i innsatsen, tydeligere prioritering og mer samarbeid mellom sektorer. Hurtig teknologiutvikling og erfaringer fra krigen i Ukraina tilsier at tiltakene bør iverksettes raskt og at sivile aktørers innsikt, produkter og tjenester er av stor betydning for styrket beredskap og forsvarsevne.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen må være kraftfull og legge til rette for godt samarbeid, kunnskapsflyt og innovasjon mellom sivil og militær sektor både i næringslivet, offentlig sektor, academia og instituttsektoren. Den må gi varig verdiskaping på kort og lang sikt og ses i sammenheng med spesielt satsingsforslagene Et motstandsdyktig Norge – kunnskap gir sikkerhet og Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping, men også forslag rettet mot temaer som energisikkerhet, transport og maritim, romforskning, styrking av forskningsinfrastruktur, men også annen nasjonal infrastruktur, samt insentiver for deltakelse i EDF og andre EU-programmer.

Åpenhet, etterprøvbarehet og forskningsetikk er bærebjelker i det norske forskningssystemet og forutsetninger for forskningens kvalitet og transparens og samfunnets tillit til forskningen og forskningsresultatene. Forskningssikkerhet, regler for eksportkontroll og retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid er sentralt for åpen forskning. Åpenheten må samtidig tilpasses i møte med et endret trusselbilde der skjerming av visse resultater er nødvendig for å beskytte nasjonale interesser. Tiltakene må derfor være så åpne som mulig, og så skjermede som nødvendig.

Forskningsrådet erfarer at det er god kapasitet og stor interesse i FoU-miljøene for å nyttiggjøre seg den foreslåtte satsingen. Uten denne kan det innebære tapte muligheter for innovasjon, for å utvikle fremragende miljøer, bygge kunnskapsberedskap og ha nødvendige internasjonale relasjoner. Tilgangen til stipendiater (ph.d. og post.dok.) som kan sikkerhetsklareres, er imidlertid en utfordring og må derfor ha et særskilt fokus.

Finansiering

Forsvarsdepartementets midler i 2025 til muliggjørende teknologier gjennom Forskningsrådet dreier eksisterende teknologiprojekter mot forsvarssektoren og sikrer etablering av infrastruktur og forskningssentre innenfor kvanteteknologi. Satsingen bør finansieres med 100 mill. kroner finansiert fra Forsvarsdepartementet og Kunnskapsdepartementet med 50 mill. kroner hver.

Forsknings- og innovasjonssentre for personell-effektive og bærekraftige helsetjenester

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge står i dag overfor en betydelig mangel på helsepersonell og situasjonen er ventet vesentlig forverret i årene som kommer. Dette gjelder både i primær- og spesialisthelsetjenesten. Demografiske endringer og økte behov for langvarig behandling og oppfølging av yngre pasienter øker behovet for helse- og omsorgstjenester, samtidig som tilgjengelig arbeidskraft avtar. Personellmangel, uten en tilstrekkelig høy grad av effektivisering, vil få alvorlige konsekvenser for pasienter, pårørende og helsetjenesten. Dette satsingsforslaget fokuserer på teknologi, digitale løsninger og innovative arbeidsprosesser for å effektivisere og lette personellkrisen i helse- og omsorgssektoren. Utfordringene påvirker også ventetider for helsetjenester. Prioriteringsmeldingen (Meld. St. 21 2024–2025) peker på at lang ventetid undergraver både likeverdig tilgang og tillit til helsesystemet. Særlig er det behov for mer forskning på hvordan helse- og omsorgstjenestene kan organiseres inkludert oppgavedeling, innføring av ny teknologi og nye arbeidsformer. Vi har også mangel på kunnskap om hvilke tiltak som faktisk virker for å sikre rekruttering, stabilitet og god ressursutnyttelse i tjenestene.

Helsepersonellkommisjonen (NOU 2023:4) anbefaler å etablere et forsknings- og utviklingsprogram for teknologi og innovative arbeidsprosesser i helse- og omsorgssektoren. Målet med satsningen er å redusere behovet for arbeidskraft ved å utvikle nye teknologiske løsninger og arbeidsprosesser som automatiserer og effektiviserer oppgaver der personell ikke har direkte pasientkontakt. Det er foreslått en satsning 500 mill. kroner per år i ti år.

Hvilke tiltak er relevante?

Satsningen vil omfatte etablering av tre større forsknings- og innovasjonssentre, og som vil bli evaluert og selektert for sitt potensial for personelleffektivitet og økt bærekraften i helsetjenestene. FoU-innsatsen kan dekke et bredt spekter av emner, fra teknologisk innovasjon, menneske-teknologi-aspekter til organisatoriske endringer. Sentrene skal omfatte samarbeid mellom helse- og omsorgstjenester, relevant næringsliv og forskningsinstitusjoner. Innretting av innsats vil være basert på metoder og samarbeid erfart gjennom Forskningsrådets brede erfaring med etablering av sentere, KSF (kommunenes samarbeidsorgan for forskning) og Forskningsrådets nylige systeminnovasjons-tiltak for offentlig sektor.

Sentrene kan støtte utviklingen av digitale verktøy og systemer som kan effektivisere ulike oppgaver, inkludert rapportering, prosessflyt, dokumentasjon og logistikk. Dette inkluderer verktøy som samvirker med elektronisk pasientjournal, logistikksystemer for pasienter, medisiner og utstyr, og digitale løsninger for planlegging og tidsstyring. Verktøyene vil redusere tiden helsepersonell bruker på administrative oppgaver og øke tiden de kan bruke på direkte pasientbehandling, og er i tråd med prinsippene i Prioriteringsmeldingen.

For å sikre at nye teknologiprojekter er effektive og bærekraftige, vil sentrene også kunne omfatte pilotprosjekter som tester nye løsninger i praksis, skaleres opp og implementeres bredt i helse- og omsorgssektoren. Ved å utvikle og implementere automatiseringsverktøy for rutineoppgaver, kan vi frigjøre helsepersonell fra tidkrevende oppgaver som ikke krever menneskelig interaksjon. Ved å integrere kunstig intelligens (KI) i diagnostikk og behandling, kan vi øke både effektiviteten og nøyaktigheten i helsevesenet. KI kan brukes til å analysere store mengder medisinske data for å identifisere mønstre og forutsi sykdomsutvikling, noe som kan forbedre pasientbehandlingen og redusere behovet for manuelt arbeid. Det er viktig å gjennomføre helhetlige analyser av de teknologiske løsningene for å vurdere deres effekt på arbeidskraftbehov, kostnader og tjenestekvalitet. Dette vil innebære både kvantitative og kvalitative metoder for å sikre at vi får en bred forståelse av hvordan de nye løsningene påvirker helse- og omsorgssektoren.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Deltar næringslivet i prosjektene vil statsstøtteregelverket følges. Tiltaket må sees i lys av de etiske og fordelingsmessige prinsippene som understrekes i Prioriteringsmeldingen.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Vi anbefaler en senteretsatsing som med forskning- og innovasjonsmetodikk fokuserer på omstilling gjennom bruk av teknologi og innovative arbeidsprosesser i helse- og omsorgssektoren. Satsningen er tidskritisk for å redusere arbeidskraftbehovet gjennom å utvikle og implementere teknologiske løsninger som effektiviserer og automatiserer administrative oppgaver, slik at helsepersonell kan fokusere på direkte pasientbehandling. Sentrene bør inkludere utvikling og implementering av digitale verktøy, KI for diagnostikk, behandling og administrative oppgaver. Satsingen vil være forankret i eksisterende strategier og planer, inkludert Helsepersonellkommisjonens anbefalinger, Prioriteringsmeldingen og den nasjonale e-helsestrategien. Forslaget bygger på et solid kunnskapsgrunnlag som viser at slike teknologiske løsninger kan ha betydelig innvirkning på effektivitet, ventetider og tjenestekvalitet.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Behovet for å redusere utfordringer knyttet til arbeidskraft i helsetjenesten er reelt og dokumentert. Både for å utvikle helsetjenesten i en situasjon med underdekning på ulike faggrupper, men også for å sikre samfunnets bærekraft ved å hindre at en for stor del av arbeidsstokken må jobbe i helse-tjenestene. Forskningsbasert kunnskap og teknologi forventes å ha både relativt raske samt langvarige positive effekter på helse- og omsorgssektoren.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å sikre en vellykket senteretablering må senteret ha god lederstøtte, tilstrekkelig kapasitet og gode planer for å implementere nye teknologier og arbeidsprosesser. Sentrene må ha samarbeid mellom forskningsinstitusjoner – og i en bredde av fag, relevant næringsliv (teknologi, digitalisering, logistikk, lean erfaringer fra ulike industrier m.m.) og deltakelse fra både primær- og spesialist-helsetjenesten. Det kan med fordel fokuseres på større personellbesparende utfordringer, snarere enn å fange en stor bredde av mindre tiltak.

Finansiering

Det foreslås 75 mill. kroner årlig i 10 år, finansiert av HOD, til tre sentre a 25 mill./år.

Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge står overfor betydelige samfunnsendringer og utfordringer knyttet til klimaendringer, demografi, inkludering, lokaldemokrati, digitalisering, natur- og arealbruk, tilgang på arbeidskraft og gode velferdstjenester, næringsutvikling, sikkerhet og totalberedskap, m.m. Disse endringene har ulike geografiske uttrykk og påvirker kommuner og regioner på forskjellige måter. Gitt kompleksiteten i utfordringsbildet, er det et økende behov for en mer kunnskapsbasert tilnærming til politikkutvikling – både på tvers av og innenfor ulike sektorer – som støtter distrikts- og regional utvikling. En slik tilnærming må ivareta både lokale kontekster og nasjonale hensyn på en balansert måte.

På oppdrag fra KDD utarbeidet Forskningsrådet i 2024 et kunnskapsgrunnlag for forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk, som underlag for en mulig styrket forskningssatsingen på området. Rapporten viser at det er sterke norske fagmiljøer innenfor flere av de områdene som Distriktsmeldingen trekker frem, og som er relevante for å møte kunnskapsbehov og analysere effekter av betydning for distrikts- og regionalpolitikken.

Flere av disse fagmiljøene har begrenset tilknytning til regional- og distriktsektoren, men er av betydning for sektoren pga. sin vitenskapelige kvalitet, nettverk og relevans. Det finnes et betydelig potensial i å styrke koblingen mellom disse miljøene, de mer etablerte regionalforskningsmiljøene og

brukere av kunnskapen. Rapporten påpeker utfordringer knyttet til lav kontinuitet og begrenset finansiering av forskningssatsinger for distrikts- og regionalpolitikk. Dette gjør at både etablerte miljøer og andre relevante fagmiljø er en underutnyttet ressurs i utviklingen av en kunnskapsbasert distrikts- og regionalpolitikk.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningsrådet har bred erfaring med tiltak som styrker og kobler kvalitet, relevans og samarbeid mellom fag- og brukermiljøer, samt å legge til rette for at kunnskap tas i bruk i praksis.

Rapporten omtalt over peker på behovet for virkemidler som fremmer tverrfaglig, målrettet og langsiktig samarbeid med brukere, for eksempel gjennom etablering av forskningssentre, også for sektormobilitet. Forskningsrådets erfaringer med ulike senterordninger er relevante her. Nylig er det etablert forskningssentre for politikkutforming i transportsektoren (under SD), der åtteårige strategiske sentre kombinerer solid faglig innsats og sterk brukerinvolvering. Tilsvarende modeller er tidligere tatt i bruk av KD (for forskning på forskningskvalitet) og ED (for kunnskapsgrunnlaget for energipolitikken) og har og langsiktige effekter.

Erfaringene fra den nyere forskningssatsingen for kommunale helsetjenester er også relevante. Denne innsatsen er rettet mot kommunenes kunnskapsbehov og kjennetegnes av aktiv deltakelse fra kommunene i forskningsprosjektene. Behovene identifiseres og systematiseres av KS gjennom KSF, som også står for formidling og implementering av forskningsresultatene.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet vurderer, med utgangspunkt i rapporten, at en distrikts- og regionalsatsing vil ha gode forskningsmiljøer å bygge på. Allikevel er det behov tiltak som kan samle og forsterke forskningsinnsatsen, styrke dens relevans for distrikts- og regionalpolitikkutforming, samt sikre at ny kunnskap blir delt og tatt i bruk. Det anbefales en senteratsning for kunnskaps- og kapasitetsbygging på områder av betydning for distrikts- og regionalutvikling. For å møte komplekse samfunnsutfordringer som klimaendringene, grønn omstilling og ny teknologi, demografiske endringer og tjenesteinnovasjon, demokratisk og effektiv styring, planlegging og forvaltning, må forskningen være brukerinvolverende, tverrfaglig, praksisnær og utvikles i samarbeid mellom lokale og regionale aktører og forskningsinstitusjoner.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En senteratsning vil følge opp Distriktmeldingen og styrke kunnskapsgrunnlaget for politikkutforming både lokalt og nasjonalt, i departementer, fylkeskommuner og kommuner. Et tettere samarbeid mellom forskningsinstitusjoner, offentlige aktører og næringsliv vil bidra til mer treffsikre og effektive løsninger. For å lykkes må kunnskapsbehovene samles, aggregeres og prioriteres, forskningen må ha høy kvalitet og relevans, og forskningsresultatene må spres og tas i bruk. God koordinering på tvers av nivåer og sektorer, samt tilstrekkelig varighet og omfang i satsingen, er avgjørende for å bygge varige og robuste fagmiljøer.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Godt definert oppdrag, tilstrekkelig budsjett, mobilisering og kobling av relevante aktører.

Finansiering

Det foreslås en vekst på 30 mill. kroner årlig, 25 mill. kroner finansiert av KDD og 5 mill. kroner av DFD, til to sentre med et årlig budsjett på 15 mill. kroner, og varighet på 6 år.

Helsedata i sanntid for verdiskaping

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge har i flere tiår investert i innsamling av helsedata av høy kvalitet, særlig gjennom nasjonale helseregistre og kvalitetsregistre. Disse er avgjørende for forskning. Dessverre tar det for lang tid fra data er registrert i helsetjenesten til data er tilgjengelig for forskning, verdiskaping i helsetjenestene eller næringslivet. For å møte behovene i en moderne og bærekraftig helsetjeneste, er det nødvendig å ta neste steg: tilgang til helsedata i sanntid, direkte fra helsetjenesten. Nyere forskningsprosjekter på sanntidsdata viser at det er mulig. I 2025-fagevalueringen for medisin og helsefag anbefales det at Norge bør fremme bruken av strukturerte kliniske pasientdata med sanntidstilgjengelighet, og at dette vil gi Norge sterke konkurransefordeler som forskningsnasjon til det beste for pasienter og verdiskaping i bred forstand.

Sanntidsdata åpner for en ny æra innen forskning og innovasjon. Det muliggjør kontinuerlig læring i helsetjenesten og real world data-kliniske studier, dvs. studier som gjennomføres i praksisfeltet, med løpende innsamling og bruk av data. Dette gir en dynamisk og responsiv tilnærming til kunnskapsutvikling, der ny innsikt raskt kan tas i bruk og evalueres i sanntid. Sanntidsdata direkte fra helsetjenesten muliggjør forskning og innovasjon som i liten grad er utnyttet til nå. Bruk av kunstig intelligens (KI) er del av dette.

Kombinasjonen av sanntidsdata og (KI) gir kraftfulle verktøy for prediktive analyser, beslutningsstøtte og persontilpassede tjenester. Det gir også mulighet for raskere testing og implementering av nye løsninger, og styrker grunnlaget for kontinuerlig forbedring i tjenestene. Tilgang til helsedata er nødvendig for å utvikle tjenester og produkter i helsenæringen, jf. Veikart Helsenæring og Hele Norge eksporterer. Ved at næringslivet og forskningsinstitusjonene, tjenestetilbydere og brukere samarbeider vil innovative og nyttige løsninger utvikles og forskningsresultater kommersialiseres.

FHIs helsedatastrategi viser til at helsedata må tas i bruk for å møte økende behov og ulikheter i helsetjenestene. De peker på at sanntidsdata er avgjørende for å forstå hvor utfordringene ligger og for å evaluere hvilke tiltak som faktisk virker. Regjeringen har også understreket viktigheten av raskere tilgang til helsedata for å sikre at kunnskap raskere tas i bruk i både forskning og næringsutvikling, jf. Digitaliseringsstrategien og systemmeldingen.

Hvilke tiltak er relevante?

Ulike nyere strategier og stortingsmeldinger (se over) adresserer hvordan Norge kan utnytte fortrinn som ligger i gode helsedata til forskning, næringsutvikling og utvikling av tjenestene. Norge har konkurransedyktige miljøer innenfor KI og fagmiljøer og bedrifter som vil kunne utnytte persondata til for eksempelvis person-tilpassede tjenester, forebygging, diagnostikk, behandling, oppfølging og utvikling av tjenestene. Norge er godt posisjonert. I Norden utmerker Finland seg ved å ha tiltrukket seg betydelige investeringer fra internasjonal legemiddelindustri. Når personsensitive helsedata brukes, må etiske og sikkerhetsaspekter ivaretas spesielt. Andre aspekter innenfor psykologi, statsvitenskap, annen samfunnsvitenskap og humaniora må også inkluderes fra start.

Det er behov for innsats og virkemiddelbruk for å få med alle relevante aktører i prosjektene, inkludert offentlig-private samarbeid, for å sikre vellykket gjennomføring, implementering og verdiskaping. Forskningsrådet har ulike grep som kan være egnet, herunder Pilot Helse, sentre, verdikjedeløp for målrettet samarbeid mellom sektorer offentlig-private samarbeid. Det er samtidig viktig å inkludere internasjonalt samarbeid, og koble innsatsen til de europeiske partnerskapene THCS og EP PerMed.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Bruk av helsedata er regulert. Bruken krever oppmerksomhet på mulige negative konsekvenser ved å bruke personsensitive helsedata, både knyttet til datasikkerhet, etikk og andre konsekvenser for enkeltindivider og samfunnet.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Vi foreslår en satsing som kobler Forskningsrådets virkemidler med internasjonalt samarbeid. Satsingen må ha verdikjedekarakter, dvs. koble forskning og helsedata med gitte utfordringer, og med aktører som har som mål å skape verdier basert på forskningsfunnene og helsedataene, være seg i helsetjenestene eller i næringslivet. Forskningsrådet har god erfaring med slike grep, gjennom Pilot-Helse, Pilot-E og Grønn plattform. Målsetningen er å bidra til bærekraft og verdiskaping, gjerne gjennom personellbesparende tiltak, i helsetjenestene og samtidig konkurransekraft i helsenæringen. Det må sees an til EUs relevante tilbud, og koble norske midler i EU-partnerskap og i nordiske utlysninger.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Resultatene og innovasjonene som skapes og utvikles vil potensielt få stor og direkte betydning for norske pasienter, helsetjenestens bærekraft og Norge som et foregangsland for kliniske studier på real world data og betydelig økt internasjonal attraksjonskraft for både akademisk og næringslivs-finansiert forskning. Prosjektene er ventet å fornye og forbedre kunnskapsgrunnlaget for politikk-utforming, forvaltning, praksis og tjenestetilbud i offentlig sektor. Satsingen vil også bidra til næringsutvikling i Norge basert på våre helsedata. I dag har få eksisterende bedrifter helsedata som fokusområde. Effektiv og sikker tilgang til kvalitetssikrede data til forskning og utvikling vil styrke konkurranseevnen til en rekke næringer og gjøre de mer attraktive for nye investeringer. Satsningen vil også gi positive ringvirkninger knyttet til bruk av helsedata ved krise, i beredskap og til behov knyttet til de kommunale helse- og omsorgstjenestene.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det har den siste tiden vært fokus på at det tar for lang tid å få tilgang til helsedata fra helseregistrene. Tilgang til sanntidsdata fra helsetjenestene, særlig fra sykehusene, er i mindre grad avhengig av de etablerte systemene som må benyttes for tilgang til data fra nasjonale helseregistre. Den sårbarheten som ligger i de etablerte systemene for å håndtere helsedata gjelder derfor i liten grad tilgang på sanntidsdata. Men, sanntidsdata kan samvirke med registerdata så det vil være en betydelig fordel om flaskehalser fjernes.

Finansiering

Det foreslås en satsing på 40 mill. kroner årlig for fire år, finansiert av HOD, for anslagvis tre større prosjekter.

Innovative offentlige anskaffelser for økt innovasjon og verdiskaping

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Offentlig sektor i Norge står overfor et sammensatt og krevende utfordringsbilde som fordrer målrettet innsats for å sikre bærekraft, tillit og effektivitet i forvaltningen. Økende kompleksitet i samfunns-utviklingen – drevet av global uro, klimaendringer, digitalisering, utenforskap og demografiske skifter – setter forvaltningens evne til omstilling og prioritering under press. DFØ skriver i et nytt notat²² at forvaltningen preges av fragmentert styring, sektorinndelte løsninger og manglende insentiver for tverrsektorielt samarbeid. Digitalisering har ikke gitt forventede gevinster, blant annet grunnet teknisk gjeld, lav digital modenhet og utilstrekkelig datadeling. Budsjettprosesser og styringssystemer er lite tilpasset helhetlige og langsiktige prioriteringer, og detaljstyring og kontroll binder ressurser og hemmer innovasjon. Eksempelvis så sliter kommunesektoren med kapasitets- og kompetanse-utfordringer, særlig i små og usentrale kommuner. Samtidig er det et økende gap mellom politiske ambisjoner og kommunenes faktiske gjennomføringsevne. Knapphet på arbeidskraft og behov for kontinuerlig kompetanseutvikling forsterker behovet for strukturelle grep og innovasjon i tjenesteutviklingen.

²² DFØ-notat: 2025:3 Utfordringsbildet i forvaltningen

For å møte disse utfordringene i offentlig sektor bredde er det avgjørende med økt satsing på forskning og innovasjon som kan bidra til ny kunnskap, bedre styringsverktøy og mer effektive og inkluderende løsninger. Dette krever investeringer i tverrsektoriell forskning, digital transformasjon og utvikling av nye arbeidsformer i offentlig sektor.

Forskning og innovasjon spiller en nøkkelrolle i å finne nye, smarte løsninger, evaluere eksisterende løsninger og tilby kunnskap om hvordan ideer kan skaleres, tilpasses nye kontekster, spres og implementeres. Norge har en betydelig kunnskapsberedskap i forskningen som utføres ved universiteter, forskningsinstitutter, helseforetak og i næringslivet, og offentlig sektor har utfordringer og ser muligheter som krever forskning, og at gjør at forskningens resultater raskere tas i bruk i offentlig sektor.

Vi trenger mer kunnskap om hva som virker for å få til et bedre samspill mellom forskning og brukere av forskning, samt hvordan vi kan utvikle en enda mer effektiv forsknings- og innovasjonspolitik. Det brukes årlig 800 milliarder kroner på offentlige innkjøp. DFØ har nylig kartlagt at ca. 15 % av offentlige innkjøp åpner for dialog med markedet, men bare en forsvinnende liten andel (< 1 %) gjennomføres som innovative offentlige anskaffelser (IOA). Leverandørutviklingsprogrammet (LUP) ser det samme i sine tall.

Det er bredt anerkjent i at IOA'er bidrar til en modernisering av offentlig sektor, utvikler leverandørindustrien og gir norske bedrifter et hjemmemarked. Mens de offentlige anskaffelsene er store og vekstpotensialet for både offentlig og privat sektor betydelig, er innsatsen på IOA-området i dag tilnærmet fraværende. Dette er en systemsvikt som påpekes av DFØ, LUP og andre. Dessverre er ikke IOA'er tilstrekkelig innarbeidet hos norske innkjøpere og kunnskapsbehovet er fortsatt stort. Mangel på innkjøpskompetanse var også noe et samlet Storting påpekte da de nylig behandlet gründermeldingen²³ og ba Regjeringen iverksette kompetansehevingsprogrammer for å styrke bestillerkompetansen i offentlig sektor. Offentlig sektor kan og bør være en pådriver for innovasjon. Ved å bruke innovative offentlige anskaffelser til å etterspørre nye løsninger, kan vi løse samfunnsutfordringer, øke bærekraften i offentlig sektor og samtidig bidra til næringsutvikling.

IOA'er oppleves ofte som risikable for offentlige aktører. Mange kvier seg for å gå utenfor kjente løsninger og stivhengigheten er stor. FoU kan redusere denne risikoen, styrke beslutningsgrunnlaget og gi aktørene trygghet til å ta gode valg. Samtidig gir forskning og testing før anskaffelse en bedre match mellom behov og løsning – og reduserer risikoen for dyre feilkjøp. En evaluering av IOA-metoden Innovasjonspartnerskap i 2023 viste at hele 11 av de 13 avsluttede partnerskapene førte til anskaffelser, men det er ikke startet nye etter dette.

Forskningsrådet har en betydelig prosjektportefølje som retter seg mot offentlig sektor og en betydelig ambisjon om å bidra til en innovativ offentlig sektor med høy endringstakt. Et viktig virkemiddel er at offentlig innkjøpskraft i langt større grad enn i dag må være innrettet slik at den styrker samspill og innovasjonsevne i privat og offentlig sektor. Det fremheves både LTP og andre dokumenter²⁴⁻²⁵. Behovet for IOA'er gjelder ikke bare i Norge og OECD fremhever behovet for innovative anskaffelser²⁶.

Hvilke tiltak er relevante?

Det finnes i dag ikke tilstrekkelig med midler avsatt til FoU rettet mot behov i offentlig sektor og særlig fraværende er risikoavlastningsmidler til innovative offentlige anskaffelser. Dialog med markedet, kunnskapsbasert behovskartlegging, Førkommersielle anskaffelser og Innovasjonspartnerskap er

²³ 04.07.2025: https://anbud365.no/regelverk/stortings-beskjed-til-regjeringen-styrk-bestillerkompetansen-pa-innovative-anskaffelser/?utm_source=chatgpt.com

²⁴ Dokument 8:3 S (2024–2025) – Representantforslag

²⁵ Gründermeldingen (Meld. St. 6 (2024–2025))

²⁶ *OECD-2024 Public procurement for public sector innovation (EN)*.

ulike metoder for Innovative offentlige anskaffelser. IOA'er krever kompetanse i gjennomføring og både DFØ og LUP har verktøy, kompetanse og iver etter å bistå offentlige aktører.

Utlysninger for IOA'er vil komplettere dagens verktøykasse i Forskningsrådet. Målet er at IOA'er blir en vesentlig og integrert del av offentlig sektors arbeid med anskaffelser. Dette vil bidra til modernisering og en økning av bærekraften av offentlig sektor. Det vil også føre til at forskningsbasert kunnskap tas raskere i bruk og utvikling av et hjemmemarked for innovative bedrifter.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

IOA'er er regulert i lov og forskrift, og reiser ingen prinsipielle spørsmål.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Samarbeidsprosjekter der det forskes på problemstillinger som er viktige for offentlig sektoraktører, og for å utvikle nye, innovative løsninger, produkter eller tjenester. De ulike metodene for innovative anskaffelser har ulike egenskaper, og det bør være det enkelte prosjekts mål og egenart som bør avgjøre valg av IOA-metode. Dette krever kunnskap om metodene og prosessstøtte. Både LUP og DFØ stiller seg til rådighet for å veilede prosjektene til valg av den beste metoden og i gjennomføringen.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Det er betydelige behov, som nevnt over, for utvikling av offentlig sektor og bruk av ulike verktøy for FoU gjennom samarbeid. IOA'er er et anerkjent sett av metoder for kombinert utvikling av nye løsninger, produkter og tjenester som møter reelle behov i offentlig sektor. Behovet for forskning og innovasjon er stort og ventes å bidra vesentlig til både økt omfang av IOA'er og like viktig økt spredningshastighet for vellykkede løsninger/produkter. Dette forslaget vil bidra til dette. Forslaget vil bidra positivt både for FoU-miljøene, offentlig sektor og næringslivet.

Forskningsrådet har gjennomført varianter av innovative anskaffelser, men porteføljen er liten. Vi bygger på erfaring med DFØ LUP og Innovasjon Norge.

Hvorfor må det satses nå og hva vil skje dersom ingen nye eller forsterkede tiltak iverksettes?

Timing er riktig fordi behovene i offentlig sektor er prekære med svært presset økonomi og en betydelig utfordring med å dekke lovpålagte krav innenfor flere sektorer pga. vansker med å tiltrekke seg personell. Flere porteføljestyre har eksplisitte mål på dette området, koblet tett opp mot LTP-målene og Draghi-rapporten. Tiltaket er tidsriktig for systemiske endringer for å styrke bærekraften til velferdssamfunnet samtidig som man forvalter ressursene på en langsiktig bærekraftig måte. Timing er god også med tanke på modningen i øko-systemet for å samarbeide om et slikt tiltak.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

DFØ og LUP er sentrale nasjonale kompetansemiljøer på IOA'er og ifølge dem er den aller største flaskehalsen i dag offentlige risikoavlastningsmidler. Det er videre behov for kompetansebygging i offentlig sektor, betydelig lederstøtte og endringsvillighet for å kunne ta ut potensialet. Det er avgjørende for nasjonal suksess at virkemidler for IOA'er kanaliseres til aktører som har etablerte strukturer for å håndtere virkemidler for det offentlige for sikre tilstrekkelig kvalitet, effektivitet samt at midler kan virke i synergi med andre støtteordninger.

Per dagens dato er behovet godt kjent på departementalt nivå og ideen om tiltaket er vel forankret hos virkemiddelaktørene – Innovasjon Norge, KS, NHO-LUP og DFØ.

Finansiering

Det foreslås en satsing på 100 mill. kroner årlig finansiert av KD, DFD og KDD for med hhv 50, 25 og 25 mill. kroner.

Institutsatsing for omstilling i næringsliv og offentlig sektor

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Behovet for omstilling av norsk næringsliv og offentlig sektor er tydelig beskrevet i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (LTP). Det er behov for etablering av ny næringsvirksomhet og fornyelse i den eksisterende, og omstillingen bør gå i retning av et grønnere og mer kunnskaps- og forskningsintensiv virksomhet og høyere grad av digitalisering.

Norsk næringsliv og offentlig sektor har et omfattende samarbeid med norske forskningsinstitutter. Inntekter fra næringslivet utgjør om lag tredjeparten av de teknisk-industrielle (TI-)instituttens driftsinntekter. Inntekter fra næringslivet er også økende for miljøinstituttene, som har offentlig sektor som sin viktigste inntektskilde.²⁷ Historisk har dette samarbeidet hatt avgjørende betydning for utvikling av nye næringsområder. Likevel viser SSBs statistikk en nedadgående trend for næringslivets innkjøp av FoU. Denne er imidlertid i stor grad knyttet i nedgangen i petroleumsrelatert FoU. Det største instituttet, SINTEF, melder faktisk om en økning i oppdragsmengden de siste årene innenfor ikke-petroleumsrettede fagfelt.

I løpet av de siste ti årene har offentlig støtte til UH-sektorens FoU økt betydelig. Også den offentlige støtten til næringslivet har økt. Instituttens ordinære grunnbevilgning har derimot stått mer eller mindre stille de siste ti årene, og som andel av instituttens driftsinntekter ser vi en klar nedgang for flere institutter. Særlig gjelder dette miljøinstituttene, hvis regnskapsførte grunnbevilgning i 2015 utgjorde 14 prosent av driftsinntektene (miljøinstituttene sett under ett), mens den i 2024 var falt til 10 prosent. For TI-instituttene har andelen ligget lavt i hele perioden, og utgjorde i 2024 kun 8 prosent.²⁸ Dette er svært mye lavere enn ellers i Europa, der sammenlignbare institutters grunnbevilgning varierer fra rundt 20 til over 50 prosent.²⁹

Instituttene har også hatt lavere vekst i antall FoU-årsverk enn de øvrige to sektorene. Dette betyr at instituttens rolle i norsk forskning gradvis er blitt svekket *relativt sett*. Selv om instituttene fortsatt spiller en betydelig rolle i Forskningsrådets satsinger rettes mot næringsliv og offentlig sektor, mener vi at instituttens relative svekkelse er en feil utvikling i en tid med sterkt behov for fornyelse i næringsliv og offentlig sektor.

Dette budsjettinnspillet er et bidrag for å snu denne ikke-intenderte, relative svekkelsen av instituttens rolle i forskningssystemet. Det tar utgangspunkt i at norske forskningsinstitusjoner i større grad enn i dag må kunne levere en forskningsdrevet kunnskapsbase for omstilling og ny næringsutvikling, særlig innenfor grønn og digital omstilling. Instituttens svært lave grunnbevilgning gjør det i dag utfordrende å etablere ny kunnskap på områder der det ennå ikke finnes et etablert og betalingsdyktig næringsliv så vel som manglene betalingsevne hos offentlig brukere av instituttens tjenester.

Hvilke tiltak er relevante?

Styrket innsats gjennom Forskningsrådet på fremvoksende, men til dels FoU-umodne, næringsområder kan stimuleres på ulike, men komplementerende, måter: i) Gjennom økte budsjetter til

²⁷ Årsrapport 2024 for forskningsinstitutter omfattet av retningslinjer for statlig grunnbevilgning, side 9-10. Forskningsrådet juni 2025. Begrepet «driftsinntekter» brukt i dette budsjettinnspillet er definert som instituttens samlede inntekter fratrukket finansinntekter og inntekter overført til andre (primært) i samarbeidsprosjekter mellom flere forskningsinstitusjoner.

²⁸ Årsrapport 2024 for forskningsinstitutter omfattet av retningslinjer for statlig grunnbevilgning, side 17. Forskningsrådet juni 2025. Tilsvarende tall for primærnærings- og de samfunnsvitenskapelige instituttene i 2024 var henholdsvis 13 og 16 prosent.

²⁹ Forskningsinstituttens fellesarena ønsker seg en høyere statlig grunnbevilgning. Forskningspolitikk, 23.03.2023.

Forskningsrådets næringsrettede satsinger, ii) gjennom økt grunnbevilgning til forskningsinstituttene, og iii) gjennom økt norsk deltagelse i EUs rammeprogrammer.

Forskningsrådets næringsrettede utlysninger (i) krever normalt betydelig egenfinansiering fra bedrifter. Likevel ser vi stor tilskning, ikke bare fra etablert næringsliv, men i økende grad også fra fremvoksende næringer og fra små og relativt nyetablerte bedrifter. For bredden av søkerne er instituttene den største FoU-partneren. Dagens budsjetter begrenser imidlertid andelen innvilgede prosjekter til kun 15 prosent når vi kun ser på den brede industri- og tjenesteseareaen. Langt fra alle klart støtteverdige søknader kan derfor motta støtte, noe som i sin tur begrenser muligheten til å utnytte instituttenes kunnskap og rolle i å dele kunnskap. Dette adresseres i andre deler av Forskningsrådets budsjettinnspill.

Behovet for økt grunnbevilgning (ii) er begrunnet i at norske forskningsinstitutter har betydelig lavere grunnbevilgning enn tilsvarende institutter i andre land, jf. tall ovenfor. Oppsiden av dette er en instituttsektor med betydelig oppmerksomhet rettet mot FoU-behovet i det etablerte næringslivet, og i nytt næringsliv med vilje og evne til å trekke FoU-partnere inn i prosjektene. FoU rettet mot ufødt og lite betalingsdyktig næringsliv og aktører i offentlig sektor med lav betalingsevne blir derimot svært krevende. Instituttene har i dag ikke økonomiske rammebetingelser til selv å bidra så mye som ønskelig. Instituttenes kapasitet til omstilling av næringsliv og offentlig sektor bør derfor trappes opp, spesielt i TI- og miljøinstituttene, som i dag har lavest grunnbevilgning. Dette støttes i flere uavhengige rapporter, bl.a. fra OECD.³⁰ Opptappingen bør skje innenfor spesifikke innsatsområder som er sentrale for omstillingsbehovene i næringsliv og offentlig sektor. Stikkord er grønn vekst og digitalisering. Økt grunnbevilgning vil gi instituttene større mulighet enn i dag til å kunne bidra til ny teknologi på områder hvor det i dag *ikke* finnes nok betalingsdyktig næringsliv, og som derfor heller ikke søker midler fra Forskningsrådets næringsrettede satsinger eller setter ut oppdrag til instituttene.

EU-prosjekter (iii) er svært viktig for instituttenes kompetanseoppbygging for å imøtekomme behov både i eksisterende og fremtidig næringsliv og offentlig sektor. Nøkkelen til dette ligger i å opprettholde instituttenes økonomiske rammevilkår for deltagelse i EU-prosjekter, spesielt Retur-EU-ordningen.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Se avsnittet ovenfor.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

I tillegg til å foreslå økte budsjetter for Forskningsrådets satsinger rettet direkte mot næringsliv og offentlig sektor (se egne satsingsforslag), mener Forskningsrådet at grunnbevilgningen til instituttene er så lav at den ikke gir instituttene mulighet til å utøve sitt samfunnsoppdrag på en optimal måte. Særlig gjelder dette TI- og miljøinstituttene, som med en grunnbevilgning på henholdsvis 8 og 10 prosent av driftsinntektene, ikke har tilstrekkelige muligheter til å delta i utviklingen av fagområder der det i dag er få, for små, og for lite betalingsdyktige aktører i næringsliv og offentlig sektor.

En instituttsektor med høyere forskningsmessig grunnlag for omstilling vil dessuten kunne ta sterkere del enn i dag i FoU relevant for spirende og nytt næringsliv, og bidra til spredning av kunnskap til nye aktører i næringsliv og offentlig sektor. En instituttsektor med høyere grunnbevilgning vil dessuten stå enda sterkere i konkurransen om EUs o.a. internasjonale forskningsmidler. Instituttenes utstrakte samarbeid med norsk næringsliv og offentlig sektor i EU-prosjekter er en viktig del av dette.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Norske forskningsinstitutter er opptatt av at deres forskning anvendes av oppdragsgivere og samarbeidspartnere i næringsliv og offentlig sektor. Instituttene er i en unik posisjon for å koble forskning og innovasjon med samfunnets behov. Deres utstrakte samarbeid og spesialisering mot

³⁰ Både Forskningsrådets evaluering av TI-instituttene i 2016 og OECD Science, Technology and Innovation Outlook fra samme år uttrykker bekymring for instituttenes evne og mulighet til i tilfredsstillende grad å kunne være drivere for omstilling. Videre påpeker OECD i sitt innspill til revisjonen av LTP at begrenset samarbeid mellom næringsliv og forskningsinstitusjoner er en svakhet i det norske forsknings- og innovasjonssystemet.

tema snarere enn fagdisiplin gjør dem særlig egnet til å levere FoU for nødvendig omstilling av norsk næringsliv og offentlig sektor. Gjennom økt grunnbevilgning øremerket fagområder relevant for innovasjon og omstilling, i særdeleshet innenfor grønn vekst og digitalisering, får instituttene større evne og mulighet til være drivere for slik omstilling.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen forutsetter tilgang på kvalifisert personell. Økningen innebærer primært en styrking av eksisterende kompetansemiljø, dels gjennom instituttens interne reallokering og dels gjennom rekruttering. Gitt instituttens eksisterende kompetanse og deres attraktivitet i arbeidsmarkedet, er det grunn til å tro at de vil lykkes med å bygge den nødvendige kapasitet. I perioden 2015-2024 økte TI- og miljøinstituttens antall årsverk med henholdsvis 444 og 512, til 3238 og 1533 i 2024.³¹

Finansiering

Grunnbevilgningen til TI- og miljøinstituttene kommer fra henholdsvis NFD og KLD. Den er i 2025 på henholdsvis 553 og 248 på mill. kroner og har ikke økt i realverdi de siste årene. Den bør gradvis trappes opp til et nivå svarende til ca. 15 prosent av netto driftsinntekter. Hvis vi antar samme inntektsnivå som i dag, svarer dette til en økning på totalt ca. 475 og 115 mill. kroner for henholdsvis TI- og miljøinstituttene.³²

Til TI-instituttene foreslo vi en økning i 2026-budsjettet på 80 mill. kroner, og vi foreslår at beløpet trappes videre opp med ytterligere 100 mill. kroner f.o.m. 2027. Vi har i tidligere budsjettinnspill prioritert TI-instituttene fordi deres grunnbevilgning i lang tid ikke har utgjort mer enn ca. 8 prosent (eller mindre) av driftsinntektene. Siden miljøinstituttens grunnbevilgning nå er på vei til å utgjøre mindre enn 10 prosent av driftsinntektene, mener Forskningsrådet at også denne bør prioriteres, forslagsvis med en økning på 25 mill. kroner f.o.m. 2027.

Internasjonalt samarbeid om sjømat, kyst- og havmiljø

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge har et uforløst potensial i internasjonalt forskning- og innovasjonssamarbeid innen sjømat, kyst- og havmiljø. Økt nasjonal finansiering vil utløse større EU-midler og styrke norsk deltakelse i europeiske og internasjonale partnerskap, noe som er avgjørende for bærekraftig forvaltning og økt matproduksjon. Satsingsforslaget vil styrke Norges mulighet til å dra nytte av internasjonalt samarbeid ved å sikre tilgang på kunnskap og relevante internasjonale nettverk og markeder, sikre norsk bidrag til de store, globale utfordringer samt økt utløsning av samfinansiering fra EU sin side. Deltakelse i europeiske partnerskap virker også kvalifiserende til å delta på andre internasjonale samarbeidsarenaer, inkludert åpne utlysninger i Horisont Europa der det er hard konkurranse om midler. Relevansen av internasjonalt samarbeid fremheves også i melding om forskningssystemet, særlig i forbindelse med klima- og miljøutfordringer.

Norge deltar i en rekke relevante europeiske partnerskap, inkludert partnerskapene for blå økonomi (SBEP), matsystemer (FutureFoodS) og dyrehelse og -velferd (PAHW). I tillegg til dette var Norge en sentral initiativtaker til opprettelsen av JPI Oceans og deltar også i internasjonale fellesutlysninger initiert av JPI Oceans.

³¹ Årsrapport 2024 for forskningsinstitutter omfattet av retningslinjer for statlig grunnbevilgning, side 15-16. Forskningsrådet juni 2025.

³² Beløpene 475 og 115 mill. kroner er beregnet slik: TI-instituttens samlede, regnskapsførte driftsinntekter (definert i tidligere fotnote) i 2024 var på ca. 6732 mill. kroner, hvorav 15 % svarer til ca. 1010 mill. kroner. Utbetalt grunnbevilgning samme år var på 533 mill. som er 477 (= 1010 – 533) mill. kroner lavere enn 15 % av driftsinntektene. Tilsvarende tall for miljøinstituttene i 2024: Driftsinntekter: 2366 mill. kroner, hvorav 15 % svarer til 355 mill. kroner; utbetalt grunnbevilgning: 239 mill. kroner.

Tilgang til kunnskap: Både norsk sjømatsektor og bærekraftig forvaltning av marine økosystemer trenger tilgang til den til enhver tid beste kunnskapen, uansett hvor i verden kunnskapen befinner seg. Internasjonalt Fol-samarbeid kan effektivisere ressursbruk, overføre relevant kunnskap mellom land og stimulere til «tenking utenfor boksen», noe som er særlig verdifullt i komplekse og krevende problemstillinger (*wicked problems*).

Nettverk og markedstilgang: Nettverkene som dannes gjennom denne typen samarbeid gir nye muligheter for forskning og næringsliv, inkl. markedstilgang.

Norsk styrke og etterspørsel: Norske Fol-miljøer er på et høyt, konkurransekraftig og delvis verdensledende nivå innen havbruk, marin bioøkonomi, miljø og naturressurser og har derfor stort potensial for å bidra til å løse europeiske og globale utfordringer innen disse områdene. Mange norske miljøer er ettertraktete samarbeidspartnere i Europa, noe som fører til mange søknader med norske deltakere, som igjen stiller store krav til norsk finansiering. Høy norsk etterspørsel resulterer i en høy *oversubscription rate* for norske deltakere. I FutureFoodS-partnerskapet er norsk etterspørsel i 2025 mer enn 14 ganger høyere enn det midlene Norge har lagt inn i partnerskapet vil kunne finansiere. I tillegg er også kvaliteten blant marine søknader høy, slik at potensialet for prosjekter med norsk deltakelse og dermed for høy retur og co-finansiering fra EU er stort. Når kun ca. 25 % av norsk finansiering i Future Foods går til marine aktiviteter, utnyttes dette potensialet imidlertid ikke. Økt norsk finansiering innen marine områdene kan derfor bidra til høyere norsk returrate.

Utløsning av samfinansiering fra EU: I samfinansierte partnerskap i EU gir selve samfinansieringen fra EU en merverdi i seg selv da nasjonale midler som legges inn i europeiske partnerskap utløser EU-midler. En høyere nasjonal finansiering vil automatisk utløse en større medfinansiering fra EU (70%/30% forhold). Eller om lag 42 øre fra EU på toppen av hver norske krone lagt i potten til den enkelte utlysningen.

Hvilke tiltak er relevante?

Europeisk partnerskap for matsystemer (FutureFoodS): Økning av finansiering til marine prosjekter på grunn av høy etterspørsel og høy kvalitet på søknadene fra norske miljøer. Partnerskapet dekker både marin og landbasert aktivitet og er av høy relevans for FoU innen bearbeiding og konsum av mat. I 2025 er det 5 mill. kroner tilgjengelig for marin aktivitet og 15 mill. kroner til landbasert aktivitet. Innen sjømatforskning har norske miljøer mye å lære av Europa, samtidig som at Norge ofte er en pådriver for å inkludere sjømat i matforskning. For 2026 har det allerede blitt omprioritert 5 mill. kroner til partnerskapet, men dette på bekostning av nasjonale utlysninger.

Europeisk partnerskap for dyrehelse og -velferd (PAHW): Økning av finansiering til marine prosjekter på grunn av høy etterspørsel og høy kvalitet på søknadene fra norske miljøer. Partnerskapet inkluderer både marin og landbasert aktivitet, og er svært relevant for norske miljøer. Gjennom deltakelse i partnerskapet bygges det opp både kapasitet og kompetanse som støtter opp om målene om lavere dødelighet og bedre velferd blant akvatiske produksjonsdyr (ref. dyrevelferds-melding). Fiskehelse og -velferd et viktig område som alltid har blitt lagt stor vekt på innen norsk havbruksrelatert FoU, og hvor norsk forskning ligger langt fremme og er ettertraktet i internasjonal sammenheng. Dette er også vektlagt i tildelingsbrevet fra NFD. Også her er andelen til marine midler lavere enn andelen til landbaserte midler. For 2026 har det allerede blitt omprioritert 7 mill. kroner til partnerskapet, men dette på bekostning av nasjonale utlysninger.

Nytt nordisk samarbeidsinitiativ: Muligheter som ligger i egne nordiske utlysninger utnyttes heller ikke optimalt med dagens begrensede midler. Samarbeid gjennom NordForsk vil tillate mer spissede og tidsavgrensede temaer av felles nordisk interesse enn de større europeiske initiativene. F.eks. kunne nordisk samarbeid rundt beredskap og tilgang til mat være en mulighet hvor nordisk samarbeid vil egne seg godt.

I tillegg er det relevant å opprettholde innsatsen på følgende europeiske/internasjonale initiativ:

Europeisk partnerskap for blå økonomi (SBEP): Opprettholde norsk bidrag. Norske søkere er svært ettertraktet og har høy suksessrate, særlig innen blå bioressurser (høsting, prosessering, dyrking), men deltar også på områder som retter seg mot utvikling og bruk av digitale tvillinger samt arealplanlegging.

Også det europeiske partnerskapet Biodiversa+ er relevant for FoU innen kyst- og havmiljø og har god etterspørsel fra norske miljøer.

JPI Oceans: Deltagelse i JPI Oceans er et oppdrag fra NFD. Utlysningene dekker tematikk som ikke er fanget opp av partnerskapene eller andre internasjonale utlysninger, og er dermed et viktig supplement til disse. Eksempler inkludere undervannslys og -støy samt dyphavsmineraler. Det foreslås å opprettholde norsk bidrag.

FNs havforskningstiår: Økt innsats kreves for å ta ut potensialet i FNs havforskningstiår, det største koordinerte havforskningsinitiativet globalt. Et godt grunnlag er lagt med inkluderende systemer for samarbeid, tverrsektorielle partnerskap og integrering av ulike kunnskapssystemer. Tiåret er rigget for at finansiering skal gå gjennom eksisterende virkemidler, som internasjonale utlysninger.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Økning av norsk innsats i partnerskapene FutureFoodS og PAHW vil redusere dagens ubalanse mellom etterspørsel og finansieringsmuligheter. Aktiv deltakelse i FutureFoodS gir et stort potensial for å skaffe kunnskapen Norge trenger for å oppnå regjeringens mål om å øke norsk matproduksjon og selvforsyning fra sjømat siden. Norske forskere innen fiskehelse og -velferd holder et høyt nivå internasjonalt, til dels verdensledende og er attraktive samarbeidspartnere i Europa. Økt deltakelse i PAHW vil gi norske forskere større muligheter for FoU-finansiering, større kontaktnett med europeiske forskere og vil bidra til å bygge opp både kapasitet og kompetanse som støtter opp om regjeringens mål om lavere dødelighet og bedre velferd blant akvatiske produksjonsdyr (dyrevelferdsmeld.). Økt behov for mat i fremtiden med tilhørende krav til økt effektivitet og redusert miljøavtrykk vil ytterligere utfordre velferden til produksjonsdyrene.

Eget nordisk samarbeidsinitiativ innen f.eks. matberedskap for å dekke identifiserte behov som ikke dekkes av andre internasjonale finansieringsordninger eller der konkurransen om begrensede midler er veldig høy. De nordiske landene har mye til felles innen sosiale strukturer, institusjoner og institusjonskultur, kulturarv, samt geografiske, klimatiske, kulturelle, språklige og sosiale fenomener. Samarbeid mellom de nordiske landene har potensial til å løse felles problemstillinger og skape merverdi. Det kan styrke forskningen og øke samfunnsnyten. Det vurderes derfor som formålstjenlig å videreutvikle det nordiske samarbeidet, som porteføljen har tradisjon for over en lang årrekke.

Opprettholde norsk innsats i SBEP-partnerskapet, JPI Oceans, Biodiversa+ og FNs havforskningstiåret slik at aktivtetsnivået kan holdes i tråd med Norges ambisjoner om å bidra til at norske miljøer på hav skal være konkurransedyktige i en internasjonal kontekst.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Tiltakene vil gjøre norske miljøer til enda mer attraktive og tilgjengelige samarbeidspartnere når flere prosjekter med norske partnere kan finansieres. I partnerskapene vil dette bidra til å utløse mer penger fra EU og imøtekomme den høye etterspørselen samt redusere faren for at Norge blokkerer gode prosjekter pga. manglende finansiering i de neste utlysningss rundene.

Sterke norske miljøer innenfor temaene dyrehelse/-velferd og matsystemer vil uten tilstrekkelig finansiering i partnerskapene, i verste fall utelukkes fra å konkurrere og samarbeide på et høyt europeisk nivå da det ikke lenger finnes åpne utlysninger for disse temaene i Horisont Europa.

Havbruk og fiskeri er en av Norges viktigste næringer, som sysselsetter mange og omsetter for store verdier, nasjonalt og via eksport. En forsterket forskningsinnsats slik det er beskrevet i denne satsingen vil bidra til å sikre og styrke norsk sjømatproduksjon innenfor bærekraftige rammer i årene som kommer. Satsingen er samtidig viktig for å realisere Stortingets beslutning om økt nasjonal matproduksjon og selvforsyning, stortingsmeldingene om bærekraftig havbruk og økt dyrevelferd i Norge og for å støtte opp om norsk måloppnåelse av de globale bærekraftsmålene frem mot 2030.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Etterspørselen i partnerskapene viser tydelig at det nasjonale FoUol-systemet har kapasitet og et uforløst potensial for økt aktivitet innen europeisk og evt. nordisk samarbeid. Forskningen på feltet holder veldig høy kvalitet i internasjonal sammenheng og norsk næringsliv har en enestående global posisjon innen sjømatproduksjon. Norske miljøer er derfor ettertraktete samarbeidspartnere for relevante europeiske aktører.

Finansiering

Den foreslåtte satsingen knyttes til budsjettvekst. For å realisere satsingen for fremtidens bærekraftige forvaltning av havressurser samt kyst- og havmiljø er det behov for vekst på 30 mill. kroner finansiert av NFD for 2027 i tillegg til 20 mill. kroner som bl.a. er basert på omprioriteringer fra NFDs tilskuddspost til marin forskning.

Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Det må investeres i økt kapasitet og bedre tilgang til tungregning, samt tilgang til den kompetanse som kreves for at Norge bedre skal nyttiggjøres seg av dette, jf. problembeskrivelse i Konseptvalgutredning^{33,34}. Dette er avgjørende for at Norge skal lykkes med Fremtidens digitale Norge og bli 'ledende innenfor datadrevet verdiskaping, forskning og innovasjon'³⁵.

Konseptvalgutredningen og Forprosjektet ble initiert basert på erkjennelsen av at nåværende kapasitet i Norge innen tungregning for forskning og KI ikke er dekkende for dagens kjente behov. Å holde investeringene på samme nivå som i dag, tilsier at gapet mellom behov og kapasitet vil fortsette å øke og Norge vil sakke enda mer akterut når vi sammenligner oss med nordiske og relevante EU-land.

I regjeringens forslag til statsbudsjett for 2026 er det foreslått en tildeling på 380 mill. kroner over en toårsperiode. Dette vil være en viktig start for å oppskalere innsatsen. I regjeringens forslag er det lagt til grunn en omprioritering på 200 mill. kroner fra tilsagnsrammen for 2026-budsjettet på kap. 285, post 71, der INFRASTRUKTUR-ordningen blir finansiert.

Vi vil opprettholde vår anbefaling at det ikke er i tråd med de politiske ambisjonene for forskningsinfrastruktur i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032³⁶ å omprioritere midler fra INFRASTRUKTUR-ordningen. Vi fastholder derfor at innsatsen må styrkes vesentlig og raskt for å være i tråd med det identifiserte behovet som er beskrevet i Forprosjekt nasjonal infrastruktur for tungregning.

Målet med dette satsingsforslaget er å muliggjøre regjeringens ambisjon i langtidsplanen om å sikre forskningsmiljøene tilgang til tungregning og relevant datainfrastruktur og tjenester de trenger for å håndtere forskningsdata, både nasjonalt og internasjonalt. Vi legger videre til grunn nasjonale

³³ [Rapport til Kunnskapsdepartementet: Konseptvalgutredning for tungregning Januar 2025](#)

³⁴ [Rapport til Kunnskapsdepartementet: Forprosjekt nasjonal infrastruktur for tungregning Mai 2025](#)

³⁵ [Fremtidens digitale Norge – nasjonal digitaliseringsstrategi 2024–2030](#)

³⁶ [Meld. St. 5 \(2022–2023\)](#)

ambisjoner om åpenhet i forskning og økt gjenbruk av forskningsdata, anbefalinger i rapporten til Datainfrastruktur-utvalget³⁷ og Rapporten fra Forskningsrådet om behovene for tungregnekraft for forskning og kunstig intelligens² for dette forslaget.

Hvilke tiltak er relevante?

For å nyttiggjøre oss mulighetene nye teknologier (som KI og kvanteteknologier) og det store tilfanget av data gir, må vi bygge kompetanse og forskningsmiljøer i verdensklasse. I tillegg til økt kapasitet for tungregnekraft er det behov for en styrking av datainfrastrukturen for at regjeringens satsinger på KI og kvanteteknologi fullt ut kan nyttiggjøres for forskning og innovasjon. Det er derfor behov for offentlige investeringer i infrastruktur og verktøy for datahåndtering koplet til tungregne-ressursene, kompetanse og kapasitet for å gjøre data tilgjengelig for bruk, samt kompetanse på juridiske og regulatoriske bestemmelser for bruk av data (inkludert rettigheter, personvern, mm.).

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Datasett skal ikke gjøres åpent tilgjengelig hvis det kan true enkeltmennesker eller nasjonal sikkerhet, eller er i strid med lover og regelverk.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler at investeringene i forskningsinfrastruktur økes for å ivareta det økende behovet for tilgang til forskningsdata. Uten en økning av budsjettet vil økte investeringer i infrastrukturer for forskningsdata og tungregning gå på bekostning av mulighetene til å etablere nye, eller oppgradere eksisterende, nasjonale forskningsinfrastrukturer i andre kategorier. Avansert vitenskapelig utstyr har et meget stort og kontinuerlig behov for fornyelse. Totalt søkt beløp for de om lag 160 søknadene som ble mottatt etter utlysningen i 2023 (med ramme på 1,3 mrd. kroner), var på hele 11 mrd. kroner. Rundt 35-40 prosent av søknadene dreide seg helt eller delvis om infrastrukturer for datahåndtering og/eller tungregneressurser.

Det er behov for kompetanse og kapasitet for å gjøre data tilgjengelig for bruk. Det er også behov for kompetanse på juridiske og regulatoriske bestemmelser for bruk av data (inkludert rettigheter, personvern, mm). For å bygge kompetanse og ekspertise må norske miljøer ha enkel tilgang til lokale og nasjonale tungregneressurser som treningsarenaer.

I tillegg til vår anbefaling om en 5-årig opptrappingsplan for å ivareta forskningens behov for nasjonal tungregnekapasitet, foreslår vi derfor en satsing på tilhørende infrastruktur og tjenester for datahåndtering. Denne satsingen bør revideres regelmessig og være integrert med Norsk veikart for forskningsinfrastruktur som oppdateres etter hver søknadsbehandling. Komiteen som evaluerte den nasjonale satsingen på forskningsinfrastruktur³⁸, anbefalte at investeringer til nasjonal tungregning gjøres i sammenheng med annen nasjonal forskningsinfrastruktur, for å sikre et godt nasjonalt samarbeid og samspill - men at finansieringen bør tas ut av den felles konkurransearenaen for nasjonal forskningsinfrastruktur.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Bedre tilgang til tungregningsressurser, gode datainfrastrukturer og verktøy for datahåndtering vil styrke kvaliteten og effektiviteten i forskning og forvaltning. Det er også avgjørende for vitenskapelige fremskritt og løsninger på de samfunnsmessige utfordringene.

Bedre tilgang til forskningsdata har også stor nytte utenfor forskningen. Datainfrastrukturrapporten peker på gevinster for næringslivet, forvaltning og samfunnet for øvrig. Eksempler er nye tjenester, produkter og bedre beslutningsgrunnlag, samt viktigheten av internasjonalt samarbeid for å ta ut gevinstene. Tilgang til data og tungregning har vært helt avgjørende for f.eks. klimamodellering og norsk bidrag til det internasjonale klimapanelet (IPPC).

³⁷ [Investering i infrastrukturer for FAIR forskningsdata og særlig relevante forvaltningsdata for forskning](#)

³⁸ [infrastruktur-evalueringsrapport.pdf](#)

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen vil kreve et godt samarbeid med forskningsutførende institusjoner, relevante departementer, direktorater og tjenestetilbydere, samt koordinering med internasjonale initiativ. Det er helt avgjørende for oss å ha en tett dialog med andre porteføljer i Forskningsrådet, relevante aktører nasjonalt og internasjonalt for å sikre at det investeres i viktige forskningsinfrastrukturer og at de mest kostnadseffektive løsningene velges. På områder der det finnes datainfrastrukturer og tjenester fra før vil det være viktig å bidra til å samordne og videreutvikle disse. Det nasjonale behovet må sees i sammenheng med utviklingen internasjonalt. Norges deltagelse i de europeiske partnerskapene, inklusive utviklingen av EOSC og EuroHPC, er sentralt.

Finansiering

De nasjonale tungregnerressursene som driftes av Sigma2 har i de siste 5 årene mottatt ca. 130 mill. kroner per år fra Nasjonal satsing på forskningsinfrastruktur. Fra 2026 har regjeringen foreslått å øke innsatsen med 90 mill. kroner per år i to år.

Vi anbefaler å opprettholde den femårige opptrappingsplanen som utredet i Forprosjektet³⁹ til tungregnerressurser, datalagring og støttetjenester for femårsperioden 2026-2030, som innebærer en satsing på totalt 2 600 mill. kroner⁴⁰ til Sigma 2 de neste fem årene.

Vi anbefaler i tillegg at satsingen omfatter en økning på 80 mill. kroner årlig i fem år for å ivareta det økende behovet for infrastruktur for forskningsdata.

Kjønn som variabel i medisinsk og helsefaglig forskning

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Forskningsrådet har fra 2004 hatt oppdrag om forskning på kvinners helse. Fokus har vært på sykdommer som bare eller i hovedsak rammer kvinner. Fremover bør innsatsen være på kjønns-perspektiver i all medisinsk og helsefaglig forskning. Vi har nå kunnskap om at tilsynelatende samme sykdom, gir ulike symptomer og anbefalt oppfølging avhengig av pasientens kjønn. Det er grunn til å anta at dette gjelder flere sykdommer enn de vi i dag kjenner til. Viktigheten av å inkludere kjønns-perspektiver i all medisinsk og helsefaglig forskning er påpekt i Kvinnehelseutvalgets NOU 2023: 5, Regjeringens Kvinnehelsestrategi og Mannsutvalgets NOU 2024: 8. Behovet for betydelig økt fokus på kjønnsperspektiver i forskning trekkes også frem i Prioriteringsmeldingen (Meld. St. 34 (2015–2016)) i forbindelse med behovet for bedre og mer relevant kunnskapsgrunnlag for prioriteringer i helsetjenesten. I dag er det for lite fokus på kjønnsperspektiver i medisinsk forskning og vi går glipp av viktig kunnskap som med all sannsynlighet vil føre til endret klinisk praksis for både kvinner og menn.

Hvilke tiltak er relevante?

Det foreslås en flerårig satsing som fokuserer på ulikheter mellom kjønnene i sykdommer som rammer begge kjønn, og som kan understøtte mer målrettet forebygging og behandling.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Tiltaket reiser få prinsipielle spørsmål.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsmidler foreslås utlyst gjennom arenaen for langsiktig grunnleggende forskning, som kan gi forskere mulighet til å forfølge egne ideer og som kompetanse- og samarbeidsprosjekter for å utvikle ny kunnskap og bygge kompetanse for å møte viktige samfunnsutfordringer i samarbeid med

³⁹ [Rapport til Kunnskapsdepartementet: Forprosjekt nasjonal infrastruktur for tungregning Mai 2025](#)

⁴⁰ Inkluderer grunnkalkyle og forventet tillegg (P50-verdi), som utredet i Forprosjektet.

helsetjenesten, brukere, pasientorganisasjoner og andre. Utlysningen av midler foreslås rettet mot både yngre og erfarne forskere.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Økt satsing på forskning på kjønnsforskjeller i helse vil først og fremst bidra til å gi helsetjenestene bedre kunnskap for å gi bedre diagnostikk, behandling og oppfølging av pasienter av begge kjønn.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Vi har i dag en rekke, meget sterke forskningsmiljøer innen helseforskning. Få av disse har imidlertid betydelig fokus på forskjeller mellom kjønnene. For å lykkes med denne satsningen må vi få dagens sterke forskningsmiljøer til å engasjere seg i kjønnsforskjeller i helse. Dialogen med andre finansiører av helseforskning, frivillige organisasjoner, brukerorganisasjoner, regionale helseforetak, nordisk samarbeid osv. er viktig for å sikre best mulig bruk av forskningsmidlene både i Norge og i synergi med internasjonale midler.

Finansiering

På bakgrunn av temaets viktighet for bedring av pasientbehandlingen, prioriteringer i helsetjenesten og betydningen for norsk helseforskning foreslås en styrking av innsatsen fra 2027 med 30 mill. Kroner finansiert av HOD. Inntil 10 millioner av dette kan være en omprioritering av gjeldende ramme fra HOD.

Klimarobuste samfunn i en urolig verden

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Verden må både bremse klimaendringene og håndtere de uunngåelige konsekvensene samtidig. Hvor store konsekvensene av klimaendringene blir, avhenger ikke bare av hvor mye klimagassutslippene reduseres globalt, men også på hvor godt samfunnet klarer å tilpasse seg endringene. Investeringer i tiltak knyttet til klimatilpasning kan spare samfunnet for store kostnader, men har lenge vært under-finansiert⁴¹. Ifølge Klimameldingen 2035 (Meld. St. 25)⁴² vil Regjeringen arbeide for bedre og mer helhetlige vurderinger av klimaeffekter i viktige politiske beslutninger for samfunnet. Klimatilpasning står sentralt i Parisavtalen gjennom ulike tilpasningsmål som «*Global Goal on Adaptation*⁴³», og er et av de fem samfunnsoppdragene i Horisont Europa: «*Adaptation to Climate Change*⁴⁴».

Klimaendringene fører til mer ekstremvær, flom, tørke og hetebølger, og endringene rammer hardest i det globale sør, hvor mange land har begrenset kapasitet til å håndtere konsekvensene. Samtidig opplever verden økende uro med ulike geopolitiske spenninger og økonomisk usikkerhet. Dette gjør det enda viktigere å bygge samfunn som tåler kriser. Intense nedbørshendelser har blitt kraftigere og hyppigere⁴⁵, og effektene som flom- og skredhendelser utgjør en stor risiko for bygninger og infrastruktur⁴⁶. Et klimarobust samfunn planlegger for fremtiden og tilpasser seg endringer i klimaet som å sikre infrastruktur, beskytte og bruke naturen som løsning, og styrke beredskapen i samfunnet. For å styrke klimaberedskapen la regjeringen i juni 2023 fram en stortingsmelding⁴⁷ om klimatilpasning. Alle grupper i samfunnet må inkluderes i arbeidet med klimatilpasning. Mens store bykommuner har høy kompetanse og egne klimatilpasningsplaner, mangler mindre kommuner ofte ressurser og fagkompetanse. Norge har god kvalitet på klimatilpasningsforskning, men implementeringen er ifølge

⁴¹ CAIF Policy Highlights - Final.pdf

⁴² Meld. St. 25 (2024-2025) Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet

⁴³ <https://unfccc.int/topics/adaptation-and-resilience/workstreams/gga>

⁴⁴ <https://horizoneuropencppportal.eu/ncp-networks/eu-missions-he/adaptation-climate-change>

⁴⁵ Meteorologisk institutt, 2024, *Precipitation variability in Norway 1961–2020*

⁴⁶ Meld. St. 27 (2023–2024) *Tryggare framtid – førebudd på flaum og skred*

⁴⁷ Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*

Riksrevisjonens undersøkelse fra 2022⁴⁸ fragmentert, og innovasjon i teknologier for overvannshåndtering, grønne løsninger og digitale verktøy for risikovurdering er ikke godt nok implementert.

Verdens økonomiske forum (WEF) identifiserer klimaendringer som en betydelig risiko, spesielt ekstreme værhendelser og forstyrrelser i jordens systemer i sin rapport om globale risikoer. Denne risikoen er rangert som den nest høyeste på kort sikt (2-års perspektiv) og som den største risikoen på lengre sikt (10-årsperspektiv)⁴⁹. Det er behov for kunnskap om hvordan vi skal håndtere klimaendringene som allerede er et faktum, og hvordan vi skal møte de langsiktige utfordringene.

Klimatilpasning handler både om å tilpasse seg situasjoner vi vet kommer, men også å redusere risiko før hendelsene inntreffer gjennom planlegging, prioriteringer og avveininger. For å oppnå dette trengs det kunnskap om effekter av klimaendringene slik at vi kan redusere og unngå risiko, knyttet til værhendelser, økonomiske tap, forstyrrelser i forsyningskjeder og negative effekter i næringslivet.

Mulighetene for å få til en storstilt, nødvendig omstilling er samtidig helt avhengig av tillit til forskningsbasert kunnskap. I 2025 angripes det vitenskapelige byggverket fra flere hold, ikke minst fra den nye amerikanske administrasjonen. De store kuttene i klimaforskningen i USA⁵⁰ har dominoeffekter som kan få dramatiske konsekvenser for vår evne til å forstå endringene som skjer og utvikle tiltak. Samtidig viser undersøkelser her hjemme at den norske befolkningens tillitt til klimaforskning og fornybar energi faller jevnt og trutt⁵¹. Dette kan undergrave kunnskapsbasert politikk som er helt nødvendig for den omstillingen vi står overfor.

Å bygge klimarobuste samfunn er en investering i trygghet, rettferdighet og bærekraft.

Hvilke tiltak er relevante?

For å skape et godt grunnlag for et tillitsbasert, klimarobust samfunn er flere innsatsfaktorer og tiltak relevante og viktige for tiden vi nå er inne i:

Klima- og jordsystemet, modellering og data

- Opprettholde og videreutvikle klimasystemforskningen som Norge er ledende på, inkludert klimamodellene. Dette krever ny-rekruttering og videreutvikling av den kompetansebasen vi har, men også økt samarbeid i Europa.
- Investere i klimadatalagring, -forvaltning og tilgjengeliggjøring, spesielt innenfor områder som er kritisk viktig for Norge og norsk forskning.
- Samarbeid med andre land om instrumentering, observasjonssystemer og lange tidsserier knyttet til klima, hav- og terrestrisk miljø
- Langsiktige og slagkraftige virkemidler som senterordning kan være egnet for dette forskningsfeltet

Tilpasning til endret klima

Klimatilpasning treffer et bredt spekter av fag, disipliner og sektorer, og krever dertil innsats på flere områder.

- Forskning på og utvikling av effektive naturbaserte løsninger som både bidrar til klimagassreduksjoner og gjør lokalsamfunn mer robuste til å møte økende naturfarer (flom, skred, ras, ekstremnedbør og tørke)

⁴⁸ Dokument 3:6 (2021–2022) Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med å tilpasse infrastruktur og bebyggelse til et klima i endring

⁴⁹ WEF Global Risks Report 2025.pdf

⁵⁰ The Trump administration has shut down more than 100 climate studies | MIT Technology Review

⁵¹ Befolkningsundersøkelse 2025

- Innovasjon og teknologiutvikling knyttet til varslings- og overvåkningssystemer – mer bruk av muliggjørende teknologier og KI innenfor klimatilpasning
- Kunnskapsutvikling for å redusere sårbarhet slik at samfunnet tåler klimarelaterte påkjenninger bedre – inkludert redusere og/eller eliminere fysisk risiko og overgangsrisiko for økosystemtjenester, infrastruktur, bygninger, helse, økonomi etc.
- Tverrfaglig forskning som løser flere problemer samtidig, tett koblet på samfunnets behov som inkluderer helseutfordringer og matsikkerhet.

Forsterket internasjonalt samarbeid

Klimaendringer er globale og konsekvensene sammensatt og sammenkoblet. Mange av landene som treffes hardest av klimaendringene har ikke kapasitet, ressurser eller teknologi til å utvikle løsninger for klimatilpasning alene. Dette krever samarbeid over landegrensene. Vi må derfor støtte opp omkring og forsterke samarbeidet med europeiske partnere, samt støtte opp under sentrale internasjonale kunnskapsplattformer som

- JPI Klima, både strategisk og igjennom fellesutlysninger
- Mission Climate Adaptation og Mission Cities
- Partnerskapet Driving Urban Transission og de kommende partnerskapene på kulturarv, med tungt innslag av klima, og Social Transformations and Resilience (STR)
- IPCC
- Relevante multinasjonale initiativ

Samfunnsomstilling, brukerinvolvering og tillit

For å muliggjøre en tillitsbasert, grønn, rettferdig omstilling trengs økt innsats på å koble forskningen med resten av samfunnet. Her er flere tiltak relevante:

- Økt bruk av forsknings- og samarbeidsprosjekter med samskaping og brukerinvolvering fra grupper vi i dag ikke når. Vi må arbeide for å øke innslaget av samfunnsvitenskap, humaniora og lokal kunnskap i større grad for å bidra til tillit og økt risikoforståelse knyttet til klimaendringene og behovet for adferdsendring i befolkningen
- Flere kunnskapsoppsummeringer på sentrale forskningsfelt med stor betydning for politikkutforming
- Arrangements-, kommunikasjons- og nettverksstøtte til de som arbeider med formidling og målgrupper utenfor akademien
- Styrke samarbeidet med andre etater, direktorater og virkemiddelaktører mhp. formidling rundt hva som virker og hva som må til av tiltak

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Tiltakene reiser ingen prinsipielle spørsmål.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Alle tiltakene som nevnes over er relevante. Med vekst vil vi først prioritere følgende tiltak.

- Forsterke forskningsinnsatsen og risikoreduserende tiltak på de områdene hvor Norge er ledende i dag, men hvor vi er meget sårbare for bortfall av, eller redusert tilgang til, amerikanske data, modeller eller kompetanse
- Øke satsingen på tverr- og transfaglig forskning, innovasjon og teknologiutvikling knyttet til klimatilpasning som i dag allerede er sterkt underfinansiert⁵²
- Bidra til å forsterke effekten av ny kunnskap for bedre politikk og bærekraftig adferdsendring
- Styrke vår dialog med samfunnet utenfor akademien for å øke tilliten til forskningsbasert kunnskap slik at grønn, rettferdig omstilling blir mulig

⁵² [Adaptation Gap Report 2023 | UNEP - UN Environment Programme](#)

- Opprettholde og forsterke internasjonalt samarbeid i Europa knyttet til de plattformene som eksisterer og bruke de for å nå andre land og partnere

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En økt satsing innenfor de ulike aksene av klimaforskning vil bidra til at Norge når sine klimamål, at samfunnet er beredt de endringene som kommer og at befolkningen bidrar til og får sin del av mulighetene som omstilling til et lavutslippssamfunn kan gi. Effektene kan derfor bli positive for folk og næringsliv over hele landet.

Forskningsfaglig vil Norge kunne fortsatt opprettholde sin ledende posisjon innenfor klimaforskning, men også bli mer robust for dramatiske endringer og nedskjæringer hos andre land. Dette vil styrke vår posisjon internasjonalt.

Det må satset nå fordi Norge har store ambisjoner for kort og mellomlang sikt hvor vi fortsatt er langt unna målsetningene⁵³. Klimaendringene visere seg stadig hyppigere som utslag i økt naturfare, og vi mangler akutt løsninger, teknologi og kunnskap for å svare.

Internasjonalt er vårt bidrag lite, men fortsatt viktig. Ved at Norge deltar aktivt i multinasjonalt samarbeid kan vi bidra til at land som ikke alene klarer å løfte egne løsninger for klimatilpasning får del i løsninger og teknologi utviklet i fellesskap. Tiltakene vil både bidra til å styrke motstandsdyktigheten i utsatte land og samtidig gi innovasjon og ny kunnskapsproduksjon i Norge.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Norge har internasjonalt ledende miljøer knyttet til flere sider av klimaforskningen, og spesielt innenfor klimasystemforskning er vi helt i front. Norge gjør det også meget godt i det europeiske rammeprogrammets utlysninger, samt relevante utlysninger i partnerskap. Det antas derfor at det er stor kapasitet til å absorbere vekst.

Forslaget er ikke drøftet med departementene. I styringsdialogmøtet med KLD høsten 2024 ble det derimot etterspurt hvorvidt vi vurderte satsingsforslag knyttet til klima.

For at Norge skal nå sine klimamål er vi helt avhengig av at det kuttes i alle sektorer. Dette fordrer satsing på innovasjon, teknologi og løsninger på flere fronter. Dette satsingsforslaget må derfor spille godt sammen med sektorrettede satsingsforslag for grønn omstilling.

Finansiering

Det foreslås en satsing på 80 mill. kroner i 2027 som finansieres med 50 mill. kroner fra KLD, hvorav 25 mill. kroner er vekst og 25 mill. kroner omprioriteres fra arealer under press, og 30 mill. kroner fra KD hvorav alt er omprioritering. I tillegg er relevante perspektiver fra denne satsingen integrert i satsingsforslaget *Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk* som bl.a. er fremmet overfor KDD.

Den grunnleggende klimaforskningen ligger sentralt plassert hos KLD, men er helt avhengig av forskningsinfrastruktur, datalagring, tungregnekapasitet og modelleringer. Klimatilpasning må i stor grad ha tydelig forankring og relevans på lokalt og regionalt nivå. Kommuner, lokalbefolkning og lokalt næringsliv må føle eierskap og ansvar for de løsninger og tiltak som gjennomføres. Dette taler for samfinansiering fra de sektordepartementene som har eierskap til saksfeltet.

Kritiske landbaserte mineraler

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

LTP framhever behovet for grønn og digital omstilling for at Norge skal kunne bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Sikker tilgang på kritiske råmaterialer er sentralt for å lykkes med omstillingen for Norge og globalt. Råmaterialer er avgjørende for energi, sikkerhet, teknologi, konkurransekraft,

⁵³ Klimagassutslipp - Totalt i Norge

suverenitet og som geopolitisk handelsvare. Mineralstrategi fra 2023 har en ambisjon om at «Norge skal utvikle verdens mest bærekraftige mineralnæring»⁵⁴. EU vedtok i 2024 European Critical Raw Materials Act (CRMA)⁵⁵ med klare mål om økt europeisk utvinning, prosessering og økt bruk av resirkulert materiale av kritiske og strategiske råmaterialer innen 2030. Gjennom den nye administrasjonen i USA eskalerte det globale racet etter kritiske mineraler.

Mineralutvinning er en global industri, men geografisk spredt og kan ofte omtales som distriktsnæring. Resirkulering og utnyttelse av avgangsmasser er avgjørende, men kan bare dekke en begrenset del av behovet. Mineralutvinning gir muligheten til verdiskaping og sysselsetting, og bidrar med essensielle råstoffer som er nødvendige for å lage produkter og tjenester for det digitaliserte lavutslippssamfunnet. Samtidig medfører mineralaktivitet også belastning på natur, miljø og forutsetninger for å bo og drive annen virksomhet, og der av potensielle konflikter om arealutnyttelse og sameksistens. Spesielt er forholdet til urbefolkning og reindrifta viktig. Norge har også en sterk prosessindustri som vil kunne dra nytte av flere av de råstoffene som i framtiden kan utvinnes fra våre norske forekomster, samt spille en viktig rolle i en europeisk verdikjede.

Hvilke tiltak er relevante?

Problemstillingene er komplekse, og vil derfor kreve sammensatte tiltak av tematisk, faglig og aktørmessig bredde; grunnforskning, anvendt forskning, innovasjon og involvere forskningsorganisasjoner, ulike offentlige aktører og industri. En industri som skal være blant verdens mest bærekraftige mineralindustrier, krever forskning på alternative, klimanøytrale og miljøvennlige løsninger langs hele verdikjeden. Det vil også være særskilt behov for forskning på temaer som angår virkninger på natur og miljø, lokalsamfunn og urfolks rettigheter. Forskningsrådet svarte på NFDs oppdrag om anbefalinger om FoU-satsning for landbaserte mineraler i juni 2025, med en inngående analyse av problemstillingen og konkrete forslag om tiltak:

- En rette FoU-satsning, og som dimensjoneres for signifikant, langsiktig vekst.
- Virkemiddelbruk må tilpasses kunnskapsutfordringene og aktørenes FoU-modenhet.
- Koordinering for å sikre helhetlig oppfølging av mineral-området på nasjonalt nivå.
- FoU-satsingen må komme i tillegg forpliktelser og potensialer i EUS Partnership on raw materials for the green and digital transition.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Hvordan best oppnå "license to operate" for nye og etablerte mineralprosjekter i Norge?

Norges rolle i en EU-sammenheng, som leverandør av råmaterialer gitt at Norge sitter på potensielt store forekomster av kritiske og strategiske råmaterialer⁵⁶. En allerede sterk norsk prosessindustri kan ta posisjon høyere opp i verdikjeden gjennom å bygge nye verdikjeder basert på norske mineralforekomster. På den måten kan en større del av verdiskapningen skje hjemme i Norge.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Anbefalingene i arbeidet med FoU-satsning omfatter seks kunnskapskrevende felt, blant annet kartlegging av mineralsystemer, ressursutnyttelse og overskuddsmasser, teknologi for gruvedrift/oppredning, sumvirkninger på natur og naturmangfold, kompetanseheving for offentlig sektor og deponiløsninger.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Forslaget vil understøtte målet i mineralstrategien om at «Norge skal bli verdens mest bærekraftige mineralnasjon og en stabil leverandør av kritiske mineraler til egne, EU og alliertes verdikjeder». Tiltakene vil bidra til grønn næringsutvikling og følge opp regjeringens og EUs ambisjoner på mineralområdet; bærekraftig forvaltning og produksjon av ressursene og styrket konkurranseevne. Økt satsning på FoU vil også lede til flere og sterkere relevante forskningsmiljøer som kan hevde seg

⁵⁴ – [Norge skal utvikle verdens mest bærekraftige mineralnæring - regjeringen.no](https://regjeringen.no)

⁵⁵ [European Critical Raw Materials Act \(europa.eu\)](https://europa.eu)

⁵⁶ NGU rapport 2023-0021: Oversikt over kritiske metaller og mineraler i Norge

internasjonalt. På grunn av Norges unike mineralressurser og eksportmuligheter, vil satsingen også ha betydning for EU, USA eller andre markeder gjennom etablerte og framtidige industripartnerskap.

Det er avgjørende at innsatsen kan medvirke til helhetlig forvaltning på naturens premisser, og framskaffe god og oppdatert kunnskap om lokalbefolkningens forståelse for avveiningene.

Kritiske råmaterialer er en essensiell del av den globale omstillingen. Dersom ingen tiltak iverksettes, vil FoU-innsatsen videreføres gjennom de brede ordningene, noe som har vist seg å gi en fragmentert portefølje av prosjekter utilstrekkelig for å kunne bidra til omstillingsbehovene.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

- Samspillet mellom relevante aktører
- Målrettet FoU-innsats
- Tett dialog og samarbeid med nordiske og EU strategier og forskningsprogrammer

Finansiering

Det foreslås en vekst på minimum 50 mill. kroner, og en oppfølging i tråd med våre anbefalinger om FoU-satsing, finansiert av NFD, og i tillegg til forpliktelsene mot EUs Partnership på mineraler.

Kunnskapsbehov identifisert i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Hva er problemet og hva skal vi oppnå?

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport⁵⁷ dokumenterer alvorlige følger av den statlige forskningspolitikken overfor samer, kvener/norskfinnere og skogfinnere, deriblant marginalisering, tap av språk, identitet og kultur, svekket tillit til myndighetene og redusert livskvalitet for de nevnte gruppene. Det er et stort kunnskapsunderskudd om konsekvensene av fornorskningspolitikken. Dette gjelder både historiske og nåværende forhold, og omfatter bl.a. språk, kultur, samfunnsliv, helse og sosio-økonomisk utvikling. I tillegg har den nye geopolitiske situasjonen og økt strategisk interesse for Nordområdene, endret rollen til Nordområdene og dermed urfolks og nasjonale minoriteters rolle i samfunnsberedskap, ressursforvaltning og internasjonalt samarbeid.

Tiltak for å rette opp forskningspolitikken har i stor grad vært utilstrekkelige, både når det gjelder kartlegging av konsekvenser og tiltak. Det er i tillegg store kunnskapshull om forhold som sannhets- og forsoningskommisjonen tar opp. Manglende inkluderingen av kvenske/norskfinske og skogfinske perspektiver i kunnskapsutviklingen har forsterket dette ytterligere. Dersom kunnskapsbehovet ikke følges opp, står man i fare for at forsoningsprosessen stagnerer, og at tilliten til myndighetene blir svekket ytterligere. Tap av språk, identitet, kultur og tradisjonell kunnskap, og samfunns- og næringsutvikling i de berørte områdene hemmes. Samtidig risikerer Norge å ikke oppfylle sine forpliktelser i henhold til Grunnloven og internasjonale konvensjoner⁵⁸. Dette øker behovet for mer kunnskap om urfolk og nasjonale minoriteter, også som kunnskapsgrunnlag for politikk- og samfunnsutvikling.

Satsningsforslaget har som overordnet mål å styrke kunnskapsgrunnlaget og revitalisere samfunnsutviklingen i samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske miljøer, noe som skal danne et grunnlag for forsoning, rettferdighet og bærekraftig utvikling. Satsingen vil på den måten bidra til å gjøre det mulig for staten å følge opp anbefalingene fra rapporten på en kunnskapsbasert måte.

Effektmålene omhandler økt og bredt kunnskap om fornorskningspolitikken konsekvenser og dagens utfordringer, styrket forskning og innovasjon basert på urfolks og nasjonale minoriteters egne behov

⁵⁷ stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2022-2023/dok19-202223.pdf

⁵⁸ I § 108 i Grunnloven står det at de statlige myndighetene har ansvaret for å sikre at det samiske folket, som urfolk, kan bevare og videreutvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Norge har også tilsluttet seg ulike konvensjoner og avtaler vedr. nasjonale minoriteter, som Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og Minoritetsspråkpakten.

og perspektiver, samt bedre beslutningsgrunnlag for offentlige myndigheter på alle nivåer. Satsingen vil også bidra til å styrke kompetanse i det norske samfunnet for å arbeide med urfolks- og minoritetsspørsmål på en inkluderende og bærekraftig måte.

Initiativet er i tråd med Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032, og vil støtte opp under sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft, samt fremme både norsk og samisk forskning.

Hvilke tiltak er relevante?

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport har bred samfunnsrelevans, særlig innen kultur, helse, utdanning, levekår og offentlig forvaltning. For å kunne iverksette de foreslåtte tiltakene på en effektiv og varig måte, er det nødvendig med omfattende kunnskapsoppbygging på tvers av fag, tema og sektorer. Dette vil styrke forskningskvaliteten nasjonalt og internasjonalt, fremme innovasjon og bidra til økt forståelse for politiske, forvaltningsmessige og næringsrelaterte spørsmål – til fordel for både minoritetsgruppene og majoritetssamfunnet.

Tiltak som bør prioriteres:

- *Styrking av språk- og kulturforskning:* For å hindre ytterligere tap av samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk språk og kultur, må forskningen på disse feltene styrkes. Det kreves oppbygging/mobilisering av relevante fagmiljøer og støtte til prosjekter som bidrar til revitalisering.
- *Forskning på tradisjonell kunnskap:* Finansiering av forskning som integrerer tradisjonell kunnskap for å sikre bærekraftige samfunnsutviklingsmodeller på gruppenes egne premisser, og for å gjenopprette tapte innsikter i natur- og samfunnsforståelse er nødvendig.
- *Helseforskning og kultursensitive helsetjenester:* Økte ressurser må rettes mot helseforskning som fokuserer på psykiske og sosiale konsekvenser av fornorskningspolitikken, og det må utvikles kultursensitive helsetjenester tilpasset urfolk og nasjonale minoriteter.
- *Forskning på klima, miljø og tradisjonelle næringer:* Særlig samiske og andre minoritetssamfunn i nord står overfor akutte miljøtrusler som påvirker helse, livskvalitet, naturressurser og økonomi. Tverrfaglig forskning må styrkes for å møte utfordringer knyttet til klimaendringer, biologisk mangfold, arealforvaltning og bærekraftig utvikling av næringer slik som reindrift, fiske og landbruk.
- *Innovasjon og entreprenørskap:* Det trengs mer forskning på, og tilrettelegging, av nye muligheter innen bærekraftig næringsutvikling i minoritetssamfunn, med fokus på lokal verdiskaping og integrering av tradisjonell kunnskap.

Til sammen utgjør disse tiltakene en helhetlig kunnskapsstrategi som legger til rette for forsoning, rettighetsforståelse og bærekraftig samfunnsutvikling. Videre vil økt forskningsfinansiering og målrettet implementering signalisere en anerkjennelse av historisk urett og styrke tilliten mellom minoritetsgruppene og staten.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Tiltakene reiser prinsipielle spørsmål knyttet til forskningsetikk, medvirkning fra urfolk og nasjonale minoriteter, samt rettighetsbaserte forhold. Tidligere forskning på samiske, kvenske/norskfinske og skogfinske forhold har ofte utelatt lokale perspektiver og bidratt til stigmatisering. Framtidig forskning må derfor bygge på likeverdig samskaping og aktiv deltakelse fra berørte grupper, i tråd med forskningsetiske og urfolksrettede retningslinjer. Makt og ansvar i forbindelse med kunnskapsproduksjon må også adresseres da reell endring forutsetter at berørte grupper får innflytelse over forskningsprioriteringer og beslutninger.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport viser de langvarige konsekvensene av fornorskningspolitikken overfor samer, kvener og skogfinner – særlig tap av språk, kultur og identitet. For å bidra til anerkjennelse av historisk urett, forsoning og inkluderende samfunnsutvikling anbefales følgende tiltak:

- *Styrket tverrfaglig forskning:* Økt støtte til forskning som kombinerer humaniora, samfunns- og naturvitenskap for å belyse språk, helse, historie og rettigheter.
- *Kunnskapsformidling og implementering:* Forskning må tas i bruk i praksisfelt som utdanning og helse for å redusere ulikhet og fremme inkludering.
- *Bevaring av språk og kultur:* Dokumentasjon og revitalisering styrker identitet og motvirker effektene av tidligere undertrykkelse.
- *Rettighetsforskning:* Innsikt i juridiske og politiske rettigheter gir bedre beslutningsgrunnlag og fremmer rettferdig forvaltning.
- *Informasjon til majoritetsbefolkningen:* Utdanning og formidling kan redusere fordommer og fremme respekt for mangfold.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Tiltakene for å styrke forskning og kunnskapsoppbygging om samiske, kvenske og skogfinske forhold har både kortsiktige og langsiktige virkninger, og de berører en rekke aktører i samfunnet.

Positive virkninger: En av de viktigste fordelene er at tiltakene legger til rette for mer forskning av høy kvalitet, spesielt tverrfaglig forskning innen klima, miljø, helse og bærekraft. Dette gir et bedre kunnskapsgrunnlag for politikkutforming og utvikling i urfolks- og minoritetssamfunn. I tillegg fører økt forståelse for språk, kultur og historie til styrket identitet og tilhørighet hos de berørte gruppene. Når denne kunnskapen blir innlemmet i utdanningssystemet, kan det bidra til å motvirke fordommer og fremme respekt og mangfold i samfunnet som helhet.

Varighet: Effekten av tiltakene vurderes som langsiktig da de bidrar til vedvarende kompetanse- og kunnskapsutvikling, og har potensial til å skape varige samfunnsendringer. Spesielt gjennom utdanningssystemet og offentlig sektor kan dette også føre til økt forståelse for rettigheter og større sosial inkludering.

Negative virkninger: Tiltakene kan føre til enkelte utfordringer. Økt fokus på minoriteters identitet og rettigheter kan skape spenninger mellom majoritetsbefolkningen og minoritetsgruppene, i tillegg kan spørsmål om identitet kan komme til å vekke konflikt eller føre til usikkerhet innad i enkelte miljøer. Tiltakene er også knyttet til økonomiske kostnader som kan, uten tilstrekkelig oppfølging i verste fall, fremstå som symbolpolitikk.

Det antas likevel at de langsiktige fordelene ved økt kunnskap og inkludering veier tyngre enn de kortsiktige utfordringene. Disse utfordringene kan i stor grad håndteres gjennom god planlegging, bred involvering og en åpen dialog med de berørte gruppene.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å lykkes med å bygge opp og styrke kunnskapen om samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur- og samfunnsutvikling, må flere grunnleggende forutsetninger være på plass. Sentralt er styrking av forskningskapasitet og kompetanse, særlig når det gjelder kvenske/norskfinske og skogfinske forhold, er det i dag betydelige mangler. Samtidig er det avgjørende å opprettholde og videreutvikle den eksisterende og sterke kompetansen som finnes innen samisk forskning, hvor norske fagmiljøer allerede markerer seg både nasjonalt og internasjonalt, blant annet gjennom deltakelse i Horisont Europa.

En vellykket forskningsinnsats forutsetter videre at arbeidet gjennomføres med kulturell sensitivitet og respekt for de berørte gruppenes verdier, tradisjoner og egne perspektiver. Forskningsetikk må stå sentralt i arbeidet, særlig når det gjelder urfolks- og minoritetsforskning, hvor historiske erfaringer og makt-ubalansen mellom forskere og samfunnene de forsker på, kan påvirke tillit og legitimitet.

I tillegg kreves det økte økonomiske ressurser for å vedlikeholde og utvikle kompetansen og kapasiteten i fagmiljøene. Tilgang til relevante data, historiske kilder og samfunnsintern kunnskap er også en viktig forutsetning for å sikre faglig kvalitet og treffsikkerhet i forskningen. For at tiltakene skal ha en varig og positiv effekt, bør forskningsprosjektene være langsiktige og målrettede. Det er

samtidig svært viktig at forskningsresultatene ikke bare holdes innad i akademiske miljøer, men at de også tilgjengeliggjøres og formidles på en måte til de samfunnene forskningen gjelder, slik at kunnskapen kan bidra til lokal utvikling, forståelse og forsoning.

Finansiering

Det foreslås en satsing på 50 mill. kroner finansiert av Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) med 25 mill. kroner, og Kunnskapsdepartementet (KD) med 25 mill. kroner, hvorav 13,5 mill. kroner prioriteres innenfor tilsagnsrammen. Det trengs dermed en økning i tilsagnsrammen på 21,5 mill. kroner fra KDD og 15 mill. kroner fra KD. Dette vil bidra til å imøtekomme noe av det store kunnskapsbehovet som Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport peker på, samt bidra til at Regjeringen ivaretar sine forpliktelser innenfor de nevnte områdene på en bedre måte. For en videre opptrapping vil andre aktuelle finansierende departementet være Klima og miljødepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet.

Dagens innsats er lav: 13,5 mill. kroner til samisk forskning (10 mill. fra KD, 3,5 mill. kr fra KDD), og under 2 mill. til nasjonale minoriteter. Dette gir ikke rom for nødvendig langsiktig og tverrsektoriell kunnskapsbygging som er viktig for forsoning og inkludering av samiske, kvenske og skogfinske grupper – og som også har overføringsverdi til andre minoriteter og utsatte grupper. Forutsigbar finansiering er avgjørende for varig endring.

Likestilling, ikke-diskriminering og mangfold

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Like rettigheter og like muligheter til å delta på alle samfunnsarenaer er en forutsetning for demokratiet og bidrar til å bygge tillit i samfunnet. En kunnskapsoppsummering gjennomført av NIFU⁵⁹ viser at diskriminering kan ha ulike negative konsekvenser for både individer og for samfunnet som helhet. Det kan påvirke helse, deltakelse i utdanning og tilknytning til arbeids- og boligmarkedet. Det kan ha sammenheng med lavere lønn, dårligere arbeidsbetingelser, svekket arbeidsmiljø og arbeidsledighet. Det er forventet at endringer i befolkningens alderssammensetning vil øke behovet for arbeidskraft framover, og å få til høy yrkesdeltakelse er viktig⁶⁰. Diskriminering kan være en barriere for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Diskriminering kan også påvirke selvtilit og motivasjon for læring negativt og føre til nedsatt psykisk og fysisk helse.

I en ny verdenssituasjon der forskning på likestilling, ikke-diskriminering og mangfold er truet i mange land og tiltak for å sikre likestilling utvikles, er behovet for kunnskap desto viktigere. I USA vil mange forskningsprosjekter som omhandler eller bruker ord knyttet til mangfold, likestilling og inkludering miste finansiering. Det styrker betydningen av en sterk nasjonal satsing på forskning på likestilling, ikke-diskriminering og mangfold i Norge.

For å jobbe aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering kreves det et godt og omfattende kunnskapsgrunnlag, data, statistikk og analyser om utfordringer og behov blant ulike grupper. Målet for satsingen er å styrke kunnskapsgrunnlaget og inkludere likestillings- og diskrimineringsperspektiv i større grad i analyser og kunnskapsinnhenting for å oppnå nasjonale politiske mål og bygge et sterkt demokrati og bærekraftig samfunn i årene fremover. En bred og koordinert FoU-satsing er nødvendig for å bidra til ny kunnskap for en helhetlig og sammenhengende likestillingspolitikk, og er avgjørende for at regjeringens ambisjoner om en samlet nasjonal innsats for å løse viktige utfordringer på likestillingsfeltet⁶¹ skal nås.

⁵⁹ Wollscheid, S., Lynnebakke, B., Fossum, L. W., & Bergene, A. C. (2021). Konsekvenser av rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn: En kunnskapsoversikt.

⁶⁰ [Meld. St. 33 \(2023–2024\) - regjeringen.no](#) En forsterket arbeidslinje - flere i jobb og færre på trygd

⁶¹ [Strategi for likestilling mellom kvinner og menn 2025-2030.](#)

Hvilke tiltak er relevante?

Likestilling og ikke-diskriminering er et stort og bredt fagfelt, med forskning knyttet til mange ulike diskrimineringsgrunnlag og samfunnssektorer. Flere kunnskapsoversikter og kartlegginger⁶² viser at likestillings- og diskrimineringsforskning er svært fragmentert og at det er gjort svært lite forskning som kobler ulike diskrimineringsgrunnlag og på tvers av ulike likestillingsutfordringer sammen på en måte som gir et helhetlig perspektiv.

Forskning på likestilling og ikke-diskriminering går i stor grad på tvers av tradisjonelle sektorinndelinger. Det kreves derfor en målrettet og helhetlig satsing på tvers av sektorer som skal gi ny kunnskap om tverrsektorielle samfunnsutfordringer knyttet til likestilling og ikke-diskriminering.

I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning løftes likestilling og mangfold frem som prioriterte områder for forskning, og regjeringen vil prioritere å «utarbeide og gjennomføre en tverrsektoriell FoU-strategi for å styrke kunnskapsgrunnlaget for likestillings-, ikke-diskriminerings- og mangfoldsinnsatsen».

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Utvikling av ny kunnskap på områder som involverer minoriteter og sårbare grupper kan medføre forskningsetiske problemstillinger, for eksempel knyttet til brukerinvolvering. En overordnet problemstilling kan være at identifikasjon av forskningsbehov, og beslutninger om hvilke områder innenfor likestilling og ikke-diskriminering om bør prioriteres, vil ha etiske implikasjoner og berøre utsatte grupper.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet forslår å etablere en målrettet og helhetlig satsing som går på tvers av tradisjonelle sektorinndelinger og involverer flere departementer.

Konkret forslås det at satsingen tar sikte på å

- øke forskningskapasiteten når det gjelder hele bredden av diskrimineringsgrunnlagene som loven dekker, og eventuelle samspill mellom disse
- videreutvikle forskningen særlig på områder og temaer som blir løftet fram som prioriteringer i tverrsektoriell FoU-strategi
- styrke norske miljøers muligheter til å nå opp i internasjonale utlysninger, i tråd med målet om å mobilisere til internasjonalt samarbeid og deltakelse i Horisont Europa

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En målrettet innsats på dette feltet vil bidra til økt kunnskap og et bedre kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling og tjenesteutvikling. På sikt vil dette kunne føre til bedre inkludering og mindre utenforskap, bredere deltakelse i samfunnsliv og politikk og i overordnet perspektiv et mer demokratisk, likestilt og sosialt bærekraftig samfunn. Rekrutteringen til likestillings-, ikke-diskriminerings og mangfoldsforskningen i Norge vil bli styrket. Fornøyelse, høy kvalitet og større bredde i forskningen vil være viktige forutsetninger for å utvikle mer og bedre kunnskap om likestilling og mangfold, både nasjonalt og internasjonalt. Satsingen vil også øke norske miljøers muligheter til å nå opp i internasjonale utlysninger, i tråd med målet om å mobilisere til internasjonalt samarbeid og deltakelse i Horisont Europa.

⁶² Aksnes, D. W., Bergene, A. C., Fossum, L. W. og Wollscheid, S. (2021). Nordisk forskning om diskriminering, trakassering og likestilling: En forenklet kunnskapsoversikt. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning NIFU 2021:14. Oslo: NIFU; Wollscheid, S.; Alne, R., Bergene, A.C., Karlstrøm, H. & Fossum, L.W. (2022). Effekter av rasisme og diskriminering i arbeidslivet. En kunnskapsoversikt. NIFU-rapport 2022-20. Oslo: NIFU; Wollscheid, S., Lynnebakke, Fossum, W.L. & Bergene (2021). Konsekvenser av rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet, religion og livssyn – En kunnskapsoversikt. Rapport 2021:22. Oslo: NIFU.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det er god kapasitet i sektoren til å nyttiggjøre seg vekst. Samtidig er det potensial for langt større grad av brukerinvolvering i kunnskapsutviklingen. Forskingen må ses i internasjonal sammenheng, og det må tilrettelegges for gode internasjonale nettverk og samarbeid.

Finansiering

Dersom Regjeringene skal nå målsetningene om å styrke kunnskapsgrunnlaget for likestillings- og ikke-diskriminering innenfor bredden av diskrimineringsgrunnlagene, er det nødvendig med en tydelig vekst. Det er ikke målrettede midler til dette feltet i dag, og en omprioritering innenfor dagens rammer vil føre til at andre områder innenfor departementets sektoransvar ikke følges opp gjennom målrettet innsats. I 2027 foreslås det 20 mill. kroner til tiltaket i vekst fra Kultur- og likestillingsdepartementet.

Mat- og landbruksteknologi for økt og bærekraftig matproduksjon

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norsk matproduksjon står overfor en rekke alvorlige og komplekse utfordringer. Klimaendringer, tap av biologisk mangfold, lav selvforsyningsgrad, økende befolkningsvekst og press på naturressurser krever en omstilling i hvordan vi produserer, foredler og forbraker mat. Samtidig svekkes det norske landbrukets konkurransekraft uten økt innovasjon og teknologisk utvikling. Dagens investeringer i forskning og utvikling er ikke tilstrekkelige til å møte behovet for omstilling til et mer bærekraftig og robust matsystem. Norge har betydelig kompetanse innen mat- og landbruksteknologi, men trenger en helhetlig og målrettet satsing for å realisere potensialet.

Den nye geopolitiske virkeligheten gjør at vi må tenke nytt om mat, slik St. Meld 9 (2024–2025) Totalberedskapsmeldingen stadfester. Import av mat og innsatsfaktorer fra land i krig og i konflikt eller fra de som allerede er hardt rammet av klimaendringene, svekker de globale mat-verdikjedene som igjen påvirker oss og våre muligheter for å importere mat og innsatsfaktorer for norsk matproduksjon. Vi må i fremtiden kanskje forberede oss på å håndtere krisescenarier eller til og med krigsscenarioer, hvor maten vi spiser i Norge utelukkende må komme fra norske ressurser.

Forskning på mat- og landbruksteknologi er essensielt for å sikre fremtidens matforsyning, redusere miljøpåvirkning og fremme klimaomstilling samt verdiskaping i distriktene. Teknologi og digitalisering kan akselerere landbruket og styrke matproduksjonen. For å gjøre norsk mat og landbruk mer konkurransedyktig og innovativt, er det nødvendig med teknologisk satsing. Moderne utstyr, forskningsfasiliteter og kunnskap om utviklingen på feltet er nødvendig hvis Norge skal lykkes. Stortingsmelding Meld. St. 15 (2024–2025) Droner og ny luftmobilitet trekker fram en rekke bruksområder med nytte for jordbruk, skogbruk og reindrift. I Regjeringens strategi for økt selvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket, Meld. St. 11 (2023-2024), står det blant annet at kunnskapsutvikling og ny teknologi er avgjørende for å øke planteproduksjonen i Norge. Videre påpekes det også at "teknologi, forskningsbasert og praktisk agronomisk kunnskap" blir viktigere i et skiftende klima. I matproduksjonen trenger vi teknologi til å utnytte råstoff bedre, effektivisere produksjonen og sikre at maten er trygg samt holder høy kvalitet. I Draghi-rapporten vektlegges forskning og utviklingsarbeid i samarbeid med næringslivet som sentralt for å løfte forskning og innovasjon til kommersialisering og konkurransekraft. FNs bærekraftsmål peker på matsikkerhet, bærekraftig landbruk og klimaomstilling som sentrale mål for framtidens utvikling. OECD og EU har begge løftet frem behovet for "smart farming" og bioøkonomi som nødvendige satsingsområder for fremtiden. Norske forskningsinstitusjoner har dokumentert store muligheter for teknologisk innovasjon i norsk mat- og landbrukssektor. Rapporter fra Klimautvalget 2050, Landbrukets klimaplan og Regjeringens bioøkonomistrategi understreker at teknologi og forskning er avgjørende for å nå klimamål og samtidig sikre matproduksjon. Satsingen vil støtte opp under den kommende strategi for agrifoodtech som Stortinget har vedtatt at Regjeringen skal utarbeide.

- Hva er problemet?

Det norske markedet for mat- og landbruksteknologi er lite modent. For å nå landbrukets klimaplan er vi særlig avhengig at det blir utviklet landbruksteknologi som er tilpasset norsk klima, topografi og bruksstruktur. Dagens investeringer i mat- og landbruksforskning ligger under nivået som kreves for å utvikle banebrytende løsninger. Det finnes et potensial for bedre kobling mellom kunnskapsmiljøer og produsenter, og for mer tverrfaglig samarbeid og det er behov for å styrke utdanning og forskning for å sikre nødvendig kompetanse innen agro- og matteknologi. Vi har regulatoriske dilemmaer: Teknologiske nyvinninger som genredigering og dronebruk i åkeren, skogen og på reinbeite møter juridiske barrierer som må utredes og løses gjennom kunnskapsbasert politikk.

- Hva er årsaken(e) til problemet?

Landbruket blir påvirket av klimaendringer og står overfor store utfordringer. Fremover vil landbruket ha utfordringer knyttet til ekstremvær, tørke og økt forekomst av plante- og dyresykdommer som kan redusere produktiviteten. Økt nedbør vil vanskeliggjøre dyrkings- og innhøstingsforhold. Teknologibruk kan hjelpe, men er kostbart og avhengig av kompetanse. Foodtech kan redusere klimaavtrykket fra matproduksjon og -prosessering, bidra til mer presis ressursbruk (f.eks. gjødsel, vann, energi) og bedre utnyttelse av sidestrømmer og reduksjon av matsvinn gjennom bedre lagring, emballasje og Al-drevet logistikk, samt bedre sporbarhet og mattryggheten.

- Hvilke konsekvenser kan problemet ha?

Produkter fra norsk matindustri og landbruk kan tape i konkurransen mot importvarer, og matsvinnet fortsetter på samme nivå som nå, dårligere sporbarhet og utnyttelse av ressurser.

- Hvilke konkrete endringer og (del)mål vil realiseres gjennom dette satsingsforslaget?

En satsing på utvikling av mat- og landbruksteknologi vil styrke konkurransekraften til norsk mat og landbruk, bidra til reduserte klimagassutslipp og skape grunnlag for ny, grønn verdiskaping i Norge. Satsingen vil øke AI-kompetansen og utnytte potensialet i industrielle data, forbedre effektiviteten, bærekraften og innovasjonen i matindustrien. Digitalisering muliggjør innsamling, analyse og bruk av store mengder data til å bedre beslutningene i jordbruket og i matprosesseringen. Bruk av sensorer, droner, kunstig intelligens og automatisering kan effektivisere ressursbruk, forbedre avlinger og redusere behovet for sprøytemidler og kunstgjødsel. Riktig bruk av disse metodene kan føre til økt effektivitet og lavere miljøbelastning i jordbruket. Satsingen vil gi økt robusthet i matproduksjon. Ved å utvikle teknologi som reduserer utslipp, vannforbruk og energibruk, kan norsk matproduksjon bli mer miljøvennlig og klimatilpasset. Ny teknologi kan muliggjøre mer effektiv og lokal produksjon av både plante- og dyrebasert mat, uavhengig av importerte innsatsfaktorer. Satsingen kan fremme innovasjon innen mekanisering, roboter, sensorer, presisjonsteknologi, lagring, transport, kjølekjeder, og kvalitetssikring. Forskning kan bidra til nye produkter og verdikjeder. Vi kan få mer bærekraftig emballasje og bedre digitale matplattformer som gjennom AI bedrer personlig kosthold, reduserer matsvinn og letter matlevering. Fremskritt innen kunstig intelligens og droneteknologi kan føre til mer autonome operasjoner, noe som vil effektivisere og forenkle arbeidsprosesser i jordbruket og skogbruket og i reindriften. Satsingen vil bidra til å etablere kommersielle bedrifter som bruker banebrytende teknologier. Norsk kompetanse og teknologi innen bærekraftig matproduksjon har potensial for eksport og næringsutvikling, særlig i møte med globale utfordringer.

Hvilke tiltak er relevante?

Tverrfaglig og praksisnær forskning: Vi vil fremme prosjekter som kombinerer teknologi, agronomi, samfunnsfag og økonomi, med fokus på helhetlige løsninger. Øke støtte til brukerstyrt forskning, der bønder, skogbrukere og matprodusenter deltar i utvikling og utprøving av teknologiske løsninger.

Status på området nasjonalt, i EUs rammeprogram og internasjonalt

Til tross for høy kompetanse er det begrenset nasjonal satsing på agrifoodtech. Det finnes få dedikerte FoU-satsinger, og samarbeidet mellom forskning og næring kunne vært bedre. Dette fører til lavere innovasjonstakt og begrenset kommersialisering av nye teknologier. Vi har gode tradisjoner i Norge for tett samarbeid mellom næring og kunnskapsmiljøer. Det er en økning i klynger og bedrifter på agritech som kan bidra i videre utvikling. Vi har flere forskningsmiljøer på landbruks- og matteknologi. Bionova, opprettet i 2023, tilbyr støtte til klimavennlig teknologi, bioøkonomi og innovasjon i landbruket. EU tilbyr flere FoU-instrumenter innen mat- og landbruksteknologi og næringsrettede investeringer.

Omfang og profil av Forskningsrådets nåværende innsats

Forskningsrådet har i porteføljen på landbasert mat og bioressurser prosjekter med forskning og innovasjon på mat- og landbruksteknologi. Prosjektene er innen teknologi og naturvitenskap med fokus på utvikling og anvendelse av ny teknologi for å forbedre produksjonsprosesser og bærekraft, landbruks- og fiskerifag og omfatter forskning som støtter effektiv og bærekraftig matproduksjon. Videre er det prosjekter med vekt på samfunnsvitenskap som innebærer studier som undersøker samfunnsmessige aspekter ved matproduksjon og forbruk. Porteføljen har en orientering mot utfordringsdrevet og anvendt forskning, med mål om å utvikle løsninger som kan implementeres i praksis. Det er også en økende andel av prosjektene som er tverrfaglige, spesielt innen kompetanse- og samarbeidsprosjekter.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Samfunnsansvarlig teknologiutvikling vil stå sentralt.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler en satsing på agrifoodtech for nasjonal kunnskap og beredskap, for radikale teknologier og stor effekt, og for verdiskaping. Satsingen følger opp prioriteringer i LTP gjennom å fremme økt bærekraftig og forskningsdrevet innovasjon, omstilling og verdiskaping. Satsingen støtter kunnskapsutvikling der næring og forskningsmiljøer samarbeider og muliggjør næringslivsideer for demonstrasjon og utvikling. Den bidrar til å øke AI-kompetansen og kunnskapen om maskinlæring.

Tiltakene vil bidra til kapasitet innenfor nye og fremtidsrettede teknologier, særlig KI og genteknologi. Tiltakene vil koble aktører fra ulike fag, disipliner og teknologiområder. Tiltakene vil støtte opp under KI-milliarden for å forstå og håndtere KI, og digital sikkerhet og annen digital teknologi vil bli vektlagt. Ansvarlige forsknings- og innovasjonsprosesser vil ha en plass i tiltakene.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De foreslåtte tiltakene vil videreutvikle og styrke norske utdannings- og forskningsmiljøer innen AgFoodTech. Dette er avgjørende for å utdanne kandidater og forskere med tverrfaglig kompetanse som er sterkt etterspurt i arbeidslivet, og for å bidra til verdiskaping i hele bredden av offentlig og privat sektor – fra primærnæringene til høyteknologisk matindustri. Sterke fagmiljøer innen AgFoodTech – i akademien, næringsliv og offentlig forvaltning – er en forutsetning for at Norge skal kunne delta i internasjonale forsknings- og innovasjonssamarbeid, posisjonere seg i globale verdikjeder og sikre matsikkerhet, bærekraft og beredskap i en mer uforutsigbar verden. Teknologisk kompetanse og kapasitet på tvers av sektorer er også nødvendig for å møte nasjonale mål knyttet til forsyningssikkerhet, klima og beredskap. Tiltakene vil fremme tverrfaglig og transdisiplinært samarbeid mellom teknologi, biologi, samfunnsfag og økonomi – som er avgjørende for utvikling av ansvarlig teknologi og kunnskapsbasert politikk. De vil også styrke evnen til å forstå og håndtere de samfunnsmessige konsekvensene av ny teknologi, inkludert utilsiktede eller uønskede effekter. Etikk, bærekraft og samfunnsansvar vil derfor være integrerte deler av utviklingsarbeidet.

På lengre sikt vil tiltakene kunne bidra til et mer effektivt, bærekraftig og teknologisk avansert mat- og landbrukssystem, med økt innovasjon, bedre ressursutnyttelse, lavere klimaavtrykk, sterkere konkurransekraft og høyere tillit i befolkningen til teknologiske løsninger og vitenskapelig kunnskap.

De forventede effektene bygger på erfaringer fra tidligere satsinger på teknologi og innovasjon i landbruk og matsektor, nasjonalt og internasjonalt. De forventede effektene bygger på erfaringer fra tidligere mat- og landbrukssatsinger i regi av Forskningsrådet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Forskningsrådet erfarer at det er god kapasitet i FoU-miljøene til å ha nytte av den foreslåtte satsingen. Forslaget er i tråd med dialogen Forskningsrådet har med Landbruks- og matdepartementet om prioriterte forskningsområder.

Et godt samarbeid og bra kapasitet også i virkemiddelapparatet for øvrig, spesielt Innovasjon Norge og SIVA, er sentralt for å kunne støtte kunnskapsutviklingen videre etter forsknings- og utviklingsfasen og tidlig innovasjon.

Finansiering

Forskningsrådet foreslår en vekst på 25 millioner kroner over Landbruks- og matdepartementet. Satsingen vil delvis finansieres gjennom en omprioritering fra forskning på sammenhenger mellom mat, miljø, klima og folkehelse med 10 mill. kroner og delvis gjennom en vekst på 15 mill. kroner over Landbruks- og matdepartementet. Forskningsrådet vil ikke, eller kun delvis, prioritere satsingen uten vekst fra LMD.

Migrasjon- og integrering i et globalt perspektiv

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Migrasjon gir viktige muligheter for migranter og samfunn i det globale sør, samtidig som det skaper både utfordringer og muligheter for utviklede land og deres velferdsstater. I lys av klimaendringer, økte restriksjoner på migrasjon i andre utviklede land, samt demografiske endringer i Norge, reiser dette spørsmål om hvordan migrasjon kan håndteres på en måte som er rettferdig, effektiv og politisk gjennomførbar. En styrket innsats på forskning om hele migrasjonskomplekset, fra årsaker og lokale effekter, til regulering, grensekontroll og integrering, vil styrke kunnskapsgrunnlaget for norsk innvandringspolitikk og forvaltning.

De siste årene har Norge hatt en historisk høy ankomst av flyktninger, de fleste fra Ukraina. I 2025 var det bosatt 333 500 personer med flykningsbakgrunn, en økning på 88 800 personer fra 2022 (1). Denne innvandringen tilfører Norge arbeidskraft, verdiskapning og kulturelt mangfold, og i 2025 var andelen innvandrere i befolkningen økt med 0.5 % til 17,3 prosent (2). Mange flyktninger og innvandrere sliter imidlertid med å etablere seg på lik linje med resten av befolkningen. Innvandrere har lavere sysselsetting (67,7 % mot 76,7 %), noe som sammen med språkbarrierer, helseforskjeller, diskriminering og utenforskap gjør migrasjon- og integrering til en kompleks samfunnsutfordring (3). Den norske velferdsmodellen utfordres ved lav arbeidsdeltakelse, fattigdomsrisiko og økt press på tilbud og tjenester som skole, helse, bolig og velferd.

Faktorer som arbeidsledighet, utenforskap, dårlig økonomi og levekår og negativ sosial kontroll er kjente barrierer for integrering. Til tross for at flere flyktninger og innvandrere har høy utdanning, jobber mange under sitt kvalifikasjonsnivå, blant annet grunnet språkkrav, manglende godkjent utdanning og svake nettverk (ibid). Innvandrere eier også sjeldent egen bolig og bor trangere og opplever diskriminering på boligmarkedet (ibid). Migrasjon og integrering er en vedvarende samfunnsutfordring og det er viktig å finne gode langsiktige løsninger for fremtidens Norge.

Økt migrasjon i fremtiden vil også kunne sette ytterligere press på den norske velferdsmodellen, av hensyn til blant annet ressursfordeling, behovet for tilgjengelige tjenester og deltakelse i utdanning og arbeid, med økende utfordringer knyttet til diskriminering og utenforskap. Det er behov for mer kunnskap og kompetanse om hvordan det norske samfunnet skal møte store uregulerte migrasjonsstrømmer, og få til rask integrering av migranter med krav på beskyttelse. Økt kunnskap på feltet vil styrke Norges evne til å løse både dagens utfordringer - og nye i en mulig fremtidig flykningskrise.

Migrasjon- og integrering henger tett sammen og kunnskap på begge områdene, men også kunnskap om hvordan områdene henger sammen, er viktig. For å få nødvendig kompetanse og kapasitet på feltet fremover er det behov for en *helhetlig tilnærming* til forskning om *hele migrasjonskjeden*. Fra beslutning om migrasjon og forhold i avsenderland, grensekontroll med regelverk og internasjonale avtaler, til møte med asyl og mottakssystemet og inkludering og deltakelse i samfunnet.

Juridisk står komplekse spørsmål om rettigheter, retur og asylbehandling, og hvordan Norge håndterer dilemmaer knyttet til internasjonale forpliktelser og nasjonale interesser. En ny stor migrasjonsbølge vil medføre økte offentlige utgifter, særlig knyttet til mottak, boliger og grunnleggende helsetjenester for kommunene. Press på disse velferdsordningene kan bidra til frustrasjon i befolkningen, som igjen kan føre til fremmedfrykt og negative holdninger til innvandrere. IMDi integreringsbarometer viser at en økende andel opplever innvandring som en kilde til utrygghet (4). Slike oppfatninger kan føre til økt polarisering. Det er i dag fortsatt et flertall i Norge som uttrykker positive heller enn negative holdninger til innvandring, integrering og mangfold, men holdningene varierer mellom ulike deler av den norske befolkningen (ibid). Forskning på migrasjon- og integrering er kritisk for kunnskapsbasert politikk og effektive tiltak, og for en opplyst offentlige samtale og for å motvirke fremmedfrykt og polarisering.

Hvilke tiltak er relevante?

Migrasjon er et komplekst felt i konstant endring, og store migrasjonsstrømmer utgjør en betydelig utfordring både for den enkelte migrant, for avsenderland og for mottakerland. Integrering varierer fra person til person, og påvirkes av både individuelle og samfunnsmessige forhold. Vellykket integrering av flyktninger og innvandrere krever introduksjonsprogram og språkopplæring, samt politikk knyttet til arbeidsmarked, velferd, inkludering og arbeidsmiljø (5). For å møte de komplekse utfordringene på feltet, foreslås det å prioritere tiltak som bygger et solid kunnskapsgrunnlag og som kan styrke forvaltningens evne til å utvikle og gjennomføre effektiv politikk og praksis. Dette innebærer blant annet:

- Bedre samordning mellom virkemiddelaktørene, gjennom styrket samarbeid mellom forskningsmiljøer, sammen med IMDi, UDI, UNE, POD, NAV, Bufdir, Nokut m.fl., for å sikre kunnskapsbaserte, helhetlige og effektive tiltak på tvers av sektorer
- Bedre utnyttelse av eksisterende data og statistikk i forskning og politikkutforming
- Utprøve og evaluere tiltak, for eksempel gjennom randomiserte kontrollerte studier, slik at ressursene kan brukes på tiltak som faktisk virker
- Heve kompetansen i tjenestene, ved å bidra til at fremtidens fagpersoner har nødvendig kunnskap og kompetanse til å møte ulike behov

For å få til en *helhetlig*, målrettet og effektiv migrasjons- og integreringspolitikk er det altså behov for et felles kunnskapsgrunnlag for *hele migrasjonskjeden*. Forskningsrådet anbefaler derfor å etablere nasjonale forskningssentre. Et nasjonalt forskningssenter vil kunne samle ulike fagmiljøer og sentrale brukere av forskningen, herunder direktorater, etater, mv. Et senter vil videre kunne bidra til bedre samarbeid mellom profesjonene og fagområdene, og det kan forventes forskning på effekter av tiltak, kvantitativ forskning og bruk av stordata.

Forutsigbar finansiering er kritisk for forskningsmiljøenes evne til å bygge kompetanse og kapasitet, og levere god og relevant forskning. En felles satsing mellom JD, AID og UD vil muliggjøre forskningssentre som kan støtte opp under de tverrsektorielle kunnskapsbehovene på feltet, bidra til mer effektiv bruk av offentlige ressurser, bedre integrering og et mottakssystem som er rustet til å

håndtere fremtidige kriser. Resultatet av forskningen vil styrke utrednings-, analyse- og statistikk-kompetanse hos aktørene på feltet.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Det er ingen prinsipielle spørsmål knyttet til statsstøtteregelverket, men det er viktig å være oppmerksom på etiske problemstillinger knyttet til forskning på utsatte grupper og personer i sårbare situasjoner.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning vises det til at integreringspolitikken må understøttes av forskning som gir kunnskap om hva som virker og hvordan ulike innvandringsgrupper inkluderes i samfunnet. Kunnskapsbehovene er av en slik karakter at de krever både kortsiktig og langsiktig tverrfaglig forskning. For å bygge kompetanse og kunnskap som samler feltet er det nødvendig med langsiktig og forutsigbar finansiering. Dette kan gjøres gjennom en senteratsing. En senterordning med varighet på minst 5 år med mulig forlengelse og krav om aktivt samarbeid med relevante offentlige etater og virksomheter vil bygge nasjonal kompetanse. Et forskningssenter vil kunne samle de nasjonale kjernemiljøene for økt synergi, bygge fremragende forskningsmiljøer og samarbeid med de beste internasjonale miljøene. I tillegg til å heve nasjonal kompetanse, vil et senter være i god posisjon til å kunne konkurrere om ytterligere finansiering av prosjekter nasjonalt og internasjonalt, særlig gjennom Horisont Europa. Tverrsektoriell brukermedvirkning vil styrke forskningsmiljøenes kompetanse på kunnskapsbehov som ligger i og mellom sektorene.

Anbefalingen om forskningssentre bygger på en vurdering av at vi i dag har flere sterke fagmiljøer som er godt rustet for å bygge denne typen tverrfaglige, nasjonale og institusjonaliserte samarbeid. Senterets kompetansebygging vil videre styrkes gjennom samarbeid med brukere av forskningen. Målet for satsningen er å møte kunnskaps- og kompetansebehov for god og målrettet innvandrings- og integreringspolitikk, og effektive innvandrings- og integreringstiltak. Sentralt står behovet for å bygge tverrfaglige forskningsmiljøer som kan sammenligne data og analyser på tvers av ansvarsområdene til JD, AID og UD. Satsingen har også som mål å bidra til økt bruk av eksisterende data og statistikk i forskningen.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Hvis det ikke investeres i tverrfaglig forskning som bygger kunnskap om migrasjon og integrering på tvers av sektorer, risikerer vi fragmentert kunnskap og blindsoner. Ved å styrke det nasjonale kunnskapsgrunnlaget kan vi sikre mer målrettede og treffsikre tiltak for integrering av grupper med ulike behov, som igjen vil gi en mer effektiv bruk av offentlige ressurser. Dette er særlig viktig med tanke på fremtidige kriser, hvor et velfungerende mottakssystem og vår evne til å skalere tiltak etter behov vil være avgjørende for å håndtere større migrasjonsstrømmer. De positive virkningene av å etablere et tverrfaglig forskningssenter er langsiktig forskning for kunnskap, politikkutvikling og praksis i flere sektorer.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Norge har flere gode forskningsmiljøer på feltet. Forskningsrådet mottar mange gode søknader på migrasjons- og integreringsfelt, og antall gode prosjekter er langt høyere enn tilgjengelige midler. Sterke og modne miljøer betyr at senteratsingen kan komme raskt i gang og nyttiggjøres, blant annet gjennom opprettelse av samarbeid og kunnskapsutveksling mellom ulike relevante aktører. Det vil i senteret legges vekt på å stimulere til samarbeid på tvers av institusjoner, og økt samarbeid mellom UH-sektoren og instituttsektoren. Det vil også være et mål å få til forskningssamarbeid mellom forskere og sentrale brukere av forskningen, herunder direktorater, etater, mv.

Finansiering

JD og UD finansierer migrasjonsforskning som bidrar til kunnskap om utviklings- og migrasjonspolitik, asyl- og flyktningpolitikk, samt innvandringspolitikk. UD finansierer også forskning på humanitær hjelp. AID finansierer integreringsforskning, spesielt knyttet til velferds- og arbeidsfeltet, inkludering og deltakelse.

Forskning om hele migrasjonskjeden trenger nå en samlet kontinuitet og opptrapping over tid for å møte kunnskapsbehovene, og er derfor fremmet som et vekstforslag. Som tiltak foreslås det å opprette 1-2 forskningssentre med felles finansiering fra JD, AID og UD.

Det foreslås økt finansiering til *to forskningssentre* på ca. 10,5 mill. kroner per senter per år med varighet på minst 5 år med mulighet for forlengelse. Forskningssentrene foreslås finansiert gjennom:

- JD: 7 mill. kroner per år, hvorav alt er vekst.
- UD: 7 mill. kroner per år, hvorav alt er omprioritering.
- AID: 7 mill. kroner, hvorav alt er omprioritering.

Med dette vekstforslaget legger vi til grunn at dagens inntektsnivå fra departementene videreføres. Økt tildeling fra JD, og omprioritering fra AID og UD vil kunne finansiere to forskningssentre på ca. 10,5 mill. kroner per senter over 5 år.

Referanser

(1) SSB - Statistisk sentralbyrå (2025) *Nesten 90 000 flere bosatte flyktninger siden 2022* <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/personer-med-flyktningbakgrunn/artikler/nesten-90-000-flere-bosatte-flyktninger-siden-2022>

(2) SSB - Statistisk sentralbyrå (2025) *Fakta om innvandring* <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>

(3) SSB - Statistisk sentralbyrå (2025) *Sysselsettinga blant innvandrarar gjekk svakt ned i 2024* <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/sysselsetting-blant-innvandrere-registerbasert/artikler/sysselsettinga-blant-innvandrarar-gjekk-svakt-ned-i-2024>

(4) IMDi. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2025). *Sosial integrering Hvordan går det med integreringen i Norge? Status og utviklingstrekk 2025* <https://www.imdi.no/tall-og-fakta/tall-om-integreringen-i-norge/indikatorrapport-2025/sosial-integrering/>

(5) IMDi. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2024). *Hvordan går det med integreringen i Norge? Indikatorer, status og utviklingstrekk i 2024*. <https://www.imdi.no/tall-og-fakta/rapporter/2024/hvordan-gar-det-med-integreringen-i-norge-indikatorer-status-og-utviklingstrekk-i-2024/>

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge må rustes til å møte nåværende og framtidige behov for teknologi, teknologisk kompetanse, infrastruktur og teknologikunnskap for forsvar, sikkerhet, beredskap og totalforsvar, og for bærekraftig innovasjon og omstilling i næringsliv og offentlig sektor. Dyp nasjonal teknologiinnsikt og kapasitet er kritisk både for nasjonal sikkerhet, suverenitet og konkurransekraft, og en forutsetning for å få opp takten i det grønne, digitale skiftet.

Muliggjørende teknologier (MT) er brede, generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, jf. bio- og nevroteknologi, nano- og materialteknologi, sensor- og halvleder-teknologi, kunstig intelligens (KI), kvanteteknologi m.m. Hver for seg og sammen er disse pådrivere og muliggjørere for nye, grensesprengende teknologier, disruptive skifter, radikale innovasjoner og stor samfunns- og næringsutvikling. Forskningsrådets nylige evaluering av matematikk-, informatikk-

og teknologifagene viser til soliditet samlet sett, og er spesialisert og har særlig høy kvalitet på områder der det er sterkt samspill med næringslivet.

Åtte av de ti teknologiene som EU har definert som kritiske, er innenfor det norske MT-feltet. Høyest prioritert og vurdert som mest sensitive er avanserte halvledere, KI, kvanteteknologi og bioteknologi. Skal Norge kunne hevde seg, må satsingen på KI og kvanteteknologi videreføres samtidig som innsatsen på bioteknologi, avanserte materialer og halvledere styrkes betydelig. Forskningsrådet, NSM og FFI har fått i oppdrag å utarbeide Kunnskapsgrunnlag for vurdering av sensitive teknologier (KVASt). Arbeidet knyttes tett opp til EUs definisjoner og vil si noe om nasjonal styrke, utfordringer og muligheter.

Målet med satsingsforslaget er økt forskningskvalitet og -kapasitet innenfor kritiske teknologier. Dette vil bidra til at Norge kan møte utfordringer med en sterkt, pålitelig, og fleksibel teknologibase som styrker landets sikkerhet og suverenitet, evnen til å håndtere kriser samt gi grunnlag for verdiskaping i sektorer som energi, helse, hav, mat, romdomenet, transport, forsvar mm. Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (LTP) omtaler MT-feltet av stor betydning for sikkerhet og personvern, og at bl.a. KI, IoT, autonomi, romteknologi og kvanteteknologi kan bidra til å økt trygghet, men også utfordringer for samfunn, befolkningen og næringslivet.

Hvilke tiltak er relevante?

Tiltak som styrker norsk teknologikunnskap, -kompetanse, -kapasitet og -infrastruktur samt koblinger til internasjonale teknologiutviklingsmiljøer er relevante, inkludert:

- Stipendiatstillinger (ph.d. og post.dok) i forskningsorganisasjonene og ph.d.-stipendiater i bedrifter og offentlige virksomheter
- Ny og forbedret MT-relevant forskningsinfrastruktur
- Langsiktig, grunnleggende MT-forskning og teknologiutvikling
- Utfordringsdrevet FoU-samarbeid mellom forskningsorganisasjoner og innovasjonsaktører i privat og offentlig sektor, inkl. forsvarssektoren
- Kvalifisering og verifisering av lovende ideer, resultater og teknologi fra offentlig finansiert MT-forskning
- Forskningsstøttet uttesting og skalering av ny teknologi

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ansvarlighet viser til at nasjonale interesser og sikkerhet og etablerte verdier, normer og prinsipper for samarbeid må ivaretas i internasjonale samarbeid om forskning og innovasjon. Åpenhet, etterprøvbarehet og forskningsetikk er bærebjelker i det norske forskningssystemet, og forutsetninger for forskningens kvalitet og transparens og samfunnets tillit til forskningen og forskningsresultatene. Åpenheten må samtidig tilpasses et endret trusselbilde der skjerming av visse resultater er nødvendig. Tiltakene må derfor være så åpne som mulig, og så skjermede som nødvendig. Både teknologiutvikling og bruk av teknologi kan ha utilsiktede konsekvenser som kan være positive eller negative. Etikk og samfunnsansvar må være integrert i tiltakene for å avdekke, forstå og håndtere eventuelle ikke-intenderte og uønskede konsekvenser av dem.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler en satsing på MT-forskning og radikal innovasjon for å bygge kompetanse og kapasitet som raskt kan få stor betydning for nasjonale kunnskapsbehov, beredskap og verdiskaping i privat og offentlig sektor. Dette følger opp både langtidsplanen for forsvarssektoren, som har banebrytende teknologier som egen FoU-prioritering, og LTP som prioriterer muliggjørende og industrielle teknologier som tilrettelegger for bærekraftig og forskningsdrevet innovasjon, omstilling og verdiskaping innenfor alle LTPs tematiske prioriteringer, inkludert feltet samfunnssikkerhet og beredskap. KVASt-utredningen som er under arbeid, vil identifisere ytterligere og merspesifikke kunnskapsbehov som kan dekkes av satsingen.

Den samfunnsøkonomiske avkastningen på MT-investeringer er ofte vesentlig høyere enn den bedriftsøkonomiske gevinsten, og det er behov for betydelig offentlig innsats for å få realisert potensialet i de muliggjørende teknologiene. I Forskningsrådets MT-portefølje (2024) var under 1/5-del av den forskningsrådsfinansierte FoU-innsatsen finansiert med departementsmidler direkte innrettet mot å bygge ny kunnskap, kompetanse og kapasitet på sentrale MT-områder. Resten av porteføljen var i hovedsak innsats som tar i bruk den MT-kunnskapen, kompetansen og kapasiteten som over år er bygget opp gjennom tidligere års målrettede MT-investeringer, og som blir anvendt innenfor et mangfold av ulike fag, sektorer og domener.

Forskningsrådet anbefaler å iverksette MT-tiltak som gir ny grunnleggende kunnskap og metoder både innenfor teknologiområder og på tvers, og med særlig vekt på sensitive og dype teknologier der fremragende forskning blir koblet til innovasjon og raske effekter, jf. Draghi-rapporten. Dette er tiltak som vil bidra til økt kapasitet innenfor fremtidsrettede teknologier som genteknologi, syntetisk bioteknologi, nye biobaserte løsninger, avansert materialteknologi, halvlederteknologi, KI, kvanteteknologi, nevroteknologi og romteknologi m.m.

Forskningsrådet anbefaler også å iverksette tiltak som kobler nasjonale og internasjonale aktører fra ulike fag, disipliner og teknologiområder med aktører fra næringsliv, offentlig sektor, forsvarssektoren og/eller frivillig sektor. Innenfor både bio- og nanoteknologi er det over år bygget opp sterke nasjonale kunnskaps- og fagmiljøer, også i næringslivet, som står seg godt internasjonalt. Tiltak for tverrfaglige og tverrsektorielle samarbeid skal bidra til at denne kunnskapen, i større grad enn i dag, blir tatt i bruk for å utvikle nye, sikre teknologiske løsninger og produkter. Innenfor bioteknologien innebærer dette alt fra nye medisiner og diagnostiske verktøy til nye materialer, biobrensel, biorensing og matproduksjon. Innenfor nano- og mikroteknologi er avanserte material- og halvlederteknologi viktig for bl.a. helse, energi, forsvar og romdomenet, og helt avgjørende for digitalisering og KI. Forskningsinnsatsen må både styrkes og rettes inn mot anvendelsesområder dersom Norge skal bli verdens mest digitaliserte land innen 2030, jf. digitaliseringsstrategien. Norsk beredskap, sikkerhet, næringsutvikling og konkurransekraft må møtes med tiltak som sikrer norske aktører tilgang til europeiske produksjonslinjer for databrikker.

Samlet vil de anbefalte tiltakene øke forsknings- og innovasjonsinnsatsen innenfor generiske og disruptive teknologier i lys av internasjonal teknologiutvikling og nasjonale behov. Tiltakene vil bygge på, og komplementere, regjeringens KI-milliard når det gjelder å forstå og håndtere KI, digital sikkerhet og annen digital teknologi. Tiltakene vil også sees i sammenheng med satsingen på kvanteteknologi, bl.a. da nanoteknologi gir verktøyene og materialene som brukes i kvanteteknologi, og kvante-teknologi gir nye bruksområder for nanoteknologi.

Satsingsforslaget komplementerer andre av Forskningsrådets satsingsforslag, herunder «Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap», «Samfunnssikkerhet og beredskap – et robust og motstandsdyktig Norge» og «Romforskning for framtiden».

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De anbefalte tiltakene vil styrke norske utdannings- og forskningsinstitusjoner innenfor MT, som er en forutsetning for utdanning og kompetanse som er etterspurt i arbeidslivet. De anbefalte tiltakene vil også styrke industriell kompetanse for bruk av generiske teknologier. Sterke norske MT-miljøer, inkl. i nytt og etablert næringsliv, er en forutsetning for å vinne frem og delta på internasjonale arenaer og inngå i viktige verdikjeder som gir fart på forsvarsevnen og den grønne omstillingen. Høy teknologi-kompetanse og -kapasitet både i sivil og militær sektor er en forutsetning for rask effekt av Norges satsing på forsvar og beredskap. De anbefalte tiltakene vil fremme tverrfaglige og transdisiplinære samarbeid, som er en forutsetning for kvalitet, retning og ansvarlighet, og for at kunnskap og teknologi tas i bruk på en trygg og demokratisk måte.

Blant de langsiktige effektene av tiltakene forventes et mer teknologisk avansert, årvåkent og effektivt samfunn, med bedre offentlige tjenester, flere teknologibaserte innovasjoner, økt produksjonskapasitet og økt konkurransekraft. Dette vil bidra til å løse flere samfunnsutfordringer og til økende

tillit i befolkningen til forskning og teknologi. Forventede virkninger og effekter bygger på tidligere erfaringer fra tilsvarende strategiske MT-tiltak i regi av Forskningsrådet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen må være varig og kraftfull, inkludere digital sikkerhet og sees i sammenheng med en styrking av forskningsinfrastruktur, spesielt for tungregning, men også annen nasjonal infrastruktur, utvikling av flerbruksteknologi og kunnskapsflyt mellom sivil og militær sektor, samt insentiver for deltakelse i EU-programmer. Parallelt med satsingen er det også behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget om samfunnssikkerhets- og beredskapsmessige konsekvenser for ulike anvendelsesområder når det gjelder teknologiutvikling, kunstig intelligens og kommersielle algoritmer, herunder endrede maktstrukturer, sosiotekniske systemer, meningsdannelse og påvirkning, polarisering og destabilisering, verdier og tillit til institusjoner generelt og forskning spesielt.

Forskningsrådet erfarer at det er god kapasitet i FoU-miljøene til å nyttiggjøre seg den foreslåtte satsingen. Hvert år mottas et betydelig antall MT-søknader av svært høy kvalitet som ikke kan finansieres, og som innebærer tapte muligheter til å utvikle toppmiljøer, bygge kunnskapsberedskap, innovere og ha nødvendige internasjonale relasjoner. Tilgangen til stipendiater (ph.d. og post.dok) som kan sikkerhetsklareres, er imidlertid en utfordring, og må derfor ha et særskilt fokus for at MT-satsingen skal lykkes.

Finansiering

Forskningsrådet foreslår 200 mill. kroner i budsjettvekst til satsingen, finansiert med 50 mill. kroner fra KD, 50 mill. kroner fra DFD, 50 mill. kroner fra NFD og 50 mill. kroner fra FD.

Nasjonal matsikkerhet i en urolig tid

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Å ha tilgang til trygg og næringsrik mat er en grunnleggende menneskerett, ifølge FN. For å sikre dette må vi ikke bare vurdere hvor mye mat vi produserer selv, men også hvordan import og graden av selvforsyning påvirker oss.

Det norske matsystemets robusthet og sårbarhet må vurderes for å sikre at alle har tilgang på mat, også i krisetider. Coronapandemien viste hvor utsatt systemet er for brudd i globale forsyninger og mangel på utenlandsk arbeidskraft. Dette understreker behovet for et motstandsdyktig matsystem som tåler uforutsette hendelser og sikrer stabil matforsyning. Samtidig er vår matproduksjon hyppigere utsatt for effektene av klimaendringene.

Den nye geopolitiske virkeligheten gjør at vi må tenke nytt om mat, jamfør også St. Meld 9 (2024–2025), Totalberedskapsmeldingen. Import av mat og innsatsfaktorer fra land i krig og i konflikt eller fra de som allerede er hardt rammet av klimaendringene, svekker de globale mat-verdikjedene som igjen påvirker oss og våre muligheter for å importere mat og innsatsfaktorer for norsk matproduksjon. Vi må i fremtiden kanskje forberede oss på å håndtere krisescenarier eller sågar krigsscenarioer, hvor maten vi spiser i Norge utelukkende må komme fra norske ressurser.

Gitt dette bakteppe, trengs det innsikt i hvor stor grad de landbaserte matsystemene i Norge evner å tilby mat til alle landets innbyggere.

- Hvor sårbare er egentlig dagens matsystem for stress og ytre påvirkning?
- Kan vi risikere at det ikke evner å levere tilstrekkelig mat til den norske befolkningen?
- Og hvordan kan vi bygge inn økt robusthet?

Dette er et spørsmål den foreslåtte satsingen skal belyse nærmere.

Hvilke tiltak er relevante?

Beredskap er avgjørende for matsikkerhet i en tid med økt risiko hvor matsikkerheten svekkes av økonomiske og miljøfaktorer, geopolitikk og forstyrrelser i forsyningskjeder, energi, transport og digitale systemer (Joint Research Center Report, 2023). Sårbarheten øker med import- og markedsavhengighet, samt konsentrasjon i forsyningskjeder. Regjeringens langtidsplan for forskning og utdanning prioriterer matsikkerhet og bygger på anbefalinger fra Totalberedskapskommisjonen, og peker særlig på rollen til forskning og innovasjon og internasjonalt samarbeid, spesielt med EU og Norden.

Akutte hendelser håndteres ved hjelp av beredskapsplaner og tilgjengelige ressurser, mens matsikkerhet under vedvarende kriser og klimarelaterte utfordringer krever langsiktige investeringer i forskning og innovasjon, kompetansebygging og internasjonalt samarbeid—spesielt med EU og Norden.

Norsk jordbruk er under press bl.a. grunnet ekstremvær, økende utgifter og gjeld, arealtap, avgang og rekruttering og økt konkurranse fra utlandet. For å utnytte potensialet til norsk jordbruk vil følgende tiltak kunne redusere sårbarhet og øke selvforsyningen:

- a) **Jordbruk for mennesker, mat og miljø:** etablering av åpne innovasjonsarenaer for utvikling av jordbruksbaserte løsninger som sikrer matforsyningen i Norge hvor forskning, næring, samfunnsaktører og forvaltning samarbeider. Produksjon av sunne, næringsrike matvarer basert på norske råvarer som er klimarobuste. Løsninger utvikles, testes og anvendes i fellesskap og vil bidra til engasjement av neste generasjon bønder og dermed større robusthet i matsystemene.

Åpne innovasjonsarenaer, i jordbrukssammenheng gjerne kalt «Living Labs», er samarbeidsprosjekter som anvendes i dag i Horisont Europa, samfunnsoppdraget for jordhelse og europeiske partnerskap for å sikre omstilling ved å engasjere berørte parter i matsystemet.

- b) **Håndtering av matmarkedets sårbarhet:** forskning og innovasjon omkring matmarkedet for å håndtere evt. begrensinger for beredskap, bl.a. reguleringer, struktur og konkurranse, forbrukeratferd, holdninger, helse og ernæring.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

I urolige tider med akutte krisesituasjoner og voksende klimautfordringer trenger vi løsninger som kan minske sårbarheten ved å øke mangfold i viktige deler av matsystemet. Satsingsforslaget vil hjelpe å utnytte potensialet som ligger i mat fra jordbruk som kan forsyne befolkningen i ulike krisesituasjoner.

Satsingen som skisseres her har koplingspunkter til samfunnsoppdraget på bærekraftig fôr. Men de er samtidige ganske så forskjellige. Mens dette forslaget adresserer mat til mennesker så har samfunnsoppdraget fokus på mat til dyrene.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Vi anbefaler tiltak som både styrker grunnlaget for økt selvforsyning og som kan iverksettes parallelt med den videre utviklingen. Derfor vil vi prioritere både tiltak a) og b):

Tiltak a) **Jordbruk for mat, mennesker og miljø.** Finansiering av prosjekter som kan skape omstillingen vi trenger i urolige tider og vedvarende utfordringer. Forutsetningene for å lykkes er meget gode pga. sektorenes struktur og tillitskultur og pga. living lab-erfaringer fra den europeiske arenaen. Systemperspektivet er nødvendig for å styrke matsikkerhet og beredskap, rekruttering til sektoren, omstillingsbehov, økologisk landbruk og klima- og miljøarbeidet. Disse målene vil også støtte opp om LMDs arbeid med bærekraftige matsystemer (se også rapport, 2024).

Tiltak b) **Håndtering av matmarkedets sårbarhet:** Fol omkring matmarkedet som er viktig for å sikre at beredskap og matsikkerhet ikke svekkes grunnet begrensninger av bl.a. regulatorisk, strukturell, økonomisk eller forbruksmessig art.

Internasjonalt samarbeid, spesielt med Europa og våre naboland i de Nordiske land er viktig. Det arbeides parallelt med en felles utlysning i 2026 i regi av Nordforsk hvor temaer knyttet til økt motstandskraft av matsystemet er tema. Da vil det være naturlig å fremme tiltak a) i første omgang og tiltak b) i senere runder.

Forskningsrådet lyste ut midler i 2025 til forskning på risiko og beredskap, styringsevne i politikk og forvaltning, samfunnstillit og internasjonale forhold – også knyttet til matsikkerhet. Dette satsingsforslaget derimot satser på omstilling til et robust matsystem i usikre tider gjennom utvikling av jordbruksbaserte løsninger i samarbeid mellom forskning, næring og samfunnsaktører.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen vil bidra til å realisere Stortingets ambisjoner om økt nasjonal matproduksjon og selvforsyning i årene som kommer. En forsterket forskningsinnsats slik det er beskrevet i denne satsingen, vil bidra til å sikre vår evne til å levere mat, selv under stress og kriser. Den geopolitiske usikkerheten og uroen vi nå står overfor, med potensielt store konsekvenser for norsk matforsyning, gjør det nødvendig å styrke robustheten i det norske matsystemet. Den foreslåtte satsingen kan bidra til å gjøre dette mulig.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Kapasiteten i forskningssektoren for en satsing i tråd med de prioriterte tiltakene i dette satsingsforslaget, er til stede. Forskningen på feltet holder høy kvalitet og det er relevante miljøer i både UH- og instituttsektoren og i næringslivet, fordelt utover store deler av landet som står klar til å bidra inn med sin kompetanse og kapasitet i dette vekstforslaget. En vellykket gjennomføring avhenger av at et godt samspill mellom kunnskapsmiljøene i hele landet, supplert med innsikt og kunnskap fra industrien og ikke minst matprodusentene selv. Produksjonsleddene i matsektoren er raske til å ta ny teknologi og nye løsninger i bruk.

Finansiering

Satsingsforslaget rettes mot Landbruks- og matdepartementet. Forskningsrådet foreslår å styrke innsatsen på feltet med 25 mill. kroner. Satsingen vil delvis finansieres gjennom en omprioritering fra forskning på sammenhenger mellom mat, miljø, klima og folkehelse med 10 mill. kroner og delvis gjennom en vekst på 15 mill. kroner over Landbruks- og matdepartementet. Forskningsrådet vil ikke, eller kun delvis, prioritere satsingen uten vekst fra LMD.

Nyskaping og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge har solide forskningsmiljøer og behov for at kunnskap tas i bruk for å møte utfordringsbildet og muligheter for samfunn og næringsliv. Innsats for å stimulere til nyskaping, kommersialisering og sosiale innovasjoner fra forskningsinstitusjonene adresserer dette. I de tidlige fasene av slike forskningsbaserte utviklingsløp er det særlig behov for innovasjonskultur og tilrettelegging i forskningsinstitusjonene, og for å kunne støtte lovende ideer og prosjekter der resultater og muligheter gradvis modnes. En styrket satsing på nyskaping for både kommersiell anvendelse og samfunnsnytte vil øke effektene av offentlig finansiert forskning, tiltrekke mer privat kapital til forskningsbasert innovasjon og styrke Norges omstillingsevne, konkurransekraft og samfunnsutvikling.

Flere norske prosjekter har oppnådd betydelig fremgang med støtte fra Forskningsrådet og EU. Eksempler inkluderer Spermotile ved UiT, som har mottatt EIC -finansiering, Factive fra UiS som har utviklet en KI-basert faktasjekktjeneste med internasjonal anerkjennelse gjennom NATO, Spinchip Diagnostics, som nylig ble solgt for 1,6 mrd. kroner. ProDecs og Optibid er teknologispinnoffs fra NTNU som har utviklet beslutningsstøtteverktøy for henholdsvis infrastruktur og kraftproduksjon, og har lyktes med å hente industriell og kommersiell støtte.

Hvilke tiltak er relevante?

For å opprettholde framdriften innen nyskapingen ved forskningsinstitusjonene må kultur, strukturer og kapasitet videreutvikles gjennom TTO-funksjonsordningen. Ordningen bidrar til at institusjonene i økende grad fanger opp og tester ut ideer og resultater med potensial, fra et økende antall fag og disipliner. Videre er det behov for å støtte de mest lovende prosjektene, – prosjekter som bygger på solide resultater og kan sannsynliggjøre potensial for samfunnsinnovasjon eller kommersiell verdiskaping i både nye og etablerte virksomheter. Dette er avgjørende for å sikre tilstrekkelig kapasitet, framdrift og sammenheng i hele verdikjeden, fra forskningsfunn og idéfangst via kvalifisering og verifisering til skalering og forretningsutvikling. For å få dette til må virkemidlene og samarbeidet i virkemiddelapparatet kobles tettere og videreutvikles, med utgangspunkt i erfaringene fra verdikjeden fra grunnforskning til marked i Horisont Europa og tidligere innspill om en norsk akselerator.

Det vurderes også å være et stort potensial for å øke hastighet, volum og bredde gjennom at flere tematisk rettede porteføljer avsetter midler til økt nyskaping og kommersialisering fra forskning med opphav fra egen portefølje. I denne sammenheng vises det bl.a. til eget satsingsforslag om å «Stimulere til å ta banebrytende forskning i bruk».

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det anbefales å både styrke TTO-funksjonen ved institusjonene og innsatsen for prosjektfinansiering. En styrket TTO-ordningen vil bidra til å fange flere ideer og øke volumet på tvers av institusjoner, fag og disipliner. For å håndtere det økende volumet av ideer er det også nødvendig å øke kapasiteten til å støtte de mest lovende prosjektene – prosjekter som bygger på solide resultater og har tydelig potensial for samfunnsinnovasjon eller kommersiell verdiskaping.

Det har vært betydelig vekst i tilsøking de siste årene, og vi ser nå søknader fra flere institusjoner, fra en større faglig bredde og vi ser en økning i kvaliteten på søknadene. For eksempel, ved første tildeling av verifiseringsmidler i 2025 var 70 % av søknadene vurdert som støtteverdige, og over 30 % fikk karakter 6 eller bedre. Likevel ble kun 20 prosjekter tildelt midler på grunn av begrenset budsjett-ramme. Søknadsprofilen viser at fremvoksende og strategisk viktige områder for ny næringsvirksomhet og samfunnsutvikling er godt representert, herunder livsvitenskap, helse, IKT og digitalisering.

For å realisere potensialet i den betydelige forskningsinnsatsen som allerede er gjort ved institusjonene, må innsatsen for nyskaping og kommersialisering styrkes gjennom målrettede tiltak som videreutvikler og forsterker dagens ordninger.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En styrket TTO-funksjon vil forsterke effekten av ansvarsomleggingen til forskningsinstitusjonene, samtidig som den bygger videre på den kompetansen og infrastrukturen som allerede er utviklet i og rundt institusjonene, inkludert TTO-ene. Institusjonene har respondert positivt på omleggingen, og finansieringsnivået bør derfor økes i tråd med ambisjonene og målsettingene – ikke minst fordi et betydelig antall nye institusjoner nå er aktive på området. TTO-funksjonsstøtten av stor betydning, både for institusjoner som tar de første stegene på feltet og for institusjoner med solid erfaring og profesjonalisert metodikk.

Parallelt vil en styrking av prosjektstøtten til de mest lovende prosjektene bidra til økt kapasitet og tempo i kommersialiseringsløpet. Forskningsrådets omlegging til løpende tildelinger, kombinert med et sterkt pådriv for samarbeid og koordinering i virkemiddelapparatet, bidrar til en effektiv overgang fra forskning og teknologi til marked og samfunn.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Ingen spesielle.

Finansiering

For 2025 ble det fra NFD gitt en føring om at TTO-funksjon skulle styrkes innenfor nullvekst, noe som var mulig grunnet prisjusteringsmidler. For 2027 foreslås det en samlet vekst til TTO-funksjon på 100 mill. kroner, herunder 50 mill. kroner fra KD og 50 mill. kroner fra NFD til prosjekter for nyskaping og kommersialisering.

Nærings- og offentlig sektor-ph.d.

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Forskningskompetanse er nødvendig for at bedrifter og offentlig sektor skal kunne nyttiggjøre seg og delta i forskning, for dernest å styrke innovasjonsevne og kapasitet til omstilling og utvikling. Norske bedrifter taper stadig konkurranseevne, produktivitsveksten avtar og tradisjonelle styrker blir mindre relevante. Samtidig som evnen til innovasjon og omstilling er svak^{63,64}. Offentlig sektor på sin side står likeledes overfor komplekse utfordringer som aldrende befolkning og færre yrkesaktive, grønn omstilling og digitalisering av tjenester⁶⁵. Tettere samarbeid mellom henholdsvis næringsliv og akademia og offentlig sektor og akademia anbefales for å styrke evnen til forskningsdrevet innovasjon. For å nyttiggjøre seg forskningsbasert kunnskap trengs det ansatte med forskerkompetanse som evne til å følge med på, og ta i bruk forskning.

Nærings- og offentlig sektor-ph.d.-ordningene gir ansatte mulighet til å gjennomføre doktorgrads-prosjekter på områder med stor relevans for virksomheten. Det bidrar til økt kompetanseheving, forskningsevne og samarbeid med akademia. Ordningene har system-, virksomhets- og individ-effekter, og utvikler egne ansatte og institusjonelle relasjoner. Ordningene treffer bredden av sektorer og foretak i hele landet. For å møte etterspørselen bør ordningene styrkes med økt budsjett. Ordningene vil ha løpende tildelinger, noe som vil gi større fleksibilitet for søkerne og mulighet for å koble ph.d.-løpene til ulike satsinger både næringsliv og offentlig sektor.

Både i 2024 og 2025 ble det utlyst vel 100 mill. kroner til 50 nye nærings-ph.d.-prosjekter. For offentlig sektor har det blitt utlyst henholdsvis 50 millioner (2024) og 120 millioner (2025), dvs. til 20 og 45 nye offentlig sektor-ph.d.-prosjekter.

Hvilke tiltak er relevante?

For å sikre et forutsigbart og fleksibelt tilbud til både bedrifter og offentlige virksomheter med forskningsambisjoner, vil tildelingene gjøres løpende fra 2026. Det har vært mulig å tildele flere prosjekter de seneste årene da flere porteføljer har lagt midler til ordningene. En kombinasjon av slike rettede midler knyttet til angitte nærings- og samfunnsutfordringer og de generelle midlene til ph.d.-ordningene må videreføres.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Støtte til FoU i næringslivet berøres av statsstøtteregulverket.

⁶³ OECD (2024), *OECD Economic Surveys: Norway 2024*

⁶⁴ McKinsey – Norge i morgen 2025

⁶⁵ OECD (2024) *Shaping Norway's Digital Future*

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

For 2027 anbefales en styrking av nærings-ph.d.- og offentlig sektor-ph.d.-ordningene for å møte det økende behovet for forskningskompetanse, innovasjon og kunnskapsbasert utvikling i næringsliv og offentlig sektor. Ordningene gjøres mer fleksible og tilgjengelige gjennom løpende søknadsmottak og tildeling.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En styrking av nærings-ph.d.- og offentlig sektor-ph.d.-ordningene vil støtte opp under målene i LTP om tettere kobling mellom academia, næringsliv og offentlig sektor. Flere ansatte med forskningskompetanse vil bidra til økt innovasjonsevne, omstillingsevne og kunnskapsbasert utvikling, med varig effekt gjennom styrket kapasitet og forskningsdrevet utvikling i virksomheter og offentlige institusjoner. Ordningene kommer kandidater, virksomheter og forskningsmiljøer over hele landet til gode, og bidrar til langsiktig kompetanseheving, organisatorisk læring og økt konkurransekraft. For å sikre brede og varige effekter er det viktig med tilstrekkelig volum, fleksibilitet og støttestrukturer, slik at ordningene blir tilgjengelige for både små og store aktører, og kan rettes mot spesifikke utfordringer og tematiske satsinger i både næringsliv og offentlig sektor.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å sikre vellykket gjennomføring av -ordningene må de fremstå som fleksible og forutsigbare, slik at prosjektene kan tilpasses ulike forskningsbehov, tidspunkt for igangsetting og virksomhets strategier. Det er igangsatt en evaluering av nærings-ph.d.-ordningen som vil foreligge sent i 2025. Det er forventet at evalueringen vil gi ny innsikt som kan brukes for utforming av ordningen fremover. Erfaringer fra tidligere utlysninger viser at faste frister og uforutsigbarhet mht. tildeling kan føre til usikkerhet og redusert treffsikkerhet. Forskningsrådet vil fremover særlig vektlegge samarbeid mellom kandidat, virksomhet og gradsgivende institusjon, samt sikre støtteapparat og veiledning som gjør det mulig for både små og større aktører, med ulik FoU-erfaring, å delta. Dette vil være avgjørende for høy kvalitet, gjennomføringsgrad, kompetanseoverføring og varig kapasitetsbygging i både næringsliv og offentlig sektor.

Finansiering

Forskningsrådet forslår for nærings-ph.d. 50 mill. kroner vekst for 2027, fordelt på NFD og KD med hhv 40 og 10 mill. kroner samt for offentlig sektor-ph.d. 30 mill. kroner vekst fra KD.

Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Behovet for grønn omstilling, konkurransekraft og sikkerhet øker behovet for ny kunnskap, sirkulære løsninger, digitalisering og utvikling og bruk av teknologi. Næringslivet har en sentral rolle for at vi skal kunne lykkes. Det er i næringslivet, i tett samarbeid med sterke forskningsinstitusjoner, at de nye bærekraftige og verdiskapende løsningene skal utvikles og iverksettes i hele landet. Mer forskning og utvikling i næringslivet kan gi ny teknologi, sirkulære forretningsmodeller og nye løsninger, samtidig som det fremmer økonomiens evne til å absorbere, ta i bruk og dra nytte av ny teknologi.

Et bærekraftig, framtidsrettet og konkurransedyktig næringsliv, er avhengig av forskning og innovasjon. Strategien for økt FoU i næringslivet fremholder følgende: «Regjeringen vil prioritere brede og åpne arenaer for å stimulere til økt FoU med utgangspunkt i næringslivets egne vurderinger av gode FoU-prosjekter». Forslaget adresserer problemet med dagens dimensjonering av innsatsen, og direkte rettet inn mot å følge opp Langtidsplanen for forskning og denne strategien.

Målet for satsingen er å øke FoU-investeringene i næringslivet. Viktige delmål er å øke samarbeidet mellom næringsliv og forskningsinstitusjoner samt å få flere både nyetablerte og eksisterende bedrifter og på flere næringsområder til å øke sine FoU-ambisjoner.

Forskningsrådet opplever stor tilsøkning, høy prosjektkvalitet og lav tildelingsandel av innovasjonsprosjekter i næringslivet (IPN), og 2024 var etter rekordår i så måte: 15 % av IPN-søknadene på industri- og tjenestearenaen fikk støtte, mens 35 % av søknadene oppnådde topp karakter (6-7) og hele 70 % av de mottatte søknadene er ansett som støtteverdige. En stor mengde lovende og ambisiøse samarbeidsprosjekter for grønn, digital omstilling i nytt og eksisterende næringsliv blir dermed ikke gjennomført, eller gjennomført senere eller i mindre omfang enn det som er ansett samfunnsøkonomisk fordelaktig. Tildelingsandelen er redusert fra ca. 50 % til 15 % de siste sju årene. Pr september 2025 er tilsøkningen langt over budsjettet som er tilgjengelig for året, og situasjonen med lav tildelingsandel synes å fortsette.

De tilgjengelige budsjettene er vedvarende lave, og på krone-nivå med årene før pandemien. Dette er en utfordring sett opp mot store omstillingsbehov og ambisjoner i næringslivet og hos regjeringen, og ønske om økt samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og næringsliv. Rekordhøy tilsøkning og kvalitet i 2024 forsterker dette utfordringsbildet.

IPN utløser private FoU-investeringer og bidrar til samarbeid i verdikjeder og mellom bedrifter og forskningsinstitusjoner⁶⁶. Tre av fire søkere er bedrifter med under 100 ansatte, og en stor andel søker IPN for første gang. En lav tildelingsandel virker begrensende på disse effektene. Erfaringsmessig får det også konsekvenser for næringslivets interesse for FoU; en så lav tildelingsandel er ikke søkervennlig og ikke kostnadseffektiv.

Hvilke tiltak er relevante?

- Økt budsjett til næringsrettet FoU i form av IPN på den brede og (semi-)åpne arenaen for industri- og tjenestenæringer.
- Industri- og tjenestenæringer skal dekke bredden av næringer som ikke treffes av tilbudet innenfor temaene energi, petroleum, maritim, mat og bioressurser. Arenaen mottok 60 % av alle Forskningsrådets IPN-søknader i 2024, og har typisk stått for 50 % av det totale IPN-budsjettet på om lag 1 mrd. kroner årlig. I 2025 utgjør denne konkurransearenaen kun 40 % av totalbudsjettet til IPN.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

- Ingen spesielle utover statsstøttereguleringen som er vel praktisert for IPN.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

- Økt budsjett til næringsrettet FoU i form av IPN på den brede og (semi)åpne industri- og tjenestenæringsarenaen.
- Begrunnet i stor tilsøkning, høy prosjektkvalitet og lav tildelingsandel samt prioriteringer i LTP og strategien om økt FoU i næringslivet.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

IPN utløser private FoU-investeringer ved at den offentlige støtten utgjør 25-50 % av prosjekt-kostnadene. Tilsagn om støtte benyttes av mange bedrifter til å hente privat kapital. IPN er synlig, vel ansett, og bidrar til innovasjoner og kompetanseheving i bedriftene, til samarbeid mellom bedrifter og med forskningsinstitusjoner, og til at kunnskaps spres og deles i prosjekt-konsortiene og med andre enn de som er direkte involvert i prosjektet.

Arenaen for industri- og tjenestenæringer bidrar til grønn, digital omstilling og differensiering av næringslivet gjennom sitt tilbud til næringer og bedrifter som ikke kan søke de tematiske energi-, petroleum-, maritim-, mat- og bioressursarenaene. Tildelingsgraden på de tematiske arenaene er 30-40 %, mot 15 % på industri- og tjenestenæringsarenaen.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Forutsigbarhet i volum og rammer for ordningen er en forutsetning for å opprettholde næringslivets interesse. Tilsøkningen til IPN og bredden i IPN-søknader (forretningsmulighet/utfordring, bedriftsstørrelse, FoU-modenhet, hele landet) tilser at det er høye FoU-ambisjoner og FoU-investeringsvilje i

⁶⁶ Effektene av IPN fremkommer blant annet i SØAs analyser, og i Regjeringens strategi for å utløse mer FoU i norsk næringsliv, bl.a. ved å vektlegge IPN, og brede arenaer.

norsk næringsliv. Erfaring fra tidligere viser at fall i tildelingsgrad kan føre til redusert tilsøkning, basert på kost/nytte-vurdering fra bedriftenes side.

Samarbeidet med forskningsinstitusjoner (UH, institutter og helseforetak i Norge eller utlandet) er vedvarende høyt i IPN, og disse var med i alle tildelte IPN'er i 2023 og 2024. Særlig er institutt-sektoren en viktig FoU-leverandør i prosjektene, typisk med i 70-80 % av de tildelte prosjektene. For de teknisk-industrielle instituttene er IPN'er fremholdt som særlig viktig for samarbeid og kunnskapsdeling med næringslivet, men også som inntektskilde for instituttene selv gjennom sin rolle som FoU-leverandør i prosjektene.

Dette forslaget må ses i sammenheng med andre satsingsforslag Forskningsrådet fremmer med høy relevans for næringslivet, blant annet «Samfunnsoppdrag – Sirkulær økonomi», «Forskning, teknologi og innovasjon for forsvarsevne og beredskap» og «Romforskning for framtiden».

Finansiering

- IPN, nærings-ph.d. og Eurostars er de viktigste bedriftsforankrede FoU-tilskuddsordningene. Det har vært en økning i nærings-ph.d.-tilbudet de senere årene pga. bruk av ordningen i flere av Forskningsrådets porteføljer. Eurostars har hatt relativt konstante nivåer. Den brede IPN-arenaen for industri- og tjenestenæringer er derimot både relativt og absolutt redusert de siste årene, og bør gis prioritet ved vekst.
- Den brede IPN-arenaen for industri- og tjenestenæringer bør ha en tildelingsandel på minst 25 %, og et budsjett på 600 mill. kroner årlig for å være attraktiv og kostnadseffektiv.
- NFD vil ha hovedansvaret for finansiering av satsingen, og forslaget er 150 mill. kroner i vekst.

Radikale forskningsidéer

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Ny viten oppstår ofte på uventede måter og på områder det er umulig å forutsi. Samtidig kan slike forskningsidéer være for umodne eller for radikale til å nå opp i konkurransen om forskningsmidler i ordinære utlysninger med tradisjonell fagfellebehandling. Dette kan føre til manglende vitenskapelig og faglig fornyelse i den frie, grunnleggende forskning men vil også ha konsekvenser for fornyelse av anvendt forskning, næringsutvikling og politikkutforming.

Radikale forskningsidéer kan ofte oppfattes som for risikable til at det er riktig å tildele et 3-4 årig stort forskningsprosjekt til dem. Forskningsrådet har inntil 2025 i liten grad hatt egne finansieringsordninger for å teste ut særlig dristige forskningsidéer i prosjekter med avgrenset varighet og omfang. Både norske forskere og internasjonale fageksperter har pekt på dette i ulike sammenhenger og foreslått stegvis finansiering som et egnet virkemiddel.

Hvilke tiltak er relevante?

Porteføljen for banebrytende forskning fikk et handlingsrom i 2025 budsjettet. 30 mill. kr av handlingsrommet ble satt av til en pilot-utlysning for spesielt radikale og kreative prosjektideer for forskere i tidlig karriere. I denne utlysningen kan forskeren få opptil 2 mill. kr for en periode på inntil 12 måneder til å teste ut sine mest kreative og dristige forskningsidéer. Det er utarbeidet nye behandlingsregler og -rutiner for denne utlysningen. Søknadene blir fagfellevurdert, men med færre vurderingskriterier og prosess særlig tilpasset utlysningens målsetting.

De første prosjektene vil bli innvilget i slutten av 2025. Dette er det første trinnet i det vi ser på som en stegvis finansiering av radikale idéer. Det har vært svært stor interesse for utlysningen i sektoren, og Forskningsrådet har fått veldig gode tilbakemeldinger på dette tiltaket. Samtidig etterlyses det en ordning som også er åpen for erfarne forskere og mulighet for finansiering av et trinn 2.

Tiltak 1 er å gjøre den nåværende pilotordningen varig og samtidig utvide den til å omfatte forskere på alle karrieretrinn. Det foreslås å sette av 50 mill. kr årlig til denne satsingen.

Fra 2027 vil det være behov for midler til Trinn 2 i den stegvise finansieringen. Forskningsrådet anser at dette skal være øremerkede midler som er forbeholdt prosjektforslag som viderefører suksessfulle Trinn 1 prosjekter. Forskeren sender inn en søknad til en av de ordinære utlysningene i FRIPRO og søknaden vil bli vurdert etter samme kriterier. En øremerking av midler vil sikre at noen prosjekter basert på radikale idéer blir videreført og at de ikke taper i konkurransen med prosjekter som ekspertene vurderer som «tryggere». Tiltak 2 er at det settes av 60 mill. kr som er øremerket trinn 2 finansiering.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Vi anbefaler at begge tiltak gjennomføres. Den eksisterende pilotutlysningen er et målrettet tiltak for å gi forskere tidlig i karrieren muligheten til å teste ut grensesprengende forskningsidéer. Midlene fordeles på relativt mange prosjekter/forskere og forventes å gi relativt høy innvilgelsesandel og styrker mulighetene for fremragende forskere tidlig i karrieren. Tiltaket støtter derfor opp om Regjeringens ønske om å videreutvikle Norges forskningsråds virkemidler rettet mot unge forskertalenter. (Tiltak i KDs Strategi for forskerrekruttering og karriereutvikling, s 20).

Utvidelsen til å gjelde alle forskere ser vi som hensiktsmessig for å utnytte kreative og originale idéer til forskere på alle erfaringsnivåer. Selv om forskere i fast stilling i UH-sektor og høy andel forskningstid har en viss frihet til å forfølge radikale ideer, så kan det være behov for finansiering av driftskostnader, eller for frikjøp fra undervisning for dem som har lav andel forskningstid. Forskere i instituttsektoren har dessuten generelt lite tilgjengelig tid til egeninitiert forskning uten finansiering.

Det er viktig at de som får vellykkede resultater i pilot-prosjektet får sjansen til å konsolidere sin forskerkarriere gjennom å videreføre resultatene i neste prosjekt. Derfor er tiltak 2 også anbefalt.

Betydningen av verdensledende forskning for å nå målene om konkurransekraft, innovasjonsevne og bærekraft er vektlagt av Regjeringen i LTP (Kap. 2.3). For å kunne hevde seg i forskningsfronten trengs også risikovilje. Tiltaket retter seg mot prosjekter heftet med usikkerhet, men som også har stort potensial for å gi vidtrekkende effekter.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Dedikerte midler for å stimulere forskere på alle karrieretrinn til å forfølge sine radikale forskningsidéer, vil være et viktig signal om at det er verdt å satse på en fremtid innenfor forskning (Tiltak 1 og 2).

Med lavere budsjetttrammer per prosjekt vil flere få midler, vi sprer risikoen og får testet ut flere ideer (Tiltak 1). Samtidig får forskere tidlig i karrieren vist hva de er gode for, og finansieringen vil gjøre den gruppen bedre rustet i konkurransen om faste stillinger nasjonalt og internasjonalt. Dette er tenkt å være et varig tiltak.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Den viktigste forutsetningen for å lykkes er at forskere i sektoren anser dette som attraktivt og at ordningen motiverer til å utvikle radikale forskningsidéer. Søkingen til pilot-utlysningen i 2025 vil gi god informasjon og være et viktig kunnskapsgrunnlag. I tillegg er det viktig at det søknadsbehandlingen med fagfellevurdering kan gjennomføres effektivt.

Finansiering

Forslaget innebærer en styrking og videreutvikling av ordningen for langsiktig grunnleggende forskning. Det foreslås en vekst på 50 mill. kroner for å finansiere trinn 1. Det foreslås at trinn 2 finansieres med 30 mill. kroner fra KD og 30 mill. kroner via en omprioritering av midlene i porteføljen for banebrytende forskning.

Romforskning for framtiden

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Romrelatert virksomhet har blitt et stadig viktigere sikkerhetspolitisk domene og betydningen av verdensrommet og romrelatert teknologi øker raskt. Norge har store behov for, fordeler av, og muligheter for romforskning og annen romrelatert forskning som følge av vår geografiske plassering langt mot nord og sterke forskningstradisjoner. Dette er også poengtert i Regjeringens veikart for det teknologibaserte næringslivet⁶⁷. Norge har et særskilt ansvar for å overvåke Arktis, og romteknologi er et effektivt verktøy for god situasjonsforståelse og for å samle inn data om klimaendringer, miljøtilstanden, skipstrafikk, mv. En rekke samfunnsfelt er helt avhengige av at gjennombrudd fra romrelatert forskning i bredt oversettes og anvendes for en rekke formål som ikke er romrelaterte, bl.a. værvarsling, finanstransaksjoner, navigasjon og kommunikasjon. En sterk norsk romkapasitet bidrar også til europeisk og nasjonal sikkerhet.

Romforskning har et internasjonalt preg og Norge er medlem av bl.a. European Space Agency (ESA), EISCAT AB og Nordic Optical Telescope (NOT), i tillegg til deltakelse i EUs romprogrammer Galileo, Copernicus, EGNOS og Space Situational Awareness - SSA⁶⁸. Gjennom internasjonale medlemskap gis norske forskningsmiljøer tilgang til data og arenaer for kunnskapsdeling. Norge har imidlertid et potensiale for å utnytte medlemskapene bedre og derigjennom styrke posisjonen som et attraktivt land for romforskning. ESA står i en særstilling for norsk romvirksomhet. Gjennom deltakelse i vitenskapsprogrammet og industrielt rettede programmer som utforskningsprogrammet og jordobservasjonsprogrammet, har norske forskere tilgang på høykvalitetsdata og norsk industri har mulighet til å bidra til utvikling av banebrytende teknologi. Hele 11,5 prosent av alle vitenskapelige publikasjoner innenfor astronomi/astrofysikk/planeter/ solfysikk er basert på ESA-prosjekter. Av vitenskapelige publikasjoner relatert til ESA-missions er norske forskere førsteforfattere på 131 av publikasjonene (0,6 %), som er signifikant lavere enn forventet ut fra en publikasjons- og bidragsratio⁶⁹. Medlemskap er imidlertid ikke tilstrekkelig for at norske forskere kan delta som partnere i prosjektene; ESA finansierer selve satellitten, men det trengs nasjonal finansiering for å utvikle både programvare og instrumenter samt for å gjennomføre forskningsaktiviteter når dataene foreligger. Deltakelse i slike prosjekter gir medlemmer av konsortiene, for en periode, enerett på tilgang til dataene i tillegg til en enestående mulighet til å delta i den vitenskapelige planleggingen av missions. PRODEX-programmet⁷⁰, som forvaltes av Direktoratet for romvirksomhet (tidl. Norsk Romsenter), samt den målrettede rom-forskningssatsingen i Forskningsrådet er viktige mekanismer som understøtter norsk deltakelse i ESA-prosjekter, men midlene er svært begrenset.

Nordområdene spiller en viktig rolle i norsk romforskning. Vår strategisk beliggenhet i nordlyssonen har utløst omfattende investeringer i romrelatert infrastruktur både på fastlandet og på Svalbard. Rundt infrastrukturer som lidarobservatoriet ALOMAR, rakettskytefeltet på Andøya samt EISCAT-antennene, har det vokst fram sterke forsknings- og innovasjonsmiljøer av internasjonalt format. Disse miljøene skaper høykompetansearbeidsplasser og bidrar til positive ringvirkninger i hele regionen. For aktiviteten på Andøya er det imidlertid en utfordring å sikre tilstrekkelig og langsiktig

⁶⁷ [Veikart for det teknologibaserte næringslivet - regjeringen.no](#)

⁶⁸ [Prop. 178 S \(2020–2021\)](#) Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen

av en forordning om etablering av EUs romprogram (2021–2027) og EUs byrå for romprogrammet

⁶⁹ [ESA Science Programme Missions: Contributions and Exploitation – ESA Mission Publications](#)

⁷⁰ [Instrumenter og eksperimenter: PRODEX](#)

finansiering av sonderaketter og høste av investeringene som er gjort av norske myndigheter på rakettskytefeltet.

Tildelinger fra den målrettede romforskningssatsingen i Forskningsrådet utgjør om lag 20 mill. kroner per år og dekker forskning knyttet til ESAs vitenskapsprogram, forskning knyttet til ESAs jord-observasjonsprogram samt forskning som utnytter EISCAT og NOT, m.fl. I 2024 er det til sammen 9 prosjekter, både igangværende og nye, med finansiering fra denne satsingen. Andre tildelinger fra Forskningsrådet til romforskning teller i 2024 til sammen 62 prosjekter, hvorav 46 er innenfor jordobservasjon. Disse tildelingene er basert på konkurranse med søknader på andre forskningsfelt, og er således ikke tilpasset behovet for å bygge opp kvalitet og kapasitet innenfor romforskning. Norske miljøer har hentet hjem 7,5 mill. euro fra utlysninger på romvirksomhet i Horisont Europa⁷¹, med til sammen 9 innstilte prosjekter av totalt 144. Dette er svakere resultater enn for sammenlignbare land som Nederland (retur på 15,5 mill. euro) og Østerrike (12,2 mill. euro). Norge har gode forsknings-grupper på de fleste domener av romforskning (utforskning av, forskning i og forskning fra rommet) og flere FoU-intensive næringsaktører, men volumet i norsk romforskning og -innovasjon må økes for at Norge fullt ut skal kunne utnytte deltakelsen i internasjonale programmer og bygge opp ledende kunnskapsmiljøer som kan styrke Norges utnyttelse av rommet også i framtiden. Romforskning er en teknologikrevende plattform, fra utvikling av raketter og satellitter til sensorer og algoritmer for dataanalyse. Mange forskningsutfordringer knyttet til rommet krever kunnskap, teknologi og infrastruktur i et omfang det vil være vanskelig for enkeltland å realisere på egenhånd. Fagevalueringene av Matematikk, IKT og teknologi⁷² samt Naturvitenskap⁷³ viser at de norske fagmiljøene innenfor romrelatert forskning holder generelt høy kvalitet; noe som gir gode forutsetninger for å lykkes med en forsterket innsats.

I EU-kommisjonens planer for det kommende rammeprogrammet, samt prioriteringer i det planlagte konkurranseevnefondet, er det temaet *Defence, security and space* som vokser mest. Det er følgelig viktig å sikre norsk tilgang til det som tegner til å bli en vesentlig større romsatsing i regi av EU, jf. en ny rapport fra Teknologirådet⁷⁴. En styrket innsats på romrelatert forskning og teknologiutvikling støtter opp om prioriteringer i Langtidsplanen for forsvarssektoren (jf. kap. 4.3 Forsvarets virksomhet i verdensrommet samt kap. 10.1 Styrket satsing på forskning og utvikling)⁷⁵, og en styrket forsknings-innsats vil ventelig ha et betydelig flerbrukspotensial. Moderne romforskning bygger på avansert teknologi innen materialer, sensorer, robotikk og kunstig intelligens (KI), og de nye satsingene i Forskningsrådet på KI og kvanteteknologi er således viktige innsatsfaktorer for økt satsing på romforskning og romrelatert næringsutvikling.

Hvilke tiltak er relevante?

For å sikre at Norge styrker sin posisjon som romforskningsnasjon, blant annet ved å utnytte medlemskapet i ESA best mulig, bør Norge satse på forskning og teknologiutvikling innen områder der landet har både strategiske interesser og eksisterende kompetanse. Følgende tiltak anses som relevante:

- Bidra til økt utnyttelse av norske og internasjonale investeringer i romrelatert forsknings-infrastruktur gjennom å sikre målrettet, langsiktig og forutsigbar finansiering av norsk romforskning og -innovasjon.
- Støtte opp om Norges medlemskap i ESA – spesielt aktiviteter knyttet til vitenskaps-programmet, men også de frivillige programmene, ved å etablere hurtigspor for finansiering av forskningsaktiviteter for norske deltakere på ESA-missions.
- Mobilisere og kvalifisere norske forskningsmiljøer inn mot romrelaterte prioriteringer i det nye rammeprogrammet og konkurranseevnefondet.

⁷¹ Jf. eCorda Horisont CL4 Space, per april 2025

⁷² Evaluering av matematikk, IKT og teknologi, 2025: [EVALMIT National Final 250403b](#)

⁷³ Evaluering av naturvitenskap, 2024: [justert-evalnat-national-report-final-march-2025.pdf](#)

⁷⁴ [Romvirksomhet-SF- Endelig](#), Teknologirådet, 2025

⁷⁵ Langtidsplanen for forsvarssektoren: [Prop. 87 S \(2023–2024\) - regjeringen.no](#)

- Utvikle det norske romrelaterte næringslivet gjennom nye virkemidler som gir sammenheng og komplementaritet i det rom- og næringsrelaterte virkemiddelapparatet – herunder Forskningsrådet, Direktoratet for romvirksomhet, Innovasjon Norge og SIVA.
- Utnytte nasjonale fortrinn og behov knyttet til jordobservasjon, navigasjon og kommunikasjon, inkludert forskning på jord-solinteraksjon (romvær).

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Potensialet for flerbruk («dual use») er betydelig i en styrket satsing på romforskning, derfor må forskningssikkerhet og eksportkontroll ivaretas på en god måte.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det anbefales en bred anlagt forsknings- og innovasjonssatsing som favner:

- økt innsats på grunnleggende forskning knyttet til utforskning av rommet;
- økt utnyttelse av norsk medlemskap i ESAs forsknings- og industrirettede programmer; inkludert et hurtigspor for tildeling av midler til norske forskere som deltar i ESA-prosjekter;
- et løft i følgeforskningen knyttet til medlemskap i internasjonal romrelatert infrastruktur, spesielt EISCAT og NOT; samt
- forskning og innovasjon for bedre utnyttelse av romvirksomhet til samfunnsmessige og industrielle formål.

Forskningssatsingen bør også omfatte rekruttering av forskertalenter og utdanning av kandidater med høy kompetanse samt internasjonalt forskningssamarbeid. Bredden i satsingen forutsetter tett samarbeid mellom Forskningsrådet, Direktoratet for romvirksomhet og øvrige virkemiddelaktører samt statlige etater med særlig nytte av funn og resultater fra forskningen. Satsingen vil gi grunnlag for bedre samspill med satsinger i Horisont Europa, det varslede europeiske konkurranseevnefondet, European Defence Fund og ESA, m.fl.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Det anses å være omfattende vitenskapelige fordeler av å styrke innsatsen på romforskning: Den grunnleggende forskningen, spesielt innenfor naturvitenskap og teknologi vil styrkes og gi ny innsikt i universets opprinnelse, solaktivitet og jordens øvre atmosfære. Norske forskere vil få kapasitet til å delta i internasjonale prosjekter knyttet til sentrale infrastrukturer som også vil gi betydelige vitenskapelige resultater fram i tid, etter oppskyting/målinger/analyser. Romforskning krever avansert teknologi innen materialer, sensorer, robotikk og kunstig intelligens. Dette gir ringvirkninger til andre sektorer som forsvar, energi og transport, helse med flere. Romforskningens bidrag til naturvitenskapelige avklaringer er betydelige og kan tas videre i tjenester knyttet til skred, nedsynking, is, mv. En styrket satsing vil øke rekrutteringen til realfag og teknologi, bl.a. grunnet muligheter for master- og doktorgradsprosjekter i samarbeid mellom ESA og norske universiteter. Ledende norske kunnskapsmiljøer vil også kunne tiltrekke seg høyt kompetente personer til arbeid i Norge som senere også kan bidra med kompetanse inn i andre sektorer.

Satellittdata brukes sammen med data fra andre plattformer til å overvåke klimaendringer, naturkatastrofer, skogbranner, flom og oljeutslipp, mv. Dette er viktig for nasjonal sikkerhet og beredskap, spesielt i nordområdene der det er store havområder, store avstander og spredt bosetting. Den nye forskningssatsingen på polhavet vil ha stort utbytte av en styrket innsats på romforskning. Rominfrastruktur gir bedre dekning for bredbånd, navigasjon og kommunikasjon – som er særlig viktig i nord. Romindustrien skaper høykompetansearbeidsplasser og står for en betydelig eksport av FoU-intensive produkter og tjenester. En styrket forskningssatsing vil ventelig bidra til økt romrelatert næringsaktivitet, noe som er løftet fram som et formål for *Lov om aktiviteter i verdensrommet*⁷⁶.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å utnytte potensialet i eksisterende infrastruktur og internasjonale medlemskap, spesielt ESA, er det nødvendig å bygge opp kapasiteten i sektoren gjennom rekruttering av stipendiater og erfarne forskere fra andre land. Fagevalueringene av matematikk, IKT og teknologi samt naturvitenskap

⁷⁶ Prop. 155 L (2024–2025) Lov om aktiviteter i verdensrommet

peker på noen strukturelle utfordringer knyttet til bl.a. rekruttering og kjønnsbalanse, som er viktig å ta tak i for å sikre at kvaliteten og kapasiteten i fagmiljøene opprettholdes. Det er et godt samarbeid i FoUol-systemet nasjonalt, men en økt satsing vil stimulere til ytterligere samarbeid – også med ledende forskningsmiljøer internasjonalt.

Finansiering

Det foreslås en økning i årlig satsing på 100 mill. kroner, hvorav minst 50 mill. kroner skal understøtte norske forskeres deltakelse i ESA-prosjekter. Vekstforslaget rettes mot KD med 70 mill. kroner og FD 30 mill. kroner. Forskning og innovasjon for det romrelaterte næringslivet inngår i satsingsforslag rettet mot NFD, spesielt *Næringsrettet FoU: innovasjonsprosjekter for industri og tjenestenæringer*. Innenfor dagens tilsagnsramme er 20 mill. kroner fra KD og 1,2 mill. kroner fra KLD prioritert til formålet.

Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr

I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032 (LTP) lanserte Regjeringen samfunnsoppdraget om bærekraftig fôr (heretter "Samfunnsoppdraget"). Høsten 2024 ble Samfunnsoppdraget satt i gang. Målet for Samfunnsoppdraget er at "Innen 2034 skal alt fôr til oppdrettsfisk og husdyr komme fra bærekraftige kilder og bidra til å redusere klimagassutslippene i matsystemene. Samfunnsoppdraget skal bidra til å bevare naturmangfold, utvikle en sterk fôringrediensindustri og øke forsyningssikkerheten i Norge". Samfunnsoppdraget skal bli ett viktig bidrag i bioøkonomien, det grønne skiftet og i Grønt industriløft. Vårt satsingsforslag følger opp forsknings- og innovasjonsbehovet i Samfunnsoppdraget.

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Matsystemene har et stort klima- og miljøavtrykk som må reduseres. Globalt står disse for ca. 1/3 av menneskeskapte klimagassutslipp⁷⁷. Klimaendringer, krig og konflikt truer mat- og forsyningssikkerhet og forsterker betydningen av å satse på egenprodusert mat og Norge som sjømatprodusent med leveranser til europeiske og globale markeder.

De importerte fôrråvarene til fiskefôr og kraftfôr til husdyr utgjør en betydelig andel av klimautslippene og naturpåvirkningen i disse produksjonene. Livssyklusstudier (LCA-er) har vist at fôret står for rundt 75 prosent av klimaavtrykket til oppdrettslaks fram til slakt. For landlevende husdyr er utslippene dominert av metan fra dyrenes fordøyelse og lystgass fra gjødselhåndtering. Det finnes gode estimater på klimaavtrykk, men i mye mindre grad for andre bærekraftsindikatorer. I tråd med mandatet til samfunnsoppdraget er det oppnevnt en ekspertgruppe som i løpet av 2025 skal utvikle et rammeverk for å vurdere bærekraften i ulike råvaregrupper. Operasjonalisering av begrepet vil være sentralt for dette satsingsforslaget. Ekspertgruppa skal også identifisere eventuelle kunnskapshull og mangelfulle indikatorer.

De negative påvirkningene fra produksjon av fôrråvarer må reduseres samtidig som norsk produksjon av bærekraftige råvarer må økes. Samtidig må vi sikre god fôringspraksis og ernæring. Det er sannsynlig at markedsmekanismene ikke vil løse dette problemet alene. Skal Samfunnsoppdraget lykkes trengs en satsing på rettet FoUol i kombinasjon med andre virkemidler som støtter oppunder investeringer for oppskalering og industrialisering.

Hvilke tiltak er relevante?

På oppdrag fra regjeringen leverte Forskningsrådet sammen med andre fagetater i 2023 forslag til mål og organisering av Samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr. Der ble også mulige tiltak vurdert. Den videre innsatsen bør bygge videre på dette samarbeidet, spesielt innad i virkemiddelapparatet (VMA).

⁷⁷ Crippa, M., Solazzo, E., Guizzardi, D. *et al.* Food systems are responsible for a third of global anthropogenic GHG emissions. *Nat Food* 2, 198–209 (2021). <https://doi.org/10.1038/s43016-021-00225-9>

Utvikling av nye fôrråvarer krever forskning, innovasjon og kommersialisering med innsats langs hele TRL-skalaen (Technology Readiness Level). Spesielt viktig er det at VMA er koordinerte i satsingene sine, da det er sannsynlig at suksess for en aktør eller et prosjekt i en del av VMA utløser behov i en annen del av VMA for å gå videre på TRL-skalaen med prosjektet.

Det har vært en betydelig FoU-innsats på eksisterende og nye råvarer siden 2012, men den har en tyngde lavt på TRL-skalaen⁷⁸. Mange nye råvarer er testet og viser lovende resultater i liten og middels skala, men få nye råvarer er tatt i bruk i kommersielle fôr og enda færre er nasjonalt produsert. Det er derfor nødvendig med styrket innsats både for å kommersialisere norske bærekraftige råvaregrupper og koordinere innsatsen i virkemiddelapparatet.

FoU-innsatsen på fôr til nå består i en rekke enkeltprosjekter som isolert sett gir ny og verdifull kunnskap, men innsatsen er fragmentert. Det er derfor behov for å koordinere innsatsen bedre for å ta ut synergieffekter mellom prosjektene.

Det vil også være behov for virkemidler utenfor FoUol-støtte, som markedsinsentiver. Disse tiltakene vil ligge utenfor Forskningsrådets virkemiddelportefølje. Det er viktig at innsatsen sees i sammenheng over hele virkemiddelapparatet. Bioressurser fra både land og hav vil kunne være viktige innsatsfaktorer; for eksempel biprodukter fra landbruk og fiskeri- havbruk, insekter, mikroorganismer, gress, lavtrofiske arter som tang og tare, restråstoff fra matproduksjon med mer. I tillegg vil tilgang på grønn energi, areal og kompetent arbeidskraft ha betydning for type tiltak og omfanget av innsatsen.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Hvordan definerer vi bærekraftig fôr? Er dagens fôrråvarer ikke bærekraftige? Hvilke bærekraftskriterier skal inngå og hvordan vektas de mot hverandre? Er det mest fornuftig å bruke biologiske ressurser til fôr eller direkte til menneskemat? Er alle norske råvarer bærekraftige? Hvor sterkt skal vi vekte mat- og forsynings sikkerhetshensyn? Hva er de beste fôringspraksisene?

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Styringsgruppen for Samfunnsoppdraget ble nedsatt av Regjeringen i 2024 og arbeider med råd til myndighetene om tiltak for å nå målene med Samfunnsoppdraget. De oppnevnte en ekspertgruppe for bærekraft i mars 2025 som skal anbefale hvordan bærekraftig fôr skal defineres. Ekspertgruppens arbeid, veikartarbeidet i styringsgruppen og Regjeringens beslutninger vil legge føringer for videre tiltak. Våre tiltak vil justeres basert på planen for Samfunnsoppdraget.

Utvikling av mer bærekraftig fôr bør skje langs hele kjeden av virkemidler og bygge videre på samarbeidet om bioøkonomien på tvers av virkemiddelapparatet. Det kan være et forpliktende samarbeid etter mønster fra «Grønn plattform» eller «pilot-e» som baseres på norske bærekraftige råvarer i tråd med rammeverket som samfunnsoppdragets ekspertgruppe på bærekraft utarbeider. Det vil bidra til å utløse private investeringer og akselerere utviklingen mot målene for samfunnsoppdraget.

Et annet alternativ er å etablere kunnskapssentre som skal koordinere innsatsen til de mange pågående private og offentlige initiativene og satsingene. Sentrene er også tenkt å bidra med forsknings- og innovasjonsstøtte på en ressurseffektiv måte. Målet med disse kunnskapssentrene vil bli å bidra til kunnskapsbasert praksis, politikkkutforming og en opplyst offentlig debatt ved å gjøre forskningsbasert kunnskap tilgjengelig og anvendelig for beslutningstakere, fagfolk og andre interessenter. Kunnskapssentrene vil få en tredelt rolle:

- 1) de får ansvar for å samle og dele kunnskap, og koordinere FoUol-innsatsen innenfor sine fagområder/sektorer slik at innsatsen svarer bedre på reelle kunnskaps- og utviklingsbehov
- 2) de skal være en kunnskaps- og forskningshub med åpen tilgang for næringslivet innenfor sine fagområder, og utvikle og dele beste praksis på aktuelle områder

⁷⁸ Prosjektoversikt FoU-innsats 2012-2023, oppdatert 2024. Samfunnsoppdrag Bærekraftig fôr til husdyr og oppdrettsfisk

3) de skal utføre komplementerende FoUol-innsats innenfor senterets fagområde

Slike kunnskapssentre vil også kunne inkludere samfunnsfagene og humaniora-miljøene som trengs for å finne gode løsninger for bærekraftig før i møte med samfunnet og forbrukere. Prosesser for involvering og medvirkning blir viktig for at samfunnsoppdraget skal lykkes.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen vil på sikt styrke norsk matproduksjon på land og i havet. Matsikkerheten vil bedres ved økt norsk produksjon av fôrressurser og sikrere tilgang på importerte fôrressurser. Krav til bærekraft, også for import, vil drive utvikling og bruk av bærekraftige metoder i produksjon av fôrvarer nasjonalt og internasjonalt. Klimagassutslippene gjennom verdikjeden til matproduksjon vil gå ned, men nasjonale klimagassutslipp kan komme til å øke. Nye fôrressurser vil kunne gi økte matvarepriser og svekket konkurransekraft i en overgangsfase ved at det nye og mer bærekraftige fôret er dyrere i innkjøp og bruk. På den annen side vil økt norsk bioproduksjon av fôrvarer øke verdiskaping og sysselsetting i hele landet.

Dersom det ikke satses nå og det ikke kommer forsterkede tiltak risikerer vi at utviklingen stopper opp. Det vil kunne føre til at klimagassutslippene fra produksjonene av husdyr og oppdrettsfisk ikke reduseres like raskt som de bør. Oppdrettsfisk vil kunne havne bakpå i konkurranse med andre matvarer internasjonalt. Utvikling og kommersiell produksjon av bærekraftige fôrvarer vil antagelig skje andre steder enn i Norge.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Norge har forutsetninger for å ha en verdensledende rolle i å utvikle nye fôrvarer; en lakseindustri med god lønnsomhet, verdensledende fiskefôrindustri, sterke fagmiljøer innenfor fisk- og husdyrernæring og tilgang til forskningsinfrastruktur for produksjon og uttesting av nye fôrvarer. Industrien står klare til å satse, men den trenger forutsigbarhet og lønnsomhet for store investeringer i en overgangsfase.

NFD leder arbeidet med Samfunnsoppdraget i tett samarbeid med LMD. En realisering av potensialet krever økte ressurser og koordinering og medvirkning langs hele FoUol-kjeden. Det kan også være aktuelt med tiltak som ligger utenfor FoUol, som markedsstimulering. Det er og betydelig behov for å skape et bredere engasjement blant flere aktører og i befolkningen.

Finansiering

Satsingsforslaget rettes mot Nærings- og fiskeridepartementet – fiskeriministerens midler og mot Landbruks- og matdepartementet. LTP identifiserer Samfunnsoppdraget som pilot for nasjonale samfunnsutfordringer og forslaget rettes derfor også mot Kunnskapsdepartementets post 285.71. Det foreslås en samlet vekst til satsingen i 2027 på 70 mill. kroner finansiert av LMD med 25 mill. kroner, NFD med 25 mill. kroner og KD med 20 mill. kroner. Den foreslåtte kunnskapssentersatsingen trenger 120 mill. for å finansieres fullt ut (3 sentre á 40 mill.; minst et blågrønt senter; maksimalt et blått og et grønt). De resterende 50 mill. dekkes gjennom omprioriteringer innen budsjettet til Porteføljestyret for mat og bioressurser (30 mill. kroner fra NFD/20 mill. kroner fra LMD).

Samfunnsoppdrag - Inkludering av flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Regjeringen har en nullvisjon for det målrettede samfunnsoppdraget «Ingen barn og unge utenfor!» med mål om å redusere utenforskap blant barn og unge betydelig innen 2035⁷⁹. Satsingsforslaget skal bidra til oppfølging av dette samfunnsoppdraget og svare ut kunnskapsbehov i *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032* (LTP). Kunnskapens betydning for at å lykkes med

⁷⁹ Meld. St. 28 (2024–2025) Tro på framtida – uansett bakgrunn

samfunnsoppdraget understrekes i LTP, budsjettproposisjoner og i Meld. St. 28 (2024–2025) *Tro på framtida – uansett bakgrunn*.

Mange barn og unge opplever utenforskap i utdanning, arbeid og samfunnsliv, med store kostnader for både individ og samfunn. Marginalisering og utenforskap er estimert til å koste 73 mrd. kroner i året, ifølge beregninger fra Oslo Economics⁸⁰. I tillegg kommer kostnader knyttet til barne- og ungdomskriminalitet. En rapport fra Oslo politidistrikt viser at en stor del av barn og ungdom som står bak alvorlig og gjentakende kriminalitet har sammensatte utfordringer⁸¹. Kunnskapsbasert gjennomføring av samfunnsoppdraget vil spare samfunnet for betydelige beløp og samtidig bidra til økt livskvalitet for barn og unge.

Målet for Forskningsrådets satsing er å bidra til forskning og innovasjon som støtter opp om Regjeringens nullvisjon for utenforskap blant barn og unge. Det er behov for bedre samordning av tjenester og nødvendig å forbedre arbeidsmåter gjennom forskning, utvikling og innovasjon. Det er også viktig å bygge opp gode forskningsmiljøer som kan bidra med viktig kunnskap om barn, unge og deres familier⁸².

Hvilke tiltak er relevante?

Forskning og innovasjon kan bidra til forbedrede arbeidsmåter og nye løsninger for inkludering, til nytte for kommuner og andre aktører. Forskning kan identifisere underliggende årsakene til utenforskap, evaluere eksisterende tiltak, som regjeringens nye tilskuddsordning for helhetlig og forebyggende innsats i kommunene rettet mot barn og unge, og utvikle nye metoder for å støtte barn og unge. Dette gir positive samfunnsøkonomiske gevinster gjennom tiltak som bedrer barns betingelser for læring, utvikling og helse.

Det er behov for forsknings- og evalueringspraksis knyttet til utvikling og implementering av nye tiltak, med design som muliggjør vurdering underveis og i etterkant. Det mangler studier om hvilke tiltak som faktisk virker særlig for utsatte grupper, for små barn og for barn og unge fra familier med lavere sosioøkonomisk bakgrunn. Dette påpekes bl.a. i kunnskapsgrunnlaget i arbeidet med samfunnsoppdraget og de to ekspertgrupperapportene om barn i fattige familier⁴.

Forskningsrådet bidrar til kunnskapsberedskap, verdiskaping og omstilling ved å øke kvaliteten på forskningen gjennom egne og internasjonale konkurransearenaer. Forskningsrådet har virkemidler som bidrar til bygging av kunnskapsmiljø og som stimulerer til samspill mellom aktører fra ulike sektorer. Gjennom Forskningsrådet styrkes forskningen også gjennom internasjonalt samarbeid, gjennom komparativ forskning og samarbeid om felles utfordringer. Forskningsrådet mobiliserer til norsk deltakelse og suksess i Horisont Europa og andre internasjonale utlysninger av strategisk interesse.

Det er godt dokumentert at det er behov for mer samordnet og langsiktig arbeid, forsknings- og utviklingsarbeid og særlig samarbeid på tvers av sektorer. Her kan Forskningsrådet fremme samarbeid mellom forskere og aktører i praksisfeltene både i offentlig, frivillig og private sektor. Gjennom utlysningene kan gode forskningsmiljøer bygges opp, unge forskere rekrutteres til feltet og kvaliteten på forskningen sikres.

Samfunnsoppdraget bør tilføres tilstrekkelige FoU-midler for å bygge ny kunnskap og etablere mer samspill enn i dag, slik at et felles kunnskapsgrunnlag dannes og kunnskapen tas i bruk. Forskningen

⁸⁰ ⁸⁰ *Samfunnsøkonomisk vurdering av marginalisering og utenforskap*, Oslo Economics, Christer Hyggen og Tyra Ekhaugen (2021)

⁸¹ *Barn og unge registrert med 10 eller flere anmeldelser i 2023*, Oslo Politidistrikt (2024)

⁸² Kunnskapsgrunnlaget for *"Barn og unge først – vårt felles ansvar"* (7.3.2024). Norges Forskningsråd (3.2.2021): *"Ut av blindsonene – Strategi for et samlet kunnskapsløft for barn og unge"*, Ekspertgruppe om barn i fattige familier (17.10.2023): *"En barndom for livet"*. Ekspertgruppe om betydningen av betydningen av barnehage, skole og SFO for sosial utjevning og sosial mobilitet (15.2.2024): *"Et jevnere utdanningsløp – Barnehage, skole/SFO som innsats mot ulikhet blant barn"*

må bidra til langsiktig bygging av kritisk kompetanse og kunnskapsmiljøer som raskt kan mobiliseres ved behov.

En målrettet og langsiktig satsing muliggjør en flerårig utlysningsplan for forskning på viktige områder for samfunnsoppdraget. Forutsigbar finansiering er kritisk for forskningsmiljøenes evne til å bygge kompetanse og kapasitet, og levere god og relevant forskning. En satsing muliggjør videre bruk av ulike virkemidler over tid, som støtter opp under kunnskapsbehovene og utvikling av forskningsfeltet. Det er behov for mer samarbeid mellom fagområder, f.eks. mellom arbeidslivsforskere og utdanningsforskere, men også med helse; og sikre kunnskaps- og kompetanseutveksling mellom forskningsmiljøer, og mellom forskningsmiljøer og behovshavere i politikk, forvaltning og offentlig sektor.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Forskning om og med barn og unge må ta særlig hensyn til personvern. Deling og gjenbruk av data på området stiller krav til kompetanse om trygg håndtering av konfidensielle data og informasjonssikkerhet.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Kunnskapsbehovene krever langsiktig og tverrfaglig forskning, med vekt på forskning som grunnlag for videreutvikling i forvaltning og politikkutforming. Vi foreslår derfor et større initiativ som kobler forskning og innovasjon med konkrete behov i tjenestene. Sentre med varighet på 6-8 år og krav om aktivt samarbeid med relevante offentlige etater og virksomheter vil fremme forskningsbasert innovasjon. Gjennom satsingen vil kommuner og andre aktører på lokalt nivå utfordres til å jobbe sammen på en mer kunnskapsbasert måte. Forskningssentre vil kunne samle de nasjonale kjerne-miljøene for økt synergi på feltet og bygging av fremragende forskningsmiljøer. I tillegg til å heve nasjonal kompetanse, vil et senter være i god posisjon til å kunne konkurrere om ytterligere finansiering av prosjekter nasjonalt og internasjonalt, særlig gjennom Horisont Europa. Tverrsektoriell brukermedvirkning vil styrke forskningsmiljøenes kompetanse på kunnskapsbehov som ligger i og mellom sektorene. KS/KSF (kommunenes samarbeidsarena for forskning) vil kunne være viktige samarbeidspartnere i arbeidet.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Det er store økonomiske og sosiale gevinster for samfunnet og den enkelte i å finne løsninger som motvirker fremtidig utenforskap. En større, langvarig satsing vil øke forskningskapasiteten og -kvaliteten gjennom økt vitenskapelig produksjon, rekruttering og internasjonalt samarbeid. Dette vil komme profesjonsutdanningene, brukere og praksisfeltet til gode.

Forskningen vil bidra til kunnskap om forebyggende tiltak, hva som skaper sårbarhet og utenforskap, rettslige reguleringer og forbedret samhandlingen i og mellom tjenestene for å løse oppgavene smartere. Å styrke deltakelsen på fellesarenaene, særlig skole og utdanning, er en effektiv måte å forebygge kriminalitet. Høy yrkesdeltakelse og lav arbeidsledighet vil på sikt bidra til reduserte økonomiske forskjeller.

Barn og unge, spesielt de som sliter, bør ikke utsettes for tiltak og metoder som ikke er kunnskapsbaserte. Forskning, fagfelle-vurdert av internasjonale eksperter, er nødvendig for å vurdere om tiltak og reformer har ønskede eller utilsiktede virkninger. Brukerinvolvering sikrer god forankring hos aktørene som skal ta forskningen i bruk, og gir et viktig kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling til beste for barn og unge.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Regjeringens etablering av samfunnsoppdraget har skapt forventninger i forskningsmiljøene, men det er ikke tilstrekkelige midler i dag, særlig sett opp mot behovet fremhevet i budsjettproposisjoner, LTP og samfunnsoppdraget. Kunnskapsbehovet er stort og bredt, og utenforskap oppstår ofte tidlig.

Satsingen må ha et langsiktig perspektiv og tilstrekkelige midler. Det er behov for å utvikle indikatorer for å måle effekten av tiltak og vurdere samfunnsoppdragets måloppnåelse. Det tar tid å bygge flere,

gode miljøer som samarbeider med andre forsknings-miljøer og relevante miljøer utenfor forsknings-sektoren. Satsingen må legge til rette for tverrsektorielt og tverrfaglig samarbeid, og fremme forskning med et bredt arbeids-, helse-, utdannings- og velferdsperspektiv.

For å utvikle gode tjenester og løsninger for barn og unge i vanskelige livssituasjoner, samt et inkluderende utdanningssystem, arbeidsliv og sivilsamfunn, må kvaliteten på kunnskapsgrunnlaget være høy. Et godt og tilgjengelig datagrunnlag er viktig og det må tilrettelegges for innsamling, deling og bruk av data fra ulike kilder. Tilgjengelig data kan gjenbrukes, noe som sparer tid på ny datainnsamling. Satsingen må også legge til rette for samskaping, kunnskapsdeling og tilgjengeliggjøring av resultater.

Finansiering

Satsingsforslaget rettes mot Barne- og familiedepartementet, som har hovedansvar for samfunnsoppdraget, men også Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kultur- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet har ansvar for kunnskapsutvikling innenfor sine sektorer. Det foreslås en samlet vekst til satsingen i 2027 på 100 mill. kroner finansiert av BFD med 30 mill. kroner, KD 30 mill. kroner og 10 mill. kroner hver på hhv. HOD, AID, KUD og JD.

Samfunnsoppdrag - Sirkulær økonomi

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

En av Klimautvalget 2050s (NOU 2023:25) hovedanbefalinger er at all politikk og alle beslutninger må ta utgangspunkt i at alle ressurser er knappe⁸³. Derfor foreslår de at all økonomisk aktivitet må skje innenfor planetens tålegrenser og økonomien må bli mer sirkulær. I Global Resources Outlook 2024⁸⁴ skriver Det internasjonale ressurspanelet (IRP) at forbruk av naturressurser er hovedårsaken til klimaendringer, tap av naturmangfold og forurensning. De forventer at uttaket av naturressurser vil øke videre med nærmere 60 % innen 2060 målt mot 2020-nivå hvis vi ikke tar raske grep for å endre måten vi forbruker ressurser på. Norge har et av verdens høyeste materialforbruk per innbygger og kun en liten andel av produktene vi forbruker blir sirkulert tilbake i økonomien. Det var et av funnene i OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022⁸⁵. Rapporten la vekt på at en nøkkelutfordring for Norge er å fremme bærekraftige forbruksmønstre og at tiltak må fokusere på å redusere det totale forbruksnivået. Satsingsforslaget skal bidra til oppfølging av samfunnsoppdraget på sirkulær økonomi som er vedtatt etablert⁸⁶ og til å svare ut kunnskapsbehov i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032⁸⁷. I tillegg kommer det stadig ny politikk fra EU som vil ha stor betydning for både norsk offentlig forvaltning og norsk næringsliv. Satsingsforslaget vil gjøre oss bedre forberedt på dette.

Hvilke tiltak er relevante?

Hovedmålet for det nye samfunnsoppdraget er at Norge i 2035 skal ha oppnådd en betydelig økning i ombruk, reparasjoner og deling av knappe ressurser. Dette skal skje via delmål om mer ombruk og reparasjon, økt bruk av delingsløsninger som skal gi lavere forbruk og mer effektiv bruk av knappe naturressurser. Dette vil kreve mobilisering på tvers av sektorer, over hele TRL-stigen og innenfor flere fagfelt. Oppfølging av samfunnsoppdraget kan også bidra positivt til forsyningssikkerhet og beredskap. Norge er i dag i stor grad avhengig av lineære verdikjeder basert på uttak av jomfruelige naturressurser andre steder i verden, som innebærer sårbarhet for økte geopolitiske spenninger.

Forskningsrådets prosjektportefølje på sirkulær økonomi er sterkt dominert av teknologi, som i 2024 utgjorde rundt 60% av den målt i kroner. Samfunnsvitenskap og humaniora utgjorde til sammenligning

⁸³ <https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/479/2023/10/Klimautvalget-2050.pdf>

⁸⁴ https://www.resourcepanel.org/sites/default/files/documents/document/media/gro24_full_report_1mar_final_for_web.pdf

⁸⁵ https://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-norway-2022_59e71c13-en

⁸⁶ Samfunnsoppdraget for sirkulær økonomi - regjeringen.no

⁸⁷ Meld. St. 5 (2022–2023) - regjeringen.no

bare 11 %. Sirkulær økonomi handler om en stor samfunnsomstilling hvis vi skal kutte klimagass-utslipp, reversere naturtap og stoppe forurensning i stort omfang. En vellykket omstilling vil avhenge av store endringer i folks/befolkningens forbruksvaner og atferd. Klimautvalget 2050 peker på at UFF-rammeverket (unngå, flytte og forbedre) er helt sentralt for omstilling til et lavutslippssamfunn. Hvordan man kan *unngå* skadelige aktiviteter bør ha øverste prioritet.

Det mangler kunnskap om rammebetingelser, regelverk, barrierer, virkemidler og målkonflikter for å gjøre økonomien sirkulær og sirkulære forretningsmodeller og leveveier til den nye normalen. Det er et stort behov for økt innsats på FoU som ser sirkulær økonomi i et systemperspektiv. Ekspertgruppen for virkemidler for å fremme sirkulære aktiviteter har nylig lansert sin rapport der de argumenterer for behov for styrket satsing på både samfunnsvitenskapelig og teknologiske fag⁸⁸.

Noen aktuelle tiltak er:

- Følge opp relevante tiltak i anbefalingene fra Ekspertgruppen for utredning av virkemidler for å fremme sirkulære aktiviteter
- Øke samarbeidet på tvers av virkemiddelapparatet som gir større, mer effektive og slagkraftige fellessatsinger innenfor FoUol, samt videreutvikle de som fungerer godt
- Etablere godt samspill og synergi mellom samfunnsoppdraget og relevante nasjonale og internasjonale samfunnsoppdrag
- Utarbeide helhetlige, nasjonale kunnskapsgrunnlag og veikart for sirkulær økonomi som underlag for kraftfull koordinert satsing for å nå målene i samfunnsoppdraget
- Forsterke forskningsinnsatsen på
 - sektorovergrepene og systemiske utfordringer og muligheter for omstilling til sirkulær økonomi i tråd med samfunnsoppdraget og UFF-rammeverket
 - sirkulær ressursutnyttelse og redusert forbruk i tråd med UFF-rammeverket i en eller flere av verdikjedene tekstiler, EE, møbler og bygningsmaterialer- og produkter som samfunnsoppdraget peker på
- Løfte forskerrekuttering som understøtter kunnskapsbehov knyttet til sirkulær økonomi i næringslivet og offentlig forvaltning
- Målrette neste utlysning av Kapasitetsløft mot den regionale missionsatsingen på industriell symbiose. Industriell symbiose er løftet frem som et sentralt virkemiddel for å utvikle grønne verdikjeder og redusere klimafotavtrykket fra næringslivet og er også sentralt for det nasjonale samfunnsoppdraget. Kapasitetsløft er små sentre på 3-5 mill. kroner pr år over seks år, og neste utlysning på 100 mill. kroner, er planlagt i 2026 med tildeling i 2027.
- Stimulere til flere innovasjonsprosjekter i næringslivet knyttet til sirkulær økonomi

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Tiltakene reiser ingen prinsipielle spørsmål.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Med vekst vil vi prioritere å utvikle samarbeid mellom virkemiddelaktørene for å bygge ned barrierer innenfor FoUol og for styrke økt samarbeid mellom næringsliv, forskning, offentlig sektor og sivilsamfunn.

Vi vil også prioritere forskning på sektorovergrepene og systemiske utfordringer og muligheter for sirkulær økonomi for en bærekraftig samfunnsutvikling i tråd med samfunnsoppdraget og UFF-rammeverket. Det vil komplementere satsinger i Forskningsrådet på teknologiutvikling og sektor-spesifikke tiltak i næringslivet. Det er behov for forskning som løfter blikket fra den enkelte bransje og ser utfordringene i et systemperspektiv for å lykkes med omstillingen av samfunnet som samfunnsoppdraget forutsetter.

⁸⁸ Ikke rett fram - regjeringen.no

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De positive virkningene vil være at næringslivet og offentlig forvaltning får tilgang til relevant og bred kompetanse i forskningsorganisasjonene, at politikken blir basert på et godt kunnskapsgrunnlag og at norske forskningsmiljøer blir attraktive samarbeidspartnere i Europa. I tillegg vil vi få en mer systemisk tilnærming til sirkulær økonomi slik at tiltak i ulike sektorer sees i sammenheng og gir større effekt. På sikt vil sirkulær tilnærming til all økonomi være sentralt for å møte klima- og naturkrisen og unngå at tiltak for det ene slår i hjel det andre. Slik klimameldingen påpeker vil overgangen til en mer sirkulær økonomi vil på kort sikt innebære omstillingskostnader for næringslivet. Men på lang sikt vil overgangen til sirkulær økonomi bidra til å øke norske selskapers konkurransedyktighet på det europeiske markedet ved å sette høye klima- og miljøambisjoner for vår produksjon.

Et annet positivt bidrag vil være at vi styrker forskningsmiljøenes kompetanse og kapasitet for samarbeid med næringsliv og offentlig sektor på feltet. Sirkulær økonomi er fortsatt et ungt forskningsfelt og det er behov for å bygge opp og videreutvikle nasjonal fagekspertise. Både offentlig sektor og næringsliv vil ha et økende behov for slik kompetanse når de skal omstille sin virksomhet i bærekraftig retning.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Sirkulær økonomi favner tematisk bredt og berører alle sektorer. Det er sterke miljøer nasjonalt som konkurrerer og hevder seg gjennom finansieringsmulighetene som finnes i Forskningsrådet og innovasjon Norge og EUs rammeprogram. Det har vært sterk konkurranse om midlene vi har lyst ut de siste årene og det ligger til rette for at forskningsmiljøene skal kunne respondere på vekst. For å gi effekter er det viktig at både offentlig forvaltning, politikere og næringsliv tar resultater i bruk og implementerer dem i nytt regelverk, politikk og forretningsmodeller.

I tillegg kan en solid nasjonal satsing mobilisere og kvalifisere norske aktører til økt deltakelse i Horisont Europa. EU arbeider nå med etableringen av nye partnerskap hvorav ett på sirkulære verdikjeder knyttet til tekstiler. Dette vil være aktuelt for norske bedrifter å delta i. For at bedriftene skal lykkes i sin omstilling trenger de relevante, gode forskningsmiljøer å samarbeide med å støtte seg på.

Tiltak som er rettet mot tett samarbeid på tvers av virkemiddelapparatet forutsetter at satsinger på sirkulær økonomi hos de andre virkemiddelaktørene også gis gode rammevilkår og prioritet. Bare på den måten vil vi i fellesskap kunne klare å nå målet for samfunnsoppdraget.

Finansiering

Det foreslås en satsing på 90 mill. kroner i 2027 finansiert av KLD, KD, LMD og BFD. Av dette er

- 50 mill. kroner fra KLD, hvorav 25 mill. kroner omprioritering fra Biodiversa +
- 25 mill. kroner fra KD, hvorav 5 mill. kroner er omprioritering
- 10 mill. kroner fra LMD, hvorav 5 mill. kroner er omprioritering
- 5 mill. kroner fra BFD, hvorav alt er vekst

Prosjektporteføljen i Forskningsrådet på sirkulær økonomi har økt markant de siste årene. Veksten kommer i all hovedsak av investeringer i teknologi gjennom Grønn plattform og åpne næringslivsarenaer. Samfunnsvitenskap er det fagområdet som har hatt klart minst vekst de siste årene. Det er behov for forskning som løfter blikket fra den enkelte bransje og ser utfordringene i et systemperspektiv for å lykkes med omstillingen av samfunnet som samfunnsoppdraget forutsetter.

Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge

Hva er problemet, og hva vil vi oppnå?

Norge står i en sikkerhetspolitisk situasjon som er fundamentalt annerledes enn for bare kort tid siden. Dette medfører et nytt trussel- og risikobilde med store konsekvenser for hele samfunnet, som påvirker blant annet internasjonal handel og samarbeid, organisert kriminalitet, terrorisme og påvirkningsoperasjoner. Ikke minst har den geopolitiske rivaliseringen i Arktis økt betydelig. Norge er et robust samfunn, men det er også sårbart når rammebetingelser for sikkerhetspolitikken endres (1). Nye, sammensatte og samtidige kriser forsterker behovet for å forstå utfordringene og bygge robuste og motstandsdyktige sektorer og infrastruktur. Det er behov for å styrke demokratisk motstandskraft og sikre et helhetlig, kunnskapsbasert grunnlag for politikkutforming og handling.

Europakommisjonens Niinistö-rapport (2024) påpeker at kriser vil prege Europa i lang tid fremover og krever en krisehåndtering med stor involvering av innbyggere (2). Totalberedskapsmeldingen (2025) slår fast at det er nødvendig med en omlegging av den sivile delen av totalforsvaret og styrking av den sivile motstandskraften. Teknologisk utvikling, økt bruk av desinformasjon og forsøk på påvirkning gjør det også nødvendig å styrke norsk motstandskraft gjennom kunnskap. Algoritmedrevne parallelle offentligheter svekker vår forståelse av fakta og grunnlaget for felles meningsdannelse og beslutninger. KI-generert feil- og desinformasjon er trukket frem som en av de største globale risikoene vi står ovenfor av World Economic Forum 2025 (4). Demokratisk forvitring og svekkelse av den regelbaserte verdensordenen forsterker behovet for å bygge demokratisk resiliens og styrke grunnlaget for vår felles meningsdannelse og kunnskap. Dette forskningsbehovet er også beskrevet i satsingsforslaget om demokrati som styringsform og levesett. Det nye risikobildet med en mer konfliktfylt og uforutsigbar verden øker behovet for ny forskningsbasert kunnskap om et motstandsdyktig Norge.

Hvilke tiltak er relevante?

Det er flere tiltak som bør benyttes for å styrke samfunnssikkerhet og beredskap i bredt - reguleringer, økonomiske virkemidler (tilskudd), organisatoriske og pedagogiske virkemidler (reguleringer og veiledninger), for å nevne noen. Tiltakene bør brukes i hensiktsmessige kombinasjoner, og bør evalueres for å måle om de har ønsket virkning. For å ivareta samfunnssikkerhet og beredskap i bredt, må også fagkunnskap og kapasitet i forskningsmiljøene generelt styrkes. Ett av tiltakene som omtales i Totalberedskapsmeldingen, går ut på å forsterke kravene til departementenes kunnskapsberedskap i samfunnssikkerhetsinstruksen, i betydningen pålitelig kunnskap til støtte for beslutninger i fremtidige kriser (1,4). Samfunnssikkerhet og beredskap er et fragmentert og komplekst forskningsfelt. For å bygge et motstandsdyktig Norge, må det også investeres mer i kunnskap. Særlig relevante tiltak vil være:

- Å utvikle et nasjonalt strategiarbeid for å styrke nasjonal beredskap og samfunnssikkerhet. Ett tiltak kan være å sette i gang en 21-strategi eller et samfunnsoppdrag (3). Dette vil avdekke behovet for forskning og innovasjon/løsninger, bidra til bedre samspill mellom forskning, offentlig sektor, frivillige organisasjoner og næringsliv. Prosessen vil også være med på å etablere felles oppfatninger om utfordringer og muligheter.
- Etablere et nasjonalt forskningssenter på samfunnssikkerhet og beredskap som inkluderer forskning og innovasjon. Et senter må være sektorovergripende og tverrfaglig, med aktiv involvering av brukermiljøene.
- Øke midlene til forsknings- og kompetanseprosjekter knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap, herunder tematikk som sivil beredskap og motstandsdyktighet i befolkningen, hybride/sammensatte trusler, desinformasjon og polarisering.

Det er viktig forutsetning for alle tiltakene at de inkluderer ulike samfunnssektorer, favner næringsliv, offentlige myndigheter og sivil sektor, treffer ulike forvaltningsnivåer, og har fokus på både kunnskap og innovasjon. Det er også behov for å styrke rekruttering til sikkerhetsforskningen ved å øke antall

stipendiater og forskere som kan sikkerhetsklareres, spesielt innenfor digital sikkerhet. Det er et stort gap mellom tilgjengelig og etterspurt IKT-sikkerhetskompetanse. NSMs sikkerhetsfaglige råd understreker også at det kreves et nasjonalt kompetanseløft.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Etiske vurderinger og risikoanalyser vil bli vektlagt i satsingen. Samfunnssikkerhet og beredskap vil fremover vektlegges mer i alle sektorer, og flere forskere vil komme i situasjoner der sikkerhet er et sentralt hensyn. Dette vil kreve økt kunnskap om forskningssikkerhet, sikkerhetskultur og ansvarlig internasjonalt samarbeid for alle fag- og teknologiområder.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler flere tiltak som et krafttiltak for å styrke samfunnssikkerhet og beredskap:

- 1) etablere en nasjonal satsing organisert som en 21- prosess eller et samfunnsoppdrag
- 2) etablere 1-2 nasjonale sentre for samfunnssikkerhet og beredskap
- 3) en generell økning i forsknings- og innovasjonsprosjekter

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Hvis det ikke investeres mer i forskning på samfunnssikkerhet og beredskap, risikerer vi at samfunnets ressurser brukes feil, at krisetiltak ikke er godt nok utformet, at tiltak ikke blir iverksatt til rett tid og at manglende koordinering svekker totalforsvaret. Satsingen vil bidra til et mer robust og motstandsdyktig samfunn, ved å bygge risikoforståelse og kompetanse som kan sikre effektiv respons på fremtidige kriser og samfunnsutfordringer, samtidig som nødvendige demokratiske hensyn ivaretas.

Tiltakene vil bidra til oppbygging av flere FoU-miljøer som vil styrke kunnskapsberedskapen, gi økt nasjonal analysekapasitet og flere forskere med sikkerhetskompetanse. Et nasjonalt forskningssenter vil kunne samle ulike fagmiljøer og styrke samarbeidet med sentrale brukere av forskningen, herunder direktorater, etater, kommuner m.m. Dette vil igjen bidra til større og raskere samfunnseffekter av forskningen. Satsingen vil få positive virkninger for departementene gjennom oppdatert kunnskap for politikkutforming, lovarbeid og forvaltning. I tillegg kan en solid nasjonal satsing bidra til bedre mobilisering og kvalifisering av norske aktører til deltakelse i Horisont Europa.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Tilfanget av og kvaliteten på tidligere søknader innenfor samfunnssikkerhet viser at det er god kapasitet i FoU-miljøene. Søknadene har gjennomgående svært høy kvalitet, men kun et lite antall av de støtteverdige prosjektene kan innvilges. Økt innsats er viktig for å vedlikeholde og å utvikle nye fagmiljøer.

Norge har høy tillit internasjonalt, og har et næringsliv med potensial til å levere sikkerhetsløsninger av høy kvalitet til både sivil sektor og til forsvarssektoren. Det anbefales at tiltak innrettes slik at de sørger for at forskningsmiljøene samarbeider med næringslivet og/eller offentlige virksomheter om utvikling av kunnskap og løsninger. Kompleksiteten og omfanget av problemstillinger innenfor samfunns-sikkerhet vil også kreve samarbeid på tvers av sektorer, forvaltningsnivå og fag- og teknologiområder.

Finansiering

I dag går om lag 45 mill. kroner fra JD og 20 mill. kroner fra KD til forskning på samfunnssikkerhet og beredskap. Forskningsrådet forslår at feltet styrkes med en satsing på 50 mill. kroner i 2027, hvorav 25 mill. kroner fra JD og 25 mill. kroner fra KD.

Satsingen bør sees i sammenheng med ny portefølje for forsvar, sikkerhet og beredskap. Resultatene vil bidra til bedre kunnskapsgrunnlag for sikkerhet og politikkutforming, stimulere til at flere forskere sikkerhetsklareres og kunne bidra til økt FoU-samarbeid med forsvarssektoren.

Referanser

(1) Justis- og beredskapsdepartementet. (2025). *Meld. St. 9 (2024–2025) Totalberedskapsmeldingen – Forberedt på kriser og krig*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-9-20242025/id3082364/>

(2) Niinistö, S. (2024). *Safer together: A path towards a fully prepared Union*. European Commission.

https://commission.europa.eu/document/download/5bb2881f-9e29-42f2-8b77-8739b19d047c_en?filename=2024_Niinisto-report_Book_VF.pdf

(3) 21-strategiene er nasjonale strategier for ulike bransjer og temaer der forskning, innovasjon, kommersialisering og industrialisering er viktig for å omstille Norge: <https://www.forskningsradet.no/forskningspolitikk-strategi/21-strategiene/>

(4) Kunnskapsdepartementet. (2025). *Meld. St. 14 (2024–2025) Sikker kunnskap i en usikker verden*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/contentassets/184a42734a564c4db6632b19997655b4/no/pdfs/stm202420250014000dddpdfs.pdf>

Sikkerhet, geopolittikk og endrede maktforhold

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

De siste årene har globalt, multilateralt samarbeid blitt svekket og mye peker i retning av en mer konfliktfylt og uforutsigbar verden. En rekke stater vender tilbake til mer proteksjonistiske holdninger, noe som svekker internasjonale organisasjoners integritet, innflytelse og samarbeidsflater. Tyngdepunktet i økonomi og makt i verden forskyves, og med det endres også handelsforbindelser og muligheter for vekst og klimatilpasning. Manipulering av data og strategisk propaganda med spredning av desinformasjon gjør det viktigere enn noensinne at fakta og analyser gjøres åpent tilgjengelig. Det er en rivende teknologisk utvikling som både gir store muligheter, men også store utfordringer når det kommer til påvirkning, hybride trusler og direkte angrep på vårt samfunn. Skillet mellom statssikkerhet og samfunnssikkerhet blir mindre tydelig, og trusselbildet mot Norge er uforutsigbart.

De siste ti årene har det skjedd dramatiske endringer i verden rundt oss; Russland har annektert Krim og startet en krig mot Ukraina. Kina har blitt en stormakt med militær styrke til å støtte den økonomiske makt, med tilhørende stormakts rivalisering. Dette er noe som kommer fram i flere pågående norske forskningsprosjekter, blant annet NUPi sin pågående forskning på "Norsk sikkerhetspolitikk: Veivalg og dilemmaer i en turbulent tid", finansiert av Forsvarsdepartementet.

USA har endret sin utenriks- og bistandspolitik og skapt stor usikkerhet rundt den internasjonale rettsbaserte orden. Hvordan påvirker det oss, og hvordan påvirker det blant annet internasjonal bistand og vår sikkerhet? Norge bevilget blant annet 330 millioner kroner ekstra til målrettet innsats for mennesker i krise og konflikt i mars 2025, som resultat av bortfall av amerikanske midler.

Konfliktene i Midtøsten og de store lidelsene på Gaza og andre steder på det afrikanske kontinent og i Asia, har vist at verdenssamfunnet ikke alltid evner å finne løsninger for å stoppe sult og katastrofer. Og til dette kommer klima- og naturkriser som også påvirker landenes beredskap, sikkerhet og ikke minst fører til konflikt. Derfor er en styrket satsing på forskning om internasjonale relasjoner, utenriks- og sikkerhetspolitikk viktigere enn noen gang.

I regjeringens nasjonale sikkerhetsstrategi som kom 8. mai 2025 heter det at det norske samfunnet i bredt må ta innover seg at det sikkerhetspolitiske alvoret har økt, og at det er stor usikkerhet knyttet til flere viktige forhold. Vi må håndtere mer komplekse spørsmål i skjæringspunktet mellom sikkerhet, økonomi og teknologi. Selv sier utenriksminister Barth Eide at «*Det er ofte blitt hevdet at norsk utenrikspolitikk ligger fast, men den devisen fungerer best når verden der ute blir ved sin lest. Når verden er i rask endring må vi forstå hva endringene i verden betyr for oss, og utvikle vår politikk deretter*».

Viktige problemstillinger som må adresseres i en fornyet satsing er:

- Hvordan skal en ny sikkerhetsstruktur se ut. Skal vi satse på gamle allierte, eller skal vi søke ut til nye med felles interesser. Har det verdi å snakke med stater og grupper som vi ikke alltid er enige med. Har det noe hensikt å forsøke å berolige Russland.
- Skillet mellom krig og fred utfordres, etterretningsaktivitetene er betydelig og vi utsettes for påvirkning fra ulike hold; stater, kriminelle nettverk og radikaliserte miljøer.
- Det pågår et større skifte i det transatlantiske forhold, samtidig som stormaktsrivaliseringen tiltar. Internasjonal rettsorden, vestens posisjon og anklager om doble standarder gjør at stormaktene på nytt utfordrer hverandre i det globale sør, i Asia og ikke minst i Europa. Hvordan skal Norge balansere mellom Kina og USA?
- Hvordan balanserer vi teknologisk utvikling, handel, marked og sikkerhet?

Norsk forskning på utenriks- og sikkerhetspolitikk er til tross for sin beskjedne størrelse, av høy kvalitet og har relativt god bredde. Forskningen utføres av en håndfull institutter og fakulteter i de utenriks- og sikkerhetspolitiske forskningsinstituttene og i universitets- og høyskolesektoren. Flere av miljøene er verdensledende på sine felt. Men på områder som er sentrale for Norge, og som kan være nye i sitt perspektiv, er det viktig at vi har miljøer med dybdekunnskap og som i fellesskap evner å møte det uventede med et bredt faktagrunnlag og mangfold i tilnærminger.

Hvilke tiltak er relevante?

1. *Styrke forskningen på USA og effektene på den internasjonale arena av endringer i amerikanske politikk*

USA er en viktig forskningspartner, sikkerhetspolitisk partner og handelspartner for Norge. Forskningsrådet mener derfor at det er behov for en satsing på kunnskap om utviklingen i USA. En slik satsning kan omfatte demokratiutvikling, vilkår for forskning og forskningssamarbeid, sikkerhetspolitikk, handelspolitikk, klima- og miljøpolitikk, geopolittikk og utenrikspolitikk. Utviklingen i USA har betydning også for en rekke globale geopolitiske veivalg og valg av partnere, bilateralt, og i multilaterale allianser som NATO.

USA har lenge vært verdens ledende forskningsnasjon både i kraft av sin størrelse og i kraft av de innsikter og innovasjoner som har blitt frembrakt. Amerikanske forskere har vært sentrale i utviklingen av blant annet datagrunnlag og modeller innenfor klimaforskning, jordobservasjon, helse, samfunnsforskning etc.

Det har ikke vært en tilstrekkelig systematisk oppbygging av norsk analyse- og kunnskapskapasitet om utviklingstrekk i USA. Hovedsakelig fordi amerikanske forskningsinstitusjoner og tenketanker har levert troverdige og gode analyser som er delt blant annet med Norge. Men det er tid for å stille spørsmålstegn ved disses uavhengighet av amerikansk politikk.

2. *Videreføre og styrke forskningen på internasjonale forhold, sikkerhet og effekter på Norge og norsk politikk*

Forskningsrådet har frem til nå forvaltet midler fra Utenriksdepartementet til forskning på adskilte geografiske områder. Dette har vært til dels beskjedne utlysninger som har ført til smale problemstillinger knyttet opp mot enkelt land og områder av viktighet for norsk politikk. Dette har ført til at vi har svært gode forskningsmiljø på eksempelvis Russland, Europa og nordområdene. Men med en verden i endring, ser man at det er andre områder og problemstillinger som er mer aktuelle for norsk politikk utøvelse, og disse bør følges opp på en mer fleksibel måte enn hva som har vært mulig frem til nå. Derfor bør midler som tidligere har vært øremerket særskilte områder omprioriteres slik at det kan dekke en større bredde av sikkerhets- og utenrikspolitiske problemstillinger og hendelser.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

I første omgang anbefales tiltak for å styrke norsk kunnskap om endringene i USA og hvordan dette påvirker internasjonal politikk, sikkerhet og maktutøvelse. En vekst på dette området bør i første rekke gå til dette.

Men det er viktig at midler gitt av Utenriksdepartementet på 02området (Utenriksfeltet), som frem til 2025 ble øremerket geografiske områder, omprioriteres slik at utlysninger og midler går til forskning på aktuelle sikkerhets- og utenrikspolitiske områder av høy aktualitet og konsekvens. Dette hindrer ikke at man fortsatt vil kunne finansiere forskning på Russland, Europa, Asia og Nordområdene spesifikt, men det vil være som en del av en bredere satsing på internasjonale forhold, sikkerhet og effekter på Norge og norsk politikk.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Internasjonale relasjoner, utenriks- og sikkerhetspolitikk er et felt som dekker forskning på områder som er sentrale for Norges sikkerhet og internasjonale posisjon og omdømme. Forventede resultater er et bedre beslutningsgrunnlag for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk, politikktutforming for og implementering av effektive tiltak som styrker og sikrer Norges trygghet med hensyn til sikkerhets-situasjonen, økonomiske disposisjoner, handel og vårt forhold de skiftende ambisjoner hos stormaktene og hvordan dette påvirker vårt handlingsrom. Et kunnskapsbasert offentlig ordskifte rundt utenriks- og sikkerhetspolitikk, er med på å sikre nasjonen mot påvirkning gjennom manipulering av data og strategisk propaganda.

Konsekvenser av manglende kunnskap er potensielt store og uoversiktlige, og det kan være at Norge er dårlig forberedt i forhandlinger og sikkerhetspolitiske disposisjoner med USA, Kina, Russland og andre land på ulike politikkområder.

Målet for satsingen er bedre og mer systematisk kunnskap om endrede geopolitiske forhold, makt-forskyvning og påvirkning på Norge og norsk politikk.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det er svært gode forutsetninger for en vellykket gjennomføring av tiltaket. Norge har gode forskningsmiljøer på utenriks- og sikkerhetspolitikk, og det er både kapasitet og behov for å fornye innretningen på forsknings- og analyseaktivitetene.

Finansiering

- Det foreslås en vekst på 20 mill. for å sikre at man opprettholder etablert målrettet forsknings-innsats, men at man legger til rette for å se det bredere bilde og samtidig være mer fleksibel og raskere til å tilpasse forskningsinnsatsen til raskt endrede geopolitiske forhold.
- Det foreslås en omprioritering av den eksisterende rammen på 02-området fra Utenriks-departementet. Ved at man bruker tidligere øremerkede midler knyttet til geografiske områder til mer målrettet satsing på tverrgående tematiske områder knyttet til sikkerhets- og utenrikspolitikken.

Satsingen er relevant for Utenriksdepartementets sektoransvar for forskning.

Smart maritim

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge har en lang og stolt tradisjon som maritim nasjon, med en betydelig andel av verdiskapningen knyttet til havet. I møte med økende geopolitiske spenninger og behovet for bærekraftig utvikling, står maritim forskning og innovasjon sentralt i å sikre både nasjonal beredskap, sikkerhet og økonomisk vekst. På noen områder som f.eks. kunstig intelligens og droneteknolog, går utvikling av sivil teknologi raskt, og siste årenes krigstilstander i bla. Ukraina viser at sivil kunnskap, teknologi og aktører har stor betydning for forsvaret. Sivile forskningsaktører har teknologi og kompetanse som vil kunne utnyttes til militære formål. Utviklingen av teknologi og deling av innsikter for såkalt "dual-use" kan møte både sivile og militære behov gjennom felles forsknings- og innovasjonsinnsats.

Samarbeidet mellom sivile og militære aktører har blitt styrket de siste årene, med initiativer som ICE worx ved FFI) som fremmer rask utvikling og implementering av ny teknologi. Dette inkluderer

autonome maritime systemer, avanserte sensorer og bærekraftige energiløsninger som kan benyttes både i kommersiell skipsfart og i forsvarssektoren Forskning, utvikling og innovasjon - Forsvarsanskaffelser. Signeringen av fregattavtalen mellom Norge og Storbritannia er starten på et strategisk partnerskap om å kjøpe og utvikling av fregatter sammen (regjeringen.no). Partnerskapet gjør at Norge vil samarbeide enda tettere operativt, om ny teknologi og om utdanning av mannskap gjennom denne avtalen. Denne avtalen er en god illustrasjon på hvordan felles forskning skal gi teknologi som styrker sivil maritim industri og forsvaret. Slike samarbeid er avgjørende for å møte fremtidige utfordringer og utnytte mulighetene som ligger i teknologisk konvergens. Regjeringen har også tatt initiativ til et tett samarbeid mellom sivile og militære myndigheter for å styrke arbeidet med maritim sikkerhet. Dette inkluderer vedtak av en havneberedskapsforskrift som blant annet skal sikre militære styrker tilgang til relevante havner i en krigssituasjon.

I lys av disse utviklingene er det klart at maritim forskning og innovasjon spiller en avgjørende rolle i å sikre Norges posisjon som en ledende maritim nasjon. Ved å fremme teknologiutvikling som tjener både sivile og militære formål, kan Norge møte fremtidige utfordringer og utnytte mulighetene som ligger i teknologisk konvergens.

Parallelt med kontraktsforhandlingene, vil norske og britiske myndigheter forhandle frem egne industrisamarbeidsavtaler for ulike samarbeidsprosjekter. Selv om få eller ingen fartøystyper for skarpe oppdrag ser ut til å bli bygget i Norge, har Norge flere bedrifter som kan levere teknologi til disse fartøyene og til fartøy for andre land. Norge har også ansvaret, infrastruktur og systemer for overvåking av store havområder. Avtalen vil kunne gi muligheten for teknologisamarbeid og samarbeid i forsvarssamarbeidsprosjekter. Ny norskutviklet teknologi kan bidra til å forbedre og effektivisere denne overvåkingen og skape eksportmuligheter.

Hvilke tiltak er relevante?

Behovet for en målrettet satsing på utvikling av smart maritim teknologi som har bruksområde både militært og sivilt er mer aktuelt enn noen gang. Sett i lys av den økende interessen for maritim teknologi, er det også et økende behov for å stimulere næringsaktører til å samarbeide med relevante forskningsorganisasjoner for å utvikle ny kunnskap og bygge forskningskompetanse som er nødvendig for utviklingen av smartere maritime fartøy og droner, for både sivile- og militære formål.

En koordinert innsats på prosjekter innen smart maritim teknologi langs hele kjeden av virkemidler og utlysninger er relevant. En satsing med lang varighet og krav om samarbeid med relevante aktører kan være spesielt aktuelt for denne type satsing. En slik målrettet satsing vil kunne koble ledende forskningsmiljøer innenfor smart teknologi med ledende maritime virksomheter og sivile og militære brukermiljøer samt sikre samarbeid med ledende utenlandske forskningsmiljøer.

Gjennom Connecting Europe Facility (CEF) har EU tildelt €807 millioner til 38 prosjekter som oppgraderer nøkkelinfrastruktur for både sivil og militær bruk. Disse prosjektene inkluderer forbedringer av jernbaner, veier, havner og innlands vannveier, og er en del av EU's handlingsplan for militær mobilitet 2.0.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Noen av tiltakene vil innebære støtte til FoU i henhold til Gruppeunntak 25 i Statsstøtteregelverket, andre kan kreve skjerming eller gradering, og da i henhold til rutiner som er under utvikling får å sikre samspill mellom det sivile og militære forsknings- og innovasjonsøkosystemet, jf. tiltak i systemmeldingen.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

1. Målrettet tiltak for å utvikle maritim teknologi som gir øket innovasjon og verdiskaping for maritime aktører som har en mulig anvendelse både militært og sivilt. En slik målrettet satsing vil kunne koble bedrifter som utvikler teknologi for sivil og militær bruk med ledende maritime forskningsmiljøer, samt sikre samarbeid med FFI og andre aktører innenfor forsvaret.

2. Forsterke igangsatt maritim aktivitet, som maritime KI-sentre/SFF/SFI/Grønn plattform-prosjekter ol.
3. Det foreslås en målrettet satsing som skal bidra til at Norge tar en sentral rolle i utviklingen av maritim teknologi som fremmer maritim sektor, både sivilt og militært. Satsingen vil spesielt styrke forskningsinnsatsen innenfor maritime næringer og øke maritim næringsinvestering i forskning og innovasjon, samtidig som næringen skaper store eksportmuligheter. Denne innsatsen vil legge til rette for utvikling av smart teknologi, fartøyer og droner som kan anvendes både til militære formål og til sivilt bruk, og vil sikre at Norge er i front innen maritime løsninger for fremtiden.

Tiltakene vil rettes mot utvikling og bruk av smart teknologi i maritim næring, for dual-use. Dette vil styrke forskningskapasiteten innenfor de maritime forskningsmiljøene, og sørge for at den maritime industrien og forsvaret får tilgang til og kan ta i bruk teknologi tilpasset dual-use. Dette vil også kunne sikre at sektoren kan møte de sikkerhetsmessige utfordringer som oppstår når nye løsninger tas i bruk. Styrke tverrfaglig samarbeid mellom forskning, maritim næring og forsvaret.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

- Ressursutnyttelse og tilgang til mer avansert overvåkingsteknologi: Ny smart maritim teknologi kan optimalisere overvåking av havmiljø og kritisk infrastruktur samt andre maritime militære og sivile operasjoner til havs. Bruk av kunstig intelligens vil kunne gjøre det mulig å oppdage mulige trusler tidligere eller nye typer trusler.
- Automatisering og effektivisering: Bruken av autonome skip og droner er et annet område hvor maritim teknologi kan revolusjonere maritim sektor og åpne for ny forsvarsteknologi. Disse teknologiene kan utføre oppgaver som inspeksjoner, effektiv logistikk og miljøovervåking. Avanserte autonome skip kan gjennomføre risikofylte oppdrag uten å sette liv i fare.
- Økt sikkerhet til sjøs: Smart maritim teknologi kan brukes til å forbedre sikkerheten i maritim sektor. Gjennom avanserte overvåkingssystemer, prediktivt vedlikehold og automatiserte navigasjonssystemer kan man redusere risikoen for ulykker og miljøkatastrofer.
- Konkurransefortrinn: Ved å investere mer i smarte maritime teknologier kan Norge styrke sin posisjon som en ledende maritim nasjon, og bli en betydelig leverandør av maritim forsvarsteknologi.

Mulige negative virkninger: Selv om maritim teknologi generelt kan ha stort potensiale for sivilt bruk, vil utvikling av maritim teknologi som også har mulig militær anvendelse, kunne omfattes av strengere regulering og begrensninger som rammer sivilt bruk og publisering av forskningsresultater.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

- Gode søknader med deltagelse fra forskning, næringsliv og relevante forsvarsaktører. Godt samarbeide mellom maritime forskningsmiljø og forskningsmiljø innenfor kunstig intelligens
- Internasjonalt forsknings- og innovasjonssamarbeid
- Tilgang til relevante data av høy kvalitet for trening av systemer som benytter kunstig intelligens
- Hensiktsmessige sikkerhetssystemer for å kunne håndtere gradert materiale.

Finansiering

I 2027 foreslås det 50 mill. kroner fra NFD til dette tiltaket Smart maritim.

Styrking av norsk kjemiforskning – oppfølging av evalueringen av norsk naturvitenskapelig forskning

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Kjemi er et grunnleggende fagområde med lange forskningstradisjoner i Norge. To nobelprisvinnere har hatt norsk statsborgerskap, Lars Onsager og Odd Hassel, men det er mer enn 50 år siden begge prisene ble tildelt. Kjemi og kjemisk forskning er viktig i det moderne samfunnet, ikke minst som grunnlag for samfunnstransformasjoner og næringsutvikling knyttet til grønn omstilling og bærekraft.

En evaluering av norsk naturvitenskapelig forskning (EVALNAT) ble presentert av Forskningsrådet i 2024. Dette er én av de fire evalueringene som omfatter fagområdene matematikk, naturvitenskap og teknologi, og livsvitenskap som ble ferdigstilt i 2024 og 2025⁸⁹. Alle evalueringene er gjennomført av internasjonale eksperter som har vurdert de enkelte forskningsgruppene, forskningsenhetene og det nasjonale nivået.

Den nasjonale EVALNAT rapporten konkluderer med at situasjonen for norsk kjemiforskning i dag er lite tilfredsstillende, selv om det finnes noen sterke forskningsgrupper og fagmiljøer. Evalueringen peker på at kjemi og kjemisk forskning er inne i en ond spiral hvor lave studenttall ved universitetene fører til svak finansiering av kjemimiljøene som igjen svekker forskningsmiljøene ytterligere. Forskningsrådet skal tilrettelegge for oppfølging av anbefalingene fra fagevalueringen. Det foreslås derfor en særskilt satsing på kjemiforskning i Norge.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningsrådet har satt i gang generelle oppfølgingstiltak basert på funn og anbefalinger i de fire fagevalueringene. Det omfatter 100 mill. kroner i utlysninger av støtte til nettverk og til nasjonale forskerskoler, forbeholdt faggrupper som har deltatt i en av fagevalueringene. I tillegg er det i 2025 åpnet andre nye utlysninger som følger opp anbefalingene i rapportene, blant annet utlysning av støtte til radikale forskningsidéer og til Toppforskere⁹⁰. Disse utlysningene er finansiert av et handlingsrom som Forskningsrådets styre gjorde tilgjengelig for Porteføljestyret for banebrytende forskning i 2025. Disse utlysningene er åpne for alle fagfelt og tildeling gjøres på bakgrunn av kvalitet, uten noen prioritering av fagområde.

I tillegg foreslås et spesifikt tiltak som en særskilt forskningssatsing på kjemiforskning i Norge rettet mot de delene av kjemi som fagevalueringen viser det er størst behov for å styrke. Ifølge den nasjonale evalueringsrapporten dreier seg særlig om organisk kjemi, analytisk kjemi, miljøkjemi og biokjemi. Hensikten med satsingen vil være å bygge opp varige forskningsmiljøer med høy kvalitet som ikke kun er avhengig av enkeltforskere. Et eksempel på en slik satsing er utlysning av ett eller flere forskningssentre. Det er en forutsetning at en slik satsing kombineres og samordnes med institusjonelle satsinger for å få varig effekt slik det også er påpekt i den nasjonale EVALNAT rapporten.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Tiltakets målsetning er å styrke forskningskvaliteten på fagområder som i dag generelt ikke er verdensledende. Det er del av Forskningsrådets oppgaver jf. vedtektene §2 punkt 1 og 7; arbeide for utvikling av fag og disipliner, samt bidra til kvalitet i norsk forskning. Det vil også følge opp MRS mål 1 i Regjeringens tildelingsbrev til Forskningsrådet: «Økt vitenskapelig kvalitet», og indirekte til mål 2 «Økt verdiskapning i næringslivet» siden tiltaket også vil legge til rette for næringsutvikling innen fagområdene.

⁸⁹ EVALNAT, EVALBIOVIT, EVALMIT og EVALMEDHELSE

⁹⁰ Radikale forskningsidéer og Toppforsk er åpen for alle forskere og fagområder

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det foreslås en målrettet utlysning i 2027 av en senterordning på totalt 120 mill. kroner med utbetaling over en periode på 8-10 år. Dette er i første omgang en engangs satsing som er avgrenset til den foreslåtte utlysningen i 2027. Detaljene i ordningen vil bli utarbeidet senere. Men det tas sikte på 1 eller maksimalt 2 sentre som ikke trenger å være geografisk samlokalisert. Senteret/sentrene må ha strategisk forankring ved institusjonen(e), mulig arbeidsdeling mellom norske institusjonene må avklares og senteret/sentrene må være tett koblet til utdanningstilbudet.

Evalueringsrapporten påpeker at en mangel av sterke grupper innen organisk og analytisk/miljøkjemi kan ha en negativ effekt på flere tilknyttede forsknings- og næringsområder, som farmasøytisk og medisinsk kjemi. I rapporten pekes det også på at de svake forskningsgruppene er små og mangler nødvendig samarbeid på tvers av fagdisipliner. Dette hindrer også effektiv bruk av infrastruktur og gjør det utfordrende å utvikle gode, tydelige og overordnede strategier. I tillegg er det behov for rekruttering av både studenter og internasjonalt ledende forskere for å sikre miljøenes videre forskningsaktivitet og økonomi.

En satsning på forskningssentre vil kunne svare ut flere av disse utfordringene, både faglig, strategisk og administrativt. Det vil føre til en oppblomstring av disse fagmiljøene hvor deling av kunnskap, infrastruktur og strategier vil være grunnleggende. Forskningsrådet har lang og god erfaring med senteratsninger som f.eks. SFF, SFI og FME og også innrettede sentre som «senter for nukleær forskning» og «senter for norsk som fagspråk». Disse sentrene har samlet ekspertise og kompetanse og har ført til flere verdensledende forskningsmiljøer.

De nevnte fagområdene har både hver for seg og, ikke minst, i kombinasjon, stort potensiale til å føre til banebrytende forskning innen en rekke samfunns- og teknologiområder. Organisk kjemi har stort potensiale for å levere viktige bidrag, f.eks. i medisin, farma, biologi og materialvitenskap. Analytisk kjemi har bl.a. ambisjoner i marin sektor (samarbeid med fiskerinæringen) som kan videreutvikles. Konkrete eksempler på anvendelsesområder er utvikling av nye, og mer bærekraftige, synteseveier for medikamenter, utvikling av ny sensortechnologi (f.eks. for luftkvalitet eller stråling) og miljøvennlige prosesser og produkter innen agrikultur og matproduksjon.

På sikt vil den foreslåtte satsingen kunne føre til en ønsket oppbygging av verdensledende forskningsmiljøer med stor betydning for både forskning og næringslivet.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen skal føre til en varig styrking av norsk kjemiforskning. Det vil opprettholde og styrke undervisningsnivået i kjemi ved institusjonene og bidra til å gjøre kjemi mer attraktivt for studenter. På sikt vil det bidra til næringsutvikling og til å ruste Norge for å møte samfunnsutfordringene blant annet relatert til det grønne skiftet. Hensikten er at kjemimiljøene etter denne satsingen ikke forblir avhengige av særskilte ordninger, men finansierer forskningen gjennom institusjonene og Forskningsrådets ordinære ordninger.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

En forutsetning for at en slik satsing skal bli vellykket, er at det etableres et tett og forpliktende samarbeid med institusjonene, spesielt innenfor UH sektoren, og med KD. En varig styrking av kjemimiljøene er kun mulig hvis studenttilgangen til BSc- og MSc-programmene i kjemi øker siden dette både bidrar til langsiktig finansiering og gir tilgang på kandidater til utdannings- og rekrutteringsstillinger. For å gjøre studietilbud i kjemi mer attraktivt for studenter, er det trolig behov for både fornyelse, samordning og konsolidering av utdanningstilbudene og direkte markedsføring mot ungdomsgrupper. KD vil ha en nøkkelrolle i dette arbeidet gjennom utviklingsavtaler og øvrig styringsdialog med UH institusjonene. Dette arbeidet må starte allerede i den videregående skole for å øke antall elever som tar kjemi ferdypningsfag.

Det er i tillegg en forutsetning at relevante institusjoner selv prioriterer midler til en satsing på kjemi-miljøene. Det vil ta noe tid å bygge opp igjen studenttallet i kjemi til et akseptabelt nivå. Institusjonene

må derfor selv iverksette satsinger som kombineres med satsingen fra Forskningsrådet. Forventningen er at institusjonen selv går inn med like store midler som det foreslås at Forskningsrådet skal gjøre gjennom denne satsingen.

Finansiering

Satsingen vil både føre til generell fagutvikling og styrking av forskningsinstitusjonene, samtidig som den på lenger sikt vil kunne bidra til næringsutvikling. Den foreslås finansiert med 120 mill. kroner fra KD, kap. 285, post 72 som en engangsutlysning i 2027.

Ta banebrytende forskning i bruk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge har en solid base av nysgjerrighetsdrevet banebrytende forskning finansiert gjennom Forskningsrådets portefølje for banebrytende forskning og søyle 1 i Horisont Europa (dvs. ERC og MSCA). Denne forskningen har som primærmål å bidra til å flytte forskningsfronten, men har også har stort potensiale for næringsrettede og samfunnsrettede innovasjoner. Evalueringen av SFF ordningen (Senter for Fremragende Forskning) i 2020 viser at det oppstår mange innovasjoner med stor nytteverdi for samfunnet fra SFF sentrene. Samtidig er det grunn til å tro at det er et stort uutnyttet innovasjonspotensial i den banebrytende forskningen. Dette er påpekt blant annet i Heitor- og Draghi-rapportene (EU), samt i OECDs ministererklæring fra 2023 om transformativ forskningspolitikk og i OECDs gjennomgang av det norske forskningssystemet (OECD 2017). Det kan skyldes at mange forskere oppfatter at det er en lang reise fra sin ofte grunnleggende forskning til anvendelse og at de ikke ser hvordan den reisen starter. Det kan være spesielt utfordrende å utnytte potensialet i den banebrytende forskningen hvis det ikke er den/de ledende forskerne som ønsker å gjøre det, men andre, gjerne yngre, forskere i forskningsmiljøet.

Denne satsingen er en særskilt tilrettelegging for å stimulere til å ta banebrytende forskning i bruk. Satsingen har klare fellestrekk med ERC sin PoC (Proof of Concept) utlysning i søyle 1 i Horisont Europa. Den følger også opp regjeringens målsetninger om å ta forskning i bruk slik det står både i Stortingsmeldingen om Forskningssystemet (2025) og i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning.

Hvilke tiltak er relevante?

Porteføljen for banebrytende forskning fikk et handlingsrom i 2025 budsjettet. 30 mill. kroner av handlingsrommet ble satt av til tiltak for å stimulere til å ta banebrytende forskning i porteføljen i bruk.

Forskningsrådet har to utlysninger av *kommersialiseringsprosjekt*, som har store likhetstrekk med ERCs Proof of Concept (PoC) og European Innovation Council (EIC) Transition i Horisont Europa:

- Verifisering – Kommersialisering fra offentlig finansiert forskning
- Kvalifisering – Kommersialisering fra offentlig finansiert forskning

Begge disse utlysningene er åpne for søknader som baserer seg på forskning i Norge som er offentlig finansiert gjennom nasjonale eller internasjonale ordninger. Tiltaket som prøves ut i 2025, er å legge 30 mill. kr fra porteføljen for banebrytende forskning til disse to utlysningene og øremerke midlene til prosjekter som har sin forskningsbakgrunn finansiert enten fra Forskningsrådets banebrytende portefølje (FRIPRO eller SFF) eller fra søyle 1 i Horisont Europa (ERC eller MSCA). Samtidig ble utlysningen endret slik at den nå omfatter samfunnsinnovasjon i tillegg til kommersiell utnyttelse, som var det opprinnelige fokuset. Utlysningene med øremerking av midler for prosjekt med opphav fra banebrytende forskning er markedsført på institusjoner og møteplasser med forskningsmiljø. Tiltaket har blitt veldig godt mottatt i sektoren. Flere ledere ved forskningsinstitusjoner har påpekt at de vil bruke tiltaket aktivt for å ta større andel av forskningen ved institusjonene i bruk. De første prosjektene ble tildelt i april/mai 2025 fra de øremerkede midlene, kun tre måneder etter at tiltaket ble offentliggjort.

Et alternativ til dette tiltaket er å opprette en egen utlysning som skreddersys til formålet. Det vil kunne stimulere enda tydeligere til forskere som jobber med samfunnsinnovasjoner siden de to eksisterende utlysningene opprinnelig hadde fokus på kommersialisering og kommersiell utnyttelse. Ulempen er at en egen utlysning vil ha overlapp med de eksisterende utlysningene, noe som vil føre til unødvendig ressursbruk både i forskningssektoren og i Forskningsrådet.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det anbefales at banebrytende forskning får tilført dedikerte varige midler til å ta forskningen i bruk gjennom de eksisterende utlysningene for verifisering og kvalifisering. 30 mill. kroner er tilstrekkelig til å sette i gang 20 verifiseringsprosjekt (på inntil 0,5 mill. kr hver) og 4 kvalifiseringsprosjekt (på inntil 5 mill. kroner hver). Banebrytende forskning har en portefølje på mer enn 500 pågående prosjekter. Det antas å være et potensiale for å ta banebrytende forskning i bruk utover det som er mulig å sette i gang gjennom utlysningen i 2025. Det innebærer at det både er behov for å gjøre satsingen varig og å styrke den.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Regjeringen har som ambisjon om å styrke næringslivets FoU-innsats. I industrimeldingen (Meld. St 16 2024-2025) vektlegges betydningen av forskning og utvikling for verdiskapning og konkurransekraft. På samme tid er det en utfordring å ha gode mekanismer for å få tatt i bruk resultater fra grunnleggende forskning.

Det forventes at flere forskningsorganisasjoner vil prøve å ta resultatene fra banebrytende forskning i bruk når det er egen satsing på det. Denne forskningen er ofte i den internasjonale forskningsfronten og sjeldent sterkt knyttet til dagens næringsstruktur og samfunn. Tiltaket har derfor stort potensiale for utvikling av nye næringer og kunne bidra til transformerende samfunnsutvikling. Tiltaket er antatt å gi varige positive effekter siden det stadig vil være et tilfang av ny banebrytende forskning som kan tas i bruk.

Det er ikke åpenbare negative virkninger av tiltaket. Tiltaket er avgrenset til å ta i bruk forskning som er finansiert innenfor porteføljen av banebrytende forskning. Dette ansees ikke som en negativ avgrensning siden den banebrytende forskningen er tildelt gjennom konkurranse og holder høy kvalitet samtidig som utlysningene for verifisering og kvalifisering også har midler uten denne øremerkingen.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Vellykket gjennomføring forutsetter at de relevante forskningsmiljøene er kjent med muligheten for finansiering av de første stegene for å ta den banebrytende forskningen i bruk og at de mobiliserer søkere/søknader til ordningen. Det forutsetter kontakt både med forskningsmiljøene og med de organene ved forskningsinstitusjonene som tilrettelegger for å ta forskning i bruk, f.eks. TTO (Technology Transfer Office) enhetene. Det forutsetter også at det er tilgjengelig risikokapital for videre kommersialisering og samfunnsinnovasjon etter avslutning av dette tiltaket.

Finansiering

Forslaget innebærer en styrking og videreutvikling av ordningen for langsiktig grunnleggende forskning. Det foreslås en vekst på 60 mill. kroner fra KD over kapittel/post 285.72 Langsiktig grunnleggende forskning i 2027 for å finansiere tiltaket.

Transport 2050 - Kritisk transportinfrastruktur

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Nasjonal transportplan (NTP) 2025–2036 legger vekt på å styrke samfunnssikkerheten og forsvarsevnen gjennom transportinfrastrukturen. Planen prioriterer vedlikehold og fornying av eksisterende infrastruktur for å møte utfordringer knyttet til klimaendringer, sikkerhetspolitiske endringer og behovet for effektiv militær mobilitet. Det legges også vekt på å forbedre evnen til å håndtere uønskede digitale hendelser gjennom etablering av responsmiljøer i transportsektoren. I Totalberedskapsmeldingen fremheves det at teknologisk utvikling utfordrer sikkerhet og beredskap, og at digitaliseringen av samfunnet gjør transportsystemet mer utsatt for sårbarheter. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har identifisert sikker transport som en av samfunnets kritiske funksjoner. DSB understreker behovet for å opprettholde funksjonsevne uansett hvilke hendelser som måtte inntreffe, og fremhever viktigheten av å sikre kritisk infrastruktur gjennom forebyggende tiltak og beredskaps-planlegging.

I 2025 ble tre forskningssentre (omtalt som Transport2050) tildelt om lag 8 mill. kroner per år, og et lavere beløp enn i andre for Forskningsrådets senterordninger. For å sikre høy kvalitet og relevans for sektorens behov, foreslås det å styrke sentrene.

Transportsektoren som står overfor økte utfordringer knyttet til sikkerhet, beredskap og totalforsvar både som følge av naturhendelser, digital sårbarhet og endrede geopolitiske forhold. For å møte disse utfordringene må forskningsinnsatsen styrkes. Målet er å sikre at de tre sentrene har tilstrekkelige ressurser til å:

- Utvide sitt arbeid innen samfunnssikkerhet og totalforsvar
- Styrke samarbeidet med beredskapsaktører og forsvarssektoren
- Finansiere flere forskere og doktorgradsstipendiater
- Øke kapasiteten for langsiktig kunnskapsutvikling

Hvilke tiltak er relevante?

Statens vegvesens gjennomføringsplan for 2025–2030 fokuserer på å forbedre standarden på kritisk infrastruktur, spesielt eldre bruer og veier med dårlig bæreevne. Planen legger vekt på å sikre god framkommelighet for militær transport, tilpasse infrastrukturen til forventede klimaendringer og redusere risikoen for nye skader gjennom flomsikringstiltak. Det etterlyses konkrete tiltak for å sikre at veinettet fungerer både i hverdagen og når kriser rammer, og her bør forskningsbasert kunnskap vektlegges. Kunnskapsbehovene er av en slik karakter at de krever langsiktig forskning. Transport 2050 sentrene samler Norges fremste transportforskingsmiljøer med en rekke offentlige etater og andre aktører fra offentlig og privat sektor. Sentrene vil heve kvaliteten og øke kapasiteten i forskningssektoren innen transport i Norge. Senterordningen tilrettelegger i stor grad for internasjonalt samarbeid, med krav om en internasjonal rådgivende komite, noe som vil bidra til at forskningen forholder seg til state-of-the-art og flytter på forskningsfronten, og tiltaket har til hensikt å styrke disse sentrene.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Sentrene er igangsatt, og etiske og prinsipielle spørsmål er ivaretatt. Et økt fokus på samfunnssikkerhet i forskningen, kan gi avveininger og nye utfordringer med tanke på åpen versus gradert forskning.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det anbefales at de tre Transport 2050-sentrene får en økt årlig ramme, og dermed muligheten til å styrke forskningskapasiteten på samfunnssikkerhet og kritisk transportinfrastruktur. En økt ramme vil kunne styrke kontakten mellom sentrene og aktører som har tradisjon for å forske på beredskap, samfunnssikkerhet og totalforsvar.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Tiltaket om å styrke sentrene vil sørge for at de får større muligheter til å levere på de ambisiøse målene om at de skal være nasjonale sentre for transportkunnskap. Å styrke fokuset på kritisk

transportinfrastruktur ivaretar NTP og andre meldinger om kritisk transportinfrastruktur. Av negative virkningen av tiltakene, kan et moment være at sentrenes sentrale rolle i transportforskningen, og at tiltaket avhenger av at de leverer på høyt nivå og får innflytelse til agendasetting.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

En viktig forutsetning for vellykket gjennomføring er at sentrene evner å bruke den økte kapasiteten, og at konsortiet ser på relevante problemstillinger. Budsjettene til tre sentrene er i dag begrenset og med en økning vil de få reell mulighet til å bygge kapasitet og få nødvendig gjennomføringskraft. Evner å utvide konsortiene med relevant kompetanse, identifisere og gjennomføre forskning som øker kunnskapen om kritisk transportinfrastruktur. Både klimaendringer og geopolitisk.

Finansiering

Det foreslås at budsjettet pr senter kan økes til 15 mill. kroner per år fra og med 2027, det vil si en økt bevilgning fra SD på 45 mill. kroner i året i sentrenes levetid fra 2027-2032.

Satsingsforslag til driftsbudsjettet

Satsingsforslag til driftsbudsjettet

Norsk gjennomslag i Konkurranssevnefondet og Horisont Europa

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?	Norge har for lav kapasitet til å sikre gjennomslag i EUs nye forsknings- og innovasjonsprogrammer (KEF/HEU). Vi må styrke kompetanse og koordinering for å bidra til at norske aktører vinner fram i konkurransene og at ny kunnskap og teknologi overføres til Norge.
Hva er tiltakene?	• Flere eksperter/NCP-er på prioriterte områder (digitalt lederskap, samfunnssikkerhet, forsvarsindustri, helse, energi, transport, klima, EIC) • Styrke Brusselkontoret, koordinering og juridisk støtte • Økt kurs- og konsulentbistand i oppstarten
Hvor varig er tiltakene?	Varige, men noen (kurs/konsulent) er mest intensive de første 2–3 årene.
Hva er konsekvenser av at det ikke blir gjennomført?	Norske aktører får mindre gjennomslag og innflytelse i EU-programmene. Tap av kunnskapsoverføring og teknologisk utvikling til norske miljøer.
Hva er forutsetningen for en vellykket gjennomføring?	Tidlig opptrapping, god koordinering og tilstrekkelig finansiering.
Finansiering?	13 årsverk med en samlet sum inklusive driftskostnader på 20 mill. kroner.

Ny portefølje for forsvarsevne, sikkerhet og beredskap

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?	Forsvarssektoren er avhengig av å tilpasse seg en verden i rask utvikling, og en styrket satsing på forskning og utvikling vil bidra til en mer fremtidsrettet og tilpasningsdyktig forsvarssektor. Samtidig er det behov for å samordne FoU-systemene på sivil og militær side og legge til rette for mer samarbeid om åpen, skjermet og gradert forskning.
Hva er tiltakene?	Regjeringen har foreslått å styrke Forskningsrådets driftsbudsjett med 10,0 mill. kr til infrastruktur som er nødvendig for å støtte opp under et felles forskningssystem for åpen, skjermingsverdig og gradert forskning og utvikling. Forskningsrådet skal opprette en ny portefølje og et nytt porteføljestyre for forsvarsevne, sikkerhet og beredskap fra januar 2026. Målet med den nye porteføljen er å styrke forskning på disse områdene, og sikre bedre samspill mellom sivile og militære aktører. Tiltakene er viktige for å styrke Forskningsrådets evne til å følge opp regjeringens nye forskningssatsing på forsvarsevne, sikkerhet og beredskap, fra Forsvarsdepartementet og Kunnskapsdepartementet.
Hvor varig er tiltakene?	Tiltakene er ment å være varige og skal innpasses i Forskningsrådets ordinære virksomhet.
Hva er konsekvenser av at det ikke blir gjennomført?	Det er avgjørende at Forskningsrådet har tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til å drifte og utvikle porteføljen i tråd med målsetningen. Hvis tiltakene ikke gjennomføres vil Forskningsrådet ha dårligere evne til å styrke forskning for økt forsvarsevne, sikkerhet og beredskap, og dårligere forutsetninger for å bidra til økt forskningssamspill mellom sivil og militær sektor.
Hva er forutsetningen for en vellykket gjennomføring?	Forutsetninger inkluderer tilstrekkelig finansiering fra departementene, tilgang til kompetanse og sikkerhetsklarert personell, og tett dialog med relevante aktører.
Finansiering?	Det er behov for at Forskningsrådets driftsbudsjett øker med 9,0 mill. kroner per år, hvorav 6 mill. kroner for dekke forvaltningsstruktur og sakssystem, og 2 årsverk pluss drift for å forvalte behandling av graderte søknader og ny portefølje.

Styrking av Forskningsrådets Svalbardkontor

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?	Forskningsrådet har fått i oppdrag å etablere Svalbard forskningskontor (SFK) sammen med Norsk Polarinstitutt. Dette innebærer en omorganisering av eksisterende Svalbardkontor, som fra 1. januar 2026 inngår i det nye felles forskningskontoret. Behovet oppstår som følge av økte krav til samordning, oversikt og nasjonal forskningsledelse på Svalbard, i tråd med Norges Svalbardpolitikk. Tiltaket berører Forskningsrådets egne ansatte, Norsk Polarinstitutt, forskningsmiljøer nasjonalt og internasjonalt, samt aktører som benytter RiS-databasen.
Hva er tiltakene?	Synliggjøring av kontoret via nettsider og gode lokaler. Videreutvikling og drift av RiS-databasen, fremskaffe oversikter/rapporter, utarbeide veiledninger, styrke rådgivning, styrke bemanning med minst en person
Hvor varig er tiltakene?	Det er ikke satt sluttdato for kontoret.
Hva er konsekvenser av at det ikke blir gjennomført?	Svekket gjennomføring av oppdraget.
Hva er forutsetningen for en vellykket gjennomføring?	Tilstrekkelig budsjetter og godt samarbeid med Polarinstituttet
Finansiering?	Total kostnadsramme for Forskningsrådets andel 2027 av Svalbardkontoret er beregnet til ca. 14 mill. kroner, hvilket innebærer et behov for å styrke budsjettet med ca. 7 mill. kroner utover dagens nivå.

Økt kunnskap om og tillit til forskning blant norske barn og unge

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?	Tillit til forskning ha de senere årene hatt en negativ utvikling, særlig blant unge voksne (18-30 år). Barn, ungdom og unge voksne får nyheter i økende grad fra sosiale medier, og i mindre grad fra redaktørstyrte medier. Dette understreker hvor viktig skolen er som arena for å gi alle unge både praktisk erfaring med forskning og verktøy for å forstå og vurdere kunnskap.
Hva er tiltakene?	Utvikling av undervisningsmateriell og formidlingsmodeller tilpasset ungdomsskole og videregående skole. Tiltaket utvikles i samarbeid med skolesektoren, UH-sektoren og relevante aktører.
Hvor varig er tiltakene?	Tiltaket har en oppstartsfase på to år, deretter seks års drift med evaluering etter fire år. Målet er å etablere en bærekraftig modell som kan videreføres uten permanent drift fra Forskningsrådet.
Hva er konsekvenser av at det ikke blir gjennomført?	Uten tiltak vil tilliten til forskning fortsette å svekkes, med risiko for lavere vaksinasjonsgrad, redusert aksept for klimatiltak og svekket demokratisk deltakelse. Ungdom vil mangle verktøy for kritisk tenkning og være mer utsatt for desinformasjon.
Hva er forutsetningen for en vellykket gjennomføring?	Tiltaket må utvikles i tett samarbeid med skoleeiere, lærere, UH-sektoren, Utdanningsdirektoratet og sivilsamfunn.
Finansiering ?	10 mill. kroner til sammen i 2027 og 2028, deretter 2,5 mill. kroner per år i 6 år.

Norges forskningsråd

Besøksadresse: Drammensveien 288
Postboks 564
1327 Lysaker

Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01

post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Publikasjonen kan lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner

ISBN 978-82-12-04224-7 (pdf)

